Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

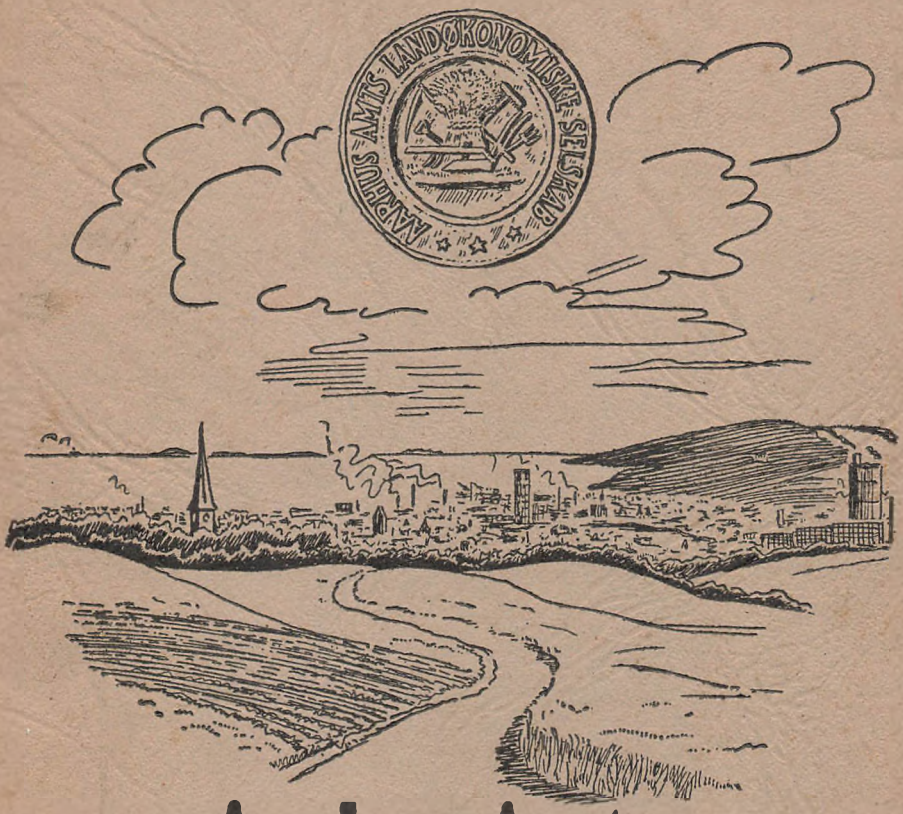

Aarhus Amts landøkonomiske Selskab

1842 * 1942

AARHUS AMTS LANDØKONOMISKE SELSKAB GENNEM 100 AAR

AARHUS AMTS LANDØKONOMISKE SELSKAB

GENNEM 100 AAR

1842—1942

AARHUS
AARHUS AMTSTIDENDES BOGTRYKKERI
1942

INDHOLDSFORTEGNELSE

Forord ..... V—VI

Digt. *Alfred Korsbæk* VII

Aarhus Amts landøkonomiske Selskab i historisk Belysning. Ved Dr. phil. *Hans Jensen* ..... 1—94

Bestyrelsen (Billede) 95

Foredragsvirksomheden. Ved Gdr. *C. P. Lauridsen*. 97—101

Husdyrbruget. Ved Konsulent *Nic. Bonde*..... 102—146

Planteavlsarbejdet. Ved Konsulent *A. M. Diederich*.. 147—172

Husmandssagen. — .. 173—182

Selskabets Virksomhed for Ungdommen. Ved Konsulent *A. M. Diederich* 183—189

Regnskabsforeningen..... — 190 195

Auktionsudvalgets Virksomhed..... — ..... 196—199

Aarhus og Omegns Husholdningskreds — ..... 200—201

Ledende Mænd indenfor Selskabet..... — ..... 202 - 205

Afslutning. Ved Gaardejer *C. P. Lauridsen* ..... 207 - 208

FORORD

I den Indbydelse, der den 24. Marts 1842 af ansete Mænd her i Egnen udsendtes til Oprettelse af et „Landøkonomisk Selskab for Aarhus Amt" hedder det bl. a., at Selskabets Formaal maa være blandt Beboerne i Aarhus Amt at fremme gavnlig Virksomhed, at opmuntre til Flid, at hjælpe enhver i sin Stilling til rigtige og klare Begreber om hans særegne Virken, henvise til de Midler, der fremme og lette hans Bestræbelser, alt i den Hensigt at forøge Velstand.

Naar vi nu ved Selskabets hundredaarige Bestaaen udsender dette Jubilæumsskrift, er det vor Hensigt hermed at ville give en samlet og nogenlunde udførlig Skildring af dets Virksomhed gennem de hundrede Aar, fortælle nulevende og kommende Slægter om de Kaar, hvorunder vore Fædre levede og virkede den Gang, og om de mægtige Fremskridt, der i det svundne Sekel er naaet inden for dansk Landbrug, en Udvikling, der ikke er foregaaet saa nogenlunde af sig selv, men som har kostet Slægterne mange Skuffelser og et umaadeligt Slid, ofte i stor Nøjsomhed. Og kaster vi saa Blikket tilbage og ser, hvad der er naaet i dette Tidsrum med smaa Midler og primitive Hjælpekilder sammenlignet med Nutidens, da maa vi i dyb Ærbødighed bøje os for den Villie og Evne der har været til Fremgang, men ogsaa for det Fremsyn, de har vist.

Gennem de forskellige Afsnit af Bogen vil det fremgaa, at Selskabet gennem Tiderne har taget sig virksomt af de Opgaver, der meldte sig og som skulde løses til Gavn og Fremdrift for Egnens Landbrug og dens Befolkning. Det begyndte med Jordernes Udskiftning, Mergling og Afvanding, en forbedret Planteavl, Ophjælpning af Husdyrholdet o. m. a., og fortsatte

med Oprettelsen af vore Andelsvirksomheder, hvorigennem nu vore første Klasses verdenskendte Landbrugsprodukter tilvirkes og afsættes. — I Sandhed en Bedrift, der i høj Grad forpligter nulevende og kommende Slægter.

Det er i en mørk og streng Tid for vort Folk, at dette Jubilæumsskrift udsendes, men ogsaa tidligere Slægter har kendt tunge Tider. Lad os derfor kun tro paa, at der igen kommer Tider, hvor vi frit kan røre os og stræbe frem efter.

Jeg bringer herigennem vor bedste Tak for den betydelige Støtte, Selskabet har modtaget fra Landbosparekassen i Aarhus og Aarhuus Privatbank til Udgivelsen af denne Bog, ligesom jeg ogsaa takker de Mænd, der har skrevet den: Dr. phil. Hans Jensen for den historiske Del, Gdr. C. P. Lauridsen og Konsulenterne Nic. Bonde og A. M. Diederich for den faglige Del.

Vi udsender saa dette Jubilæumsskrift som Minde om og som Tak til de patriotiske Mænd, der stiftede Selskabet for 100 Aar siden, og til alle dem, der paa uegennyttig Maade fulgte efter i Arbejdet, og i Haab om, at der altid maa være friske Kræfter til at tage dette betydningsfulde Arbejde op og videreføre det paa en sund og god Maade.

Egaa, i Februar 1942.

A. Bonnesen

Et Sekel svandt.
De gamle fandt
en Plads paa Jord
og traadte Spor
og baned Vej
for dig og mig.

Vort danske Hjem
er vokset frem
af Fædres Id
og stille Flid
i Mark og Gaard
fra Aar til Aar.

Med Tak i Sind
gaar Ungdom ind
i ukendt Dag
for fælles Sag
og gør det bedste bedre
for Fædrene at hædre.

Alfred Karsbæk.

Aarhus Amts landøkonomiske Selskab i historisk Belysning.

Ved Dr. phil. *Hans Jensen.*

1. De første landøkonomiske Selskaber.

Fra Midten af det 18. Aarhundrede rørte der sig rundt om i Europas Lande livlige Bestræbelser for at føre Landbruget ud over de dengang bestaaende, i det væsentlige fra Middelalderen nedarvede Driftsformer, og frem til mere udviklede og rationelle Former. England gav dengang Forbilledet for Landbrugsdrift, og i Fastlandets Stater vilde man gerne stræbe i samme Retning for at naa en tilsvarende Blomstring i det for alt civiliseret Samfundsliv bærende Erhverv, som det nu var blevet en hel Modesag i ledende Krese omkring i Landene at interessere sig for langt mere end tidligere. Der stiftedes flere Steder i Europa Selskaber, der skulde virke til Gavn for Landbruget. Herhjemme stiftedes 1769 med Støtte fra de højeste Steder i Staten Det kgl. danske Landhusholdningsselskab, der skulde faa overordentlig stor Betydning.

Det var et Selskab, der havde hele Landet til Virkefelt, og navnlig fik det Mulighederne for at udrette noget efter de store Landboreformer, der i Tiden omkring 1788 hævede den danske Bondes Stilling og Vilkaar og ikke mindst gennem Landsbyfællesskabets Ophævelse skabte Betingelsen for at komme bort fra de gamle Metoder ved Jordens Dyrkning.

Landhusholdningsselskabet vilde i ganske særlig Grad tage sig af Bondens landbrugsmæssige Opdragelse. Ved alle de Midler, der stod til dets Raadighed, ved Præmier og ved Tilskud, til hvilke Pengene skaffedes gennem rigelig Statsunderstøttelse, ved oplysende Skrifter og paa anden Maade arbejdede Land-

husholdningsselskabet for at føre den danske Gaardmandsstand frem til det rationelle Landbrug: Anvendelse af bedre Landbrugsredskaber, især Svingploven, planmæssig Drift af Jorden gennem den hensigtsmæssige Inddeling i flere Skifter, som kunde skabe en brugbar Driftsform til Afløsning af det gamle Trevangsbrug, og som senere har vundet Sejr indenfor hele det danske Landbrug, endvidere bedre Husdyrbrug, Havebrug, Rodfrugtavl og meget andet.

Selskabet fik ved sin Energi ikke faa Bønder, baade Selvejere og Fæstere, til efter sin Anvisning at foretage et afgørende Brud med gamle Vaner. Dets Virksomhed blev paaskønnet rundt om i Landet, og den blev taget til Mønster ved Dannelsen af lokale Selskaber, der satte sig et tilsvarende Maal indenfor mere afgrænsede Omraader. I de første Aar af det 19. Aarhundrede, altsaa lige efter Landboreformerne, samtidig med de omfattende Bortsalg af Fæstegods til Selveje rundt om i Landet, var det, at der i flere Egne skete saadanne Foreningsdannelser. Det er forstaaeligt nok, at der var stor Interesse for at faa udnyttet de nye Landboforhold til Fremme af en bedre Landbrugsdrift, og gode opadgaaende økonomiske Konjunkturer begunstigede og ansporede denne Stræben. Den hastige Gennemførelse og gode Virkning af Landboreformerne forklares for en Del ved Tidens heldige materielle Vilkaar for Fremskridt og Forandringer, der medførte Omkostninger. Ogsaa i Krigsaarene fra 1807 til 1814 var der høje Kornpriser, og nogen umiddelbar stor skadelig Virkning i økonomisk Henseende betød Pengevæsenets Bankerot i 1813 ikke for Landbruget.

Imidlertid hang de egentlige Bønder endnu for den allerstørste Del ret sejgt fast ved deres gamle Vaner og Driftsmetoder, og det var fra Landmænd udenfor Bondestanden og fra Embedsmænd Initiativet til Fremskridt og derfor ogsaa til landøkonomisk Foreningsarbejde maatte udgaa.

14. Januar 1810 udstedte en Kres af verdslige og gejstlige Embedsmænd i Aarhus Amt en Indbydelse til at indtræde i en Sammenslutning med Navnet „Det økonomiske Selskab for Aarhus Amt". Formaalet skulde være: 1) Jorddyrkningens Forbedring, 2) Husflidens Fremme, 3) Fabrikkers Anlæg og Udvidelse. Sidste Punkt viser, at Selskabet ikke skulde være nogen ren Landbrugsforening, men det var dog utvivlsomt Landbrugets Fremgang, man især vilde arbejde for. I Indbydelsen henvistes

udtrykkeligt til den Virksomhed, der for hele Landet havde været udfoldet af det kgl. Landhusholdningsselskab. Da ved Foreningens første Møde 25. April 1810 Biskoppen holdt en højtidelig Indvielsestale, mindede han ligeledes om, hvad Landhusholdningsselskabet havde udrettet til Gavn for „det almindelige" (efter den Tids Sprogbrug Udtrykket for, hvad vi nu kalder „Samfundet"). Biskoppen fremhævede, hvorledes det vilde være muligt at gøre endnu mere Gavn, naar Mænd, der nøje kendte et enkelt Distrikt, dets Almues Aand, Tænkemaade og Fordomme, med forenede Anstrengelser virkede i deres Kres for at fremme, hvad der paa ethvert Sted efter dets Jordbunds Beskaffenhed og Produktion kunde fremelskes, og meddelte deres Iagttagelser og Erfaringer til kyndige Mænd, der kunde prøve og veje de indkomne Forslag og efter Omstændighederne søge at bringe dem til Udførelse.

Dette økonomiske Selskab vil altsaa for Aarhus Amt søge at udføre væsentlig det samme, som Landhusholdningsselskabet længe havde stræbt at iværksætte med Henblik paa alle Amter og Egne, og i Metoder og Midler tog man ogsaa det landsomspændende Selskab til Mønster. Et Hovedmiddel skulde være Præmiering af de forskellige Slags Virksomhed, man ønskede at fremme, og Bestyrelsen udsatte efter nøje Overvejelse Præmier i første Række for „Hegn og Fred og Stens Oprydning", og for „Agerdyrkning", men desuden for: Havedyrkning, Kartoffeldyrkning, Hampeavl, Høravl, Biavl, Tobaksavl, Huslodders Dyrkning, Forfærdigelse af den bedste Plov, Dyrkning af Kurve- og Baandpil, Kulbrænding af Tørv, Teglværkers Anlæggelse, Husflid, Vejledning i Ølbrygning, Straahatte (!) og Handsker (!!).

Man kan finde, at hele dette Program svæver lidt ud i det til Dels meget fjerntliggende og ret dristigt eksperimenterende, men netop ved det sidste Karaktertræk bærer det Mærke af at udtrykke Lysten og Viljen hos Folk, der i en nyskabende Tid higede fremad uden fuldt at kunne overskue, hvilke Veje der bedst kunde føre til de attraaværdige Maal, og hvor langt det i forskellige Retninger overhovedet kunde være muligt at naa. Man var altsaa endnu ikke fuldstændigt klar over, hvorvidt det ikke kunde betale sig for danske Landmænd at lægge Vind paa Tobaksavl, og selve det, at man vilde opmuntre til Forsøg hermed, vidner om den friske Iver efter at prøve saa meget som

muligt af, hvad der hidtil, under de nu ophævede hæmmende Forhold, havde været uforsøgt.

Man havde altsaa ikke begrænset Opgave og Program til det rent landøkonomiske, og blandt de Planer, man syslede med, var ogsaa Oprettelsen af en „Industriskole", det vil naturligvis sige en Haandværkerskole, i Randlev. Den blev ikke til noget, og overhovedet synes der ikke at være kommet noget videre ud af Selskabets Virksomhed. Det er i hvert Fald ikke muligt at faa noget at vide derom, da alt Materiale, som skulde have kunnet tjene til at belyse den, er forsvundet.

Det økonomiske Selskab for Aarhus havde i August 1810 138 Medlemmer, af hvilke sikkert de allerfleste har været Embedsmænd og andre udenfor Bondestanden. Ikke af Mangel paa Tilslutning, men fordi Tiderne blev nedtrykkende for alt praktisk Fremskridtsarbejde, har Selskabet efter nogle Aars Forløb følt det umuligt at fortsætte. Det synes at være blevet opløst omkring 1820, og dets efterladte Formue, den forholdsvis betydelige Sum af 3—4000 Rigsdaler, er blevet overdraget Stiftsbiblioteket.

Som det gik dette Selskab, gik det flere andre, der rundt om i forskellige Egne vilde efterligne Landhusholdningsselskabet og skabe den lokalt betingede og lokalt ledede Organisation for Fremskridt i det økonomiske Liv og særlig indenfor den store Hovednæring. Landbruget. Dettes Betydning blev fra alle Sider fremhævet som noget afgørende og overvejende under det nationale Genrejsningsarbejde, der i Fredsaarene efter 1814 maatte til oven paa Krigsulykken og det store Landetab, som Norges Afstaaelse betød. Men meget snart indtraf en økonomisk Krise, der for en Tid gav alt Arbejde i og for Landbruget de sværeste Vilkaar.

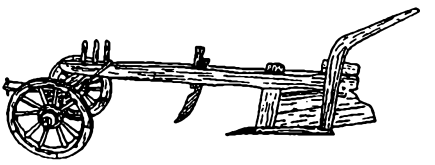

2. *Østjysk Landbrug i første Halvdel af det 19. Aarhundrede.*

En Beskrivelse af de landøkonomiske Forhold i Aarhus Amt, som de var under Landbrugskrisen, er givet i et Skrift, der 1827 blev udsendt af Landhusholdningsselskabet, og som er forfattet af en dygtig Naturvidenskabsmand, J. H. Bredsdorff. Skriftet er et Led i en Serie af systemastiske Amtsbeskrivelser, der i Aarene fra 1826 til 1844 blev udgivet af Landhusholdningsselskabet som Grundlag og Vejledning for det Fremskridtsarbejde, Selskabet gerne vilde støtte i alle de forskellige Dele af Riget. Nu er disse Skirfter en udmærket Kilde til Belysning af de daværende Erhvervs- og Samfundsforhold.

Om den almindelige Dyrkningsmaade inden for Landbruget i Aarhus Amt meddeler Bredsdorff, at man i Almindelighed tager saa mange Halme af Jorden, som den vel kan give, begynder med Byg, hvor Jorden er god nok dertil, og ender med Havre for derpaa at lade Jorden hvile uden at have saaet Foderurter deri. Kobbelbruget — med den systematiske Anvendelse af Brak — ses dog hos de fleste Landbrugere uden for Bondestanden, og ogsaa Vekselbruget (den gennemførte stadig Vekslen af bredbladede og smalbladede Afgrøder) har fundet Udbredelse enkelte Steder, ganske særlig hos Præster. Det var Vekselbruget, Landhusholdningsselskabet interesserede sig særligt for, men Bredsdorff gør fornuftigt opmærksom paa, at der i hvert Fald under de raadende Forhold var een alvorlig Indvending mod denne Dyrkningsmaade, nemlig at den kostede mange Penge. Det kan, siger han, være „betænkeligt at indføre en Drift, som i høj Grad forøger Dyrkningsomkostningerne, medens Produktet, skønt det ogsaa forøges meget, dog ikke giver

en saa betydelig større Revenue (Indtægt) i Penge; man maa herved være saa meget mere betænkelig, som man ikke véd, om Priserne vil falde endnu dybere".

Der var i denne Betragtning anlagt et Synspunkt, der ikke var overflødigt, naar Talen var om en rigtig Vurdering af det hensigtsmæssige i de Bestræbelser, Landhusholdningsselskabet selv i Landbrugskrisens svære Aar udfoldede for at drive de danske Landbrugere og særlig de almindelige Bønder frem til en mere planmæssig og givende Behandling af Jorden. Man har det Indtryk, at Landhusholdningsselskabets Ledelse selv var tilbøjelig til at vurdere Landbrugets Forhold ud fra mere en rent landbrugsteknisk end en økonomisk Synsvinkel. Det vil altsaa sige, at der tilsyneladende blev tillagt visse Metoder en ubetinget Værdi uden tilstrækkeligt Hensyn til, om de under alle givne Vilkaar nu ogsaa betalte sig. Til Gengæld kunde den Mand, der ude i det praktiske Liv lod sig anspore til at følge Propagandaen for det nye, ikke undgaa at mærke, om dette var en virkelig praktisk Fordel for ham eller ej.

I Terp i Skivholme Sogn levede der i denne Tid en Gaardfæster under Frijsenborg ved Navn Niels Remmer ,der formentlig i sit Slægtled var den mest fremmelige af alle Gaardmænd i Aarhus Amt. Han kunde ogsaa føre Pennen og leverede enkelte Bidrag til det landøkonomiske Tidsskrift, der blev udgivet af de to ledende Mænd inden for Landhusholdningsselskabet Jonas Collin og J. Chr. Drewsen. Han skrev heri i 1820 om „den sikreste Vej for Bonden i Almindelighed til at forbedre sine Kaar" (Nye landøkonomiske Tidender II, S. 129—151). Han anbefaler den „fattige" Bonde, at han uden helt at tilsidesætte de tilvante Metoder forsigtigt bestræber sig for at følge Landhusholdningsselskabets Anvisning paa Vekseldrift med Sommerstaldfodring som en Fremgangsmaade, der med Tiden kan komme til at betale sig; desuden skriver han smukt om Flid og Vindskibelighed, Dyd og Tarvelighed, og f. Eks. advarer han sine Standsfæller mod at slaa ind paa visse Luksusvaner. „Vi maa ingenlunde", siger han, „gøre os det til nogen Fornødenhed, som virkelig ikke er det, hertil regner jeg Kaffe, The og mange Krydderier, de burde være en sjælden Lækkerhed for de fornemme og ganske ubekendte for os". 1823 skriver Niels Remmer en Artikel om det samme Emne i det samme Blad (Nye landøkonomiske Tidender V, S. 202—22). Denne Gang formuleres

Spørgsmaalet paa følgende Maade: „Hvad er Aarsag til Bondens Sendrægtighed med at forandre sin Kobbeldrift til Vekseldrift". Svaret formulerer han i den ene, korte Sætning: „Bonden har tabt Modet". Man behøver, siger han, kun lidt Kendskab til Bondens Stilling her i Jylland, før man kan se, at han er stedt i trange Kaar, hvad enten han som Fæster endnu, skønt ude af Stand til at betale sine Afgifter, kan hæfte ved sin Tue, eller han som Selvejer udjages fra Gaard eller Hus for at give Plads for en anden, der kan imødese den samme Skæbne. Trods dette mørke og sikkert virkelighedstro Billede af Forholdene mener dog Remmer, at der kunde naas visse Fremskridt i Retning af Vekseldrift selv af den uformuende Bonde i en saa trang Tid — men det mente han nok nærmest, fordi han som tro, offentlig understøttet Fremskridtsmand var nærmest forpligtet til at have den Mening.

Ubestridelig fornuftigt var det, naar han som andre havde den Opfattelse, at det vilde betale sig for Bønderne at lægge Vægt paa Markfreden, noget, de fleste havde overmaade svært ved at komme efter. Ved det gamle Fællesskabs Ophævelse skulde der jo være banet Vej for, at hver Mand virkelig kunde have sin Mark i Fred, saa og høste paa den uden Forstyrrelse fra Naboens Side. 1817 blev der givet en streng Markfredforordning, der skærpede tidligere Forbud og fastsatte høje Bøder for den, hvis Kreaturer blev optaget paa fremmed Grund. Efter de Erklæringer, der i Forvejen var blevet indhentet fra Amtmænd rundt om i Landet, stod det de allerfleste Steder slet til med Tilstanden paa dette Omraade, saaledes ogsaa i Aarhus Amt. Forordningen hjalp ikke stort, og Bønderne vedblev at „opgive Ævred", det vil sige efter Kornhøsten at lade Landsbyens Kvæg græsse i Flæng paa Landsbyernes Marker, en Uskik, der bl. a. var en væsentlig Hindring for den Rodfrugtavl, som Landhusholdningsselskabet stræbte efter at udbrede. „At afskaffe Ævred", skrev en Præst i Aaret 1822, „er det samme som at forbyde Bonden at holde Juleaften med Grød og Fisk og Brændevin".

Om Forholdene i Aarhus Amt bemærker Amtsbeskrivelsen fra 1827, at „med Markfreden gaar det endnu kun slet", men „dog synes det at være bedre i Ning og Hasle Herred end i de fire nordlige". I disse Herreder erkender næsten ingen af Bønderne Nytten af Markfreden, og den, der vil overholde den, gør sig let forhadt, men dog kan der naas noget, naar man gør sig

Umage. Det tilføjes: „Præsterne har maaske værst at gøre, da de nødig vil vække Forargelse ved Strenghed".

Markfred var jo paa en vis Maade en Individualisme, en Tilspidsning af Ejendomsbegrebet, hvorved man nødvendigvis let kom til at lægge sig ud med andre, og det er klart, at Præsterne her ikke var de helt rigtige til at gaa i Spidsen.

Paa andre Omraader har de ofte været det. Som Nr. 1 blandt „de fortrinligste Landmænd i Amtet" nævner Amtsbeskrivelsen Pastor Hyphoff i Lyngaa og Skjød. Han har fra 1810 drevet en Præstegaard med Brak, fra 1820 med fuld Vekseldrift og Staldfodring; men det beklages, „at Indtægterne ved de lave Kornpriser ikke har erstattet ham hans Opofrelser". Det noteres, at uden Tvivl ved Præstens Eksempel og Raad er Skolelæreren og tre unge Mænd i Lyngaa bragt til at bruge ren Brak og til at stræbe efter at arbejde sig ind i Vekseldrift. Endnu flere Præster er i Bogen blevet nævnt som dygtige Foregangsmænd, men ved Siden af (naturligvis) Niels Remmer kun enkelte andre af den egentlige Bondestand. Om Jakob Rasmussen, Selvejer-Gaardmand i Holme, siges det saaledes, at „han viser sig virksom i at behandle sin Jord vel; uduelige Enge bringer han under Ploven med megen Fordel, rydder Stenene af sin Mark og har en Del af samme, den indre Mark, indhegnet". Man kunde, som Ordene falder, nærmest faa det Indtryk, at Jakob Rasmussen egentlig har været en Mand af lidt forsigtig Dygtighed, mere anlagt for at følge sit eget Skøn over, hvad der var praktisk fordelagtigt, end de teoretiske Anvisninger, der somme Tider ikke var saa tilstrækkeligt begrundet i denne Henseende.

Det gale for Fremskridsbestræbelserne under den store Landbrugskrise var, at det var saa svært at faa et videre gaaende Fremskridtsarbejde til virkelig at betale sig. Omkring 1830 ændredes Forholdene, og der blev stigende Priser paa Kornvarer. Dermed var der atter blevet Mulighed for, at Bekostninger og Arbejde, der blev lagt i Jorden, kunde give dens Bruger et Udbytte, der kunde tjene til den mest virkningsfulde Opmuntring, som var tænkelig for deres Stræben. Ved 1830 ligger et Vendepunkt i det danske Landbrugs og dermed ogsaa det danske Samfunds økonomiske Historie.

Den Beskrivelse, Landhusholdningsselskabet 1843 har udsendt af de landøkonomiske Forhold i Skanderborg Amt, skildrer Tilstanden, som den er blevet under Indvirkning af de

bedre Muligheder gennem allerede en Aarrække fra den store Landbrugskrises Ophør.

Det kan nu berettes, at Stridsmændene for Markfred de fleste Steder har tilendebragt deres værste Kamp, selv om der nok stadig er væsentlige Mangler paa dette Punkt flere Steder. Det berettes i sidstnævnte Henseende fra Fruering Sogn, hvorledes det ikke er lykkedes „Hr. Asmussen til Vester-Mølle", der holder strengt over Markfreden, saa lidt som Sognepræsten, der har arbejdet til samme Maal, at gøre denne Fred almindelig i Sognet, og der berettes følgende mærkelige Historie: „Da Sognepræsten for en Del Aar siden vilde forsøge Rapsavlen, lod han Bønderne vide, at han ikke vilde taale Ufred paa sin Mark. Men det var det samme som at røre ved deres Øjesten, og hvad mener man, de gjorde for ikke at blive sat i den Nødvendighed at maatte tøjre og vogte deres Kreaturer. De forenede sig om at beskytte Pastorens Rapsmark mod deres egne Kreaturer ved at omgive den med et forsvarligt Hegn, hvorimod han ikke godt kunde have noget at indvende. Men nu kom det næste Aar, da et andet Stykke Jord skulde besaas med Raps, og da kunde Bønderne ikke blive enige om Indhegningen. Følgen blev, at den hele Rapsavl tilintetgjordes, da Pastoren ikke vilde udsætte sig for alle de andre Følger af Kreaturernes Optagelse og Ejernes Mulktering."

I det hele var dog utvivlsomt nu ikke blot i denne, men i andre Henseender Fremskridtet paa Vej. Det har ganske utvivlsomt samme Gyldighed for Aarhus som for Skanderborg Amt, naar der i Beskrivelsen af Forholdene i det sidste, som de er lige efter 1840, hedder det, at man befinder sig „i en Overgangstilstand, da det nye kæmper med det gamle, da Forandringer i Agerbruget, som alt længe har været anset for gavnlige og heldbringende, ligesom Skridt for Skridt maa overvinde de Hindringer, som Fordomme, Sløvhed, Mistro og sejg Vedhængen ved Fædres Skikke stiller dem i Vejen". Tilstanden er „en Udviklingstilstand, som, omend ikke med raske og hastigt voksende saa dog med ikke mindre Skridt, fører nærmere og nærmere til det Maal, der maa svæve enhver Agerdyrker, han være Godsejer eller Husmand, for Øje, naar han ikke i al sin Idræt vil famle i Blinde. Dette Maal er: en stadig Udbringelse af det størst mulige reelle Udbytte; men mange er de Vanskeligheder, som maa overvindes, mange er de Hensyn, der maa tages i Be-

tragtning, for at Agerdyrkeren kan naa det Maal eller i det mindste komme det nær". Som de nødvendige praktiske Midler nævnes af Forfatteren, J. C. Schytte, en polyteknisk uddannet Geolog, der senere skaffede sig en smuk Løbebane i Sydamerika: „Indførelse af Markfred, Mergling, Brakning, Dyrkning af Foderurter, Vekseldrift og endelig Kvægets Staldfodring".

Med den gennemførte Vekseldrift og Kvægets Sommerstaldfodring lykkedes det ikke at trænge igennem, men ogsaa i de bedre Tider med mere lønnende Muligheder for Fremskridtet maatte man slaa sig til Taals med de Metoder, der passede bedre for Landets naturbestemte Vilkaar og Befolkningens Kræfter. Kobbelbruget med Anvendelse af Brak og Støtte af Mergling var det, der skulde blive den sejrende danske Agerbrugstype. Til Erkendelsen af de Fordele, den vilde bringe, bidrog selvfølgelig paa den omhandlende Tid meget væsentlig, at der nu var en ganske anden Udsigt end nogle Aar før til, at den virkelig kunde betale sig.

At der var voksende økonomisk Udbytte at hente fra den danske Jord, gav sig ogsaa Udtryk i stigende Ejendomspriser. Den meget økonomisk indstillede Schytte beretter, at Ejendomspriserne i den sidste halve Snes Aar er steget med 100 pCt., og deraf har den meste Stigning fundet Sted i det sidste Femaar — altsaa i Aarene fra 1838—43. Dog er det stadig ikke store Tal, det drejer sig om. Som Middelpris for Landejendomme i Klassen mellem 1 og 2 Td. Htk. nævnes 500 Rigsdaler (1000 Kr.) pr. Td. Htk., men der nævnes Eksempler paa meget højere Priser og stærkere Stigning end den før nævnte. Udviklingen har naturligvis ogsaa paa dette Omraade haft væsentlig samme Karakter for Aarhus som for Skanderborg Amt.

Forfatteren af Aarhus Amts Beskrivelse gør i sin Omtale af Prisforholdene under Landbrugskrisen, da Ejendommes Handelsværdi ofte nærmede sig Nulpunktet, den fornuftige Bemærkning, at det naturligvis kunde være en tvivlsom Fordel med høje Ejendomspriser, da det derved blev vanskeligt for unge Landbrugere at faa begyndt en Virksomhed, og han ytrer en Ængstelse i den Retning, at dog muligvis de nuværende Priser ikke kan holde. Under alle Omstændigheder var de stigende Priser, hvis talmæssige Størrelse maa vurderes ud fra Pengenes daværende betydelig højere Købekraft, et Udtryk for stigende Rentabilitet i Landbruget, et Udtryk for, at der ved Brugen af

et godt Stykke Jord, som blev ordentlig passet, kunde blive et Overskud ud over Brugernes Arbejdsfortjeneste. Dette gav Opmuntring i Arbejdet, og det skulde vise sig, at netop det Slægtled, der tiltraadte Besiddelse og Brug af dansk Jord omkring 1840, fik ganske særlige Betingelser for økonomisk at klare et Fremskridtsarbejde.

Saaledes er Baggrunden for Oprettelsen af Aarhus Amts landøkonomiske Selskab.

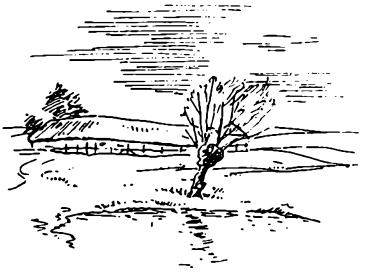

3. *Stiftelsen af Aarhus Amts landøkonomiske Selskab i 1842.*

Da der første Gang blev stiftet et landøkonomisk Selskab for Aarhusegnen, var det, betegnende for den Tid, høje Embedsmænd, der satte sig i Spidsen. Da Tanken efter 1840 blev ført frem paany og skulde sætte det varige Resultat, var Ophavsmændene, lige saa betegnende, ikke mere Embedsmænd, men Mænd af det store Landbrug uden Deltagelse af nogen fra den egentlige Bondestand. Det var følgende: Dahl paa Moesgaard, Friis paa Lyngbygaard, Ingerslev paa Marselisborg, Koch paa Østergaard, Watt paa Holmstrupgaard.

Disse fem underskrev og udstedte 24. Marts 1842 en saalydende offentlig:

I n d b y d e l s e

Til forskjellige Tider har der dannet sig landøkonomiske Selskaber i de fleste Amter i Danmark, men i enkelte Amter savnes endnu saadanne Foreninger, om hvis Værd og Gavnlighed der dog ikke kan være nogen Tvivl. Aarhus Amt maa, vi beklage det, henregnes blandt de sidstnævnte, og vi føle os derfor opfordrede til at indbyde dette Amts Beboere til en landøkonomisk Forening under Navn af *Aarhus Amts landøkonomiske Selskab.*

Selskabets Formaal maa være blandt Beboerne i Aarhus Amt at fremme gavnlig Virksomhed, at opmuntre til Flid, at hjælpe enhver i sin Stilling til rigtige og klare Begreber om hans særegne Virken, henvise til de Midler, der fremme og lette hans Bestræbelser, alt i den Hensigt at forøge Velstand, vække Deltagelse for sine Medmennesker og derved knytte et Samfundsforhold, der bevarer Spiren i sig til Fædrelandskærlighed.

Selskabet vil ikke kunne virke uden Pengemidler, og derfor maa dets Medlemmer yde et lidet Bidrag. Vi skulle dog ej ytre nogen Mening om dets Størrelse; thi saavel derom som om Selskabets Love maa tages Bestemmelse af Medlemmerne ved en Generalforsamling. For at constituere Selskabet indbyde vi herved enhver, som i Aarhus Amt maatte interessere sig for denne Sag, til at møde paa Aarhus Raadhus Lørdagen den 9. April d. A., Formiddag Kl. 10. —

Det saaledes averterede Møde kom i Stand, og det fik til Resultat, at der blev nedsat et Udvalg, bestaaende af de fem Indbydere, til at udarbejde Lovene for det nye Selskab. Den 23. Juli 1842 holdtes Foreningens første Generalforsamling, paa hvilken Lovene vedtoges. Man var ikke tilfreds med det Antal af Medlemmer, der straks havde meldt sig, og bestemte derfor Afholdelsen af en ny Generalforsamling, der fandt Sted 24. September. Her valgtes til Formand Stiftamtmand Carl Gustav Rosenørn, idet man aabenbart har ment, at det dog var naturligt at have den højeste stedlige Embedsautoritet som Selskabets formelt øverste Leder. Viceformand blev Ritmester Friis, Lyngbygaard, Sekretær Proprietær Watt, Holmstrupgaard, og Hovedkasserer Kancelliraad Ingerslev, Marselisborg. De sidste tre blev formodentlig fra første Færd de egentlige ledende, og de tilhørte altsaa alle Kredsen af de stiftende Medlemmer indenfor Aarhusegnens større Landmænd. Allerede efter et Aars Forløb, 1843, fratraadte Stiftamtmanden sit Formandsskab og fulgtes af Friis paa Lyngbygaard, der var Formand fra 1843 til 1847. Han afløstes af Kammerraad N. B. Krarup, der var Ejer af Hovedgaarden Haraldslund ved Aarhus.

Stiftamtmand Carl Gustav Rosenorn
Formand 1842—43

Det var lige fra første Færd det større Landbrugs Mænd, som havde Ledelsen i dette Landbrugsselskab. Netop fra 1842 opstod i en vis Tilknytning til den 1841 givne Landkommunalordning og iøvrigt ud fra Misfornøjelse med endnu bestaaende Fæstevæsen ovre paa Sjælland en politisk

Bondebevægelse, der hurtigt fik visse Eftervirkninger i andre Landsdele. I flere Egne stiftedes der under Indtryk og Paavirkning af denne Bevægelse „Landboforeninger", der ogsaa vilde beskæftige sig med de almindelige sociale Spørgsmaal vedrørende Landboforholdene. Men Aarhus Amts landøkonomiske Selskab er i sin Oprindelse uden al Forbindelse hermed.

Den hele Aand der var over det landøkonomiske Selskabs Virke i den første Tid, faar man et Indtryk af gennem det Blad, Selskabet fra 1844 i nogle Aar udgav sammen med det landøkonomiske Selskab for Randers Amt og den landøkonomiske Forening for Grevskabet Frijsenborg. Dette Blad redigeredes indtil 1846 af N. B. Krarup og var især bestemt for „mindre Jordbrugere". Ganske modsat et Blad som det af den tidligere Skomager J. A. Hansen redigerede „Almuevennen", der 1842 blev stiftet i København, holdt det omhandlede Maanedsskrift sig strengt til det „landøkonomiske", hvad der vil sige, at det i sine Artikler behandlede de rent landbrugsmæssige Spørgsmaal, der var oppe i Tiden, ikke de mere socialpolitiske om f. Eks. Bondens Forhold til Herremanden og Husmændenes Forhold. Begge Spørgsmaal kunde ellers have deres Betydning ogsaa i Aarhus Amt. Omkring $^1/_3$ af samtlige Gaardmænd var her endnu 1835 Fæstere, og der fandtes mange Husmænd, fordi det, man dengang kaldte „Udparcelleringen" og nu om Stunder Udstykningen, allerede var skredet temmelig stærkt frem.

Landøkonomisk Maanedsskrift" holdt sig altsaa til at fortælle Jordbrugerne og især de „mindre", hvorledes de skulde dyrke deres Jord for at faa noget mere ud af den. I Bladets første Nummer finder man en Artikel om „Kartoflernes Forplantning og fordelagtige Frembringelse af Frø", „nogle Regler om Køernes Røgt og Pleje" og et Bidrag om „det engelske Agerbrug i sin nyeste Skikkelse". Endnu paa den Tid var England ikke ophørt med at blive betragtet som et Mønsterland for Landbrug, og deraf fulgte en naturlig Trang til at oplyse om dets Forhold. I øvrigt ses det paa mange Artikler og Notitser i Maanedsskriftet, at der efter Redaktionens Mening var meget i Udlandet, ikke mindst i Nordtyskland, som egnede sig til at blive taget til Forbillede af danske Bønder. Den Tid er endnu ikke kommet, da Danmark kan ses som det Landbrugsland, der mere end noget andet egner sig til Mønster for andre Lande!

Man stred endnu med at løse et saa elementært Spørgsmaal

som Markfreden, og i Maanedsskriftet for Juni 1844 findes „endelig Betænkning" om denne Sag, afgivet af en Komité, der var nedsat af Randers Amts Husholdningsselskab, og hvoraf N. B. Krarup var Medlem. I Betænkningen fastslaas, at Amtshusholdningsselskabet vil vedtage for Fremtiden ikke at uddele nogen som helst Præmie eller noget som helst Hæderstegn for mønsterværdige Foretagender uden til saadanne, der, for saa vidt de driver Agerbrug, godtgør, at de overholder fuldstændig Markfred, endvidere bl. a. at der gives nye Midler til Overholdelse af den paagældende Lovgivning, og endelig at den Uskik, at Svin gaar løse i Byer og paa alfare Veje, maa vorde hævet som farlig og skadelig ved et Forbud". Det sidste Forslag kan give et vist ejendommeligt Indtryk af de daværende Former for Svineavl i Østjylland. Maalt i Tid er der en kort Afstand fra den sidste, for Fremskridtet hæmmende og skadelige Rest af det gamle Fællesskab, som Mangelen paa Markfred betød, og saa det nye frugtbare Fællesskab, der gennem Andelsbevægelsens Mejerier og Slagterier løftede Bondebrugets Produktion i Danmark frem til et helt nyt Udviklingstrin.

I „Landøkonomisk Maanedsskrift"s sidste Nummer for 1847 findes en Artikkel med nogle almindelige Betragtninger over „den stigende Befolknings Forhold til Agerdyrkningens Tilstand i Danmark". Her polemiseres mod den Betragtning, at det skulde være nødvendigt at hæmme Befolkningstilvæksten ved at fremme og støtte Udvandringen; et bedre Middel vil være at udvikle den danske Agerdyrkning: „Betragter vi blot Agrikulturens nuværende Standpunkt her i Danmark, da vil vistnok enhver fordomsfri indrømme, at denne langtfra endnu staar saa højt som i mange andre Lande, tværtimod snarere maa siges at være i sin Barndom, i det mindste i adskillige Egne; paa den anden Side kan det heller ikke nægtes, at Agerdyrkningen, især i det sidste Decenium, har gjort betydelige Fremskridt og Aar for Aar gaar fremad, alt som Oplysningen stiger hos Bondestanden. Men i samme Forhold, som Agerbruget forbedres, afvindes der ogsaa Jorden flere Næringsmidler, og med disses Forøgelse følger ogsaa Landets Evne til at kunne ernære en større Befolkning; det gælder altsaa kun om stadig at gaa frem paa Forbedringernes Bane, saaledes at disse kan holde Skridt med Folkemængdens Stigen".

Det maa, hedder det videre i Artiklen, antages, at Agerbru-

get kan komme til at yde een Gang saa meget til, som nu er dets Udbytte, men det gælder om, at man ved Belæring og opmuntrende Eksempler søger at fremme Virksomhed og Virkelyst; saa vil det være langt fra, at der endnu skulde være nogen Grund til at sende Folkets arbejdende Kræfter til andre Verdensdele eller endog kun til at forlede dem til at vende Blikket derhen. „Endnu er Forbedringerne i Agerdyrkningen og Kvægavlen langt fra skreden saa langt frem, som man med Grund kunde vente paa Grund af Videnskabens Erfaringer ...". At gøre disse Erfaringer almindeligt tilgængelige gennem et folkeoplysende Arbejde maa altsaa blive et Hovedformaal.

I saadanne optimistiske og fremadskuende Betragtninger er i Virkeligheden angivet den ledende Idé for det Oplysnings- og Fremskridtsarbejde, der henimod det 19. Aarhundredes Midte tog ny Fart rundt om i Danmark — og dermed ogsaa Grundidéen for det Selskab, der 1842 stiftedes i Aarhus Amt.

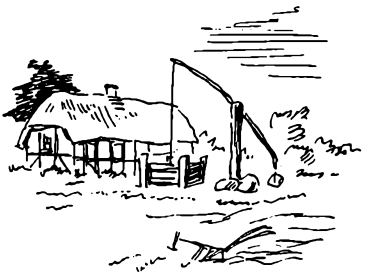

4. *Selskabets første Ledere.*

Som Selskabets egentlig ledende Mænd i dets første halve Snes Aar maa opfattes Hofjægermester J. Friis til Lyngbygaard og Kammerraad Niels Bygum Krarup til Haraldslund.

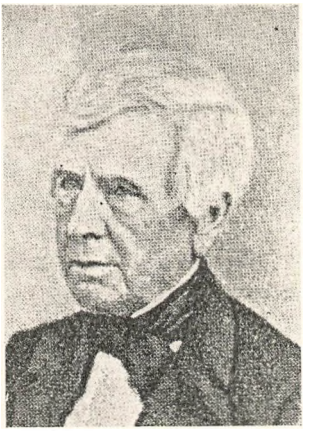

Hofjægermester J. Friis (sen.)
Formand 1843—47

Johannes Friis, Selskabets Formand fra 1843 til 1847, var født paa Gedsergaard paa Falster d. 13. Marts 1795 og blev først Rytterofficer. I denne Egenskab var han med de Tropper, Danmark fra 1815 til 1818 havde staaende i Frankrig som et Bidrag til dette Lands Besættelse gennem de andre europæiske Magter i Tiden efter Napoleons Fald. Efter sin Hjemkomst laa Friis i 6 Aar i Garnison i Aarhus som Ritmester, men 1826 købte han Lyngbygaard i Aarhus Amt for herefter at vi sig til Landbruget.

J. Friis blev en meget dygtig Landmand, og hvad der berettes om den Indsats, han gjorde, vidner om, at han paa dygtig og fremtrædende Maade var med i hele den Udvikling, der fandt Sted i den Tid, hvori hans Virke faldt. Han kunde netop tage fat som en ny og ung Mand, da den haarde Krise, der havde hæmmet al Dygtigheds Udfoldelse indenfor dansk Landbrug, endelig var overstaaet. 1830 var Lyngbygaards lermuldede Marker opmaalte og inddelte i 10 Vange, og der paabegyndtes en systematisk Vandafledning gennem aabne Grøfter over hele

Marken. 1831 begyndte Friis paa Mergling og tillige at benytte Kløverfrø i Græsblandingerne. 1839 blev Hoveriet paa Lyngbygaards Gods afløst. Derefter begyndte Mergling af hvert Aars Brakmark, og Dræningsarbejdet begyndte i 1855. Fra 1850 bortsolgtes Størstedelen af Bøndergodset til Fæsterne — det samme, som skete paa en stor Mængde andre Godser, hvor Ejerne nu hellere under fortsat og hastigt stigende Ejendomspriser foretrak at omsætte i Pengekapital, hvad de havde raadet over af Fæstegaarde, for saaledes ikke mindst at faa Midler til at drive Hovedgaardsbedriftens Ydeevne i Vejret. Det gamle Baand mellem Herregaarde og Bøndergaarde sprængtes paa en Maade, der aabnede Mulighederne for, at begge Driftsformer kunde stræbe frem i samme Retning under fuld indbyrdes Uafhængighed og Ligeberettigelse.

J. Friis var uden al Tvivl baade som Godsejer og praktisk Landbruger dygtig og fremsynet, en Mand, der havde Initiativ og forstod at drage Lære af gjorte Erfaringer. Som gammel Kavallerist interesserede han sig for ædel Hesteavl og var med i Bevægelsen for at faa afholdt de første danske Væddeløb. Straks efter hans Overtagelse af Lyngbygaard var denne brændt ned til Grunden, og han havde derved lidt et stort Tab, fordi hans Forsikring for Besætning og Inventar just paa samme Dag var udløbet. Det ligger nær at tilskrive det denne personlige Oplevelse, naar han senere viste saa stor Interesse for Brandforsikringsvæsen, at han 1840 fik dannet „Brandassuranceforeningen for rørlige Ejendele i Nørrejylland", i hvis Ledelse han meget længe tog Del. Han virkede i det politiske Liv først som Stænderdeputeret og senere som Landstingsmand, fra 1866 i sidstnævnte Egenskab kongevalgt. 1874 afstod han Lyngbygaard til en dygtig Søn af samme Navn, der ligesom Broderen Frederik Friis, senere Direktør for Landbohøjskolen og 1900—01 Landbrugsminister, skulde komme til at gøre sig stærkt gældende i Landbrugets offentlige Forhold. Den ældre Johannes Friis døde 1877 i København. Han havde ført et virksomt Liv, men havde ogsaa tilhørt et Slægtled af Landmænd, der mere end noget foregaaende havde haft Betingelser for virkelig at faa noget ud af sit Arbejde med Fædrelandets Jord.

En nok saa banebrydende og tillige typisk Skikkelse indenfor sin Tids „Landøkonomi" var dog Niels Bygum Krarup, det landøkonomiske Selskabs Formand fra 1847 til 1852.

Niels Bygum Christian Krarup var udgaaet fra den kendte Krarupske Slægt, der mellem sine Medlemmer har haft et betydeligt Antal dygtige Præster, Skolemænd og Landmænd. N. B. Krarup var Søn af en Præst, hvis sidste Kald havde været Vivild og Mejlby (Randers Amt), og som ud fra sin levende Interesse for Landbrug og andet praktisk Arbejde 1810 havde været Medstifter af Randers Amts Husholdningsselskab. Krarup traadte i det fædrene Spor, idet han først studerede Teologi, hvori han dog ikke tog nogen afsluttende Eksamen, og senere blev Landmand. Først var han, samtidig med en Virksomhed som Lærer ved Seminariet i Lyngby ved Grenaa, Præstegaardsforpagter. 1835 forpagtede han Frijsendal under Frijsenborg, og her udførte han den Bedrift at oprette den danske Landbrugsskole, som først skulde faa virkelig Betydning. Tidligere Forsøg havde ikke ført til noget mere blivende Resultat. Det lykkedes for Krarup, der i sit Foretagende til at begynde med støttedes af Landhusholdningsselskabet, at grundlægge en Skole, som kunde gaa. 1839 købte han Haraldslund ved Aarhus, og hertil overflyttedes Skolen 1840. Fra 1842 fik den Statsunderstøttelse, og næste Aar udvidedes den til at omfatte 25 Elever, foruden hvad der i Beretningerne om denne Landbrugsskoles Virksomhed betegnes som „praktiske Lærlinge".

Kammerraad N. B. Krarup
Formand 1847—52

Der var den karakteristiske og betydningsfulde Forskel paa „Elever" og „Lærlinge" hos Krarup, at de første ikke blot fik en anden Slags Undervisning, men ogsaa var unge Mennesker af anden social Oprindelse end „Lærlingene". Eleverne var gennemgaaende ikke Bøndersønner, men „bedre" Folks Børn, der vilde uddanne sig til den lovende Levevej, som Landbruget syntes i Færd med at blive. Tiden var endnu ikke kommet til at skabe en Landbrugsskole for almindelige Bønder, Vejen hertil skulde i Virkeligheden gaa gennem Folkehøjskolen, og ingen almindelig Bondemand vilde i de Tider have tænkt sig, at hans Søn skulde have Brug for et saa omfattende Kursus som det, N.

B. Krarup bød paa. Det var beregnet til at vare to—tre Aar med praktisk Arbejde om Sommeren og teoretisk Undervisning om Vinteren.

Krarup faar som Pædagog det Lov, at han var en kundskabsrig og livlig Mand, der forstod at gøre Undervisningen tiltrækkende for de unge. Hans pædagogiske Virksomhed byggede paa det meget solide Grundlag, der laa i hans praktiske Virksomhed. Han drev sin store Ejendom med en Afbyggergaard, i alt 560 Tdr. Land, saaledes, at der virkelig har været noget at se og lære for de Gaardmandssønner, der færdedes hos Krarup som hans „praktiske Lærlinge". Paa Haraldslund gennemførtes uden Pauser og som et Forbillede for Egnen de Fremskridt, der omkring Midten af det 19. Aarhundrede var aktuelle indenfor Landbruget: Mergling, Udgrøftning, Planering og Brakning. Fra 1851 overlod N. B. Krarup den daglige Ledelse af Gaard og Skole til Fætteren Janus Balthasar Krarup, og selv bosatte han sig nu i København efter 1850 at være blevet valgt til Landstinget, hvor han havde Sæde som Konservativ indtil 1855. Sidstnævnte Aar solgte N. B. Krarup Haraldslund, og J. B. Krarup fortsatte derefter Landbrugsskolen paa Skaarupgaard Nord for Aarhus (senere paa Daugaard ved Vejle).

N. B. Krarup var, saa længe han boede paa Aarhusegnen, en Mand, der traadte stærkt frem i hele denne Egns landøkonomiske Liv. Han blev ogsaa ved det Initiativ, der prægede hans Personlighed, Skaberen af de danske Landmandsforsamlinger, til hvilke han havde faaet Idéen ved Rejser i Tyskland. Ved den første Landmandsforsamling, i Randers 1845, var han Præsident, ved den tredje, i Aarhus 1847, var han Vicepræsident. Det var en Anerkendelse til ham og det landøkonomiske Foreningsliv paa disse Egne, naar netop Randers og Aarhus blev Stederne for to af de første Landmandsforsamlinger. Ved de første tre Landmandsforsamlinger blev der kun ført Forhandlinger og holdt Foredrag om Landbrugets Forhold. Ved de senere blev der tillige afholdt Dyrskuer og Udstillinger. Den sidste Landmandsforsamling fandt Sted i Odense 1900. Landmandsforsamlingerne var bestandig præget af det større Landbrugs Ledelse og faldt bort, da Bønderne var kommet til at præge den overvejende Del af Landbrugets Foreningsliv.

Dette skete i naturlig Tilslutning til den Udvikling, hvorved i det hele Bondebruget teknisk kom frem paa Siden af det store

Landbrug, saaledes som det endnu langtfra var Tilfældet ved Midten af det 19. Aarhundrede. 1856 udgav Skolelærer i Viby ved Aarhus Lars Bjørnbak, som Særtryk af Artikler, han havde skrevet i Politikeren Gert Winthers Blad „Nørrejysk Tidende", den kraftigt manende og malende Pjece: „Frem, Bondemand, frem". Her blev det lagt Bønderne meget stærkt paa Sinde, at de ikke blot skulde hævde sig bedre indenfor det politiske Liv, men ogsaa i deres Arbejde og Fag. Det skulde, skrev Bjørnbak, ikke i Fremtiden være, som det nu var, at man, naar man vilde se et særlig veldrevet Landbrug, maatte gaa til „Hr. Godsejer Schrøder eller Hr. Proprietær Langhoff", men simpelthen til „Niels Jensen og Peder Olsen".

Der var med agitatoriske Ord af denne Art givet et Program for den Udvikling, der i sidste Halvdel af det 19. Aarhundrede skulde ligesom „demokratisere" Landbruget i Danmark og derfor naturligvis ogsaa afspejle sig i det landøkonomiske Foreningsliv.

5. Selskabets Virksomhed indtil 1864.

Desværre findes ingen Protokol fra Selskabets første Aar, men først fra 1850. Gennem „Landøkonomisk Maanedsskrift" lader det sig dog gøre at danne sig et Indtryk af, hvad det var, Selskabet beskæftigede sig med. Saaledes holdtes 25. Maj 1844 en Generalforsamling, hvor man drøftede Fremgangsmaaden ved en Præmiepløjning, som skulde afholdes. Det vedtoges, at der til Bortlodning mellem Selskabets Medlemmer ved denne Lejlighed skulde for Selskabets Regning anskaffes 2 eller flere af de mindre Kornrensemaskiner. En Komité paa 5 Medlemmer, 2 Proprietærer, 2 Møllere og Krarup skulde nærmere bestemme Reglerne for Pløjningens Afholdelse. Paa Forhaand bestemtes det blot, at den paagældende Pløjning skulde finde Sted i sidste Halvdel af September Maaned, „for saa vidt Høsten til den Tid var endt", men ellers noget senere.

Der blev ogsaa paa Generalforsamlingen oplæst en Skrivelse fra det kgl. danske Landhusholdningsselskab, hvorved Amtsselskabet opfordredes til at afgive Betænkning angaaende Midler til Kvægavlens Fremme. En Komité, hvori naturligvis Krarup sad, blev nedsat til at afgive denne Betænkning, der kom til at munde ud i et Forslag om systematisk Forædling af den jydske Kvægrace. Sagen viser, hvilken nær Forbindelse der var mellem Landhusholdningsselskabet og dette Amtsselskab — og naturligvis andre tilsvarende Selskaber. At Amtsselskabet optog en Sag om Præmiepløjninger, viser, hvilket direkte Forbillede det havde i Landhusholdningsselskabets Virksomhed, i hvilken saadanne Pløjninger gennem lang Tid havde været et Led. Netop gennem de landøkonomiske Selskabers Interesse er Svingploven

for en stor Del blevet ført frem til Afløsning af den tidligere brugte Hjulplov, der ikke var i Stand til at give Jorden den Behandling, der nu maatte kræves. Betegnende for, hvorledes et Amtsselskab saa det som Opgaven at sigte „dybere" i Landbrugets Lag, end det fornemme Landhusholdningsselskab var i Stand til, er det, at Aarhus Amts landøkonomiske Selskab kendte to Slags Præmiepløjninger: en for Gaardmænd med Heste og en for Husmænd med Køer. Paa denne Maade søgte Selskabet dog at yde sit Bidrag til at løse det Husmandsspørgsmaal, der blev anset for brændende i Tiden. Det blev fra alle Sider anerkendt, at et vigtigt Middel til at løse dette Spørgsmaal maatte være at opdrage Husmændene til at faa noget mere ud af de smaa Jordlodder, der som Regel var udlagt til dem.

Iøvrig kan af de Bestræbelser, det landøkonomiske Selskab udfoldede i sine første Aar, nævnes, at det udsatte Præmier for velbehandlede Brakmarker, for velbehandlede og rensede Kornvarer, for Aftenskoler og for Haandarbejder i Hjemmene. Ogsaa i alle disse Foretagender fulgte Selskabet i de Spor, der var anvist af Landhusholdningsselskabet, og søgte at bidrage til de Fremskridt, der kunde synes at være de mest paakrævede i Tiden: mere rationel Behandling af Jorden, mere renlig og omhyggelig Varetagelse af dens Afgrøder — alt det, der nu saa øjensynlig lønnede sig mere end tidligere.

Det fremgaar af meddelte Oplysninger om nye Medlemmer, at der allerede i Fyrrerne var livlig Tilgang af Medlemmer til Selskabet fra den almindelige Bondestand. Disse Medlemmer har blot ikke endnu gjort sig saa stærk gældende som „Folk udenfor Bondestanden". Man kan i „Landøkonomisk Maanedsskrift" se det fremhævet, at Bønder havde en afgjort Ulyst til at tale i offentlige Forsamlinger, saaledes at det af den Grund maaske kunde være godt at faa oprettet Landboforeninger for ganske smaa Distrikter, hvor den jævne Bondemand mere vilde være blandt sine Kolleger og derfor blive mindre tilbageholdende. Der kan ikke i Selskabets Ledelse i dets første Aar spores nogen bevidst Tendens til at holde Bønderne ude til Fordel for det større Landbrugs Mænd. Situationen var tværtimod, at de sidste som en Pligt, de mente at opfylde, paatog sig Ledelsen for derigennem at kunne gøre et Arbejde for at hjælpe Bønderne „op".

1. og 2. Juli 1850 holdt det landøkonomiske Selskab — ifølge den fra nu af førte Protokol — sit Sommermøde i Odder Kro.

Den første Dag holdtes et Dyrskue, hvor der uddeltes Præmier, og til hvilket Landhusholdningsselskabet havde ydet et Tilskud paa 100 Rigsdaler. For Tyre uddeltes 3 Præmier paa henholdsvis 15, 10 og 7 Rigsdaler, for Køer 5 Præmier og for Kvier ligeledes 5 Præmier. Den anden Dag diskuteredes nogle landøkonomiske Spørgsmaal, og til sidst foretoges en Bortlodning til Medlemmer, der var kommet til Stede, af en Del Agerdyrkningsredskaber og „andre landøkonomiske Genstande". I Selskabet optoges under Mødet en Del nye Medlemmer, Bønder og Mænd fra det større Landbrug — derimellem flere Forvaltere — mellem hinanden. Det normale Medlemsbidrag om Aaret var 1 Rigsdaler (2 Kroner), men enkelte tegnede sig for et større Beløb.

Den 30. Juni 1851 holdtes Sommermøde i Skjoldelev, og her skulde man tage Stilling til en Forespørgsel fra det kgl. Landhusholdningsselskab, der havde bedt om, at Aarhus Amts landøkonomiske Selskab ligesom andre lignende lokale Foreninger skulde udsende „paalidelige Efterretninger" om Husdyravlens Tilstand paa den Egn, hvor Selskabet virkede. Begrundelsen var særlig, at der nu var aabnet en Dampskibsforbindelse med England og dermed skabt bedre Betingelser for Husdyreksport. Man holdt sig foreløbig til at besvare det stillede Spørgsmaal, for saa vidt Hesteavlen angik, og kom da til det Hovedresultat, at Hesteavlen i Aarhus Amt stod noget tilbage, og at det til dens Fremme var ønskeligt, at Landhusholdningsselskabet vilde foretage sig noget, saafremt da ikke Staten vilde paatage sig at fremme Husdyravlen. Denne Konklusion af Svaret er betegnende for den Situation, der dengang forelaa for de almene Opgaver af denne Karakter. Statsmagten var ifølge den politiske Tidsaand egentlig ikke indstillet paa at tage sig direkte af Erhvervslivets Fremme, og en lokal Organisation som det landøkonomiske Selskab maatte som hjælpende Magt først og fremmest se hen til det kgl. Landhusholdningsselskab, der for saa vidt ogsaa var oprettet som en Art frivillig Repræsentation for Konge og Stat i den Slags Anliggender.

Paa Mødet i 1851 viste der sig iøvrig et ret mistvivlende Resultat af en Sag, der fra Selskabets Side havde været lagt en Del Vind paa, nemlig visse Engvandingsanlæg, der havde været foretaget i Amtet. De havde ikke været tilfredsstillende „som Følge af det tilstedeværende Vands Utilstrækkelighed". Kun paa et Par enkelte Steder, hvor rigeligt Vand var til Stede, nem-

lig ved Moesgaard og ved et lille Anlæg ved Haraldslund, har Resultatet vist sig tilfredsstillende. Da Sagen blev anset for meget betydningsfuld, vedtoges det dog at drive den videre med saa megen Kraft som muligt.

24. Maj 1852 afholdt det landøkonomiske Selskab et Møde hos Gæstgiver Larsen i Aarhus. Det fandt Sted efter Indbydelse af Næstformanden, Kancelliraad Ingerslev til Marselisborg, fordi den hidtidige Formand, Kammerraad Krarup, havde set sig nødsaget til at nedlægge sin Post. Paa Mødets Dagsorden stod da Formandsvalg, og det vedtoges at foretage en Henvendelse til Amtets højeste Embedsmand, Stiftamtmand Graah, om at paatage sig Hvervet. En Deputation drog højtideligt af Sted med Henvendelsen og vendte under Mødet tilbage med den Besked, at Stiftamtmanden havde modtaget Valget. Til Næstformand eller, som det paa den Tid hed, „Viceformand", genvalgtes Ingerslev.

Paa Mødet blev det desuden vedtaget, at der skulde afholdes et Dyrskue i Aarhus, og der blev truffet forskellige nærmere Bestemmelser herom. Præmierne fordeltes saaledes, at $^{8}/_{16}$ deraf bestemtes til Hesteavlen, $^{5}/_{16}$ til Kvægavlen, $^{1}/_{16}$ til Faareavlen, $^{1}/_{16}$ til Svineavlen og endelig $^{1}/_{16}$ til Biavlens Fremme. Det var altsaa Halvdelen af det til Raadighed staaende Beløb, der skulde anvendes til Opmuntring for Hesteavlen, og dette er et nyt talende Vidnesbyrd om, i hvor høj Grad det var denne Side af Husdyrbruget, der navnlig laa det landøkonomiske Selskab paa Sinde. Det har i denne Tid sat et særligt Arbejde ind paa at fremme den jyske Hests Udvikling.

Til „Komité", vi vilde sige Dyrskueudvalg, valgtes følgende fem: Ritmester Friis, Kancelliraad Ingerslev, Kaptajn Bay til Ludvigsholm, en Møller Sørensen og en Proprietær Hansen. Der er ingen Mænd af den egentlige Bondestand i denne Kres, men hvad man særlig lægger Mærke til, er, at det ikke var faldet Forsamlingen ind at sætte Selskabets nyvalgte Formand, Stiftamtmanden, ind i det Udvalg, der skulde ordne de praktiske Enkeltheder vedrørende Dyrskuet. Der ved understregedes med det samme, at Valget af denne høje Embedsmand til Formandsposten nærmest var af en vis formel Karakter.

Stiftamtmand Jens Andreas Graah var født 18. Februar 1787 og havde begyndt sin Løbebane ved Frederik VI's Hof som

Page; i Aarene fra 1841 til 1858 var han Stiftamtmand i Aarhus efter forinden i en Aarrække at have været Amtmand i Hjørring. Det tør maaske antages, at han i og for sig efter sine Forudsætninger ikke har kunnet forstaa sig meget paa Landbrug, men alligevel maa det naturligvis staa til Troende, naar det som et Eftermæle for ham er blevet udtalt, at han under sin Virksomhed i Aarhus gerne vilde „fremme alt godt og nyttigt, især indenfor Landbruget". Der laa en Anerkendelse heraf i dette, at han blev valgt til Formand i Landøkonomisk Selskab, og formodentlig kan dette ogsaa ses som et Vidnesbyrd om, at han var en populær Embedsmand.

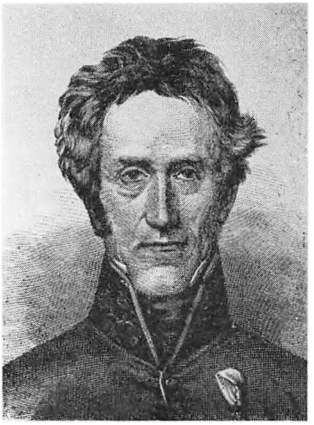

Stiftamtmand Jens Andreas Graah
Formand 1852—58

Næstformanden, Godsejer, Prokurator Casper Peter Rothe Ingerslev til Marselisborg, født 1800 og død 1864, var en dygtig og virksom Godsejer; men hvad enten der ikke har været tilstrækkelig Tilslutning dertil, eller han ikke selv har ønsket det, blev det dog ikke ham, der efter Graahs Afgang som Stiftamtmand kom til at afløse denne som Formand. Det blev den nye Stiftamtmand, nemlig Thorkil Christian Dahl, der var født 1807 og i en lang Række Aar indtil 1852 havde virket som Landsretsoverprokurator i Aarhus. Han kunde altsaa betragtes som ikke blot indfødt, men var ogsaa personlig velkendt, da han efter nogle Aars Virke i København som ministeriel Embedsmand vendte tilbage til Aarhus som Stedets højeste Embedsmand. Han tilhørte for saa vidt selv Landbruget, som han 1838 havde købt Moesgaard, hvor han henlevede sine sidste Aar i Stilhed, da han 1868 havde trukket sig tilbage fra sit Embede.

Stiftamtmand Thorkil Christian Dahl
Formand 1858—66

25. August 1852 afholdtes det Dyrskue, der var blevet planlagt samtidig med Graahs Valg til Formand. Disse Dyrskuer

har fra første Færd betydet en god Reklame for Selskabet, hvad der fremgaar af, at det i Protokollen kan noteres f. Eks. ved det lige nævnte, at det paa Forhaand gav Anledning til Indmeldelse af en Række nye Medlemmer. Ved Generalforsamlingen 14. November 1852 blev der vedtaget en Protest til Indenrigsministeriet, fordi Halvdelen af det Beløb (200 Rigsdaler), der af Regeringen var bevilget til Præmieuddeling for Aarhus Amt, var blevet givet til Frijsenborg Landboforening. Man henviste til, at kun en mindre Del af denne Forenings Omraade hørte under Aarhus Amt, men det meste under Skanderborg og Viborg Amter.

Her berørtes altsaa et vist Konkurrenceforhold, som minder os om, at forud for Oprettelsen af Aarhus Amts landøkonomiske Selskab var — i 1838 — gaaet Oprettelsen af Frijsenborg-Faurskov Birks Landboforening eller — som den oprindelig hed — „den landøkonomiske Forening for Grevskabet Frijsenborg". Om denne Forenings Virksomhed udgaves der, da den havde bestaaet i 100 Aar, i 1938 et smukt Festskrift, der viser, at den i det hele har arbejdet med de samme Formaal som den faa Aar efter oprettede Forening for Aarhus Amt. Den Forskel i Betingelserne for de to Foreningers Oprettelse er der, at Frijsenborgforeningen fra første Færd hvilede paa det Grundlag, at et Grevskab som Frijsenborg, Landets største Fideikommisbesiddelse, dengang næsten var at regne for et lille Fyrstendømme, hvis Besidder havde Adgang til at vise en Slags landsfaderlig Omsorg. Foreningens Stiftelse blev bestemt i Godsforvalterens Kontor paa Frijsenborg, under en Forhandling, hvori Godsforvalteren som en Selvfølge præsiderede, og Foreningens første Formand blev en af de daværende Frijsenborgforpagtere, den fremragende Landøkonom N. B. Krarup, der senere, efter at have skiftet Bolig og privat Virkeplads, blev den anden Formand i Amtsselskabet.

Om Frijsenborgforeningens Virksomhed i Halvtredserne oplyser det nævnte Festskrift, at den væsentlig gik ud paa at forbedre Landmændenes Husdyrbesætninger. Nøjagtig det samme kan siges om Aarhus Amts landøkonomiske Selskab, naar henses til den Betydning, Dyrskuerne har haft indenfor dettes Virksomhed — og herved blev der altsaa ogsaa Mulighed for en Art Konflikt med Frijsenborgforeningen om Fordelingen af Statens Støtte til den fælles Interesse!

Regelmæssigt holdt det landøkonomiske Selskab hvert Aar et Dyrskue paa Pladsen ved Ridehuset i Aarhus, og disse Dyrskuer har antagelig været betydelige Begivenheder for Egnens Befolkning. De har formentlig ogsaa bidraget til at højne Egnens Husdyravl og ikke mindst Interessen for at holde gode Heste. Selvfølgelig maatte Selskabet betragte ethvert Spørgsmaal vedrørende Egnens Landbrug for sig vedkommende, og i de sidste Aar i den her omhandlede Periode er man kommet ind paa at holde Diskussionsmøder eller Møder med Foredrag af Sagkyndige om Spørgsmaal af Interesse for Landbruget (et Par naturvidenskabelige Adjunkter ved Aarhus Katedralskole er i sidstnævnte Henseende gentagne Gange blevet inviteret).

Den 14. December 1861 afholdt Selskabet et Diskussionsmøde paa Aarhus Raadhus efter foregaaende Bekendtgørelse i „Aarhuus Stiftstidende". Under Diskussion blev her sat: 1) Spørgsmaalet om, hvorvidt kunstige Gødningsmidler har været anvendt i Amtet, og i hvilket Forhold deres Virkning stod til almindelig Staldgødning, 2) Spørgsmaalet: var det ikke ønskeligt, under nuværende Agerdyrkningsforhold, at Dyrkningen af Rodfrugter paa de dertil kultiverede Jorder og navnlig blandt de mindre Landejendomsbesiddere blev mere almindelig? Det er altsaa stadig de „mindre Landejendomsbesiddere", hvis Forhold og Fremgang særlig samler Opmærksomheden.

Af Diskussioner i denne Retning skal som særlig karakteristisk nævnes den, der ved et Møde 6. April 1861 blev fremkaldt af Grosserer Hans Broge. Denne Diskussion satte som Resultat, at man vedtog at anmode den 8. danske Landmandsforsamling (Horsens) om til Behandling at optage følgende Spørgsmaal: „Hvorledes kan der paa den hensigtsmæssigste Maade virkes hen til en bedre Kvalitet og derved en forholdsmæssig højere Pris for det Smør, der produceres af de mindre Landbrugere, almindeligvis kaldet Bøndersmør". Broge oplyste under Diskussionen, at Bøndersmørret det foregaaende Aar med Nød og næppe havde naaet en Pris pr. Tønde af 70 Rigsdaler, medens godt Herregaardssmør lettelig var blevet solgt for 100 Rdl. Landmandsforsamlingen skaffede sig ikke Tid til at behandle det foreslaaede Spørgsmaal, der i saa høj Grad karakteriserer den daværende Situation indenfor Landbruget. Hans Broge opgav af den Grund ikke denne Sag, der for ham blev den egentlige Hovedsag under

al hans senere Virksomhed for dansk Landbrug baade i og udenfor Aarhus Landboforening.

Med Selskabets stærkt fremtrædende Interesse for Husdyrbrug passede det paa bedste Maade, naar det ved Diskussionsmødet paa Aarhus Raadhus 11. Januar 1862 lod drøfte det Spørgsmaal, om det var „nyttigt at krydse vort jyske Kvæg med Kvæg af Angler — eller anden ikke provinsiel Race". Det blev i Anledning af dette Spørgsmaal vedtaget, at Selskabet skulde lade indkøbe 10 unge Kreaturer fra Vendsyssel og derefter lade dem sælge ved Auktion mellem Medlemmer, og der blev nedsat et Udvalg bestaaende af Kancelliraad Ingerslev, Kammerraad Rasmussen, Proprietær Eriksen og Amtsraadsmedlem Niels Rasmussen fra Lisbjerg Terp. Den sidstnævnte var den senere Landstingsmand og meget kendte førende Venstrepolitiker. Han tilhørte Amtets egentlige Bondestand og følte sig i høj Grad og bevidst som Repræsentant for den egentlige Landalmue, der gennem Tiderne var blevet ringeagtet af „de store" i Samfundet. Et Bevis paa, at det ikke var Vedtægt indenfor det landøkonomiske Selskab, at en Bonde ikke skulde kunne blive til noget i dets Ledelse, er det, at man „med Tak" modtog Niels Rasmussens Tilbud, da han paa Generalforsamlingen 12. Marts 1859 tilbød at overtage Kassererstillingen. Om den begavede Bondemands egen Trang og Lyst til at varetage offentlige Hverv vidner det naturligvis, at han netop kom og „tilbød" sig til en saadan Bestilling. Niels Rasmussen var født 26. Januar 1820, altsaa i Tiden før 1864 en endnu ung Mand, hvem der ventede en betydelig Fremtid, og som i de følgende Tider kom til at tage levende Del i sin Egns politiske og folkelige Brydninger foruden i Rigsdagspolitiken.

Den Mand, der fra 1850 til 1864 var Sekretær i Selskabet, Gaardejer K. J. Knudsen fra Taastrup, hørte vistnok ikke som Niels Rasmussen til de egentlige Bønder, følte sig i hvert Fald ikke paa samme Maade som et Udtryk for dem.

Krigen 1864 bragte en foreløbig Standsning af Selskabets Virksomhed. I Ugen, der begyndte 13. Marts, viste tyske Tropper sig første Gang i og ved Aarhus. Lørdag d. 18. Marts var der — som det berettes i Protokollen — „indkaldt en ordinær Generalforsamling i Aarhus Landboforening". Der mødte paa Raadhuset i Aarhus nogle enkelte Medlemmer, deriblandt Sekretæren, Knudsen, og Kassereren, N. Rasmussen. „De tilstedevæ-

rende var enige om, at det vilde være rigtigt og nødvendigt, at Foreningens Virksomhed foreløbig stilledes i Bero, hvorhos man troede at turde forvente, at Bestyrelsen, naar Krigsbegivenhederne ikke længere var til Hinder for fredelige Sysler, vilde sammenkalde en Generalforsamling, der vilde have at tage Beslutning om Foreningens fornyede Virksomhed. Da der var disponeret over Lokalerne i Raadhuset af de forskellige i Anledning af Krigen nedsatte Kommissioner, kunde intet regelmæssigt Møde holdes og ingen Protokol føres, hvorfor Undertegnede efter Aftale med de tilstedeværende paatog sig efter Sammenkomsten at tilføre Foreningens Protokol en Beretning om det passerede".

Den „undertegnede" var H. P. Ingerslev, Sønnen og Arvingen efter den netop i 1864 afdøde C. P. R. Ingerslev, der havde været Foreningens virksomme Næstformand. Selv skulde H. P. Ingerslev, der senere i en Aarrække blev Landets Indenrigsminister, paa den smukkeste Maade fortsætte sin Faders Værk ogsaa i Aarhusegnens offentlige landøkonomiske Liv, da der efter den korte Krigstid atter blev de normale Muligheder for dette Foreningsarbejde.

5. Østjysk Landbrug fra omkring 1850 til omkring 1880.

Paa Aarhusegnen levede en af de Mænd, Skolelærer og Højskoleforstander Lars Bjørnbak i Viby, der voldsomst vendte sig mod den Udenrigspolitik, der førte Danmark ud i Krigen 1864. Han gav utvivlsomt sin Kritik for stærke og stødende Udtryk, men rigtigt var det, at en mærkelig Mangel paa Forsigtighed og Forudseenhed prægede de politiske Manøvrer, hvorved man fra dansk Side forgæves søgte at tilrettelægge en Situation, der skulde gøre det muligt, at vi ved egen og andres Hjælp kunde bevare den gamle Rigsgrænse ved Ejderen, selvom alt det med Danmark hidtil forbundne tyske Land Syd derfor maatte opgives. I Krigens Stund maatte vi alene kæmpe den haabløse Kamp, der endte med, at hele „Hertugdømmerne"s Omraade gik tabt og altsaa ogsaa de virkelig danske og dansksindede sønderjydske Egne, som man først og fremmest skulde have taget Sigte paa at bevare.

Trods alt blev Skaden og Tabet ved Krigen 1864 ikke saa lidt overvurderet af baade Samtid og Eftertid. Tilbage blev dog hele det gamle „Kongerige", det ogsaa hidtil centrale og bærende Omraade for den danske Stat, den danske Kultur og den danske Nation. Krigen 1864 var heller ikke økonomisk-socialt en saadan Katastrofe for Landet, som den ødelæggende Krig fra 1807 til 1814 havde været. Krigen i 1864 var kortvarig, kostede forholdsvis faa Menneskeliv og medførte i enhver Henseende ringe materiel Ødelæggelse, slet ingen virkelig Afbrydelse af Udviklingslinjen i de økonomiske Vilkaar, saaledes som denne havde været siden Vendepunktet ved 1830. Det værste var den psykologiske Virkning paa de førende Kræfter i Landet; en vis

Haabløshed bredte sig som Reaktion mod de alt for store Forventninger, man før Krigen havde stillet til Danmarks Kræfter og Muligheder. Senere skulde Modet rejse sig paany, og saa blev det netop en Spore, at man vilde tilstræbe at vinde indad, hvad der udad var tabt. Indenfor Udviklingen af jysk Landbrug afspejler ogsaa disse Forhold sig.

J. B. Krarup, der som praktisk Landøkonom og Lærer blev en Afløser af sin Fætter N. B. Krarup, har paa sine ældre Dage, i Aaret 1895, udgivet en Beskrivelse af Landbrugets Udvikling i de tre sydøstjyske Amter, præget af det særlige Kendskab, han gennem et langt Livs Virksomhed havde vundet til Forholdene netop paa disse Kanter. Han omtaler, hvorledes der efter 1835 fra Aar til Aar er vundet stadig mere nyt Land ind til Dyrkning. Rimeligvis har det i de første ca. 25 Aar mest drejet sig om de gamle Udmarker og Overdrev, altsaa om Rydning af de paa saadanne Steder værende Krat, Smaaskove og Stenmarker, og en Udvidelse af Arealet har det ogsaa betydet, at man afvandede en Mængde sid Jord og forvandlede den til Agermark. Da alt dette var naaet, har man ogsaa følt Trang til at puste lidt, og derfor blev Aarene fra 1861 til 1866 ikke saa stærkt prægede af disse Arealudvidelser som Aarene baade før og efter. Her kan imidlertid, som Krarup siger, ogsaa Krigen i 1864 have øvet en vis Virkning ved at bidrage til den Indskrænkning i Opdyrkningsarbejderne, som i denne Tid fandt Sted. Fra 1866 kommer der ny, stærk Fart i disse Arbejder, for i dette Aar grundlægges under E. Dalgas' Ledelse „Det danske Hedeselskab", der gav Opmuntringer og Anvisninger til at gaa i Gang med Dyrkningen af selv den Slags Hedearealer, der tidligere var blevet anset som alt for daarlige til at kunne betale et Arbejde med en blot nogenlunde passende Afkastning.

Som bekendt opfattes Hedeselskabet i ganske særlig Grad som en mærkelig Frugt af Genrejsningsbestræbelserne efter 1864, som det maaske største Lyspunkt, der ytrede sig i de mørke Stemninger, der straks oven paa Nederlaget havde samlet sig over Landet. Det er dog naturligvis naivt at se Patriotisme og national Begejstring som de eneste Forudsætninger for den store moderne Hedeopdyrkning. Det er givet, at disse Følelser i høj Grad fandtes hos Grundlæggerne af denne betydningsfulde Bestræbelse; men meget væsentlige var de materielle Betingelser, der laa i, at ny Jord virkelig var blevet *værd* at op-

dyrke — simpelthen fordi det betalte sig bedre at dyrke Danmarks Jord, end det nogensinde tidligere havde gjort, i Kraft af de betydelige og stadig stigende Priser, der var paa Landbrugsprodukter. Derved blev der en økonomisk Forudsætning for at drage mere Jord ind under Dyrkning, og Opmærksomheden vendte sig naturligt i Retning af de mægtige Hedearealer, der strakte sig over saa store Dele af Jylland.

Mindst Betydning maatte dog Hedeopdyrkningen af ligefremme Aarsager faa for Østjylland, da der her var forholdsvis mindre Hedejord.

1865 blev Aarhus og Skanderborg Amter forenet til eet Amt. I dette Amt udgjorde Agerlandet 1866 ialt 280,513 Td. Land, men det var i 1881 vokset til 320,190 Td. Land. Paa 15 Aar voksede det dyrkede Land altsaa med ca. 40,000 Td. eller ca. 14 pCt. Stærkest var Tilvæksten i de første 5 Aar, svagest i de sidste Aar — og efter 1881 skulde denne Bevægelse faa et endnu langsommere Tempo, ikke blot fordi der nu blev mindre opmuntrende Konjunkturer for Arealudvidelser, men ogsaa fordi der nu ikke mere var saa megen ny Jord tilbage, der kunde inddrages. I det hele var Udvidelsen af det dyrkede Areal mindre for Aarhus Amt end for Randers eller Vejle Amter, vel overhovedet forholdsmæssigt mindre end for noget andet Amt i Jylland. Utvivlsomt hænger dette sammen med, at Heden havde været mindre fremtrædende i disse Egne end paa nogen anden Kant af det nørrejyske Land. I det væsentligste maa det nemlig ogsaa i Aarhus Amt være Hedejord, der i den omhandlede Tid er blevet opdyrket, og Tørlægning af Kærjord f. Eks. har spillet en væsentlig mindre Rolle.

Den „Udvidelse" af Landbruget, der nu paa lønnende Maade kunde finde Sted, skete imidlertid ogsaa paa anden Maade end den direkte, der bestod i ligefrem at lægge nyt Land under Ploven. En anden Udvidelse, der for Landet som Helhed betød endnu meget mere end Hedeopdyrkningen, var den Intensivering af Landbrugsbedriften, der i saa høj Grad fandt Sted gennem sidste Halvdel af det nittende Aarhundrede.

Af stor Betydning var det, at der fra Aarhundredets Midte blev gennemført omfattende Dræningsarbejder rundt om i Jylland og saaledes ogsaa paa Aarhusegnen.

Noget meget væsentligt var, at man efterhaanden indførte bedre Redskaber til Jordens Behandling. Om Skanderborg Amt

oplyses det endnu i Beskrivelsen fra 1843, at af Plove var Hjulploven den endnu mest almindeligt anvendte, og at Bønderne kun meget sjældent kunde bekvemme sig til at bruge Svingploven, der ikke engang paa alle større Gaarde havde kunnet fortrænge Hjulploven. Det havde sin naturlige Baggrund i de almindelige østjyske Forhold, naar Aarhus Amts landøkonomiske Selskab i Fyrrerne lod foranstalte Præmiepløjninger. Det var nødvendigt paa denne Maade at faa Svingploven prøvet i Praksis, da der knyttede sig saa megen gammel Vane til den ældre, utidssvarende Plovtype, der var tung at trække for Heste, men ikke evnede at skære saa dybt i Jorden, som det var ønskeligt, naar denne skulde bearbejdes til at bære en stadig rigere Afgrøde.

Omkring 1830 brugtes næsten udelukkende som Harve et Redskab, den almindelige „danske" Harve, der ikke var i Stand til at trænge i Dybden, men blot evnede overfladisk at findele og jævne Jorden. Først Indførelse af Brak nødvendiggjorde en anden og mere virkningsfuld Harveform. Fra Fyrrerne fandt man den rette i Svenskharven, der dog vistnok først efter 1850 er blevet mere almindelig brugt i Østjylland. Den evnede at bearbejde Jorden i en i Forhold til den nu brugte Pløjning passende Dybde.

De egentlige Landbrugsmaskiner som Tærskemaskiner, Hakkelsemaskiner og Kornrensningsmaskiner begyndte at komme i Brug paa de større Gaarde allerede før 1850, men først senere paa de mindre. Indtil 1864 var Maskiner i det hele meget lidt anvendt indenfor Landbruget i det sydøstlige Jylland. Det siges at være den Landmandsforsamling, der 1866 blev afholdt i Aarhus, som bevirkede, at der blandt Landmændene blev en mere udbredt Lyst til at anskaffe Maskiner. Til Landmandsforsamlingen var nemlig knyttet en temmelig stor Udstilling af Redskaber og Landbrugsmaskiner, og det maatte virke paa en Tid, da der var flere Penge mellem Landmændenes Hænder end nogensinde tidligere. Paa Bøndergaarde fandt dog Maskinerne forholdsvis lidt Udbredelse, i den her omhandlede Tid mindre end paa Øerne. Den jyske Bonde brød sig ikke saa meget om at faa alt sit Korn aftærsket om Efteraaret, og derfor vedblev man paa de fleste Bøndergaarde at lade Kornet tærske Vinteren igennem ved Plejl. Med god Grund er der sagt, at dette havde den Fordel, at der

saa blev mere Arbejde paa en Aarstid, da mange Folk let kunde komme til at staa uden Arbejde.

Det tjener i det hele til Forklaring af Maskinkraftens langsomme Udbredelse i disse Aar, at der var rigeligt af menneskelig Arbejdskraft, som kunde købes for en lav Betaling. Indtil Firserne var Udvandringen af Arbejdere fra det danske Landbrug til Byerne og til Amerika ikke begyndt i saa stor Udstrækning, at der ikke til Stadighed foregik en betydelig Tilvækst paa Landet i Mængden af besiddelsesløse eller næsten besiddelsesløse, der var henvist til at søge Lønarbejde hos Landejendomsbesidderne. De landlige Forhold blev derfor, socialt set, præget lidt grelt af et voksende økonomisk Skel mellem de besiddende Jordbrugere og Landarbejderne. Men den forhaandenværende og billige Arbejdskraft gjorde det ganske naturligt, at Landbruget ikke tilskyndedes stærkt til at binde særlig meget af sine i disse Aar hurtigt voksende Kapital i Maskinanskaffelser. *J. B. Krarup* siger i sin før citerede Bog om Tilstanden, som den paa dette Punkt var omkring 1890: „Grunden til, at Høstmaskiner ikke faar større Anvendelse, er væsentligst at søge deri, at man ofte har vanskeligt ved at skaffe de fornødne Bindere ved Høsten foruden naturligvis ogsaa dette, at det rette Kendskab til Brugen af denne sammensatte Maskine mangler hos Folkene, og man ikke holder af Standsninger i Høstarbejdet, som derved kan foranlediges". Netop omkring 1890 var det, at Mangel paa Arbejdskraft begyndte at gøre sig følelig gældende paa Landet, fordi der i Firserne var kommet væsentlig større Fart i Vandringen fra Land til By og ogsaa ud af Landet til fremmede Verdensdele. Men saa langt det var muligt at blive ved de gamle Metoder, der kun krævede en meget begrænset Anvendelse af maskinel Kraft i Landbrugets Tjeneste, foretrak de fleste dette.

Frem til Firserne kan der overhovedet siges trods alle Forandringer at være blevet bevaret et vist konservativt Præg over dansk Landbrug, hvilket dog ikke hindrer, at Forandringerne i sig selv betød meget betydningsfulde Fremskridt. En dansk Landejendom gav i 1880 ikke blot et større økonomisk Udbytte end i 1850, fordi Priserne paa nogle Produkter var steget, men navnlig fordi de i det hele meget gunstige Prisforhold, der raadede gennem denne Periode, var blevet udnyttet til at drive Produktionen væsentlig i Vejret og det ikke alene Kornavlen.

Allerede før Andelsbevægelsens Tid var Husdyrbruget i livlig Udvikling. I Aarhus Amt kan Hornkvægets Antal anslaas til at være dobbelt saa stort i 1880 som ved Midten af Trediverne, og paa de tyve Aar fra ca. 1860 til ca. 1880 er Svinenes Antal blevet fordoblet. Hestenes Antal er derimod ikke steget saa stærkt, kun efter den foreliggende Statistik ca. 25 pCt. i Tiden fra Trediverne til Halvfjerdserne, hvad der omtrent kan svare til Forøgelsen af det dyrkede Areal, til hvilket altsaa Trækkraften vedblivende har staaet i samme Forhold.

Omkring 1870 fordelte Danmarks Overskudsudførsel af henholdsvis Kornvarer og dyriske Landbrugsprodukter sig nogenlunde ligeligt, men omkring 1880 var Udførslen af Korn sunket til at udgøre kun en Fjerdedel i Værdi af den samlede Landbrugsudførsel. Indtil 1880 var dog Korndyrkningen og Kornsalget det, der overvejende bestemte Landbrugets Driftsudbytte. Et Vidnesbyrd om, at dette Udbytte blev anset for tilfredsstillende, ligger aldeles utvivlsomt i de stigende Ejendomspriser. Stigningen har ifølge den officielle Salgsstatistik (for hele Landet) andraget over 200 pCt. (idet man regnede Salgssummen pr. Td. Gaardhartkorn uden Besætning og Inventar lige før Midten af det 19. Aarhundrede til 2000 Kr., men omkring 1880 til 6563 Kr.). I de her omhandlede Aar skete der næppe i denne Anledning Gældsstiftelser, der i det hele var af den Højde, at de virkede alt for trykkende.

Tiden nærmest efter 1864 tør vistnok menes at være den letteste og for saa vidt lyseste, det danske Landbrug — fra de mellemstore Bøndergaarde opefter — nogensinde har kendt. Uden at der stilledes særlige Krav om Kraftanspændelse eller Tilpasning til helt uvante nye Metoder, kunde der fra Aar til Aar af Erhvervets Udøvere regnes med større Indtægt og solidere Velstand.

Om Aarhusegnens Landbrugere tør det siges, at de var blandt de fremmelige i at udnytte Tidens gode Muligheder, for Eksempel den, der gjorde det mere rentabelt end før at lægge Vægt paa en mere omfattende og omhyggelig Fremstilling af Smør. Det havde her sin Betydning, at der i Aarhus fandtes driftige Købmænd, der forstod at faa afsat Smørret ligesom andre Landbrugsvarer gennem en fordelagtig Eksport. I første Række stod her den berømte Grosserer Hans Broge (født 1822 og død 1908, fra 1847 Købmand i Aarhus).

Før 1848 var en stor Del af Herregaardssmørret i Jylland blevet opkøbt af Kielerkøbmænd og solgt til England som „Kielersmør", men Broge fik i den følgende Tid en direkte Eksport af Smør til England i Gang, og han optog som Eksportartikel ikke blot Sommersmørret, men ogsaa Vintersmørret, og han agiterede i den Anledning kraftigt blandt Landmændene for, at de skulde give Kreaturerne Kraftfoder om Vinteren, saaledes at der kunde ske en regelmæssig Eksport af Vintersmør. Hans Broge tør betegnes som en Foregangsmand ikke blot i Handelen, men ogsaa indenfor Landbruget. Sammen med den banebrydende Mejeritekniker, Professor Th. C. Segelcke, fik han 1868 afholdt en Smørudstilling i Aarhus, og man fik her et stærkt Indtryk af den Fremgang, der nu var ved at finde Sted i Jydernes Smørfremstilling.

Grosserer Hans Broge
Æresmedlem

„Tidsskrift for Landøkonomi" — det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Organ — skriver i 1869: „For første Gang er i Aaret 1868 afholdt en Smørudstilling, og Impulsen hertil udgik fra de driftige Købmænd i Aarhus, i hvis Omegn Mejerivæsenet synes at have gjort store Fremskridt, ikke mindre paa de smaa end paa de store Gaarde. Udstillingen omfattede kun Vintersmør og afholdtes i Aarhus den 29. Januar, og Indbydelser var udgaaet til samtlige jyske Landboforeninger; der udstilledes Prøver fra ikke mindre end 115 store og 52 mindre Gaarde. Det fremgik tydeligt af Udstillingen, at ikke som tidligere antaget Gaardenes Størrelse, men derimod Dygtighed og Indsigt bestemmer Varernes Godhed, og mange mindre Gaarde stod i saa Henseende lig med de større".

Der er i denne Omtale af den første danske Smørudstilling givet et interessant Vidnesbyrd om Bondebrugets begyndende Fremrykning paa et Omraade, hvor det ellers havde staaet lidt sørgeligt tilbage. „Bøndersmørret" var bestandig blevet regnet for mindre godt end Herregaardssmørret og derfor ogsaa blevet betalt med ringere Priser. Til Trods for at mange Bøndergaarde, ikke mindst paa Aarhusegnen, nu var ved at tage saa godt som

muligt ved Lære af de Anvisninger og Eksempler, der blev budt dem, vedblev dog i det hele det større Landbrugs Mejeridrift at have et væsentlig Forspring frem for det mindres og Herregaardssmørret derfor ogsaa at blive noteret højest. Dette hang sammen med de praktiske Vanskeligheder, der i langt højere Grad frembød sig, naar alene den paa en enkelt Bondegaard frembragte Mælk skulde være Grundlaget. Der blev i ingen Henseender de Betingelser for rationel Fabrikation som paa en Herregaard med stor Kobesætning, og dette Forhold blev det først muligt at ændre radikalt gennem Andelsbevægelsen.

Smør- og Kornkøbmanden Hans Broge havde, som tidligere omtalt, allerede før 1864 i det landøkonomiske Selskab rejst Spørgsmaalet om Forbedring af „Bøndersmørret"s Kvalitet og Værdi. I Tiden efter 1864 blev han en af de ledende og mest fremtrædende Mænd i Foreningen og kunde derved ogsaa gennem den virke videre for den samme vigtige Sag.

7. Selskabets Virksomhed fra 1864 til 1880.

Efter Krigen 1864 genoptoges det landøkonomiske Selskabs Virksomhed, der havde været afbrudt i mindre Tid end et Aar. Det skete ved en Generalforsamling paa Raadhuset i Aarhus den 14. Januar 1865. Her foregik dog ikke andet end Regnskabsaflæggelse. 18. Februar afholdtes derefter ekstraordinær Generalforsamling og Diskussionsmøde. Det Emne, der diskuteredes, var: „Hvorledes bør en Kreaturstald være indrettet?" Indlederen var Bestyrelsesmedlemmet, Kammerraad Rasmussen. Til Medlemmer af Bestyrelsen valgtes Stiftamtmand Dahl som Formand, Forstander Krarup som Næstformand, Proprietær Ingerslev som Kasserer og endelig til „Distriktsbestyrere" (for hver sit Herred) N. Rasmussen fra Lisbjerg Terp, Eriksen, Mundelstrup, i Sabro Herred, Hansen, Gammelgaard, fra Framlev Herred, Kammerraad Rasmussen fra Ning Herred, Broge i Aarhus, og Faurskou, Brædstrup, i Hasle Herred.

Man lægger Mærke til, at det var Ingerslev, der fik det højeste Antal Stemmer, nemlig 32. Det var en Mand, der har staaet blandt Egnens Folk paa en Grundvold af ligesom arvet Tillid, og som i høj Grad fortjente denne Tillid. Hans Peter Ingerslev, der var født 1831, og som døde 1896, skulde naa højt op som Politiker, idet han fra 1885 til sin Død blev Landets Indenrigsminister; men sit Navn vandt han først som en af sin Tids dygtigste danske Landmænd. Han gjorde Marselisborg til en Mønstergaard med Hensyn til Mejeridrift. Han og Proprietær Koch, Thomasminde, en anden af Støtterne for Aarhusegnens Landboforening, var de første Landmænd, der antog mandlige Mejerielever paa deres Gaarde. I god Sammenhæng hermed var

Ingerslev ogsaa en fremragende Kvægopdrætter, der oparbejdede en god jysk Stamme. Af politisk Standpunkt blev Ingerslev Højremand og senere altsaa en af Estrups Ministerkolleger, men hans Tænkemaade hindrede ham ikke i et særdeles godt Forhold til den almindelige Befolkning i sit Sogn og paa sin Egn. Han var Formand for Viby Sogneraad fra 1865 til 1880 og fra 1865 til 1885 Medlem af Aarhus Amtsraad. I Viby virkede dog selve Lars Bjørnbak, den ivrige Talsmand for Bondens Selvhævdelse og en kras Venstrepolitik, men han kom, trods Forskellen i politisk Opfattelse, vistnok altid godt ud af det med Ingerslev i det kommunale Liv. 1871 drev Bjørnbak det endog til i sit Blad „Aarhus Amtstidende" at anbefale hans Genvalg til Amtsraadet. Det skete med den Begrundelse, at det jævne Folk villigt burde vælge Folk fra anden Side, „naar disse Folk som Hr. Godsejer Ingerslev viser, at de gerne fremmer folkelig Oplysning og Folkevellet og ikke er fjendtlige mod Folkefriheden". Dette Skudsmaal fra en politisk Modstander karakteriserer meget godt den særlige Position, Ingerslev havde i sine Omgivelser.

Godsejer Hans Peter Ingerslev
Formand 1866—67

I det landøkonomiske Selskab var han altsaa øjensynligt meget paaskønnet. Paa Generalforsamlingen 1866 afløstes han som Sekretær af Koch, Thomasminde, og blev selv valgt til Formand, men han har ikke været særlig ivrig for at overtage denne Post. Ifølge Protokollen udtalte han, at han ikke straks kunde erklære sig for at modtage Valget, men at han, hvis han ikke modtog det, skulde foranledige en ny Generalforsamling til Valg af en Formand. Resultatet blev dog, at han kom til at fungere et Aar, men 1867 lod han sig saa afløse af Kammerherre Dahl, der jo tidligere havde været Formand. Ingerslev vedblev lige til sin Ministertid at være et meget aktivt Medlem af Foreningen, og et Arbejde som Leder i Landboforeningsarbejde skulde han ogsaa senere paatage sig. Han var 1874—75 Formand for Foreningen af jyske Landboforeninger, der under hans Ledelse afholdt sine første Dyrskuer, og han var 1872—86 Medlem af Landhus-

holdningsselskabets Bestyrelse. Som Indenrigsminister kom Ingerslev til at varetage Landbrugets Interesser, da der endnu intet særligt Landbrugsministerium fandtes, og hans Indsats ved Ansættelsen af de første Statskonsulenter og for Statens Forsøgsvirksomhed var en gammel Landboforeningsmand i høj Grad værdig.

Det var betydelige Mænd, der ledede Genoptagelsen af Landboforeningens Virksomhed efter Krigen. Niels Rasmussen fra Lisbjerg Terp var vel nok den betydeligste Skikkelse indenfor Egnens egentlige Bondestand, og hertil kom en Mand som Hans Broge, den store, geniale Købmand, der aabenbart meget gerne har ofret Tid fra sine omfattende private Forretninger til et Hverv som dette. Den energiske Mand fandt ikke, at Foreningens Arbejde var præget af tilstrækkelig Energi. Paa et Diskussionsmøde 1867 fik han derfor sat det Spørgsmaal under Drøftelse: „Hvad der kunde foretages for at fremkalde større Liv i Foreningen". Adskilligt i denne Retning kunde gøres, og det er ogsaa blevet gjort. En Vanskelighed laa utvivlsomt i de landøkonomiske Tidsomstændigheder, der i saa høj Grad var præget af en rolig, fremadskridende Udvikling, ikke af nogen Nødvendighed for meget indgribende Reformer, endsige nogen Revolution i de tilvante Metoder. Derfor blev der heller ikke saa brændende Trang til et Foreningsliv, der satte megen Kraft ind paa Nyforsøg, og det kunde ikke blive følt som saa presserende, at der maatte „ske" noget forskelligt fra det tilvante, som det senere blev Tilfældet. En Gaardmand kunde i den her omhandlede Tid have Fordel af at følge Hans Broges Anvisninger til bedre Smørtilberedelse, men nogen Nødvendighed for ham var det ikke, saa længe det, der groede paa hans Marker, ikke behøvede at blive opfodret for at betale sig tilstrækkeligt.

Landmændene omkring Aarhus og længere inde i Jylland værdsatte dog i Almindelighed Hans Broge for hans Iver og for, hvad han udrettede for dem; netop derfor kunde hans Arbejde bidrage væsentligt til at gøre Aarhus til en fremmelig Egn paa Landbrugets Omraade. Han udtraadte foreløbig af Landøkonomisk Selskabs Bestyrelse 1868, men han vedblev at deltage i Foreningens Arbejde, og paa en Generalforsamling 21. Oktober 1874 vedtoges det enstemmigt med Akklamation at udnævne Grosserer Hans Broge til Æresmedlem af Foreningen. Fra 1875 til 1877 havde Hans Broge Sæde i „Foreningen af jyske Landbo-

foreninger"s Mejeriudvalg, og utrættelig virkede han for bedre Mejeridrift og andre praktiske Fremskridt i Landbruget.[1])

Man sporer Broges Indflydelse, naar der ved Afholdelse af Selskabets første Dyrskue efter Krigen, i 1865, blev nedsat et Udvalg til Bedømmelse af Smør og Ost. I dette Udvalg fik Broge naturligvis selv Sæde.

At holde aarlige Dyrskuer var efter som før 1864 en Hovedopgave for Foreningen, og det var dette, der formodentlig var den stadige og meget virksomme Reklame for Tilgangen af Medlemmer; regelmæssigt forud for hvert Dyrskue har man modtaget en Række Indmeldelser.

Som Eksempel kan anføres det Dyrskue, der blev afholdt Lørdag den 9. Juli 1870 i Aarhus paa Excerserpladsen udenfor Frederiksport, som tillige med Ridehuset „velvilligt" blev overladt Foreningen af Chefen for 3. Dragonregiment.

I Annoncer i Byens to Blade, „Aarhus Amtstidende" og „Aarhuus Stiftstidende", var Dyrskuet først blevet bekendtgjort, og de nærmere Betingelser var angivet. Der kunde til Præmier for Hingstplage, Hopper, Fede- og Malkekvæg, Faar og Svin anvendes ialt 850 Rdl., Statens Tilskud inkl., desuden af Foreningens egne Midler 50 Rdl. til Præmier for Smør fra Ejendomme med en Besætning af fra 12 til 20 Køer og 50 Rdl. til Præmier for Smør fra Ejendomme med en Besætning af under 12 Køer. Om Smørrets Aflevering hedder det: „Smørret maa indsendes i Træer, i Bøtter eller Krukker, der indeholder en Nettovægt af mindst 1 Pd. for hver Ko. Det indsendes til Købmand Hans Broge i Aarhus og maa indleveres Lørdagen den 2. Juli. Ethvert Træ eller Krukke maa være forsynet med et tydeligt Mærke og være ledsaget af et forseglet Brev, der indeholder Oplysning om Indsenderens Navn og Hjemsted og udvendig er betegnet med Smørrets Mærke og Besætningens Størrelse".

Det er betegnende, at netop Hans Broge stod som Modtager paa Foreningens Vegne af det indsendte Smør. Det var utvivlsomt den Side af dens Virksomhed, der laa ham stærkest paa Sinde: Arbejdet til Fremme af bedre Mejeridrift hos de mindre Gaardbrugere. Det var det, som han vilde, at Selskabet sær-

---

[1]) Herom kan henvises til „Foreningen af jyske Landboforeninger" 1872—1922 (Festkrift, udg. 1926), S. 282 ff., se ogsaa „Landbosparekassen i Aarhus" (1937), S. 90.

lig skulde tage sig af; men ejendommeligt karakteristisk er det lige over Dyrskuereferatet i „Aarhuus Stiftstidende for 9. Juli at læse en Meddelelse om, at til den internationale Udstilling i London var indsendt Prøver af Smør fra en Række Bedrifter paa Aarhusegnen. Disse Bedrifter var alle store Gaarde — en af dem var Ingerslevs Marselisborg —, og der var slet ingen Bondegaard imellem. Der var endnu ingen almindelig Bondedrift, der præsterede saa godt Smør, at en Forretningsmand som Broge vilde reklamere dermed overfor et udenlandsk Publikum. Det var først 30 Aar senere, at de danske Bønders Smør under nye Produktionsvilkaar — som Smør fra Andelsmejerier — kunde tage Første Præmie paa Verdensudstillingen i Paris.

1870 kunde fremmelige Bønders Smør hævde sig med Ære paa en lokal Udstilling som den her omtalte i Aarhus, og det til Præmier bestemte Beløb ses netop at være blevet fordelt til Folk, der virkelig fortjente det. „Aarhus Amtstidende" skrev i sin Omtale af Dyrskuet, at det „navnlig for Smørrets Vedkommende" gav „et glædeligt Bevis paa den uhyre Fremgang, som har fundet Sted i de senere Aar hos de mindre Producenter". „Aarhuus Stiftstidende" fandt, at Dyrskuet „baade med Hensyn til de Dyr, der fandtes udstillede, og den Deltagelse, der fra de Besøgendes Side vistes det, er et saa smukt Vidnesbyrd om stigende Interesse hos Landbostanden for Foreningens Formaal og Virksomhed", at man heri kunde se et glædeligt Varsel om kommende Tider. Udstillingen af Dyr omfattede naturligvis baade Hingste, Hopper, Tyre, Køer, Kvier, Faar og Svin. Af Heste og Kvæg var der paa Dyrskuepladsen ialt 300 Stykker, hvoriblandt 11 Samlinger af ensartet Malkekvæg af eget Tillæg, og i „Aarhuus Stiftstidende" betegnes de udstillede Dyr som særdeles gode.

Efter Dyrskuet samledes man til et, som „Aarhuus Stiftstidende" skriver, „meget livligt Festmaaltid" i „Hotel Royal"s store Sal. Her talte Formanden, Kammerraad Eriksen, for Kongen, og blandt de andre Talere var Konsul Mørk, der talte for Kammerherre Lindholm, 3. Dragonregiments Chef, og Højskoleforstander Lars Bjørnbak, der talte for Formanden.

Det er et lille Træk at lægge Mærke til, at to Mænd som Konsul Mørk og Bjørnbak kunde optræde i broderlig Forstaaelse som Talere ved en Lejlighed som denne.

Mørk og Bjørnbak var indenfor hver sit Parti de førende Mænd i det politiske Liv paa Aarhusegnen, og for saa vidt kunde hver af dem i den anden se sin Hovedmodstander. Mørk var fra 1861 til 1873 Aarhuskredsens Repræsentant i Folketinget, og ved et af Valgene havde han Bjørnbak til Modkandidat. Senere blev han gennem en Aarrække Redaktør af „Aarhuus Stiftstidende". Under hele sin politiske og journalistiske Virksomhed bekæmpede han som Højremand og Bymand Bjørnbak og hele den særprægede Venstrebevægelse, der i Tilknytning til denne som Pædagog og Politiker saa ejendommelige Personlighed rørte sig paa Aarhusegnen. I en vis Periode fik den bjørnbakske Bevægelse en helt bestemmende Indflydelse paa det offentlige Liv i denne Egn. Perioden er netop særlig Aarene mellem 1864 og 1880 og nogle Aar derefter; men det er dog ikke indenfor det landøkonomiske Selskabs Rammer muligt at paavise Brydninger af den Karakter, som f. Eks. foregik indenfor Landbosparekassen, hvor et Formandsskifte 1876 opfattedes som en „Demokratiets Erobring" af Kassen.[1]) Bjørnbakkerne vendte sig skarpt ikke blot partipolitisk mod „Højre", men ogsaa ved deres pædagogiske og folkelige Livssyn mod Grundtvigianismen, og herved fødtes en lang Tid det mest lidenskabelige Modsætningsforhold. Bjørnbaks Kamp mod den grundtvigske Højskoleforstander Jens Nørregaard i Testrup og dennes Aandsfrænder i Egnen synes imidlertid ikke at have faaet nogen Udløber, der strakte sig til Landboforeningen. Her kunde altsaa ogsaa trods Partipolitik en Mørk og en Bjørnbak mødes i fuld Fordragelighed ved den samme Dyrskuemiddag!

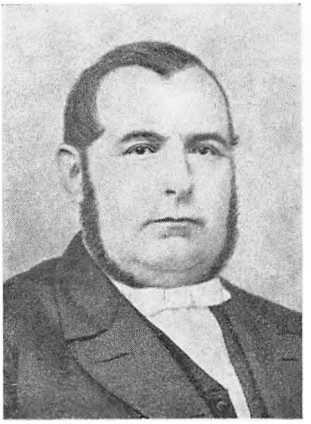

Højskoleforstander Lars Bjørnbak

Der har ikke for Bjørnbak og hans Tilhængere syntes nogen særlig Anledning til at rejse en Opposition indenfor Landboforeningen. Det „Højre", de især bekæmpede, var det Byhøjre

[1]) Jeg kan herom henvise til min Skildring i Jubilæumsskriftet for Landbosparekassen 1937, iøvrig om de politiske og folkelige Brydninger paa Egnen i det hele til min Bog „Lars Bjørnbak og den bjørnbakske Bevægelse" (1919).

og Embedsmandshøjre, der ikke syntes dem at ville anerkende Bønderne som helt ligeberettigede og ligestillede Mænd; men i Landboforeningen samledes kun Landboer og saadanne Byboer, der ønskede direkte at være med i Arbejdet for Landbrugsinteresser. Overfor det store Landbrugs Mænd viste Bjørnbak aldrig nogen videre skarp Holdning, og betegnende er hans i det foregaaende omtalte Sympati for Godsejer Ingerslev. En landøkonomisk Forening, der virkede for det Maal at opdrage Landbrugere af Bondestanden til at blive dygtigere i deres Kald og paa Højde med de store Landejendomsbesiddere, var i og for sig helt i den bjørnbakske Aand, og det stred ikke mod denne. at Mænd udenfor den egentlige Bondestand beklædte de egentlig førende Poster. Det var for Bjørnbak kun godt, at den ene Stand vilde belære den anden, saaledes at alle Stænder efterhaanden kunde komme til at staa paa helt lige Fod med hinanden!

Der fandtes i Foreningen 1867 efter en Opgørelse 231 Medlemmer fra de forskellige Egne af Aarhus Amtsraadskreds og fra selve Aarhus By. Den overvejende Del af disse Medlemmer tilhorte Gaardmandsklassen, og der har iblandt dem været eller er efterhaanden blevet baade Grundtvigianere og Bjørnbakkere. Naar det, saa vidt kan ses, ikke er kommet til Kampe mellem de to Retninger, skyldes det ikke alene, at det landøkonomiske Selskabs Virke var af saa udpræget saglig og faglig Karakter, for det var jo Landbosparekassens Virksomhed egentlig ogsaa; men der har været en Ledelse, der forstod — saa nogenlunde i hvert Fald — at holde uvedkommende Modsætninger ude.

30. Marts 1868 var Kammerraad Eriksen blevet valgt til Foreningens Formand. Ved sin Side som Næstformand havde han fra 1872 Koch, Thomasminde, som Sekretær og Kasserer fra 1870 Overretssagfører Høegh-Guldberg i Aarhus.

Niels Rasmus Eriksen var født 25. December 1814 i Horsens og lærte først Guldsmedefaget, blev 1842 Gæstgiver i Aarhus, men nedsatte sig 1858 som Landmand paa Mundelstrupgaard, hvorfra han dog 1867 — uden at sælge Gaarden — vendte tilbage til Aarhus. Han var Byraadsmedlem i nogle Aar, men en Tunghørighed tvang ham til at nedlægge sit Mandat ligesom til i 1877 at trække sig tilbage fra Landboforeningens Formandsskab. Ved sin Fratrædelse valgtes han til Æresmedlem. 1866 var han blevet udnævnt til Kammerraad, 1870 til Ridder. Han fortjente sikkert

den Anerkendelse, der blev ham til Del. Han havde været en virksom og anset Formand, hvem det bl. a. havde været betroet at lede (i 1874) de første to store Dyrskuer, der blev afholdt i „Foreningen af jyske Landboforeninger". Det hedder om ham i Festskriftet fra 1892, at han „var en af Foreningens fortrinligste Formænd, hans naturlige Begavelse og hans Evne til at omgaas store og smaa samt hans ikke almindelige Veltalenhed var Landboforeningen til betydelig Gavn, saa at den under hans Formandsskab steg i Medlemstal".

Kammerraad Niels Rasmus Eriksen
Formand 1868—77. Æresmedlem

Om Kammerraad Eriksens Anseelse og fremskudte Position vidner det ogsaa, at han ved Stiftelsen 1872 af den jyske Fællesorganisation, „Foreningen af jyske Landboforeninger", blev valgt til et af dens fem første Bestyrelsesmedlemmer.

Ved Generalforsamlingen 31. Marts 1877, hvor Eriksen fratraadte som Formand, kunde der gives Meddelelse om, at der af „en Velgører, som ikke ønskede at nævnes", var skænket Landboforeningen en Kapital paa 2000 Kr., som skulde danne et „Kammerraad Eriksens Legat". I „Aarhus Amtstidende"s Referat blev Velgørerens Navn, trods hans Ønske om Diskretion, dog straks nævnt; det meddeltes, at Giveren „i Almindelighed antages at være Hr. Generalkonsul Pontoppidan". Generalkonsul Hendrik Pontoppidan i Hamborg, en af Tidens største og dygtigste danske Forretningsmænd, havde den særlige Tilknytning til Aarhusegnen at være Ejer af Herregaarden Constantinsborg, som han med stor Interesse for Landbruget havde forstaaet at faa sat i bedre Drift. Pontoppidan var ogsaa meget interesseret i Landboforeningernes Virksomhed, og hans rundhaandede Gave ved denne Lejlighed betød en Anerkendelse overfor det Arbejde, der var blevet gjort indenfor Aarhus Landboforening. 1880 blev han sammen med en anden af dens Velgørere, J. C. Krieger, Elisabetsminde, udnævnt til Æresmedlem.

Iøvrigt valgtes Eriksen paa den nævnte Generalforsamling til Æresmedlem, og ved en Fest paa „Hotel Royal" bagefter, en Fest,

præget ifølge „Aarhus Amtstidende" af „en livlig og rar Stemning", blev der overrakt den afgaaende Formand en Gave, bestaaende af en værdifuld Bordopsats og et Par Armstager af københavnsk Prøvesølv med Indskriften: „Til Kammerraad Niels Eriksen fra Medlemmer af Aarhus Landboforening i Anerkendelse af hans Virksomhed særlig som Formand, den 31. Marts 1877". Ved Festen indløb et Telegram fra Pontoppidan i Hamborg.

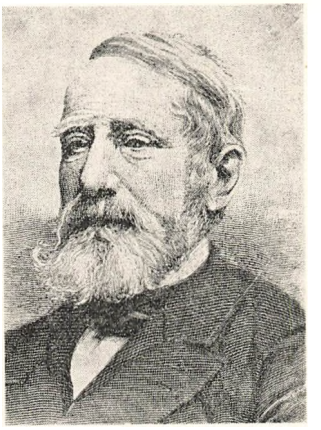

Generalkonsul Henrik Pontoppidan
Æresmedlem

Den Tilfredshed, der havde været med Eriksen som Formand, har blot kunnet tilskynde til at vælge en Efterfølger, der vilde være et lige saa solidt Enhedsmærke. Broge og Bjørnbak anbefalede begge at vælge Jægermester Quistgaard paa Tousgaard, og han valgtes da ogsaa med et overvældende Flertal af Stemmer (163). Ligeledes var saavel Broge som Bjørnbak Anbefalere af samme Bestyrelsesliste. Bjørnbak fremhævede, at alle politiske Hensyn maatte sættes til Side og kun det, der gavnede Foreningen, fastholdes. Det var, mente han, smukt, at Foreningen gav et lysende Eksempel paa Enighed og Fordragelighed. Han og Broge kunde imidlertid ikke faa Forsamlingen til at følge et Forslag om at erstatte Skovrider Schrøder, Vilhelmsborg, som „Distriktsbestyrer" for Ning Herred med Mikkel H. Christiansen i Beder, der var en af Bjørnbaks ivrige politiske Tilhængere og iøvrig en dygtig Landmand.[1]) Schrøder genvalgtes dog med betydeligt Stemmeflertal; hvad hans Modstandere havde

Johan Cornelius Krieger
Æresmedlem

[1]) Han var en af de allerførste, som Foreningens Virksomhed fik personlig Betydning for. Efter hans Død mindedes dette ved Mælkeriudstillingen 10. Februar 1883, hvor hans Datter fik 1. Præmie for Smør, medens han selv lige efter Foreningens Stiftelse i 1842 havde faaet Præmie ved en Præmiepløjning.

fundet forkert ved ham, afslører Bjørnbak selv i „Aarhus Amtstidende" med følgende Fodnote til Referatteksten: „Vi har privat erfaret, at megen Misfornøjelse med Schrøder hidrører fra, at han rumsterer alt for meget med Medlemmerne om deres politiske Meninger og holder et upassende „Hus" med dem i den Anledning". Saaledes stak Politiken trods alt en lille Hestefod frem ved denne Generalforsamling, og det er ikke at undres over, naar man betænker, at den fandt Sted, lige umiddelbart før Ministeriet Estrup forsøgte sig med sit allerførste Provisorium. Ved Omtalen af, at Mørk bad sig fritaget for Posten som „Distriktsbestyrer" for Aarhus, dyr „Aarhus Amtstidende" sig ikke for at tilføje: „hvilket flere glædede sig over". Broge indtraadte paany som Bestyrelsesmedlem for Aarhus. Den store Handelsmand har staaet som en meget stærk og solid Støtte for Bevarelsen af det upolitiske Præg over Foreningsarbejdet — sikkert i den Henseende paalideligere end Degnen og Højskoleforstanderen fra Viby!

Quistgaard, der nærmest ved sin Side fik Troldahl fra Graa Mølle som Næstformand og den erfarne Overretssagfører Hoegh-Guldberg som Sekretær, blev en værdig Afløser af Eriksen.

Peter Theodor Quistgaard var født i Aarhus den 22. April 1830. Han deltog som Officer i Krigen 1850 og gik 1852 over til Rytteriet, men trak sig 1862 ud af Militæret, idet han købte „den Funderske Tobaksfabrik", som han drev indtil 1870. Aaret efter købte han „Tousgaard", beliggende ca. ¾ Mil vest for Aarhus, og udviklede sig her til en af Egnens dygtigste Landmænd, skønt Landbrug jo efter hans oprindelige Uddannelse maatte være en Virksomhed, der laa ham fjernt. Han nød i høj Grad Tillid blandt sine Kaldsfæller med baade mindre og større Gaarde, fik flere Tillidshverv, og det skulde ogsaa vise sig, at han var den rette til at føre Landboforeningens Arbejde videre i et godt sagligt Spor.

Hofjægerm. Iver P. Th. Qvistgaard
Formand 1877—1889

Det upolitiske ved Landboforeningens Virksomhed fremtræ-

der i de omhandlede Aar ogsaa meget tydeligt ved Emnevalget for Foredrag og Diskussioner. 1866 har man kunnet drøfte et socialpolitisk Spørgsmaal som dette: „Er den nuværende Fattigforsørgelse paa Landet tilfredsstillende". Det var netop i denne Tid, da Bygningen af Fattiggaarde tog Fart omkring i Landet, et brændende Spørgsmaal, hvorledes man skulde naa til de mest passende Former for offentlig Hjælp til dem, der ikke kunde klare sig selv paa Grund af Alder, Sygdom eller Arbejdsløshed. 23. Okt. 1872 drøftede man direkte, om der skulde oprettes Fattiggaarde med større Jordtilliggender. I det hele var dog saadanne Spørgsmaal blevet holdt i Baggrunden, og det var de landbrugsfaglige Emner, der blev taget op. Især er det alt vedrørende Husdyrbruget, der i disse Aar har Interesse, og indenfor Husdyrbruget er det atter Kvægavlen, der mest lægger Beslag paa Opmærksomheden, medens Spørgsmaal vedrørende Hesteavlen er skudt mere i Baggrunden end tidligere. Dette hænger atter naturligt sammen med Tidens Bestræbelser for at fremme den dyriske Produktion indenfor Landbruget.

Det tør betegnes som noget ejendommeligt for Aarhus Landboforening, at den, under Hans Broges Paavirkning, lagde saa megen Vægt paa at fremme Mejeridrift og Smørproduktion. I en Aarrække fra 1871 blev afholdt baade Dyskue og særlig Smørudstilling, i sidstnævnte Henseende gentog Foreningen den Idé, Hans Broge havde realiseret i 1868. Smørudstillingerne fandt Sted ved Vintertid, fordi det var Produktionen af Vintersmør, man vilde fremme for saaledes at udrydde den gamle Vane at lade Fremstillingen af Smør være væsentlig en Sommerproduktion („Græssmør"). Til de om Sommeren afholdte Dyrskuer vedblev man længe at holde Smørudstilling og Smørbedømmelse, og her drejede det sig om „Sommersmørret".

Den 23. Marts 1878 afholdtes en Generalforsamling, hvor det vedtoges den følgende Sommer at afholde Dyrskue og der optage 2 nye Afdelinger: Husmandskøer og Fjerkræ, men at undlade Smør og Ost. Kort i Forvejen, i Februar, var der blevet afholdt en Smør- og Osteudstilling. Om den Grundighed, der prægede Foreningens Arbejde, vidner et specielt Spørgsmaal, der blev behandlet paa denne Generalforsamling. Da der var opstaaet Uenighed om, hvad der skulde forstaas ved Ordet „Kvie", havde Formanden indhentet Erklæring fra Veterinærfysikus, som havde defineret Begrebet saaledes: „Et ungt Hundyr af Okse-

slægten, der ikke har faaet Kalv eller skiftet mere end 4 Tænder". Generalforsamlingen vedtog, at den ved „Kvie" vilde forstaa: „Et ungt Hundyr af Okseslægten, der ikke har skiftet mere end 4 Tænder".

Stadig ønskede man dog, at Foreningens Virksomhed skulde være alsidig, og man glemte derfor ikke at interessere sig for Planteavl ved Siden af Husdyrbrug. 17. Marts 1880 holdt Købmand Broge Foredrag om Dyrkning af Maltbyg. I Salen var der ved den Lejlighed fremlagt en stor Mængde Prøver af Byg ikke blot fra Danmark, men ogsaa fra England og Amerika. Gennem en Personlighed som Hans Broge førtes den store Verdens Erfaringer paa de landøkonomiske Felter frem til Aarhusegnens Landboere. Paa Generalforsamlingen en Uge efter, 24. Marts, uddeltes to Pjecer: Krarups „Sædskiftet" og Thuesens „Mælkens Behandling". Der bevilgedes samtidig Penge til Løn for en Mejeriassistent. I Oktober 1880 afholdt Foreningen en Høstudstilling i Haandværkerforeningens Lokaler i Aarhus. Der udstilledes Korn og Bælgsæd (saavel tærsket som utærsket) samt Markfrø, Roer og Kartofler, Træfrugt, Køkkenurter, Blomster, Havefrø, Frugt- og Løvtræer. Direktør for Haveskolen „Vilvorde", Stephan Nyeland, holdt Foredrag om Havedyrkning. Det er efter Pressens Omtale af denne Udstilling især de udstillede Havesager, der har interesseret Tilskuerne. Den hele Udstilling var arrangeret paa en meget festlig Maade. Ved Præmietagningen hævdede det mindre Landbrugs Mænd sig smukt.

Et Helhedsindtryk maa blive, at det landøkonomiske Selskab med Held fik udrettet et ret imponerende Arbejde i Aarene mellem Krigen og det Vendepunkt i Landbrugsforholdenes Udvikling, der ligger ved 1880, og dermed til god Forberedelse af Aarhusegnens Landbobefolkning til de Vanskeligheder og Opgaver, som herved aabnede sig.

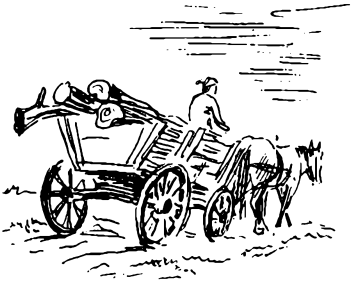

8. Revolutionen i Landbruget.

Den her valgte Overskrift for nogle Bemærkninger om den Udvikling, der fandt Sted indenfor Landbruget i Tiden mellem 1880 og Aar 1900 tør vist siges at give et ikke for stærkt Udtryk for alt det, der dengang skete.

Ganske vist var, som ogsaa fremhævet i det foregaaende, Udviklingen allerede længe før 1880 gaaet i Retning af mere Husdyrbrug, men det var dog først efter 1880, der skete et afgørende Omslag i Produktionens Retning. Under Paavirkning af indtrufne Ændringer i Forholdet mellem Priserne paa henholdsvis Korn og animalske Produkter saa man sin Redning ved at kaste sig over Fremstilling af sidstnævnte paa Grundlag af hjemmeavlet og efterhaanden tillige indkøbt Foder. Ved den store *Omlægning* af Driften reddede det danske Landbrug sig taaleligt ud af den europæiske Landbrugskrise, der var foraarsaget ved et stærkt stigende Udbud af billigt Korn fra Østeuropa, Amerika og Indien. Men et nødvendigt Middel hertil blev for det mindre Landbrug Andelsbevægelsen, der skabte de landbrugsindustrielle Fællesforetagender, som den nye Produktionsmaade forudsatte, frem for alt Mejerierne.

Overgangen til det nye industrielle Forædlingslandbrug begyndte at finde Sted fra Begyndelsen af Firserne, og de første Skridt kan kendes paa, at Danmark 1884 var skiftet over fra at være et kornudførende til at være et kornindførende Land. Ændringen fuldbyrdedes i Løbet af faa Aar. Det kan fastslaas. at Nutidslandbruget allerede var fuldt udformet inden Udgangen af Firserne. I Halvfemserne fortsattes den samme Linje, Systemet blev videre udbygget og fæstnet, og der har været Egne, hvor det først i dette Tiaar af det gamle Aarhundrede trængte

rigtig igennem. Men for Landet som Helhed ligger Gennembrudet i Firserne, og dette gælder i høj Grad ogsaa Aarhus Amt.

Det tør fastslaas, at naar Aarhus Amts Befolkning stod modtagelig overfor alt det nye, der gennem saa revolutionære Metoder brød sig Vej frem i denne Tids Landbrug, har Virksomheden indenfor Aarhus Amts landøkonomiske Selskab sin betydelige Andel deri.

Fra Landboforeningens Side var der, ikke mindst i Kraft af Hans Broges store Indsats, bestandig blevet agiteret for Smørproduktionen og dennes Forbedring; der var herved naaet gode Resultater og skabt en vis Forberedelse af det Fremskridt, som Andelsmejerierne kom til at betyde.

Ganske vist er det rigtigt, hvad Professor *Thorkil Kristensen* skriver i Jubilæumsskriftet for Landbosparekassen i Aarhus 1837: Paa en Maade betegnede Mejerierne et direkte Brud med den foregaaede Tids Udvikling — og dette er, som det i et følgende Kapitel skal ses, meget klart blevet følt netop af de ledende Mænd paa denne Egn. I Treserne og Halvfjerdserne var Bestræbelserne gaaet ud paa at dygtiggøre den enkelte Landmand til at behandle Mælken hjemme paa sin egen Gaard, og der var anvendt betydelige Summer paa Indretningen af Lokaler, Anskaffelse af Redskaber og andet. Maalet havde i Virkeligheden været, at hver enkelt Bondegaard skulde skabe sig et lille Mejeri, der helst skulde være paa Højde med Tidens Fordringer baade teknisk og hygiejnisk. Det var denne Idé, en Mand som Hans Broge energisk arbejdede for. Men Opgaven var vanskelig, og nu blev den overflødiggjort, da man ved den nyopfundne Centrifuges Hjælp kom ind paa at oprette de Mejerier, der kunde behandle Mælken fra flere Bøndergaarde under eet, saaledes at Smørret, der kom ud deraf, var lige saa godt som „Herregaardssmør".

Det første Andelsmejeri oprettedes i Hjedding ved Varde 1882. Det fandt hurtigt Efterligning rundt omkring, Eksemplet virkede næsten med det samme, og snart efter oprettedes der andre Andelsmejerier i Omegnen og videre ude — over hele Landet. Hvad Aarhusegnen angaar, har Thorkil Kristensen Ret, naar han antager, at der lige til at begynde med gjorde sig en vis særlig Modstand gældende. Det skyldtes, at man her var naaet særlig vidt med de ældre Metoder, og at saaledes — som allerede berørt — Bruddet med dem maatte føles særlig stærkt.

Modstanden var dog kun ganske kortvarig, og saa maa det netop være blevet en Tilskyndelse til at antage det nye, at man allerede var naaet saa forholdsvis vidt paa den gamle Maade, som man var.

Allerede før 1886 var der i Aarhus Amt blevet oprettet 13 Andelsmejerier, og i det ene Femaar fra 1886 til 1890 blev der derpaa stiftet ikke mindre end 45. I Tiden efter 1890 kom hertil 34. Senest, og paa Grund af de særlige Afsætningsforhold lige ved den store By, kom den nærmeste Egn omkring Aarhus med, men naar dog henved to Tredjedele af Amtets Mejerier er blevet indrettet allerede før 1890, tør denne Egn siges at have været blandt de fremmeste til at virkeliggøre den betydningsfulde Nyordning paa Smørproduktionens og Mælkebehandlingens Omraade.

Den nye Mejeridrift gav Anledning til et forøget Kreaturhold, men Forøgelsen var dog i Aarhus Amt for Firsernes Vedkommende endnu meget lille. Derimod voksede Svinebestanden straks meget stærkt (den var i Amtet 1881 34,000 Stykker, men 1888 52,000). Dette har ogsaa Forbindelse med Mejeriernes Virksomhed, der ved sine Biprodukter (Skummetmælk og Valle) i høj Grad støttede Svineproduktionen.

Iøvrig skal her ikke fremstilles, hvorledes den store Revolution i Landbrugets Driftsmetoder nærmere forløb. Det var *Nutiden* i dansk Landbrug, der satte ind i de økonomisk trange Aar mellem 1880 og 1900. Netop Vanskelighederne gav Stødet til den store Forandring, og de forskellige Spørgsmaal, der herigennem rejste sig, kom ogsaa til at afføde Diskussioner i det landøkonomiske Selskab og sætte betydningsfulde Spor i dets Arbejde.

9. Selskabets Virksomhed fra 1881 til 1892.

Det tør vel ikke sikkert opfattes som et Tegn paa, at „Tiderne" var blevet daarligere, naar der 19. Februar 1881 i Landboforeningen var et Møde om „en Understøttelsesforening for trængende jydske Landmænd". Det kan snarere tyde paa, at „Tiderne" endnu ikke følte alt for trykkende, naar det i Protokollen noteres, at „paa Grund af faatalligt Besøg" blev Drøftelsen af dette Spørgsmaal „for anden Gang" udsat. 21. Januar 1882 kunde der paa et Møde gives Oplysning om, at der var blevet oprettet en Forening som den tidligere diskuterede til Støtte for trængende Landmænd.

Det er Tegn paa Interesse for de mere intensive Metoder, der nu var ved at blive nødvendige, naar Proprietær Branth, Sønder Elkjær, 25. November 1882 indledede Forhandling om Rodfrugtdyrkningen og dens Indflydelse paa Kreaturholdet. Branth var en af sin Tids mest fremragende Landmænd, der paa sin Gaard i Vendsyssel gjorde sig til en af Banebryderne for den nye intensive Landbrugsdrift. Han gennemførte paa sine Marker en udvidet Rodfrugtavl, og som Kvægopdrætter udøvede han en meget stor Indflydelse paa Udviklingen af det jydske Malkekvæg, som der under Landbrugets store Omlægning blev mere Brug for end nogensinde. Tillige var han en ivrig Deltager i landbopolitisk Arbejde og landbopolitiske Diskussioner, den fremmeste Foregangsmand i de Bestræbelser, der efterhaanden blev til den Agrarbevægelse, som i høj Grad skulde faa Betydning for Halvfemsernes offentlige Liv ude paa Landet og ogsaa inde paa Rigsdagen. Som Landbopolitiker fik Aarhus Landbo-

forening ogsaa Brug for ham, og 13. Februar 1886 holdt han et Foredrag i denne Retning.

Foredraget havde som Emne det Spørgsmaal: „Hvorvidt har Landbruget selv for en Del Skyld i de Vanskeligheder, det har at kæmpe med, og ad hvilke Veje og med hvilke Midler kan disse afhjælpes?" Branth mente, at Landmændene selv havde en stor Del af Skylden, fordi de ikke havde brugt den Magt, de var i Besiddelse af. Tre Ting skulde hjælpe Landmændene: 1) Staten, 2) Foreningslivet og 3) den personlige Dygtighed. Statsmagten skulde Landmændene efter Branths Mening øve Indflydelse paa ved at vælge politiske Repræsentanter „med landøkonomisk Program", hvad der hidtil var forsømt. Med Hensyn til Foreningslivet anbefalede han Forbrugsforeningerne, gennem hvilke Landmændene kunde begrænse Købmændenes Avance, der ofte tog alt for meget fra Forbrugerne.

Den sidste Betragtning foranledigede under den følgende Diskussion Købmand Hans Broge til den ironiske Bemærkning, at Branth havde været „usædvanlig mild mod Handelsstanden". Broge forsikrede, at det Tryk, Landboerne følte, følte Handelsstanden i endnu højere Grad; den ene Købmand vilde sælge billigere end den anden, og her gjaldt det derfor ogsaa om at vise den Dygtighed og Sparsommelighed, Branth anbefalede Landmændene at lægge Vind paa. Iøvrig erklærede Broge sig enig med Branth om, at Landbostanden burde ophjælpes, og han vilde ligesom Branth gerne som Middel dertil se en Udførselspræmie. Men det maa vist antages, at den skarpe agrariske Luftning, der nu var kommet til at blæse, har bidt lidt i Huden paa den gamle Købmand og gode Bondeven.

Under Forhandlingerne paa dette Møde erklærede Formanden sig for Tilhænger af Korntold, som imidlertid Branth mente snarere vilde blive til Skade end til Gavn. Denne Meningsforskel var et Udslag af de Brydninger, der fandt Sted gennem Firserne og Halvfemserne om, hvorvidt Landbruget skulde søge sin Redning ad Toldbeskyttelsens Vej eller under Frihandelens Vilkaar. Det var Frihandelen, der sejrede, og det hænger naturligt sammen med, at i hvert Fald det mindre Landbrug ikke let vilde have kunnet finde den Hjælp ved en Korntold, som det nu fik ved at lægge Hovedvægten paa Produktionen af dyriske Fødevarer, som det vilde have været umuligt at „beskytte" ved nogen Told. Bedre end at spærre fremmed Korn

ude ved Toldsatser betalte det sig at indføre Korn og andre Fodermidler for ved Hjælp af dem at producere det Smør og det Flæsk, som med Fordel kunde afsættes paa det store Marked ovre i England.

Hvordan Interessen for den ny Mejeridrift udbredte sig paa Aarhusegnen, omtaltes af Proprietær Jacobsen, Andkjær, ved Mælkeriudstillingen 16. Februar 1884. Han gjorde opmærksom paa den Forandring, der var sket ved Oprettelsen af Fællesmejerier, idet Interessen for Fremgang i Mælkerierne paa de mindre Landejendomme havde tabt sig betydeligt. Hermed var jo i Virkeligheden Grundlaget for disse Mælkeriudstillinger taget bort, og paa en Generalforsamling 25. Okt. 1884 vedtoges det ikke at holde Smørudstilling i Vinteren 1884—85 —, en Beslutning, der paa sin Vis markerer det store Vendepunkt i Landbrugets Udvikling paa denne Egn.

Ved samme Generalforsamling indledede N. Rasmussen, Lisbjerg Terp, en Forhandling om Spørgsmaalet: „Er det formaalstjenligt for de mindre Landbrugere at sælge deres Mælk?" Herom blev der en meget livlig Diskussion. Det ejendommelige er, at Niels Rasmussen mente, det vilde føre til Bondestandens Ødelæggelse, om Bønderne kom bort fra selv at lave Smør og Ost. Der var af Staten gjort meget, mindede han om, for at bevare de nuværende Bøndergaarde, men gav Bønderne nu deres Mælk fra sig, opgav de den eneste Husflid, de havde bevaret, til Fordel for en Fabriksdrift, der efterhaanden vilde ødelægge Bondestanden økonomisk, fordi Fabrikanterne vilde forstaa at trykke Prisen. Desuden vilde der efter N. Rasmussens Mening forsvinde en Opgave for Bøndergaardene, hvorved de stadig var i Stand til at skaffe gavnlig Beskæftigelse for deres Folk.

I Diskussionen fik N. Rasmussen Tilslutning fra Hans Broge, der mente, at den Udvikling, man var inde paa, vilde føre til noget galt; men han troede blot ikke, det var muligt at standse den. Med et Suk over, at ligesom noget af hans eget Livsværk var gaaet til Spilde, sagde Broge: „Den Glæde, vi haabede af Bondestanden, at den skulde blive dygtig i Mejeri, har vi maattet opgive". Friis, Lyngbygaard, mente, at Andelsmejerierne kunde blive den naturlige Vej at gaa, fordi de leverede den skummede Mælk tilbage, saaledes at Leverandørerne kunde beholde noget at opføde deres Svin med; fra anden Side blev selv denne Anbefaling af Andelsmejerierne modsagt, og

Formanden fastslog, at der egentlig var almindelig principiel Tilslutning til Rasmussens Udtalelser, selv om man maatte regne med, at hans Ord blot blev en Røst i Ørkenen.

Særdeles interessant er det at se, hvorledes de ledende Mænd i Landboforeningen staar uvillige og tvivlende overfor den Udvikling, der nu var ved at finde Sted paa Mejerivæsenets Omraade, den, der i Nutiden kan ses som en absolut Nødvendighed og en meget stor Lykke for Landbruget og Landet! Det er dog maaske ikke saa mærkeligt, naar henses til det store Arbejde, der netop særlig paa Aarhusegnen var blevet gjort for at opdrage den enkelte Landbruger til selv at være en god Mejerist, og det understreger, hvorledes Driftsomlægningen og Andelsbevægelsen virkelig har betydet en „Revolution" indenfor Landbruget. Revolution vil altid møde Modstand hos dem, der ved Vanens Magt har knyttet sig til den hidtil bestaaende Tilstand. Det er tydeligt nok, at man, idet man saa stærkt ytrer sin Mistro til „Fællesmejerier", tænker særlig paa de rent private Foretagender i denne Retning og endnu ikke rigtig har faaet Blikket op for, hvad der var Andelsmejeriernes Særkende. Men naar N. Rasmussen saa levende udtalte sin Frygt for, at en Fabriksdrift ved sin Kapitalmagt skulde blive ødelæggende for den selvstændige Bondestand, udtrykte han uden at vide det en aandelig Baggrund for Andelsbevægelsen.

Naar Andelsmejerierne i Udbredelse saa langt vandt Forspringet for de private Fællesmejerier, som var den først prøvede Form for dette nye Mejerivæsen, hang det utvivlsomt sammen med, at Bondestanden saa afgjort foretrak ogsaa under de nye Vilkaar selv at raade for sin Mælk og ikke overlade den til „Fabrikanter". Om noget Salg af Mælken til fremmede blev der for saa vidt overhovedet ikke Tale, men man slog blot de mange enkelte Mælkestuer paa en Egn sammen til een og lod den være Fælleseje.

Gdr. Niels Rasmussen
Lisbjerg Terp

Niels Rasmussen, Lisbjerg Terp, den gamle utrættelige Talsmand for sin Stands Fremgang og Frigørelse, levede ikke længe nok til at kunne blive overbevist om, at det nye Mejerivæsen

virkelig kunde betyde et stort Skridt i denne Retning. 16. Jan. 1885 afgik han ved Døden, og Dagen efter mindedes han ved et Møde i Landboforeningen for den Indsats, han ogsaa her havde gjort.

De yngre Mænd, der naturligvis mere og mere kom til at angive Tonen i Foreningen, kom hurtigt med i Forstaaelsen af, hvad Andelsforetagender var værd for den almindelige Landbostand. 12. Februar 1887 var der Foredrag af den ihærdige Talsmand for Oprettelse af Andelsmejerier, Forstander Niels Petersen paa Ladelund. Han skildrede et Andelsmejeris Organisation og sluttede sit Foredrag med et Angreb paa „Kunstsmørret" og udviklede, at Smørret vilde falde i Pris, naar Englænderne fattede Mistillid til Ægtheden af det danske Smør. Det var derfor ikke ligegyldigt, hvordan det gik med Kunstsmørret, da „Landbruget var mere end alle andre Erhvervsgrene tilsammen", og „naar Bonden havde Penge, havde alle Penge". I sin Takketale til Foredragsholderen erklærer Formanden, at Sagen om Kunstsmør var „upolitisk". Ogsaa i Indlæg fra andre blev der peget paa Nødvendigheden af, at der blev gjort noget mod Kunstsmørret, og enstemmigt vedtog Forsamlingen en Resolution, hvori den udtalte sit Ønske om, at det forelagte Lovforslag om Kunstsmør burde gennemføres.

Netop fra politiske Krese i og omkring Aarhus udgik den Bevægelse, der i Aarene 1887—88 gjorde et forgæves Forsøg paa at faa Margarine („Kunstsmørret") ligefrem forbudt. Sjælen i denne Bevægelse, der førte til Dannelsen af en meget ivrigt virkende „Bondeorganisation", var den unge Politiker Vilhelm Lassen, senere Finansminister og dengang Redaktør ved „Aarhus Amtstidende"; men Landboforeningen kom ikke til som saadan at tage et saa yderliggaaende Standpunkt.

De vigtige Problemer vedrørende Landbrugets nye Afsætningsforhold og tilsvarende nødvendige Omlægning interesserede dog naturligvis stærkt. 5. November 1887 talte Konsulent B. Bøggild om „vor Smøreksport"; 10. December indledede Gaardejer Chr. Leth-Espensen, Vibygaard, en Diskussion om Landbrugets Kreditforhold, og han gjorde derved den Bemærkning, at det var et Emne, der 20 Aar før ikke vilde have vakt nogen Interesse, da man dengang ikke behøvede nogen Kredit indenfor Landbruget! Leth-Espensen var en af Lars Bjørnbaks bedst begavede Elever, altid Fyr og Flamme i landbopolitiske

Spørgsmaal. Født 1855 stod han 1887 ved Begyndelsen af sin offentlige Virksomhed, men lige til sin Død i 1933 bevarede han en usvækket Interesse for Landbrugets økonomiske Forhold.

1884 havde Schmidt, Skjæring Munkgaard, afløst Troldahl som Næstformand. Ved Generalforsamlingen 8. Oktober 1887 trak han sig tilbage og blev erstattet med Gaardejer S. P. Loft, Viby. Et andet Bestyrelsesmedlem, Jacobsen, Andkjær, trak sig ligeledes tilbage og blev erstattet med S. Jensen, Faurholt. „Aarhus Amtstidende" noterer i sin Omtale, at begge de fratrædende var „fuldgode Højremænd", og at Venstre nu raadede over 6 af de 13 Bestyrelsespladser. Redaktør og Højskoleforstander Viggo Bjørnbak — den 1878 afdøde Lars Bjørnbaks Søn og hans Arvtager som politisk Leder paa Aarhusegnen — havde ønsket, at Mikkel Jacobsen i Viby skulde afløse Højremanden Schrøder, som Venstre aabenbart stadig har haft et godt Øje til; derved vilde Venstre have vundet Flertallet i Bestyrelsen, men Forslaget blev dog taget tilbage „af Hensyn til Højres fredelige og forsonlige Optræden".

Det tjener ganske utvivlsomt til stor Ære for Landmændene paa Aarhusegnen, at de selv under Provisorietidens lidenskabelige politiske Modsætninger evnede at holde Politik dog noget i Baggrunden indenfor den landbrugsfaglige Organisations Rammer.

Ved Generalforsamlingen 12. Oktober 1888 ønskede Quistgaard ikke at blive genvalgt som Formand, og til Formand valgtes da Hofjægermester Joh. Friis, Lyngbygaard. Det var i Forvejen kendt, at Quistgaard ikke vilde genvælges, og der var det politiske Moment ved Valget af Friis, at det kunde tilfredsstille begge politiske Retninger. „Højre" synes først at have været stemt for den hidtidige mangeaarige Sekretær, Høegh-Guldberg, som Formandsemne, men ham har „Venstre" ikke villet se paa denne Post. 10. Oktober gav derimod „Aarhus Amtstidende" Friis sin Anbefaling med følgende Ord: „Venstre her i Egnen har altid behandlet Valgene i Landboforeningen med den største Varsomhed og har gjort sig den yderste Umage for, at Højre ikke skulde have den fjerneste Anledning til at holde sig fra Samarbejdet. Ogsaa denne Gang giver dette sig Udslag, idet man fra Demokratiets Side vil føle sig fornøjet med, at Hofjægermester Friis, Lyngbygaard, bliver valgt som Formand. Han er

en saa medgørlig Formand, at ingen kan føle sig brøstholden ved hans Valg, hvorfor vi anbefaler at stemme paa ham".

Friis blev da valgt enstemmigt, og han var utvivlsomt værdig til et saadant Valg. Johannes Friis (født 1832, død 1903) var Søn af den Johannes Friis, der (fra 1844 til 1847) havde været en af Selskabets første Formænd og selv en meget fremragende Landmand, der især har indlagt sig meget betydelig Fortjeneste som Banebryder for Regnskabsførelse i Landbruget og som Hjælper for Professor Segelcke ved Arbejdet for Mejerivæsenets Udvikling. Om den Tillid, han nød i den almindelige Landbefolkning, vidner det, at han beklædte en lang Række offentlige Hverv paa Aarhusegnen, og han har ved sin Færd vundet sig et meget godt Eftermæle. Det hedder om ham i „Dansk biografisk Leksikon": „Han var en nobel, kultiveret Personlighed, en stilfærdig og tilbageholdende Mand, som intelligent og samvittighedsfuldt røgtede sine mangeartede Tillidsposter". Hans Ledelse af Landboforeningen blev kun kortvarig, idet han af Helbredshensyn fratraadte paa Generalforsamlingen 8. November 1890. I hans Sted valgtes med 80 Stemmer Proprietær P. Schmidt, Skjæring Munkgaard. Schmidt havde 1887, som det synes for at imødekomme en Stemning hos de venstresindede Medlemmer, nedlagt Næstformandsposten, men nu kunde han altsaa godt bruges som Formand — atter et Tegn paa den sunde politiske Fordragelighed indenfor Foreningen.

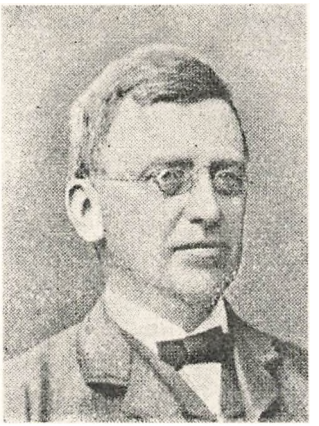

Hofjægerm. Johannes Friis jun.
Formand 1889—90.

Under den skiftende Ledelse vedblev i Løbet af Firserne Foreningens Opgaver at udvide sig. Aarets mest afgørende Begivenhed var nu som før Dyrskuet, og her samvirkede man fra 1889 med de andre Landboforeninger i Aarhus Amt. Derimod bortfaldt ikke blot de særlige Mælkeriudstillinger, men kun en enkelt Gang — 1882 — holdtes ligesom i 1880 Høstudstilling. Man kom ind paa systematisk Præmiering af Husmandsbrug — den Driftform indenfor Landbruget der fik saa fuldstændigt nye Muligheder ved Driftsomlægning og Andelsbevægelse. Fra 1887 uddelte man Præmier til Tyende for lang og tro Tjeneste, og

gentagne Gange præmierede man „velledede og lønnende Kvæghold". Det var ogsaa nu, at i Pagt med den hele Udvikling Konsulentvirksomheden saa smaat tog sin Begyndelse, hvad dog ikke i dette Afsnit nærmere skal berøres. De Foredrag og Diskussioner, der holdtes ved Sammenkomsterne, vidner i høj Grad om, hvilket Raaderum de landbopolitiske Interesser nu har faaet i Foreningen. En ny Institution indenfor Foreningen var det Bibliotek, der havde kunnet grundlægges i 1881 ved Gave fra en „anonym" Velynder — det vil sige Generalkonsul Pontoppidan. Det oplystes paa Generalforsamlingen 20. Marts 1891, at Biblioteket nu var paa over 2200 Bind, assureret for 5000 Kr.

Paa den sidst nævnte Generalforsamling fremsatte Sekretæren, Høegh-Guldberg, der jo selv var Bymand, nogle Udtalelser om, at der i den sidste Tid syntes at være indtraadt et køligt Forhold mellem Land og By. Tidligere kom Byfolkene til Landboforeningens Generalforsamlinger og deltog i Diskussionerne — og særlig nævnede Taleren Hans Broge — men nu kom der ingen; „tidligere var Byen flagsmykket, naar vi holdt Dyrskue, nu flager man kun, naar der er Bryllup eller lignende, men ikke for Landboerne", og der syntes ikke i Aarhus By at være nogen rigtig Interesse for at knytte Landboernes Sammenkomster og Markeder til Byen. For disse Ord blev Sekretæren takket af Formanden, der fandt det særlig godt, at netop en Købstadmand vilde udtale, hvad Landboerne saa tit følte ved den Behandling, der blev dem til Del fra Byens Side.

Skal man vurdere de saaledes fremsatte Udtalelser fra et historisk Synspunkt, maa det blive temmelig let forstaaeligt, at Byboerne kunde blive noget mere tilbageholdende overfor Foreningen, naar de saa, i hvilken Grad Landboerne gennem den sidste Tids Udvikling var kommet ind paa at klare sig selv ved egne Evner og Kræfter. Den Maade, hvorpaa Landbruget nu gennem Andelsbevægelsen vilde drive selvstændig Industri og Handel, kunde ikke umiddelbart skabe nogen nærmere Tilknytning til Byernes Industridrivende og Handelsmænd. Hertil er vel saa ogsaa med Hensyn til Aarhus' Stilling paa dette Tidspunkt kommet det særlige Forhold, at Byens meget kraftige Vækst nu havde ligesom hævet den op over dens tidligere Afhængighed af Oplandet.

Da Foreningen 24. Marts 1892 fejrede sit 50-Aars Jubilæum, kunde det dog holdes i en festligt smykket By og iøvrigt na-

turligvis med Deltagelse af baade Embedsautoriteter og førende Mænd fra Landbruget. Ved et stort Møde i „Den folkelige Forsamlingsbygning" holdt Nationaløkonomen Dr. Arnold Fraenkel — den senere konservative Folketingsmand, 1942 endnu levende i god Vigør — et stort Foredrag, der mundede ud i Ønsket om, at Landboerne ikke blot som hidtil maatte forstaa at holde sammen indbyrdes, men ogsaa maatte slutte sig til Byerne, saaledes at der kunde opstaa et virkelig nationalt Samarbejde.

Yderst malende fremhævede han den førende Betydning, den jubilerende Forening havde haft, og det almindelige Fremskridtsarbejde, der var blevet udført paa Aarhusegnen. „Det var her", sagde han (ifølge „Aarhuus Stiftstidende"), „at Bonden blev hævet fra at være slet og ret Bonde til at blive virkelig Landmand i dette Ords bedste Betydning". Hvis denne Bemærkning i Festtalen ikke rummede nogen Overdrivelse, har Æren naturligvis ikke alene været Landboforeningens, men der har ogsaa været andre Aarsager, og det kan bl. a. ligge nær at tænke paa, hvorledes den bjørnbakske Bevægelses Ideal af en Bonde havde været Manden, der aflagde alt forældet Bondevæsen for blot at gøre sig til den dygtige, virksomme Borger med Sans for at efterligne alt godt i andre Samfundsklasser.

Efter Jubilæumsmødet i Forsamlingsbygningen fulgte Fællesspisning i Haandværkerforeningen med 500 Deltagere. Der afsendtes herfra Telegrammer til Kongen og til Indenrigsminister Ingerslev, der var en af Foreningens tidligere Formænd. S. P. Loft talte (ifølge „Aarhuus Stiftstidende") „livligt og morsomt for Aarhus By, roste dens Embedsmænd, Haandværkere og Handlende..." Der herskede en meget festlig Stemning, men dette hindrede ikke, at der ogsaa kom til at lyde ret stærke agrarpolitiske Ord om det nødvendige i at gøre noget for det betrængte Landbrug. Det skal anføres, at Foreningens og Landmændenes gamle Ven, Købmand Hans Broge, fandt Lejligheden passende til at udtrykke det Haab, at Landmændene vilde benytte deres Flertal paa Rigsdagen til at skaffe Lettelser for Landbruget — „thi kan det ikke klare sig, gaar vi alle kaput".

Man maa huske, at den Landbrugskrise, der havde givet Stødet til Driftsomlægning og Andelsbevægelse, netop ved den Tid, paa hvilken Jubilæet holdtes, var trykkende som aldrig før, dannede den alvorlige Baggrund for Festen og gav den naturlige Synsvinkel for Fremtidens Opgaver.

10. Selskabets Forhold og Ledelse fra 1892 til 1914.

Halvfemserne var en streng Tid for Landbruget i Danmark. Den i Firserne indledede Krise fortsattes, Priserne sank for visse Produkters Vedkommende yderligere efter 1890, og Opgang af mere afgørende Betydning var der ikke paa noget Punkt. Jo længere en Krise varer, desto mere trykkende maa den føles, og ganske vist bevirkede det i Kraft af Forholdene naturlige Fald i Ejendomspriser, at nye Ejere af Landbrugsejendomme kom til at sidde mindre haardt i det, men for dem, der sad med Gaarde til de højere Priser fra før Krisen, var der ingen Lettelse, og først fra Midten af Halvfemserne har de, gennem nu svagt begyndende Ændringer i Forholdene, saa smaat kunnet mærke en vis Mildnelse af Vilkaarene. Femaaret fra 1890 til 1895 var den Periode, da Landbruget i en ganske særlig Grad havde Anledning til at føle sig som et „betrængt" Erhverv.

Det var derfor ikke mærkeligt, at de agrarpolitiske Spørgsmaal kom stærkt i Forgrunden, og 1893 stiftedes „Danmarks Agrarforening" med det Formaal at værne Landbrugets sociale og økonomiske Interesser. Den vilde virke for Ændringer i Beskatningen, Hartkornsskatternes Afløsning med en for Landbruget mere gunstig ligelig Beskatning, og for Indskrænkning af uproduktive Udgifter. Den henvendte sig til og kom virkelig ogsaa til at omfatte Landmænd af alle Klasser, Godsejere, Proprietærer, Gaardmænd og Husmænd. I sin politiske Tendens var den i høj Grad udjævnende overfor de gamle Partiskel, den var væsentlig medvirkende til det storpolitiske Forlig 1894, hvorved Vejen skulde banes for et praktisk Lovgivningsarbejde. Blandt de opvakte og for en stor Del bjørnbaksk paavirkede Bønder

paa Aarhusegnen fandt Agrarbevægelsen meget livlig Tilslutning, og „Aarhus Amtstidende", ved hvilken N. Neergaard fra 1892 var politisk Redaktør, blev et af dens Organer i Pressen. Imidlertil maatte naturligvis de agrarpolitiske Krav, der iøvrigt blev stærkt bestemmende for Skattelovene af 1903, tabe noget af deres Brod, da „Tiderne" efterhaanden blev væsentlig bedre for Landbruget.

Ved Aarhundredskiftet var Landbrugskrisen i det væsentlige afsluttet, og en Bedring i Forholdene blev herefter snart meget mærkbar. Aarene fra 1900 til Verdenskrigens Udbrud 1914 var gode Opgangsaar med en fremadskridende Forbedring i jævnt, roligt Tempo af Landbrugsprodukternes Afsætningsvilkaar. Sammenlignes det sidste Femaar af det gamle Aarhundrede med Aarene fra 1910 til 1914, kan Prisstigningen i Gennemsnit regnes for Kornvarer til ca. 40 pCt., for Æg til ca. 30 pCt. og for Smør til ca. 20 pCt. Endnu var Kornpriserne dog ikke naaet det Stade, de havde haft før 1880, og det kunde vedblivende betale sig at lægge Hovedvægten paa den dyriske Produktion. Tiden mellem Aarhundredskiftet og Verdenskrigen blev da for det danske Landbrug en lykkelig Udviklingstid ud fra de Forudsætninger, der gennem Driftsomlægning og Andelsbevægelsen var blevet skabt i de foregaaende trange Tider. Det blev sikkert ikke saa let en Tid som Halvfjerdsernes gyldne Periode, der stilledes nu større Krav til den enkelte Landmands Dygtighed; men til Gengæld var det en Tid, hvis Fremgang omfattede alle Klasser af Landmænd. Husmændene, der ikke havde kunnet hævde sig i den ældre Tid, var nu med og kunde gøre sig gældende med stigende Selvstændighed.

De Opgaver, der frembød sig for Landboforeningsarbejde, var betydelige baade i Halmfemsernes vanskelige Aar og i den lyse Tid derefter. Det gjaldt ikke mindst at være fordomsfri, lydhør overfor nye Tanker, og den Egenskab havde i høj Grad P. Schmidt, der bevarede sit Formandshverv i Landboforeningen frem til 1912.

P. Schmidt var født den 27. December 1838 paa Skæring Munkgaard, den Gaard, han selv senere overtog, og hvor han fra Barn opvoksede ved det Landbrugsfag, han gennem hele sit Liv skulde komme til at yde fremragende Tjenester.

Skæring Munkgaard er en „Proprietærgaard", hvis Historie som gammel Herregaard strækker sig langt tilbage i Fortiden.

Fra 1795 overgik den til Slægten Schmidt. P. Schmidts Fader, Christen Møller Schmidt, overtog den 1836 for 10,000 Rdl., men P. Schmidt betalte selv 1865 30,000 for den (et Eksempel paa Ejendomsprisernes Udvikling i de mellemliggende Aar). Fra 1877 fik Schmidt Bevilling til at drive sin Fødegaard sammen med en Bondegaard i Sjørup. Han levede og virkede paa Skæring-Munkgaard, til han kort før Verdenskrigen afstod den til en Søn for siden at leve sine sidste Aar i Aarhus, hvor han døde i sit halvfemsindstyvende Aar den 7. Juli 1928.

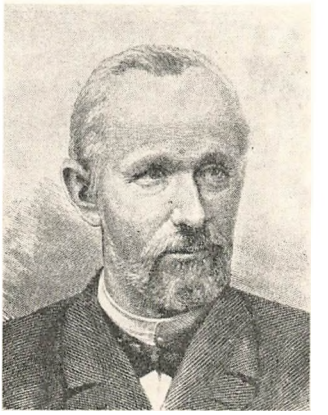

Proprietær P. Schmidt
Formand 1890—11 Æresmedlem

Schmidt var en overordentlig dygtig Landmand, navnlig kyndig i alt, hvad der angik Husdyrbrug, og i stor Udstrækning blev der lagt Beslag paa hans faglige Indsigt til offentlige Formaal. Den 28. September 1866 var han for første Gang, kun 28 Aar gammel, Dommer ved et Dyrskue i Rønde, og siden da var han uafbrudt, i over 50 Aar, Dommer dels ved Landboforeningsdyrskuer, dels ved de store Landmandsforsamlingers Dyrskuer. 1887 blev Schmidt Formand for Statstyrekommissionen i Aarhus og Randers Amter, og fra 1892 var han Dommer ved Foreningen af jydske Landboforeningers Ungskuer. Schmidt var selvskrevent Medlem af og Formand for Dommerudvalget for de omkring Aarhundredskiftet holdte Konkurrencer mellem hele Kvæghold i Jylland. Konkurrencer, der dannede Grundlag for Udpegningen af Avlscentre. Ogsaa indenfor Husdyrbrugets specielle Omraade var det for Schmidts Kalds- og Standsfæller den naturligste Sag af Verden at betro ham Tillidshverv. I de 12 Aar fra 1912 til 1924 var han saaledes Formand for Dansk Forsikring mod Stormskade, der har Hovedkontor i Aarhus.

Det var langtfra alene Schmidts faglige Dygtighed som Landmand, der bevirkede, at der gerne blev betroet ham betydelige Hverv, og at navnlig Landboforeningen gennem en forholdsvis meget lang Periode følte sig særdeles vel tjent med at have ham i sit Formandssæde. Schmidt var i det hele en Pesonlighed af usædvanlige Egenskaber. Der var meget af den naturlige Fø-

rer over ham, han var godt egnet til at lede, forhandle, formidle mellem Modsætninger, til som Taler at finde de rette Ord til Tolkning af baade alvorlige og muntre Stemninger, til at være det virkelig samlende og festlige Midtpunkt i den Kreds, hvori han virkede. Der fortælles endnu muntre Anekdoter om det Lune, Schmidt evnede at udfolde, og som gav Kulør til mange Situationer og ofte kunde faa smaa Vanskeligheder til at glide bort. Ligeledes erindres det, hvilken svulmende og højtidelig Følelse der udtrykte sig gennem hans kraftige Tale, naar han ved en Dyrskuemiddag udbragte Skaalen for Konge og Fædreland eller for den danske Kvinde.

Schmidt var Proprietær, og for en Mand i denne Klasse havde det under den skarpe partipolitiske Kamp været lige saa naturligt at tage sit Standpunkt i „Højre", som det for de fleste Gaardmænd var at slutte sig til „Venstre". Schmidt har sandsynligvis set op til Estrup som sin Fører, men dette ophævede ikke hans Samfølelse med de Landmænd, der havde taget politisk ved Lære af Førere som Bjørnbak eller Berg. Han var i bedste Forstand en virkelig frisindet Mand, havde sine egne Anskuelser, som han godt kunde udtrykke skarpt, men han kunde taale at høre andres Mening og vidste, at i Livets Praksis kan man ikke undvære en sund Fordragelighed. Han blev derfor valgt til Formand paa et Tidspunkt, da de politiske Modsætninger endnu kunde rumme en Fare for Sammenholdet i Foreningen, og da det syntes særlig paakrævet at have en Ledelse, der kunde virke dæmpende og forsonende. Schmidt evnede i denne Henseende at svare til Forventningerne.

Imidlertid maa ogsaa her erindres, som allerede berørt i det foregaaende, at Halvfemsernes Forhold ved saa klart at stille de rent agrariske Interesser og Spørgsmaal i Forgrunden i høj Grad tog Brodden af den gamle Modsætning mellem Højre og Venstre og ligeledes nærmede det store og det mindre Landbrug mere til hinanden. Ikke mindst var dette Tilfældet paa Aarhusegnen, fordi Størstedelen af de før saa radikale Bjørnbakkere sluttede sig til den „moderate" Forligspolitik. Efter Venstres Magtovertagelse ved Systemskiftet 1901 blev der endnu mindre Anledning til, at politisk Strid skulde gribe forstyrrende ind i Foreningens Arbejde og hindre Samlingen om de nye, frugtbare Opgaver, som det i de gode, opadgaaende Tider blev muligt at tage op.

Ved sin Side som Næstformand havde Schmidt i hele sin Formandstid Gaardejer S. P. Loft i Viby. Loft, der var født 1836 og døde som 90-aarig 1927, vil mindes af mange som en af de stovteste Skikkelser blandt de bjørnbakske Bønder. For dem, der har været stillet overfor ham, ogsaa i hans sidste Aar, vil det ydre Billede af ham tegne sig som den prægtige Type paa en ægte „Kronjyde". Sikkert nok havde han ogsaa de indre Egenskaber, der kunde begrunde den Tillid, han nød, ganske særlig Karakterens Tilforladelighed og et udpræget hjælpsomt, overfor andre deltagende Sindelag. Han berømmes ogsaa for det Vid, han ikke sjældent lod spille til Værn for sig selv og til Opmuntring for sine Omgivelser, et Vid, han ikke var bange for at give Form som en udpræget Selvironi. Da nogen engang drillende spurgte, hvad han egentlig gjorde i sin Egenskab af Næstformand i det landøkonomiske Selskab, lød Svaret fra Loft prompte saaledes: „Formanden besørger det mundtlige, Sekretæren det skriftlige — og Resten gør saa jeg". Derpaa tav Spørgeren, — men imidlertid vidste Loft godt, at naar Foreningens Medlemmer Gang paa Gang valgte ham til den snævre Bestyrelse, skyldtes det Tilliden til, at hans rolige, forretningsmæssigt anlagte, omend maaske ikke altid saa foretagsomme Personlighed ogsaa havde virkelig Betydning og frembød en Garanti, — saaledes som man med Grund opfattede hans Stilling i Landbosparekassen, hvis Bestyrelse han tilhørte næsten et halvt Aarhundrede (herom kan henvises til Landbosparekassens Festskrift fra 1937).

Gaardejer S. P. Loft
Næstformand 1887—1912 Æresmedlem

Loft og Schmidt lignede hinanden i at være i deres personlige Forudsætninger udpræget praktiske Landmænd uden særlig teoretisk Skoling. Dette hindrede dem dog ikke i at stille sig meget forstaaende overfor det Samarbejde mellem Landbrugsteori og Landbrugspraksis, der netop i den Periode, da de beklædte Landboforeningens fornemste Poster, indenfor dansk Landbrug som Helhed skød sig frem til stadig større Betydning og ikke mindst i denne Forenings Arbejde kom til at sætte

sig meget betydelige Spor. Det har i alle vigtige Forhold kunnet mærkes paa Aarhusegnens Landmænd, at de i særlig Grad har været under en Paavirkning, der fremhævede, at „Kundskab er Magt". Disse Ord var Lars Bjørnbaks pædagogiske og agitatoriske Løsen, men de har ikke været mindre bestemmende for Tankegangen hos saadanne landøkonomiske Foregangsmænd som Hans Broge og H. P. Ingerslev.

Som Sekretær i Samarbejde med Schmidt og Loft virkede til 1886 Overretssagfører J. Høegh-Guldberg, der havde tiltraadt dette Hverv allerede 1872. Hans Anvendelse saa længe paa denne Post er et udpræget Bevis paa den politiske Tolerance i Foreningens Liv. Høegh-Guldberg var nemlig ikke blot Højremand, men ogsaa Højrepolitiker, og han blev fra 1898 til 1901 en af Aarhus By's Folketingsmænd uden dog i denne Egenskab at gøre sig stærkt gældende. Han var den udtalt byprægede Personlighed, ved sit personlige Væsen uden særlig Berøring med Landboerne, men han var en baade forekommende, meget forstaaende og energisk Natur, dygtig til at arrangere og administrere, maaske derfor egentlig den fødte „Sekretær" og ogsaa god som Hjælper for en Sammenslutning af Landboere. Han virkede ogsaa gennem mange Aar og lige til sin Død i 1908 som Sekretær for Foreningen af jydske Landboforeninger, der gav ham et smukt Eftermæle for det Arbejde. han her havde præsteret.

Da Høegh-Guldberg 1896 trak sig tilbage fra Sekretærposten i det landøkonomiske Selskab, blev hans Efterfølger Overretssagfører Johan Pedersen, der overtog Hvervet som Sekretær og Kasserer i Januar 1897 og virkede i disse Egenskaber for Foreningen indtil 1908.

Johan Pedersen, der var født 1859, havde siden 1894 været Overretssagfører i Aarhus. Han var en Gaardmandssøn fra Odder og gift med en Gaardmandsdatter fra Aarhusegnen. For saa vidt havde han god Tilknytning til Landbefolkningen, og han var en i offentlige Forhold meget interesseret Mand. I Aarene efter sin Afgang fra Bestyrelsen i det landøkonomiske Selskab blev han kendt ud over Landet ved sin Agitation for nogle sindrige Afstemningsmetoder, der efter hans Mening kunde tjene til væsentlig Forbedring af Samfundsforholdene. Han stiftede et saakaldt „universelt Samstyreparti" og udgav et Blad, der hed „Samstyre". Efter at have opgivet sin Sagførervirksom-

hed viede han helt sine Interesser til denne politiske Propaganda, der vistnok tør siges at have været noget fantastisk. Johan Pedersen var maaske en lidt for virkelighedsfjern Natur.

Ved Generalforsamlingen den 9. November 1907 valgte man i hans Sted til Selskabets Sekretær den tidligere Gaardejer i Herskind, nu i Aarhus som „Partikulier" bosatte H. P. Rasmussen, der fik 99 Stemmer mod 45 Stemmer for Johan Pedersen. 4. Januar 1908 overtog Rasmussen Sekretærstillingen.

Gennem Høegh-Guldberg og Johan Pedersens Virksomhed for Selskabet var der i adskilliges Øjne ligesom skabt en Tradition for, at Foreningens Sekretær skulde være en Mand udenfor den egentlige Landbostand og helst en Sagfører. Der raadede hos nogle en vis Tvivl om, at en Mand som H. P. Rasmussen kunde klare et saadant Hverv, men rigtignok viste det store Stemmetal, hvormed Rasmussen blev valgt, at der blandt Foreningens Medlemmer nu netop var en overvejende Stemning for at faa „en af deres egne". At man ikke kom til at fortryde Valget, fremgaar af, at H. P. Rasmussen blev genvalgt flere Gange og kom til at beklæde Posten lige til 1922.

H. P. Rasmussen, der var født 1850, og som døde 1930, havde som Landmand i Herskind gjort sig meget kendt som Opdrætter af det sortbroget, jydske Kvæg og grundlagde en „Herskind-Stamme" af dette; han havde beklædt offentlige Hverv og saaledes været Medlem af Aarhus Amtsraad. 1903 havde han af Helbredshensyn solgt sin Gaard og var flyttet til Aarhus. Som Partikulier havde han god Tid til at passe et Hverv som det, han fik i Landboforeningen, og det skulde vise sig, at den samme gode Orden og Akkuratesse, der havde præget hans Bedrift og her vakt alles Beundring, ogsaa kom til at udmærke hans Varetagelse af det landøkonomiske Selskabs Kontorforretninger.

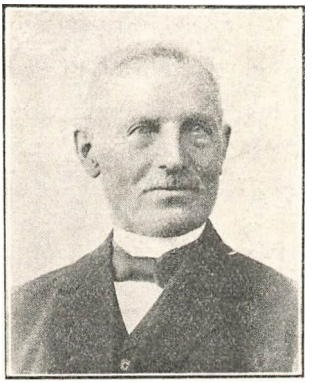

Gaardejer H. P. Rasmussen
Sekretær 1908—22

Fra 1. Februar 1908 antog Selskabet sin første faste Konsulent, Landbrugskandidat C. P. Lauridsen. Det blev først og fremmest Konsulentens Opgave efter Samraad med et Planteavlsud-

valg at lede Markforsøg, dernæst i al Almindelighed at bistaa Bestyrelsen i forefaldende Arbejde og være Medlemmerne til Hjælp og Vejledning. Denne faste Funktionærstilling i Selskabets Tjeneste fik overordentlig stor Betydning, blev et Baand, der knyttede Medlemmerne nærmere til det og gav dem Muligheder for større praktisk Udbytte af deres Medlemsskab (se senere).

Landbrugsk. C. P. Lauridsen
Konsulent 1908—19

Kaster man et Blik paa Selskabets almindelige Virksomhed, som den formede sig i Tiden fra Halvtredsaarsjubilæet 1892 til Verdenskrigens Udbrud 1914, vil man finde, at det i udpræget Grad var det rent landbrugsfaglige Arbejde, der søgtes udvidet og udviklet. Nu og da var dog naturligvis landbopolitiske Sager Genstand for Foredrag og Diskussioner. 17. Marts 1894 vedtog Foreningen saaledes med alle Stemmer mod een at slutte sig til en i andre Landboforeninger vedtaget Protestresolution mod den Agitation, der fra Handelsstandens Side var blevet rejst mod „Frejr", der var „Danske Landmænds Andelsselskab" til fælles Indkøb og Uddeling af Varer. Her ønskede Selskabet altsaa at stille sig til Forsvar for Andelstanken. 22. Februar 1896 holdt Gaardejer C. Bech, Engelsholm, Foredrag om Landboforeningernes Opgaver og behandlede heri bl. a. Betydningen af, at man ikke skød Husmændenes Sag fra sig. Hvad det gjaldt om, var efter hans Mening at skaffe de jordløse Husmænd noget Jord. „Jeg vil meget anbefale Landboforeningerne", sagde han (ifølge „Aarhus Amtstidende"), „ikke at give Slip paa Husmandssagen — skulde den glide over i Hænder, som arbejder paa at skabe Utilfredshed og Misfornøjelse, saa tror jeg, at vi har tabt noget". Til denne Udtalelse lød der Hørraab fra Forsamlingen, og der kan ikke være Tvivl om, at den dækkede en Opfattelse, der paa denne Tid var meget fremtrædende hos baade Godsejere og Gaardmænd.

Man saa det som en paatrængende Nødvendighed at skabe bedre Kaar for Landarbejderne for at kunne fastholde dem ved

Landbruget og for at undgaa Udbredelse af mindre heldige politiske Stemninger indenfor denne Klasse.

Den første Statshusmandslov af 1899 er udsprunget fra denne Tankegang og fik derfor Karakter af en Lov om Fremskaffelse af Jordlodder til Landarbejderne. Hurtigt herefter svingede „Husmandssagen" i klar Retning af at sætte det fuldt selvstændige Husmandsbrug som Maalet. Mellem den Husmandsbevægelse, der efter Aarhundredskiftet arbejdede paa dette Grundlag, og de gamle Landboforeninger, der var vant til at stille sig i et vist beskyttende Forhold til Husmændene, blev der rundt i Landet visse Gnidninger, der ogsaa forplantede sig til de landbopolitiske Forhandlinger paa Rigsdagen. Det tjener utvivlsomt til Ære for Aarhus Amts landøkonomiske Selskab, at dets daværende Ledelse forstod uden større Vanskeligheder at komme i et fornuftigt og fordrageligt Forhold til den nye, for alle Landboforhold saa betydningsfulde Bevægelse. Naturligvis er der dog ogsaa Grund til at anerkende den Forstaaelse, som herunder blev vist fra Husmændenes egen Side. Det nærmere angaaende „Husmandssagen" vil blive skildret i et særligt Afsnit.

1888 indførtes en Ordning med særlige „Ordførere" for de væsentligste Afdelinger af Selskabets Virksomhed, hvorved Bestyrelsen fik Ret til at supplere sig selv i det Omfang, den maatte anse fornødent. Det var en Indledning til det nu anvendte System med Udvalgsformand og Udvalgsmedlemmer, der ikke behøver at være valgte Medlemmer af Bestyrelsen.

Paa denne Maade blev den senere Statsminister Th. Madsen-Mygdal, under sit Virke som Planteavlskonsulent for Foreningen af jydske Landboforeninger en Tid knyttet til Selskabet som „Ordfører" for Planteavlsarbejder.

1904 skete den Ændring ved Selskabets Mødevirksomhed, at Lokalet blev forlagt fra Raadhuset, hvor det hidtil bestandig havde været, til den folkelige Forsamlingsbygning.

Redaktør Bertel Jensen, der alle Dage har været en interesseret Støtte for Foreningen, var paa Generalforsamlingen 5. November ordførende Stiller for Forslaget herom, der særlig begrundedes med, at der i Forsamlingsbygningen vilde komme flere Folk til Møderne. Bestyrelsen stod noget reserveret, og Grosserer Joh. Baune, der var Broges Efterfølger som Aarhus By's Bestyrelsesmedlem, udtrykte sin Ængstelse ved, at man skulde flytte fra et „neutralt" Sted; det var i denne Ind-

vending naturligvis underforstaaet, at Forsamlingsbygningen var et udpræget Venstrested. Bertel Jensen fandt imidlertid ikke, at Højremænd af den Grund skulde være bange for at komme her, og Forslaget vedtoges med stort Flertal som en naturlig Sag paa et Tidspunkt, da de gamle partipolitiske Modsætninger var saa stærkt svækket, og under Hensyn til, at denne Forenings Medlemmer nu engang overvejende maatte føle en Tilknytning til Landboernes centrale Mødested i Aarhus.

Paa Generalforsamlingen 8. November 1911 valgtes til Afløser af Schmidt som Formand Landbrugsskoleforstander H. P. Larsen, Malling, der i Forvejen var „Distriktsbestyrer". Han overtog Posten fra Begyndelsen af 1912. Schmidt, der blev Foreningens Æresmedlem, vedblev at føle sig nær knyttet til den og livede op i de følgende Aar ved dens festlige Sammenkomster.

For at have et særligt Organ til sine Meddelelser og for at øge Interessen blandt Medlemmerne udgav Selskabet fra 1913, under Redaktion af sin Konsulent, sit særlige Medlemsblad: „Det østjydske Landbrug" — fra 1828, med en lille Ændring af Titlen, „Østjydsk Landbrug". Dette Blad kom til at rumme mange Oplysninger vedrørende Landbruget og dets Interesser.

I sin første Nytaarsoversigt kan Bladet fastslaa, at Aaret 1913 var et godt Aar for Landbruget, karakteriseret ved en god Høst og høje Priser paa de dyriske Produkter. Det skildres videre, hvorledes Landboforeningens Virksomhed har kunnet udfolde sig frodigt gennem Afholdelse af Dyrskue, Planteavlsarbejder, Salg af Sædekorn, Frø og Kalk, Foredragsmøder, festlige Sammenkomster og Auktionsvirksomhed.

Tiden nærmest før 1914 kan paa Aarhusegnen ligesom i andre Egne af Landet mindes som en Tid med en ejendommelig Tryghed for alt Arbejde i Landbruget og dermed ogsaa i dets Organisationer.

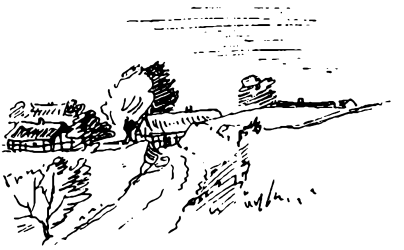

11. Selskabets Forhold og Ledelse fra 1914 til 1938.

Forstander H. P. Larsen, der var tiltraadt som Formand 1912, vedblev at beklæde denne Post indtil 1932 — var altsaa Foreningens førende Mand under hele den landøkonomiske Udvikling, der fra den rolige Tilstand før Verdenskrigen førte over Krigstidens Omvæltning i alle Forhold og gennem Tyvernes Omskiftelser til den meget alvorlige Krise, der indtraadte ved 1930.

H. P. Larsen, der naaede en saa fremskudt Stilling blandt jydske Landmænd, var sjællandsk Gaardmandssøn, født i Kalkerup ved Næstved 27. Oktober 1867. Han blev Landbrugskandidat 1890, og efter Studierejser til Udlandet blev han 1895 Lærer ved Malling Landbrugsskole, hvor den meget kendte S. C. A. Tuxen dengang var Forstander. Larsen virkede som Lærer, til han 1902 sammen med Landbrugskandidat K. Bak forpagtede Skolen, som de derefter drev i Fællesskab, til Larsen 1910 købte Skolen af det Aktieselskab, der ejede den. Derefter var han Forstander og Eneejer af Skolen til 1929, da han solgte den til Landbrugskandidat Niels Jørgensen, den nuværende Redaktør af „Dansk Landbrug". Larsen var en fortrinlig Forstander og Lærer, der trak et meget stort Antal Elever til sin Skole, som derved blev Lærested for overmaade mange unge Landmænd. Paa endnu meget videre Kredse kom H. P.

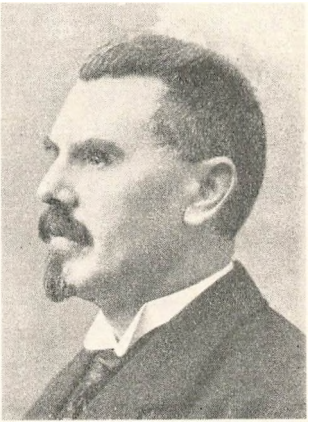

Forstander H. P. Larsen
Formand 1912—32 Æresmedlem

Larsen til at virke ved en udstrakt Virksomhed som Foredragsholder rundt om i Landboforeningerne. H. P. Larsen var en meget veltalende Mand, og hans statelige, repræsentative Skikkelse egnede sig til at danne Midtpunkt i Forsamlinger.

Hvad der meget bidrog til at styrke H. P. Larsens Anseelse blandt hans nærmeste Omgivelser, var den Omstændighed, at han ikke blot i en sjælden Grad havde alt det teoretiske i Orden, men havde et for alle iøjnefaldende heldigt Greb paa at omsætte den gode Teori i en virkelig sund Praksis. Det Landbrug, han drev ved sin Landbrugsskole, var mønstergyldigt anlagt, det talende Vidnesbyrd om, at Lederen ikke blot kunde give Anvisninger paa, hvordan man skulde være Landmand, men selv kunde iværksætte, hvad han tilraadede andre.

Den Tillid, Aarhusegnens Landmænd nærede til H. P. Larsen, fandt sit kraftigste Udtryk ved, at de Gang paa Gang valgte ham til Formand for deres Landboforening. Om hans almindelige Position som Landboforeningsmand vidner det, at han blev Medlem af Bestyrelsen for Foreningen af jydske Landboforeninger, af Bestyrelsen for De samvirkende danske Landboforeninger og ligeledes af det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Bestyrelsesraad. Ved hans Død — 12. November 1937, kort efter at han under megen Opmærksomhed havde fejret sin 70-Aars Dag — udtalte hans Efterfølger som Formand i Landboforeningen, A. Bomholt, til „Aarhus Amtstidende": „Aarhusegnens Landmænd vil navnlig mindes Forstander Larsen gennem hans Skolegerning paa Malling Landbrugsskole og som Formand for det landøkonomiske Selskab gennem 21 Aar. Vi, der har haft den Lykke at samarbejde med ham paa nærmere Hold, har tillige Mindet om en god Ven og Kammerat, en klog, retsindig og venlig Mand, der i alt, hvad han foretog sig, altid søgte at faa det bedste frem".

H. P. Larsen havde endnu efter at være traadt ud af Landboforeningens Ledelse den meget krævende Post som Leder af Danmarks største Smøreksportforening „Danske Mejeriers Andels-Smøreksportforening, Danish Dairies". En af hans Medarbejdere paa dette Omraade gav ham et meget anerkendende Eftermæle for den værdifulde Indsats, han gennem mange Aars Virksomhed paa denne Post havde gjort for dansk Smøreksport.

28. Oktober 1912 skulde Næstformanden S. P. Loft efter Tur afgaa, og da han ikke ønskede Genvalg, valgtes i hans Sted

Gaardejer Karl Jessen, Skejby, medens Loft som Paaskønnelse for sin lange og tro Tjeneste i Bestyrelsen udnævntes til Æresmedlem. I den nye Næstformand fik den nye Formand en saa udmærket Støtte, som han kunde ønske sig. Karl Jessen havde en ret enestaaende Position i Aarhusegnens Landbefolkning. I Landbosparekassens Jubilæumsskrift fra 1937 er der givet en Skildring af ham, og der er her bl. a. sagt, at Jessen synes at have haft en ganske særlig Evne til at være „den første blandt Ligemænd". Det var ikke ved ydre Egenskaber, Veltalenhed eller lignende, Karl Jessen var i Stand til at glimre, men han var ikke blot jævn og ligefrem, men tilforladelig og tillidvækkende paa netop den Maade, der overalt blandt danske Bønder føles som Kvalifikation mere end noget andet for dem, i hvis Varetægt man skal betro betydningsfulde Interesser. Naturligvis var saa ogsaa Karl Jessen en fagligt set dygtig Landmand, der havde vist Evne til at passe sit eget Kram. Som Hesteopdrætter var han kendt over hele Jylland, og Landboforeningen havde med god Grund kunnet anvende ham som Dommer ved Dyrskuer.

Gaardejer Karl Jessen
Næstformand 1913—20

Propr. Ole Hegelund
Næstformand 1921—27

Det var ikke saa særlig mange Aar, Karl Jessen kom til at virke som Næstformand i det landøkonomiske Selskab. 1919 valgtes han til den store, krævende Stilling som Formand i Landbosparekassens Direktion, og herefter følte han det som en Nødvendighed at afstaa alle de andre offentlige Hverv, han havde. Ved Nytaar 1921 ophørte hans Virksomhed i det landøkonomiske Selskabs Bestyrelse, idet ved Generalforsamlingen 30. Oktober 1920 Proprietær Ole Hegelund, Ludvigsholm, blev valgt til hans Efterfølger. Hegelund var ogsaa en dygtig

Landmand. Kvægavl var hans Speciale, og 1928 blev han Formand for Amtsskuekommissionen for Tyre i Aarhus, Randers, Skanderborg og en Del af Vejle Amter. Ogsaa han blev knyttet til Landbosparekassens Ledelse, idet han 1929, ved Karl Jessens Afgang, valgtes til Medlem af Bestyrelsen. Han var paa dette Tidspunkt udtraadt af det landøkonomiske Selskabs Bestyrelse; hans Afløser her fra Nytaar 1928 — valgt ved Generalforsamlingen 29. Oktober 1927, da Hegelund ikke vilde modtage Genvalg — blev Gaardejer Evald Due, Skibby.

Ogsaa Evald Due var en kendt og dygtig Kvægopdrætter, og han havde sine Standsfællers Tillid. Naar han kun gennem een treaarig Valgperiode kom til at beklæde Næstformandsstillingen, skyldes det, at han paa Generalforsamlingen 8. November 1930 af rent private Grunde ønskede at trække sig tilbage. Han afløstes da fra Begyndelsen af 1931 af den nuværende Næstformand, Proprietær Knud Overgaard.

Ved Generalforsamlingen 22. Oktober 1922 erklærede H. P. Rasmussen ikke at ville modtage Genvalg som Sekretær, og i hans Sted valgtes da C. P. Lauridsen, der 1919 var afgaaet som Selskabets Konsulent, men nu skete en afgørende Ændring i Sekretærstillingens Karakter. Det vedtoges nemlig fremtidig at lade den fungerende Konsulent udføre Kontorarbejdet, hvorved han ogsaa blev Selskabets Kasserer. H. P. Rasmussen blev altsaa den sidste Sekretær, der tillige var Selskabets Kasserer og Kontorbestyrer. Endnu til kort før sin Død 1930 vedblev han at være Sekretær for Auktionsudvalget, og ved hans Afgang herfra skrev Selskabets Næstformand, Evald Due, en smuk, anerkende Artikel i „Østjydsk Landbrug" om hans Virksomhed i den Periode, da han var Selskabets Sekretær.

„Hans Bøger, Regnskaber og øvrige Fortegnelser", skrev Due, „var altid i mønsterværdig Orden. Ældre Medlemmer af Selskabet gjorde sig tit et Ærinde ind paa Kontoret for at faa en hyggelig Passiar med Kammerater og Venner. For os yngre var han en god Raadgiver, han gav os af sine egne Erfaringer Raad og Vink af stor Betydning for vor Gerning derhjemme, underbygget af Eksempler fra sin egen og andres Praksis; ligeledes fulgte han interesseret med i vor Landbrugsliteratur". Ved Rasmussens Død er der i „Østjydsk Landbrug" skrevet om ham: „Den Agtelse, H. P. Rasmussen nød blandt sine Standfæller, skyldtes han retlinede Karakter, hans stærke Sans for at dømme

retfærdigt og sundt, hvorfor alle, som kom i Forbindelse med ham, kom til at holde af ham".

Ved Rasmussens Afgang blev det altsaa Konsulenten, der varetog de almindelige Kontorforretninger, og han blev Selskabets Kasserer. I Forvejen havde Konsulenten den meget vigtige Opgave, der laa i hans Virke som Forsøgsmand og teoretisk Vejleder af de Medlemmer, der paakaldte hans Assistance.

Landbrugsk. Hartvig Larsen
Konsulent 1919—27

C. P. Lauridsens Efterfølger som Konsulent fra 1919 var Landbrugskandidat Hartvig Larsen. Han, der stammede fra Kornerup ved Roskilde, havde i nogle Aar været Lærer ved Ask Højskole og samtidig haft nogen Konsulentvirksomhed for Hads Herreds og Solbjerg Landboforeninger. Han var altsaa ikke en uøvet Kraft og i Forvejen kendt med Egnens Landboforhold og Landbefolkning. Han blev i sit Arbejde for det landøkonomiske Selskab en meget solid, tilforladelig og ved hele sin Optræden overfor Medlemmerne meget afholdt Vejleder. Som meget kyndig Planteavlsmand fik han Lejlighed til at udføre et særligt Arbejde ved at paavise Jordens Kalktrang i meget store Dele af Aarhus Opland, og han gav derved Stødet til en omfattende Mergling. Det var hans vigtige Synspunkt, at andre Foranstaltninger til Afgrødens Forbedring og Plantesygdommenes Bekæmpelse først kunde komme rigtig til Nytte, naar Kalktrangen var afhjulpet.

Selskabets Formand, Forstander H. P. Larsen, skrev om ham efter hans tidlige Død: „De sunde Jorder vil være et varigt Minde om Hartvig Larsens Arbejde i Aarhusegnen".

Det vakte Beklagelse, da Hartvig Larsen 14. Maj 1927 efter faa Dages Sygeleje — vistnok som Følge af Forgiftning under Forsøgsarbejdet — brat blev revet bort fra en lykkelig Virksomhed og fra et lykkeligt Hjem med Hustru og smaa Børn.

Som Afløser for Hartvig Larsen valgtes Landbrugskandidat E. Mouritsen, der havde været Assistent hos Larsen, til Selskabets Konsulent og Forretningsfører.

Der vedligeholdtes i Aarene efter 1914 en levende Trang hos

Landmændene til at prøve nye Metoder og gøre nye Fremstød. Verdenskrigens Udbrud i 1914 blev ganske vist Indledningen til en meget urolig Periode for Landbruget, men tilsyneladende ogsaa en endnu mere glimrende. Krigsaarene bragte nemlig Inflation, en Pengerigelighed, der skyldtes de overmaade store, stigende Varepriser. Indenfor Landbruget mærkedes denne Udvikling umiddelbart som øget Velstand, fordi Udgifterne og de aarlige Renter og Afdrag ikke steg i samme Forhold som Indtægterne. Landmændene fik ogsaa flere Penge i Hænderne af den Grund, at de, tvunget af Fodermanglen, ikke kunde forny deres Kreaturbestand, efterhaanden som de solgte Dyrene. Naturligvis gav disse Forhold en vis taknemlig Jordbund for landøkonomisk Arbejde, der stillede Krav om kontante Omkostninger for dem, der skulde tage Del i det eller nyde godt deraf. De lidt mere tænksomme og besindige kunde dog ofte med et vist beklagende Vemod tænke tilbage paa den mere rolige og harmoniske Tid før Krigen og frygte lidt for den Udvikling, der kunde være i Vente efter Krigen.

Den i Krigsaarene skabte Inflation kan regnes for ophørt 1920, og derefter fulgte et Tiaar, præget af Omskiftelse i Konjunkturerne for den landbrugsmæssige Produktion, men i det hele dog taalelige Forhold. Det haardeste Stød fik Landbruget ved Tiaarets Midte gennem den pludselige Stigning i Kronekursen, der fulgte efter det foruroligende Kronefald. Forstander H. P. Larsen karakteriserede paa Selskabets Generalforsamling i April 1926 den da foreliggende Situation ved disse træffende Ord: „Det er meget vanskeligere at faa fat i 100 Kr. iaar, end det var ifjor, men det er lige saa let at blive af med dem".

Det bevaredes ogsaa i den nærmest følgende Tid det store Gode for Landbrugets Afsætning, der laa i et frit og aabent Marked, og produktionsmæssigt kunde der ske en Udvikling, der karakteriseres ved, at hele Landets Kvæghold forhøjedes med 9 pCt. i de tre Aar fra 1925 til 1928, medens Svinebestanden samtidig voksede fra 2,5 til 3,7 Millioner. 1927 kan iøvrigt den almindelige Konjunkturnedgang regnes at være standset, og der kom en Periode, da det danske Landbrug kunde drage Fordel af den begyndende Verdenskrise, der først ytrede sig ved Prisfald paa Korn. Dette Prisfald gjorde Foder billigt og skabte derved øget Rentabilitet for Svine- og Flæskeproduktionen.

Driftsregnskaberne viser derfor en betydelig Forbedring i Resultatet for de to Regnskabsaar 1928-29 og 1929-30. Men derefter kom saa Overproduktionen af de dyriske Produkter til efter sin Tur at fremkalde det Prisnedslag, der indledede Tredivernes haarde Landbrugskrise.

Et almindeligt Tilbageblik over Selskabets Virksomhed i de urolige, men dog paa en Maade gunstige Landbrugsaar mellem 1914—1930, maa utvivlsomt give det Resultat, at Aarhusegnens Landboforening særdeles godt evnede at følge med i hele det Arbejde, der i samme Tidsrum udfoldedes af de danske Landboforeninger som Helhed. Dette Arbejde var mangeartet og strakte sig fra indviklede videnskabelige Forsøg over den særlig gennem de fælles Sammenslutninger drevne Varetagelse af de erhvervspolitiske Landbrugsinteresser til de etisk og socialt betonede Forsøg paa at præge den ny Slægt gennem et systematisk Ungdomsarbejde.

Aarhusegnens Landboforening følte sig under alt dette vital og levedygtig, og fra 1923 skaffede den sig sin egen Bygning i Østergade 7, beliggende lige ved Landbosparekassen og Den folkelige Forsamlingsbygning, Landboernes to store Institutioner i Aarhus By. Ledende ved Købet af Bygningen var Grosserer Joh. Baune, Auktionsudvalgets Formand, og som „Distriktsbestyrer" for Aarhus Bindeleddet mellem By og Land indenfor Selskabet.

Grosserer Johan Baune

Landbrugsorganisationernes Udvikling satte i denne Tid sit Topskud i Landbrugsraadet, der oprettedes 1919. Fra 1917 bestod „De samvirkende danske Landboforeninger" som en fast Organisation, men allerede fra 1893 bestod et Forretningsudvalg for De samvirkende danske Landboforeninger, ligesom fra 1872 „Foreningen af jydske Landboforeninger". I alt dette var „Aarhus Amts landøkonomiske Selskab", der var begyndt som en helt paa egen Haand virkende, for sig staaende lokal Organisation, efterhaanden blevet et Led. Overfor

den Situation, der opstod fra 1930, kom Landbrugets Sammenhold ud for en haard Prøve.

Ved Generalforsamlingen 5. April 1930 udtalte Forstander H. P. Larsen i sin Formandsberetning: „Vi har haft et uhyggeligt Fald i Smørprisen lige fra Efteraaret og nu i de sidste Uger et næsten katastrofalt Fald". Og han tilføjede denne resignerende Bemærkning: „Vi kan ingen Subventioner vente fra nogen Side. Vi maa tage Verdensmarkedets Pris ...". Ved Generalforsamlingen 8. November samme Aar maatte han ved Omtalen af Landbrugets øjeblikkelige Situation fastslaa: „I denne Uge faldt Smørret 16 Øre pr. kg., og Svinene holder sig vel kun med Nød og næppe. Landbrugets økonomiske Forhold er blevet saa daarlige, som de ikke har været i de sidste 40 Aar. Sammenlignet med Foraaret 1909—14 koster 1 Td. Korn ca. 2 Kr. mindre, Flæsk omtrent det samme og Smør kun godt 20 Øre mere, men samtidig er vore almindelige Driftsudgifter og Skatter 1½—2 Gange saa store".

Ved Generalforsamlingen 30. Marts 1931 udtalte Selskabets Formand, at Landbruget levede i en Blanding af Haab og Frygt for, hvad den kommende Tid vilde bringe, og stærkt betonede han Haabet om, at det vilde blive lysere Tider, inden Forsam lingen mødtes igen. Ved Efteraarsgeneralforsamlingen 7. November samme Aar maatte han fastslaa, at dette Haab var blevet skuffet, og at Vanskelighederne tværtimod var blevet større Maaned for Maaned, uden at der endnu var nogen Bedring i Sigte. Han gav en Oversigt over de vanskelige Forhold, der var blevet for Produktionens Afsætning, og omtalte den Bevægelse. der var opstaaet i Landbruget omkring den nye Krises økonomiske Spørgsmaal. Han sagde i denne Forbindelse: „Selvom vi kan se vor Interesse i at være med i Landbrugernes Sammenslutning, vil jeg meget bede om ikke at svigte vore aarhundredgamle og prøvede Landboforeninger, men staa fast sammen i disse, baade store og smaa Jordbrugere, for at yde hverandre alt, hvad vi kan af baade faglig og økonomisk Rygstød".

Paa Generalforsamlingen 30. Marts 1932 kunde H. P. Larsen paavise, hvad der var Landboforeningernes enige Standpunkt med Hensyn til paakrævede Kriseforanstaltninger, nemlig at der maatte gennemføres en Nedsættelse af Ejendomsskatterne og en øget Akkordlovgivning, men derimod ikke — som det krævedes af L. S. — en bevidst og villet Kronenedskæring. Paa

Efteraarsgeneralforsamlingen 5. November 1932 trak Forstander Larsen sig, med en smuk Tale for de Aar, da han havde haft Lov at virke, tilbage fra Formandshvervet. Forsamlingen udbragte sin Tak til ham ved en Udnævnelse til Æresmedlem.

Ved det forrige Formandsskifte under de rolige Forhold 1912 havde ingen anet, hvilken bevæget og omskiftelig Tid for dansk Landbrug de følgende to Tiaar skulde blive.

12. De sidste Aar og den nuværende Ledelse.

Ved sit Valg til Formand kunde Bomholt med god Grund udtale, at det ikke var nogen lystelig Opgave, han gik ind til. Opgaven som Leder af Aarhus Amts landøkonomiske Selskab maatte i Virkeligheden paa dette Tidspunkt forekomme mindre indbydende end paa nogen tidligere Tid i Foreningens lange Historie. Der var indtruffet en Krise, saa farlig for Landbruget, at selv Firsernes og Halvfemsernes trangeste Aar knapt nok kunde synes jævnførlige dermed. Firsernes Krise var kommet langsomt, havde udviklet sig lidt efter lidt, saaledes at der var blevet Mulighed for en Tilpasning og Tilvænning; den Krise, der brød frem 1930, kom mere — og noget i Lighed med den store Landbrugskrise efter 1818 — som et pludseligt Slag, der straks havde en vis lammende Virkning, fordi det var saa uhyre svært at se, hvilke Midler det skulde være muligt at finde til en Afhjælpning af Krisens værste Virkninger, hvilke Muligheder for en snarlig Bedring af Forholdene der overhovedet kunde være. Krisen ramte et dansk Landbrug med højt udviklet Produktion og produktivt Apparat, men hvorledes kunde dette kostbare, saa stærkt kapitaliserede Apparat med Fordel omstilles, naar det Marked saa uventet svigtede, hvorpaa man saa længe trygt havde stolet. Englands Overgang til Told og Importbegrænsning blev her en meget deprimerende Skuffelse.

Det daarligste Regnskabsaar blev Aaret 1931-32. I den følgende Tid blev der en vis Bedring, langsomt fremadskridende, men efterhaanden følelig.

Ved Selskabets Efteraarsgeneralforsamling 12. November 1934 udtalte Formanden: „Landbruget har i det forløbne Aar haft en lidt større Indtjeningsevne end i de nærmest foregaaende; men derfra og til at kunne sige, at det nu er en rentabel

Forretning er endnu et langt Spring — lad os haabe, at den Tid snart maa komme, da det sidste maa være Tilfældet". Ved Efteraarsgeneralforsamlingen 27. April 1935 udtalte Bomholt om den almindelige politiske Baggrund for Landbrugets Vanskeligheder: „Selvom Selvforsyningstanken stadig er den herskende i alle Handelsforhold imellem Nationerne indbyrdes, saa er det vist alligevel for danske Landmænd bedst, at vi saa vidt muligt fortsætter efter de Produktionslinier, vi hidtil har fulgt; det vil alligevel vare nogen Tid, inden andre Lande kan naa frem til det Stade, dansk Landbrug gennem Menneskealdre har kæmpet sig frem til. Jeg vil ønske, at den ødelæggende Selvforsyningstanke, som hele Verden nu igennem flere Aar har pint sig selv med, snart maa have udraset. For mig staar det saadan, at Frihandel er og maa være det eneste rigtige, og for det Erhverv — dansk Landbrug — vi alle tilhører, det, der kan bringe Landbruget ud af den Krise, det stadig befinder sig i".

Saadanne Ord udtrykte sikkert den raadende Opfattelse hos ledende danske Landmænd ved Midten af Trediverne — og ogsaa Synspunkter, der bidrog til at opretholde Samlingen indenfor den gamle Landbrugsorganisation.

Det følte s som et stort Held for Aarhus Amts landøkonomiske Selskab, at der indenfor dette, modsat flere andre Landboforeninger, lykkedes at bevare saa megen Enighed blandt Medlemmerne, at faglig og politisk Splittelse ikke fik nogen Lejlighed til at slaa igennem og paavirke Ledelsen. Foreningen kunde føle sig som et smukt Eksempel paa det naturlige Sammenholds Bevarelse. En Tid forhandlede Selskabet og de andre Landboforeninger i Aarhus Amt med L. S. om Udgivelse af et fælles Medlemsblad, men Tanken blev opgivet. Som ovenfor (Side 17) fortalt, skildrede en Gaardmand fra Aarhus Amt, Niels Remmer, den daværende store Landbrugskrises Indvirkning paa Landmændenes Sind med Hensyn til Modtageligheden for Fremskridtstanker med de Ord: „Bonden har tabt Modet". En Stemning, der lidt, men ogsaa kun temmelig lidt, svarede hertil, kunde sikkert spores paa de Mænd, der stræbte, f. Eks. i en Landboforenings Tjeneste, at virke for Fremgang i Produktion og Virksomhed mellem danske Landbrugere i de første Aar efter 1930. Det har kunnet knibe med Tilslutning til Foredrag og Foretagender. Nogen Hemning kom det ogsaa til at betyde, at Staten under de økonomiske vanskelige Forhold nedsatte sine

Tilskud, ligesom man fandt Anledning til at nedsætte Medlemskontingenter. Ved Foraarsgeneralforsamlingen 14. April 1934 blev det fremhævet, at den Indtægtsnedgang, der af disse to Grunde var stort, havde præget Virksomheden indenfor Aarhus Amts landøkonomiske Selskab i det forløbne Aar.

En stor Støtte for Selskabet i de trange Aar var Konsulent E. Mouritsen, der afløste Hartvig Larsen.

Mouritsen var en Landmandssøn fra Fyn, født 1899, og han tog Landbrugskandidateksamen 1921. Efter at have virket et Aar som Assistent ved Statens Forsøgsstation kom han til Aarhusegnen, hvor han om Vintrene virkede som Lærer, i to Aar ved Testrup Højskole og et Aar ved Boris Landbrugsskole, om Sommeren som Assistent for Konsulent Hartvig Larsen. En kort Tid var Mouritsen ogsaa Planteavlskonsulent for Ny Solbjerg Landboforening, og han var rustet med saavel Kendskab til Egnen som med Øvelsen til Opgaven, da han tiltraadte sin Tjeneste som Hartvig Larsens Afløser efter dennes Død 1927.

Mouritsen omfattede sin Gerning med stor Interesse og Kærlighed. Han var en dygtig Kontorleder, der vandt Tillid og Agtelse hos Medlemmerne ved sin Optræden og Hjælpsomhed overfor alle dem, der henvendte sig til ham i de mange forskellige Anliggender. For Ungdommen var han den fødte Lærer og Vejleder. Paa Planteavlens Omraade, Konsulentpostens særlige Virkefeldt, gjorde han en betydningsfuldt Indsats i sin Forgængers Spor. Hans tidlige og pludselige Død 29. Marts 1941 vakte dyb Beklagelse hos Foreningens Ledelse og blandt dens Medlemmer.

Landbrugsk. Erik Mouritsen
Konsulent 1927—41

De almindelige Forhold for Landbruget og indenfor Selskabet under den Situation, der er opstaaet ved den sidste, 1942 endnu vedvarende Verdenskrig, skal ikke her nærmere omtales.

De fremmede Troppers Besættelse af Danmark den 9. April 1940 gjorde naturligvis ogsaa i denne Forenings Kreds det dybeste Indtryk. Ved den paafølgende Generalforsamling, 29. April, betegnede Formanden de Forhold, der var opstaaet, som de alvorligste,

nogen af de tilstedeværende havde oplevet, og med varm Tak mindedes han de danske Sømænd og de danske Soldater. 17. Juni holdtes et fortroligt Medlemsmøde, hvor Formanden gav Beretning om et afholdt Møde for de jydske Landboforeningsformænd.

Sammenligner man den økonomiske Situation for Landbruget i 1942 med den, der forelaa for ti Aar siden, falder det let at konstatere en betydelig Opgang i Indtjeningsmulighederne. Imidlertid fremtræder det ogsaa meget tydeligt, at man ingenlunde er vendt tilbage til en Tilstand, man kan opfatte som trygge, gode Dage. Øjeblikket har sine pinlige Vanskeligheder, og Fremtiden maa ses som mere usikker end nogensinde i den nulevende Slægts Tid.

Den fungerende Ledelse for Aarhus Amts landøkonomiske Selskab har utvivlsomt en klar Forstaaelse af den Situation, hvori Selskabet maa afholde sit Hundredaarsjubilæum. Ledelsen bestaar af praktisk skolet, erfarne Mænd, der under deres Arbejde i og for det danske Landbrug har været med til at opleve meget skiftende Forhold og Situationer.

Selskabets Formand, *Anders Bomholt,* er født 18. Juli 1880 i Lystrup, Elsted Sogn, Aarhus Amt. Han uddannedes ved Landbrug, var paa Elev Højskole og Ladelund Landbrugsskole, og overtog 1904 sin Hustrus Fødegaard i Egaa. Som i sin Tid Proprietær Schmidt tilhører Bomholt altsaa det Hjørne af Randers Amt, der organisationsmæssigt knytter sig naturligt sammen med Aarhus Amt. Bomholt var gennem 16 Aar Medlem af sin Kommunes Sogneraad og i 11 Aar dets Formand. Han sidder i Bestyrelsen for baade Foreningen af jydske Landboforeninger og De samvirkende danske Landboforeninger. Han er under den Ordning, der er skabt ved den nye Sparekasselov, Formand i Tilsynsraadet for Landbosparekassen fra 1937. Paa det landøkonomiske Selskabs Formandspost er han den første Mand af den egentlige Gaardmandsstand.

Gdr. Anders Bomholt
Formand 1933—

Næstformanden, Proprietær *Knud Ove Nielsen Overgaard,* af

den meget kendte Overgaard-Slægt, er født 29. Sept. 1875 i Stautrup, Kolt Sogn, uddannedes ved Landbrug og var paa Viby Højskole 1893-94, paa Malling Landbrugsskole 1897-98. Han var fra 1900-1909 Forpagter af Tilst Præstegaard og blev derefter Ejer af „Skibbygaard" i Harlev Sogn. Han var Formand for Kvægavlsforeningen „Jydens Haab" fra 1914 til 1923, men iøvrigt er det Hesteavlen, Overgaard især har viet sin Interesse baade Privat og i Organisationsarbejdet. Siden 1923 har han, med Undtagelse af 5 Aar, været Formand for Aarhusegnens Hesteavlsforening, og ligeledes er han Næstformand i De samvirkende jydske Hesteavlsforeninger. Han blev 1925 Medlem af Hingstekommissionen i Aarhus og Skanderborg Amter, 1933 Formand for Amtshingstekommissionen i Aarhus, Randers og Skanderborg Amter. Siden 1927 har Overgaard været Formand for den gensidige Hingsteforsikringsforening „Jylland". Han var i en Aarrække Næstformand for Høver Landboforening. Gennem 12 Aar var han Medlem af Forretningsudvalget i Hammel Andelssvineslagteri.

Proprietær Knud Overgaard
Næstformand 1931—

Selskabets nuværende Sekretær, Gaardejer *Karl Jakobsen* i Viby, blev A. Bomholts Efterfølger, da denne rykkede fra Sekretærposten op i Formandsstolen. Han er født i Viby 15. April 1894 som Søn af Gaardejer Mikkel Jakobsen, som var en af Lars Bjørnbaks dygtigste Elever og derfor blev meget brugt til offentlige Tillidshverv. M. Jakobsen døde 1919 som Formand for Landbosparekassen. Karl Jacobsen fik sin Uddannelse ved Landbruget, var paa Vejlby Højskole 1912—13, paa Ladelund Landbrugsskole hos Forstander J. C. Overgaard 1915—16. Han forpagtede Fødegaarden 1917 og købte den 1921;

Gdr. Karl Jacobsen
Sekretær 1934—

fra 1939 er han desuden Medejer af Borum Østergaard, som han administrerer. Karl Jacobsen er blevet fremtrædende Deltager i det samme offentlige Liv paa Aarhusegnen som i sin Tid hans Fader. Han var i en Periode Medlem af Aarhus Amtstidendes Bestyrelse, er fra 1937 Formand for Den folkelige Forsamlingsbygning og fra 1941 Medlem af Tilsynsraadet for Landbosparekassen. Han er desuden Medlem af Jydsk Andelsfoderstofforenings Repræsentantskab og Formand for Udvalget til Administrering af Reparationsloven for Landbygninger i Aarhus søndre Kreds.

Formand, Næstformand og Sekretær udgør den Dag i Dag som bestandig gennem de hundrede Aar, Selskabet har bestaaet, dets „snævre" Bestyrelse, som det særlig paahviler at tage sig af de løbende Forretninger; men hertil kommer nu som før „Distriktsbestyrerne", der tilsammen udgør en Repræsentation for alle de forskellige Egne, der hører til Selskabets Virkekreds.

Ældst i Anciennitet af de nuværende Bestyrelsesmedlemmer overhovedet er Gaardejer *Rasmus Rasmussen* i Holme, der tilhører Bestyrelsen fra 1. Januar 1921. Han er født i Holme 21. Marts 1883, uddannedes ved Landbrug, passede Fødegaarden for sin syge Far allerede fra 17-Aars Alderen, var paa Ask Højskole 1901-02, overtog Fødegaarden 1910. Rasmus Rasmussen har i Tidens Løb udført offentligt Arbejde og haft adskillige Tillidshverv af forskellig Art. I to Perioder har han været Sogneraadsmedlem, han er Medlem af Menighedsraadet og Formand for Venstre i Søndre Kreds. Han har været med til at oprette Andelsbankens Aarhusafdeling og sidder i den nuværende Kredsbestyrelse. Ligeledes har han i en Periode været med til at lede Ombygningen af Odder Andels-Svineslagteri. I sit Sogn har han taget Initiativet til at oprette Kontrol- og Kvægavlsforening, har oprindelig været Formand for dem begge og er det endnu for sidstnævnte.

Repræsentanten for Hjelmslev-Gjern Herred, Gaardejer *Viggo Leth,* Blegind, blev første Gang valgt til Distriktsbestyrer samtidig med Rasmus Rasmussen, men udtraadte af Bestyrelsen 1933 og indtraadte først atter i 1940, i den mellemliggende Periode var Viggo Leth i 6 Aar (1932—38) Formand for Skanderborg Landboforening; i Anciennitet kommer han derfor ikke paa Siden af Rasmussen. Leth er født 18. Januar 1887

i Blegind. Hjemmet var udpræget grundtvigsk, skønt Faderen havde været paa Bjørnbaks Højskole. V. Leth uddannedes ved Landbrug, var to Vintre paa Efterskole, senere paa Ollerup og Askov Højskole, paa Korinth Landbrugsskole. 1910 overtog han sin Fødegaard. Han har haft en Række Tillidshverv i sit Sogn, var saaledes 1929-30 med til at lede Opførelsen af det lokale Mejeri som Næstformand i Byggeudvalget og er fra 1937 Medlem af Sogneraadet. Han har i 16 Aar været Medlem af Skanderborg Svineslagteris Bestyrelse, de sidste Aar som Sekretær i Forretningsudvalget — han er Revisor i Østjyllands Elektricitetsværk og i D. L. K.s Aarhusafdeling, Medlem af Grundforbedringsudvalget i Skanderborg Amt som foreslaaet af de jydske Landboforeninger. Politisk har Leth virket som en af de ledende i sin Egns Venstreorganisationer, saaledes navnlig som Formand fra 1929 til 1939 i Skanderborgkredsens Venstervælgerforening, en kort Periode af denne Tid tillige som konstitueret Amtsformand.

Distriktsbestyreren for Hads Herred, Gaardejer *J. P. Jensen*, Engelsborg, har fungeret siden 1925. Han er født paa Engelsborg, der ligger i Saxild-Nølev Sogn ved Odder. Han er uddannet ved Landbrug, var paa Testrup Højskole 1900-01, senere paa Malling Landbrugsskole, først som praktisk og derpaa som læsende Elev, endelig paa Askov 1905-06. Han har været Medlem af den lokale Mejeribestyrelse og Formand for Nølev Kvægavlsforening.

Fra 1. Januar 1928 afløste Grosserer *Helm-Petersen* Grosserer Baune som Distriktsbestyrer for Aarhus. Baune havde gjort et betydeligt Arbejde for Foreningen, og før ham virkede Hans Broge paa den allermest fortjenstfulde Maade som Byens Repræsentant blandt Landboerne. Disse store Traditioner danner den historiske Baggrund for Grosserer Helm-Petersens Deltagelse i Foreningens Liv, og for sit eget Vedkommende betoner han i en skriftlig Udtalelse til Brug ved denne Fremstilling stærkt sin Tilfredsstillelse ved Samarbejdet med Landmændene. Johan Christian Helm-Petersen, er født i Odense 6. December 1874, uddannedes som Gartner i Horsens hos G. I. Bøgh, der var en stor Frøavler, blev paa dette Grundlag Frøhandler og havde Pladser ved Frøhandelen herhjemme og i Tyskland og Amerika. Fra 1901 har han drevet selvstændig Forretning i Aarhus. Han har været Bestyrelsesmedlem i Aarhus Venstre-

forening og har været Formand i Aarhuskredsen af almindelig dansk Gartnerforening og for Jydsk Haveselskabs Aarhuskreds.

Distriktsbestyrer for Øster Lisbjerg Herred, som Afløser for Bomholt efter dennes Valg til den snævre Bestyrelse, er fra 1929 Gaardejer *Johannes Grosen,* Skæring, der er født 15. Marts 1892 paa den Gaard, af hvilken han selv siden 1918 er Ejer. Han var paa Vallekilde Højskole 1911-12, paa Ladelund Landbrugsskole 1913-14, paa Askov Højskole 1917-18 og 1919—20. Han er Medlem af Sogneraad, Formand for Fællesledelsen (af Kontrol- og Kvæavlsforeninger) i Aarhus Amt fra 1940, Formand for Regnskabsforeningen under Det landøkonomiske Selskab, Medlem af de jydske Landboforeningers Regnskabsudvalg. Grosen har tidligere været Medlem af Menighedsraadet, og han har været Formand for Retsforbundet i Hornsletkredsen og dets Kandidat i Hornslet ved Folketingsvalget 1933.

Gaardejer *Ingvar Jensen,* Framlev, er siden 1931 Distriktsbestyrer for Framlev Herred. Han er født 18. December 1890 i Voergaard, Framlev Sogn, uddannedes ved Landbrug, besøgte Klank og Frederiksborg Højskoler, købte 1914 en Gaard i Framlev. Jensen har haft forskellige lokale Tillidshverv, er Medlem af Sogneraad og af Bestyrelsen for den lokale Venstreforening, men først og fremmest har hans offentlige Arbejde været viet de landøkonomiske Interesser. Han har været med til at oprette og er Bestyrelsesmedlem i Sjelle og Omegns Mergelselskab, han har været Bestyrelsemedlem i Høver Landboforening og Distriktsbestyrer i Jydsk Brandkasse.

Gaardejer *Rasmus Sørensen,* Stenhøjgaard, er Distriktsbestyrer for Vester Lisbjerg Herred siden 1937. Han fødtes i Pederstrup 26. December 1893 og er udgaaet fra et bjørnbaksk Hjem. Han uddannedes ved Landbrug, var to Vintre paa Malling Landbrugsskole og besøgte Ask, Ryslinge og Askov Højskoler. Iøvrigt har han tilbragt et Par Aar i Amerika, og af praktiske Stillinger har han bl. a. haft Pladsen som Bestyrer af Højskolegaarden i Rødding. 1928 købte han Stenhøjgaard i Søften pr. Hinnerup. Her har han beklædt forskellige Tillidshverv, bl. a. som Formand for Foderstofforeningens lokale Afdeling og som Bestyrelsesmedlem i Sognets Venstreforening.

Gaardejer *Karl Jørgensen,* Geding, er fra 1929 Distriktsbestyrer for Hasle Herred. Han er født i Yderup 28. Februar 1887 som Søn af den bekendte Anton Jørgensen, der ogsaa

i sin Tid var en af Selskabets Distriktsbestyrere (der kan iøvrigt om ham henvises til en Skildring i Jubilæumsskriftet for Landbosparekassen, hvis Formand Anton Jørgensen var ved sin Død 1935). Karl Jørgensen var paa Askov Sløjdskole og Askov Højskole, uddannedes iøvrigt ved Landbrug og overtog sin Hustrus Fødegaard i Geding. Han er Næstformand i „De forenede Mejerier" i Aarhus og i Bestyrelsen for Hammel Andelsslagteri.

Distriktsbestyrer for Sabro Herred — siden 1938 — *Alfred Andersen,* Kvottrup, regnes for at være „Husmanden" i Det landøkonomiske Selskabs Bestyrelse, men i Virkeligheden er hans lille Ejendom saa stor (med over 1 Td. Hartkorn), at den kan regnes for en Gaard. Andersen er født i Nørrering ved Viborg som Søn af en Herregaardsarbejder, arbejdede ved Landbrug og var paa Hadsten Højskole 1914-15. Som gift Mand arbejdede han først i fem Aar (fra 1921) paa Fællesforeningens Fabrik i Viby, købte 1923 et Hus med 4 Tønder Land, solgte det i 1925 og overtog derpaa en Landejendom paa 10½ Td. Land i Kvottrup, en Ejendom, han ved Tilkøb udvidede til 16½ Td. Land. Alfred Andersen har haft adskillige lokale Tillidshverv, saaledes indenfor Husmandsforening, Sogneraadet, Mundelstrup Mejeri —. Men sin Hovedopgave har denne Mand, der fra Fabriksarbejder blev selvstændig Landbruger, sat i at passe sin Bedrift saa godt og smukt som muligt. 1935 fik han Aarhus Amts landøkonomiske Selskabs Ærespræmie for veldrevet Husmandsbrug, 1939 Foreningen af jydske Landboforeningers Sølvmedaille.

Ikke blot den snævre Bestyrelse og Distriktsbestyrerne kan henregnes til Selskabets Ledelse; dette maa ogsaa de Mænd, der fungerer som Formænd i de forskellige Udvalg og derved er de praktiske Ledere af vigtige Sider af den Virksomhed, der udfoldes fra Selskabet. To af Distriktsbestyrerne fungerer tillige som Udvalgsformænd, nemlig Grosserer Helm-Petersen, ligesom sin Forgænger, Baune, i Auktionsudvalget, og Gaardejer Johs. Grosen i Regnskabsudvalget. De øvrige Udvalgsmedlemmer tilhører ikke Bestyrelsesmedlemmernes Kreds.

Planteavlsudvalgets Formand er Gaardejer, Landbrugskandidat *Richard Rasmussen,* Mundelstrup. Han er født 1. Dec. 1893, tog Præliminæreksamen, var paa Dalum Landbrugsskole, uddannedes praktisk som Elev, og Forvalter paa større Gaarde,

gjorde Tjeneste som Sekondløjtnant ved Sikringsstyrken under Verdenskrigen. Han blev Landbrugskandidat 1920, var derefter ansat i Landbrugsraadet, men overtog sin Fødegaard 1922. Han var en Overgang Formand for Landbrugskandidatforeningen for Aarhusegnen, og han sidder i Repræsentantskabet for Brandforsikringsselskabet „Vermund". Han var Formand for Skjoldelevkredsens Venstrevælgerforening i en Aarrække og er siden 1937 Sogneraadsformand.

Formanden for Husdyrudvalget, Konsulent *N. M. M. Bonde,* har haft dette Hverv siden 1927. Han var paa Vejstrup Højskole og paa Ødum Landbrugsskole, blev Landbrugskandidat 1910. Han var derefter indtil 1914 Lærer ved Landbrugsskoler (Ødum og Malling), var 1914-16 Planteavlskonsulent for Viborg Amts landøkonomiske Forening, men gik derefter over til Husdyrbruget og var 1916-17 Konsulent for Randerskredsens Fællesledelse. Fra 1. Januar 1918 er han Husdyrbrugskonsulent for Foreningen af jydske Landboforeningen. Da han i denne Egenskab har Bolig i Aarhus, bliver et Samarbejde mellem ham og Aarhus Amts landøkonomiske Selskab ganske særlig nærliggende.

Foredragsudvalgets Formand, *C. P. Lauridsen,* tør betegnes som udpræget Veteran i Foreningens Tjeneste. Allerede 1908 blev han, som i det foregaaende omtalt, for en Aarrække dens Konsulent og siden Selskabets Sekretær. Formand i Foredragsudvalget har han været fra dets Oprettelse. — Lauridsen er født 17. Februar 1877 i Ølgod (Vestjylland). Han arbejdede fra de unge Aar ved Landbruget, blev Landbrugskandidat 1904, og var, før han tog Ansættelse som Konsulent i Aarhus, Assistent ved Statens Forsøgsstation og Lærer ved Skoler og Kursus. Han blev Gaardejer i Vejlby 1916, var 1921 med til at oprette Vejlby Landbrugsskole og virker stadig som Lærer ved denne. Han var Sogneraadsformand 1929-34 og sidder fra 1935 i Amtsraadet. I en Aarrække var Lauridsen Formand for Aarhus Amtstidende, og han er fra 1921 Medlem af Bestyrelsen for Danske Landboforeningers Frøforsyning. Udenfor Aarhusegnen, hvor Lauridsen har udfoldet en saa omfattende praktisk Virksomhed, er han navnlig kendt som Forfatter af faglige Lærebøger: „Landbrugets Planteavl", hvoraf allerede en 6. Udgave er under Forberedelse, og „Sædskiftet", der foreligger i 2. Udgave. Det landøkonomiske Oplysningsarbejde har bestandig været Lauridsens

Hovedfelt, og et naturligt Led heri er hans Virke indenfor Foredragsudvalget.

Som Formand i Ungdomsudvalget har Gaardejer *Søren Thomsen,* True, en Opgave, der ligeledes tjener Oplysningens og den faglige Dygtiggørelses Sag. Han uddannedes ved Landbrug, blandt andet hos den kendte Gaardejer Mads Holm, Madebjerggaard paa Samsø, har været paa Ryslinge Højskole og Tune Lanbrugsskole, havde en Gaard i Tilst fra 1923, til han 1930 overtog Fødegaarden i True. Thomsen var i Tilst Medlem af Hjælpekassebestyrelsen og sidder nu i Menighedsraadet. Han valgtes til Ungdomsudvalget 1935 og er dets Formand fra 1940.

Husmand *Mads Larsen,* Mundelstrup, Formand i Husmandsudvalget, er født 24. April 1862 i Toftebjerg, Onsbjerg Sogn paa Samsø. Han kom 9 Aar gammel med Forældrene til Sabro, hvor de havde købt et Husmandssted, som Larsen overtog efter Faderens Død 1892. I de enogtyve Aar fra 1885 til 1906 var Mads Larsen Fyrbøder paa Mundelstrup Gødningsfabrik, en haardt krævende Plads. 1906 købte han paa Faarup Mark et Sted paa 10 Tdr. Land, som han ved Tilkøb af Jord udvidede til 16 Tdr. Land, og derefter levede han udelukkende som Landbruger, optaget af sin lille Bedrifts Pasning og af offentlig Gerning i sin Stands Tjeneste. Efter at have afstaaet sin Ejendom til en Søn bor han nu i Mundelstrup i et Hus med Have, væsentligt optaget af sine offentlige Hverv.

Mads Larsen er en af Husmandsbevægelsens Foregangsmænd. Efter Stiftelsen af den jydske Husmandsforening var han en Aarrække dens Næstformand under nært Samarbejde med Formanden, den kendte og fremragende Jørgen Nielsen i Viby. Tillige var han i lang Tid Amtsformand i Husmandsforeningerne. Han er nu Æresmedlem af Mundelstrup Husmandsforening og deltager stadig i dens Ledelse. I ikke mindre end 41 Aar var Mads Larsen Sygekasseformand, fra 1906 til 1921 var han Sogneraadsmedlem og blev derefter Formand for Hjælpekassen. Mads Larsen er Distriktsforstander i Husmandsbrandkassen og Husmændenes Ulykkesforsikring, Repræsentant i Husmændenes Hypothekforening, Vurderingsmand i Husmandskreditforeningen.

Netop dette, at Mads Larsen i saa høj Grad er og altid har været Husmandsbevægelsens Mand, har gjort ham til en meget værdifuld og højt skattet Kraft indenfor Aarhus Amts land-

økonomiske Selskab. Mads Larsen har nemlig altid set det som sin Opgave at bevare et godt Samarbejde mellem Husmænd og Gaardmænd. Han er af politisk Overbevisning Socialdemokrat, men staar de „marxistiske" Tanker om Klassekamp fjernt. Det anerkendes af alle, at det i meget væsentlig Grad er Mads Larsens Fortjeneste, naar det er lykkedes saa godt for denne Landboforening uden større Gnidninger at opnaa et fornuftigt Samarbejde med Husmændene. Endnu i sit firsindstyvende Aar staar Mads Larsen som meget aktiv Deltager i Selskabets Arbejde, er ogsaa Medlem af Auktionsudvalget. Det skal endelig nævnes, at Mads Larsen har en medfødt digterisk Evne, der stadig gør ham til Mand for at skrive en god Sang til festlige Lejligheder.

Landbrugskand. A. M. Diederich. Konsulent 1941—

Selskabets nuværende Konsulent og Forretningsfører, *A. M. Diederich,* er født 24. Februar 1909. Diederich var ved praktisk Landbrug til 1932, paa Rødding Højskole 1932-33, paa Ladelund Landbrugsskole 1933-34. Blev Landbrugskandidat 1937. Han blev fra November 1937 Konsulent i Regnskabsføring for Kolding Omegns Landboforening, og derefter fra 1939 til 1941 Konsulent i Planteavl og Regnskabsføring for Nr. Rangstrup Herreds Landboforening i Toftlund. Til Aarhus Amts landøkonomiske Selskab knyttedes han, efter Mouritsens Død, i Maj 1941.

Aarhus Amts landøkonomiske Selskab, dets Bestyrelse, Medarbejdere og Medlemmer, har ved sit Hundredaarsjubilæum Aarsag til at føle den Styrkelse og Opmuntring, der ligger i gode Minder om, hvad Forfædre og Forgængere har udrettet.

I en Tid, da Sammenhold til fælles Bedste mellem alle Stænder og Retninger som aldrig før er blevet Løsenet i Danmark, er der noget særligt tilfredsstillende ved at kunne fastslaa, at indenfor den faglige Sammenslutning af denne Egns Landboere har der altid været Vilje og Vej til en Udligning af forstyrrende Modsætninger.

Uden skarpe Brud og Brydninger udvikledes Foreningen fra

at være en Organisation, hvor det større Landbrug havde Ledelsen som i nogen Maade et patriarkalt Forsyn for det mindre, til at være det nuværende selvstændige Udtryk for den almindelige Landbostand.

Skønt Aarhusegnen længe hørte til de politisk og folkeligt mest bevægede, kom dog heller ikke disse Modsætninger, selv i de mest kampfyldte Provisorieaar, til at bryde den saglige Linie i Foreningens Arbejde, og paa tilsvarende Maade undgik man unødig Splittelse senere hen som Følge af Husmandsbevægelsen eller Tredivernes Krisebevægelser. Der var derfor altid noget at gøre for enhver, der i Aarhus Amts landøkonomiske Selskab vilde og evnede en Indsats ud fra sunde, saglige Hensigter. I sjælden Grad har denne Landboforening kunnet knytte fremragende Kræfter til sig som Støtter og Hjælpere, og det har sat sine betydningsfulde Spor i Aarhusegnens Landbrug og Landbokultur.

Det Maadehold og den Forstaaelse, der gennem hundrede Aar skabte saadanne Vilkaar for Selskabets Virksomhed, giver et Eksempel til Efterfølgelse i de kommende Tider.

Aarhus Amts landøkonomiske Selskabs Bestyrelse 1942.

Rs. Sørensen. J. P. Jensen. J. C. Helm-Petersen. Alfred Andersen. Carl Jørgensen. Ingv. Jensen. Johs. Grosen.
Knud Overgaard. Anders Bomholt. Carl Jacobsen. Viggo Leth. Rasmus Rasmussen.

FOREDRAGSVIRKSOMHEDEN

Ved C. P. Lauridsen.

Fra 1842 og Aarhundredet ud.

Indledningen til Foredragsvirksomheden finder vi i saakaldte Sommermøder, hvor man holdt Dyrskue den ene Dag og næste Dag samledes til Drøftelse af Emner, som var brændende i Tiden.

Denne Sammenkobling med Dyrskuerne synes man imidlertid ret hurtigt at være gaaet bort fra. Man har da henlagt Diskussionerne til de aarlige Generalforsamlinger, og naar det ikke slog til, da at have afholdt „ekstraordinære Diskussionsmøder".

Saaledes blev der den 31. Marts 1858 afholdt et ekstraordinært Møde, hvor man forhandlede om, „hvorledes man under de trykkende Pengeforhold kunde lette Ejendomsbesiddernes Adgang til at erholde Prioritetslaan mod betryggende Pantesikkerhed".

Ved samme Aars Efteraarsgeneralforsamling drøftede man: „Hvorvidt Landstutteriets Yorkshirehingste stiftede Nytte her i Amtet". Hvilket der synes at have været adskillig Tvivl om.

Man vedtog ved denne Lejlighed at afholde Diskussionsmøder i Vinterens Løb. Og dermed tager de regelmæssige aarlige Foredrags- og Diskussionsmøder deres Begyndelse.

Disse Møder blev gennem mange Aar afholdt paa Raadhuset i Aarhus. De sidste ca. 40 Aar har de til Stadighed haft til Huse paa Den folkelige Forsamlingsbygning i Østergade.

Interessant er det at stifte Bekendtskab med hvilke Emner, der blev behandlede ved disse Møder. Man faar derigennem et

godt Billede af hvilke Spørgsmaal, der optog Sindene til de forskellige Tider. Her kan dog kun blive Tale om en Fremdragen af de til de forskellige Tider aller mest karakteristiske Spørgsmaal, der var Genstand for Debat.

I 1860erne og 70erne er Rodfrugtdyrkningens Indførelse brændende, og man drøfter Roernes Fordele og Dyrkningens Besværligheder.

Man diskuterer Dræningens Nytte og rette Udførelse. Der synes at have været nogenlunde Enighed om Dræningens gavnlige Virkning.

Man drøfter Jordens rette Behandling. Ejendommeligt nok synes der at have været Stemning for Foraarspløjning til Byg, men derimod at saa Havre paa efteraarspløjet Fure.

Endvidere er man inde paa Spørgsmaalet at blande Græsfrø i Kløverfrøet til Udlæg. Særlig synes der at have været megen Interesse for Italiensk Rajgræs.

Anvendelse af Kustgødning var ogsaa sat under Debat. Ligesom Spørgsmaalet om Fremskaffelse af bedre Malkekøer samt de vigtigste Kendetegn paa Dyrenes Malkeevne er i Færd med at blive brændende.

I 1871 drøftes vistnok for første Gang Dyrkning af Sukkerroer. Senere tages Spørgsmaalet op Gang paa Gang. Der nedsættes flere Gange Udvalg for at faa oprettet en Sukkerfabrik, hvilket dog stadig mislykkedes og til sidst helt maatte opgives.

Ved et Møde 1874 taler Forstander *A. Svendsen*, Tune, om at vælge det rette Næringsstofforhold i Malkekøernes Foder. Og ved et Møde i 1877 tages Spørgsmaalet, om den stærke Fodring med kunstige Fodermidler kan betale sig, op til Behandling.

Gentagne Gange har Sommerstaldfodring været taget op til Drøftelse.

I 1880erne og 90erne er Mejeribrugets Udvikling naturligvis det brændende Spørgsmaal. I Vinteren 1890 taler daværende Konsulent, senere Professor, *B. Bøggild* om Mejeribrugets Udvikling. Aaret efter holdes et Foredrag om Mælkens Afregning efter Kvalitet paa Fælles- og Andelsmejerier.

Ukrudtets Bekæmpelse og Jordens Gødskning ses ligeledes at have haft en fremskudt Plads i Debatten. I 1894 holder Statskonsulent *P. Nielsen*, Tystofte, et Foredrag om: „De mest besværlige Ukrudtsplanters Liv og Voksemaade, samt hvorledes de bedst udryddes".

Allerede 1892 er man blevet opmærksom paa, at ogsaa den flydende Gødning har Værdi. Herom vidner et Foredrag af *Anders Nielsen,* Svejstrup Østergaard, med Titlen: „Betingelserne for en forøget Produktion af billig Gødning, dens Opbevaring og Anvendelse, særlig m. H. t. den flydende Gødnings Værdi til de forskellige Afgrøder".

At der nu ogsaa er ved at blive forøget Interesse for Havens Pasning, bærer Foredrag af Statskonsulent *W. Riedel* Vidne om.

Ved et Møde 1897 drøftes vistnok for første Gang paa Aarhusegnen Oprettelse af Kontrolforeninger.

Fra omkring Aarhundredskiftet og fremefter.

Sidst i 90erne og fremefter bliver Statskonsulenterne *J. Jensen, A. Appel* og *Fr. Hansen* hyppige Talere ved Foredragsmøderne i Aarhus. Ligesom Forstanderne *Tuxen* og *H. P. Larsen* samt Konsulent *S. P. Petersen* har været stærkt benyttede. Disse Mænds Tale og Virksomhed sammen med flere andres betød i en lang Aarrække — hver paa sit Omraade — en mægtig Spore til Fremgang for Landbruget i Aarhusegnen.

Ved et Møde i 1904 taler Forsøgsleder *L. Helweg* om første Klasses Rodfrugtstammer til Udsæd. Et Begreb, der skulde faa en saa afgørende Betydning for vor Rodfrugtdyrkning.

Konsulent S. P. Petersen

I Vinteren 1906 holdt daværende Konsulent *Th. Madsen Mygdal* et Foredrag om Dyrkning af Bælgplanter, og den følgende Sommer anlagdes en Række Forsøg med Dyrkning af Lucerne.

Vinteren 1908—09 udvidedes Foredragsvirksomheden med saakaldte *vandrende Kursus* ude i en Række Forsamlingshuse i Selskabets Opland. Disse Kursus omfattede 4 Timers daglig Undervisning 12 Eftermiddage eller Aftener efter hinanden i Gødningslære, Planteavl, Fodring og Regnskabsføring. Lærerne ved disse Kursus var Selskabets Konsulent, der underviste i de to førstnævnte Fag, og en anden dertil antaget Landbrugskandi-

dat, som underviste i Fodring og Regnskab. Forud for et Kursus var der sket en Tegning af Deltagere. Antallet skulde helst være mindst 40, for at Bekostningen for den enkelte ikke skulde blive for stor, og varierede helt op til 80 og derover.

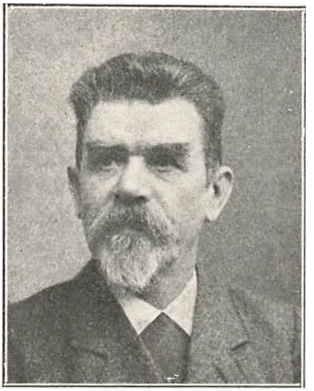
Forstander S. C. A. Tuxen

Denne Form for Undervisning, der fortrinsvis var beregnet for bosiddende Landmænd, men hvori dog ogsaa unge Karle kunde deltage, havde god Tilslutning i en Del Aar, indtil der var afholdt Kursus i saa godt som hvert eneste Forsamlingshus i Selskabets Omraade. Hvor intet Forsamlingshus fandtes, benyttedes som Regel Byens Skole.

De aarlige Foredragsmøder paa Forsamlingsbygningen i Østergade fortsattes som hidtil. Fra 1907 aflægges ved hvert Aars Foraars-Foredragsmøde en Beretning om Planteavlsforsøgene. Man nøjes nu med eet Møde før Jul og eet a to Møder efter Jul. Til Gengæld har man som Regel to, undertiden tre Talere ved hvert Møde.

Emnevalget er med Tiden blevet mere mangfoldigt, omfattende samtlige Problemer vedrørende det tyvende Aarhundredes Fremskridt paa Landbrugets Omraade, indtil Verdenskrigen 1914—18 foreløbig bragte Fremskridtene til Standsning og paa mange Felter fremtvang en brat Tilbagegang.

I Krigsaarene er Spørgsmaalet: „Hvor lidt Oliekager kan vi nøjes med i Malkekøernes Foderblanding?" et staaende Foredragsemne. Det samme gælder Vedligeholdelsen af Jordens Godningskraft under de indskrænkede Tilførsler.

Fra 1916 blev Formen for Undervisning ude i Selskabets Opland ændret derhen: „Møderne holdes med sædvanlig 5 Eftermiddage i Træk og lige saa mange Talere, som der er Mødesteder. Talerne skifter fra Sted til Sted og holder hvert Sted de samme to Foredrag over aktuelle Emner. Hvert Mødested vælger sin Mødeleder, der sørger for Indtegning af Deltagere og leder Møderne.

Denne Form for Landbrugsmøder — den saakaldte *Landbrugsuge* — gik uden væsentlige Ændringer med stor Tilslut-

ning i mange Aar, dog at man paa sine Steder, efter at der var gaaet nogle Aar, reducerede Mødedagenes Antal til 3.

Nu under den anden Verdenskrig har Landbrugsugen det første Par Aar været helt standset. Men ved Efteraarsgeneralforsamlingen 1941 blev der udtalt Ønske om at forsøge at faa den i Gang igen, og i Januar 1942 blev der opnaaet god Tilslutning til 3 Mødedage paa 8 Mødesteder, fordelt over Selskabets Omraade.

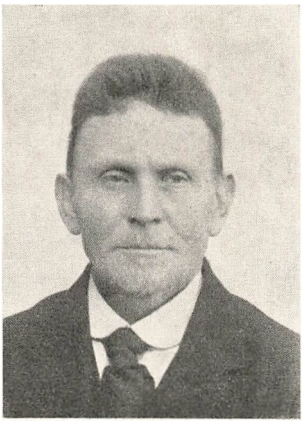

Landbrugslærer N. Rud.

1919 nedsattes *et Foredragsudvalg*, der ret snart kom til at bestaa af Selskabets Formand og Landbrugslærer *N. Rud*, Elev, samt Gaardejer *C. P. Lauridsen*, Vejlby, med sidstnævnte som Formand, og Konsulenten som Sekretær. Denne Sammensætning af Udvalget bestaar endnu.

Efter den første Verdenskrig blev Emnevalget endnu mere afvekslende end hidtil. Planteavl og Husdyrbrug indtog naturligvis stadig en stor Plads blandt Foredragenes Mængde, men der afholdtes ved Siden heraf Foredrag af mere speciel Art, f. Eks.: Foredrag om *Frøavl*, om *Anlæg og Brug af varige Græsmarker*, om *Landbrugets Rentabilitet paa Grundlag af Resultater fra Regnskabsføring*, om *systematisk Jordbundsundersøgelse og Afhjælpning af Kalktrang samt Dræning*, om *Sædskiftespørgsmaal*, om *hvorledes man laver Landbruget mere selvforsynende end hidtil, derunder forøget Bælgplantedyrkning og Ensilering*, om *Rejseindtryk fra fremmede Lande* (sædvanlig med Lysbilleder) o. s. v. o. s. v.

Foredragsvirksomheden udvides til ogsaa at omfatte Møder og Kursus for Ungdommen. Og i de allerseneste Aar er Møder og Kursus for Husmødre taget op.

Møder og Emner har saaledes igennem Aarene afspejlet de skiftende Tiders Spørgsmaal og Behov. Saadan har det været i de svundne 100 Aar, og saaledes vil det forhaabentlig fortsætte i Fremtiden.

HUSDYRBRUGET

Ved Nic. Bonde.

Husdyrbruget og dets Betydning i dansk Landbrug gennem de sidste 100 Aar har været en næsten eventyrlig Udvikling undergivet, saavel med Hensyn til Mængde som Kvalitet.

Hvad Mængden angaar, findes Forøgelsen særlig for Kvægets, Svinenes og Fjerkræets Vedkommende, medens Hesteholdet, der væsentlig er et Driftsmiddel i Landbruget, ifølge Sagens Natur ikke er tiltaget saa stærkt i Antal. For Faareholdet er Forholdet dog anderledes, idet det i den sidste og største Del af Perioden er aftaget stærkt i Antal, ligesom det ogsaa er Tilfældet med Gedeholdet i de sidste 30 Aar, saaledes som det fremgaar af følgende Oversigt over Tællingsresultater for hele Landet i den hundredaarige Periode. Tallene er angivet i 1000 Stk.

	Heste	Hornkvæg	Svin	Faar	Geder	Fjerkræ
1838	325	858	237	1645	-	-
1871	317	1239	442	1842	9*	4592**
1893	411	1696	829	1246	25	5856
1909	535	2254	1468	727	40	11816
1940	575	3279	3269	147	9	33296
Fremgang i Antal	250	2421	3022	÷1498	0	28704
— pCt.	77	282	1280	÷ 91	0	625

Tallene giver et tydeligt Billede af Udviklingen og af hele den Udvikling og Ændring, der i den paagældende Periode er foregaaet i hele Landbrugsproduktionen i Landet, og jo da ogsaa for denne Egns Vedkommende. Forskydningerne i Antallet giver naturligvis ogsaa et Udtryk for de gennem Tiden skete Æn-

*) Fra Tællingen i 1861
**) — — i 1888

dringer i de enkelte Husdyrarters Økonomi i de forskellige Tidsafsnit, og for den stækt stigende Rolle, som Husdyrbruget har spillet i dansk Landbrug.

Som en naturlig Følge heraf er der selvsagt ydet Husdyrholdet stigende Interesse, hvad angaar saavel Brugen af Besætningerne som Husdyrbestandens kvalitetsmæssige Forbedring gennem Avlsarbejdet, saaledes som det nu kort skal anføres for hver af de mest betydende Husdyrarter og da især om Forholdene indenfor Aarhus Amts landøkonomiske Selskabs Omraade.

Hestene.

Selv om der ikke for Hesteholdets Vedkommende er sket saa store Ændringer i Bestandens Størrelse som for flere andre Husdyrarters Vedkommende, saa er Antallet dog næsten fordoblet i de 100 Aar, og hvad Hestebestandens Raceforhold og Kvalitet angaar, er der væsentlig Forskel paa 1842 og nu. Dengang var Bondebruget paa denne Egn, som nu, overvejende forsynet med Heste af den gamle jydske Race, omend af en langt mindre og lettere Type end denType Racen har i 1942, medens Herregaardenes Hestebesætninger i større eller mindre Udstrækning var indblandet ædelt Blod som Følge af den Fuldblodsmani, der i 1830erne gik hen over Landet.

Indtil og før den Tid var det Staten, der direkte dirigerede Hesteavlen og iværksatte Foranstaltninger til dens Fremme, og paa Aarhusegnen var der i saa Henseende i 1826 blevet oprettet et Hingstedepot (Landstutteri) paa Moesgaard, som Staten i 1823 havde maattet overtage for manglende Skattebetaling. Her indrettedes Plads til 30 Hingste, som skulde staa der udenfor Bedækningstiden, for saa i denne at udstationeres til Bedækning rundt i Jylland. Hingstene var for en Del fremsendt fra det kongelige Stutteri paa Frederiksborg, men for en Del ogsaa Yorkshire (Halvblods) Hingste indkøbt i England. Disse sidste var noget kraftigere og større end Hingstene fra Frederiksborg.

Nogle af Hingstene blev naturligvis paa Moesgaard i Bedækningstiden til Afbenyttelse for Egnens Hesteavlere, og hvorved disse Hingste i nogen Grad satte sit Præg paa Egnens Hestebestand i de følgende Aar derefter. I 1831 stod der saaledes 5 Hingste til Afbenyttelse paa Moesgaard. Det berettes dog, at skønt Bedækningsprisen kun var 1 Rdl., saa blev Hingstene dog

ikke meget benyttet, dels fordi de ikke var særlig frugtbare, men ogsaa fordi de af Avlerne ansaas for at være for „fine" til Benyttelse i Landhesteavlen.

Bedre blev det ikke, da Fuldblodsavlens Tilhængere i de nærmeste Aar derefter tog Ledelsen. Stutteriet blev reduceret og Hingstedepotet paa Moesgaard nedlagt i 1833. En Del af Hingstene udstationeredes, og de sidste solgtes ved Auktion i Aarhus i 1837 og 1838 til Priser fra 50 til 180 Kr. pr. Stk.

Fuldblodsmanien fængede imidlertid alligevel paa Aarhusegnen, idet et Aktieselskab for Aarhus og Omegn i en Aarrække holdt Fuldblodshingste til Bedækning. Dette Selskabs og andre lignendes Medlemmer bestod af større Landmænd, Officerer, Embedsmænd og andre Byfolk, og havde ringe Tilknytning til den brede Befolkning i Egnen, der da ej heller i synderlig Grad benyttede Hingstene. Selskabet havde saaledes fra 1833 til 1841 Hingsten „Cassio", født 1828 i England, staaende til Bedækning, og den bedækkede i en Aarrække 40—60 Hopper aarligt, indtil den i 1841 fremstilledes til Salg ved Auktion. Da der kun blev budt 620 Kr. for den, blev den overtaget af Staten for 1000 Kr. og udstationeret paa Møen.

Foruden Ophævelsen af Stutteriet foranledigede Fuldblodsfolkenes Ledelse, at hele det i 1795 paabegyndte Præmieringssystem — med Statspræmiering af Hingste og „stutteridygtige" Hopper, samt Præmiering (Tilskud til) af Føl, som var falden efter saadanne indbrændte Hopper og stutteridygtige Hingste — ophævedes ved Forordning af 1842.

Det vil let forstaas, at saa svingende Principper i Avlsledelsen og hele den Krydsning, dette medførte, virkede mere hæmmende end fremmende paa den almindelige Hesteavl, og det kan da ogsaa siges, at man paa Hesteomraadet stod saa nogenlunde paa bar Bund, da Aarhus Amts landøkonomiske Selskab stiftedes i 1842.

Det første, der nu skete i den officielle Hesteavl, var, at Regeringen igen som i 1820 forsøgte med Indførsel af Halvblods Hingste først fra Holsten og senere fra Yorkshire i England. Dette gjordes med Tilslutning fra Landboforeningernes Ledelse, der paa dette Tidspunkt igen kom i Hænderne paa „Halvblods"-folkene. Toppunktet for denne Krydsningsavl opgives at være naaet ved Landmandsmødet i Aalborg 1856. Ved den Tid var man nemlig naaet dertil, at man begyndte at faa Krydsninger i 2. Led,

og dette gav saa meget Affald af højbenede, usolide, uregelmæssige, kantede og uædle Heste, at det var næsten usælgeligt, hvorefter Folk ret hurtigt ophørte med at benytte Hingste af denne Avl.

Faa Aar senere indledes med Professor *Prosch* i Spidsen et Felttog med Krydsningsavlen, og man fik midt i 60erne Princippet „Landracens Forbedring i sig selv" sat i Højsædet, men det siger sig selv, at det tog megen Tid at overvinde Fortidens Forsyndelser. Tiltrods for, at de efter den første Husdyrlov af 1852 ydede 15,000 Kr. til Præmiering paa de lokale Dyrskuer, og de 22,000 Kr., der efter Husdyrloven af 1862 ydedes til særlige Statshingsteskuer, gav god Støtte til Avlsledelsen, saa gik der dog flere Hestegenerationer med Blandingsavl og uden kendelig Fremgang.

Først hen sidst i 1880erne begynder der igen at spores Resultater i Avlen og mere Liv i Avlsarbejdet. Efter Oprettelsen af Foreningen af jydske Landboforeningers Husdyrbrugsudvalg i 1881 opstod heri Tanken om Oprettelse af Hesteavlsforeninger, af hvilke saa den første: Hesteavlsforeningen „Jyden" dannedes i Høver den 26. Februar 1887. Samme Aar fik vi igen en ny Husdyrlov, efter hvilken der ydedes indtil Halvdelen af Købesummen for anerkendte Foreningshingste. Denne Bestemmelse gav Stødet til hurtig Oprettelse af et stort Antal Hesteavlsforeninger, og allerede i 1888 oprettedes „De samvirkende jydske Hesteavlsforeninger".

Denne Forening gik straks med Kraft ind i Arbejdet for Udviklingen og Forbedringen af den gamle jydske Type. Foreningen iværksatte saaledes allerede i 1889 de første Hingstekaaringer med den samme Aar ansatte Statskonsulent *J. Jensen* som Fællesdommer og Formand for Kaaringskommissionerne. I Lighed hermed paabegyndtes ogsaa Hoppekaaringer, og disse Foranstaltninger sammen med den i 1886 paabegyndte *Stambogsføring,* de forskellige Arter af Dyrskuer — vel nok i særlig Grad *Statshingsteskuerne* og de i 1892 paabegyndte *Ungskuer* — har i høj Grad medvirket til den Typeavl, som i Løbet af de næste 50 Aar bragte den jydske Hest frem til dens nuværende smukke Stade.

Siden Midten af 60erne er Avlen af den jydske Hest altsaa ledet efter Renavlens Princip, og dette har faaet Æren for det opnaaede smukke Resultat. Og saa blev det dog ikke renavlede

Dyr af den gamle jydske Race, der bragte Fremskridt i Avlen og dannede Slægter, men derimod enkelte af de indførte Halvblodshingste som f. Eks. Yorkshire Hingsten *„Bay Beckingham"*, der blev Stamfader til den Hingsteslægt, der gav Hingstene *„Grantorp"* og *„Glenstrup"* m. fl., og den fra England i 1862 indførte svære rødblissede Hingst *„Oppenheim"*, der blev Stamfader til hele vor nuværende Bestand af jydske Avlshingste gennem *„Aldrup Munkedal"*, i hvis Stamtavle *„Oppenheim"* optræder 4 Gange i 5. og 6. Led.

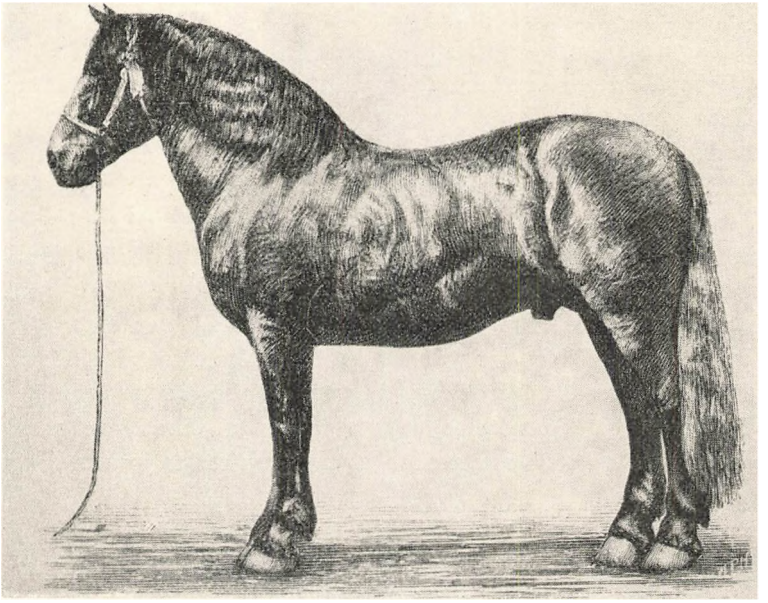

»Esbjerg« Stb. 307

Enkelte nogenlunde racerene Hingste har dog i en Aarrække haft ikke ringe Betydning for Udviklingen af Aarhusegnens Hestebestand. Som Eks. kan her nævnes Hingsten „Esbjerg", født i Ølgod Sogn i 1872. Den købtes i 1876 af et Aktieselskab i Framlev Herred og opstaldedes i Herskind. Der virkede den til først i 90'erne og gav meget og godt Afkom, hvoraf mange betydelige baade Sønner og Døtre. Dens Fader var *„Claus"* (Agersnap), hvis Moder var tillagt hos P. Thomsen i Høver, og hvis Morfader var Søren Haurums Hingst i Storring. Denne Hingst var dog ikke af ren jydsk Race, idet dens Mormorsmoder var købt paa Frederiksborg Stutteri.

Som en af de første Hingste af Oppeheim Afstamning, der fik Betydning paa Aarhusegnen, kan nævnes den sorte Hingst „*Elkjær*", der var født 1868 i Erslev ved Hadsten, og som senere ejedes af *Hans Pallesen* i Borum. Den var gennem „Bentzon-Hingsten Sønnesøn af Oppenheim, medens Moderen var en sort Hoppe, hvis Stamtavle paa Faderens Side kan føres saa langt tilbage som til „Tjærby-Hinsten", født 1813, og hvis Fader antages at være Stbg. Nr. 2, født i 1803. „*Elkjær*" bedækkede gennem mange Aar fra 150 til 250 Hopper aarligt. Naar det dertil

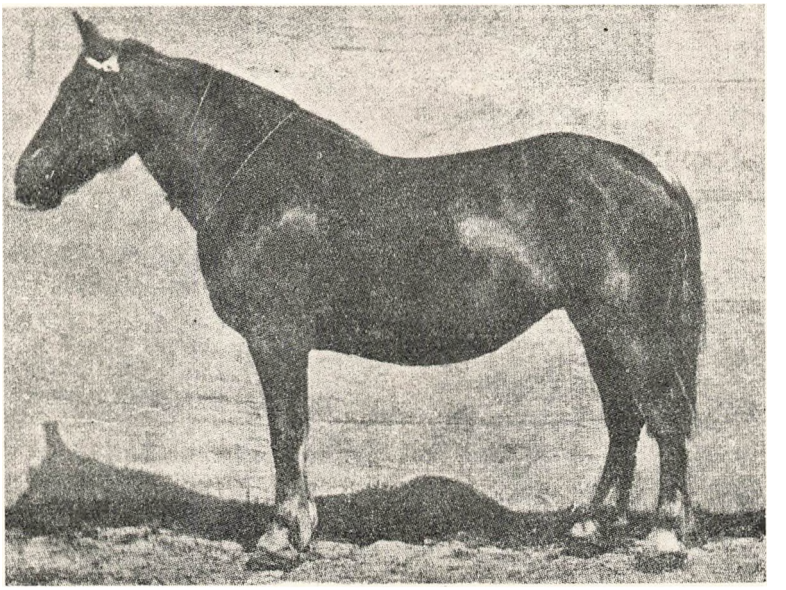

»Mette«, 1. Præmie 1889

føjes, at Statskonsulent J. Jensen i Stambogen i 1886 skriver, at „Elkjær" af de dalevende Hingste ubetinget er den, der havde det bedste Afkom, vil det forstaas, at den med sit talrige Afkom har haft stor Betydning for Egnens Hestebestand.

Disse to Hingste sammen med en anden Oppenheim Sønnesøn, den bekendte og betydelige Hingsteproducent „*Valdemar*" (Toustrup), der virkede lidt længere vestpaa i Kredsen, var de Stamholdere, der øvede størst Indflydelse paa Hesteavlen i Aarhusegnen gennem 70erne og 80erne.

Medens Hingsteholdet indtil den Tid havde været i Privates eller Aktieselskabers Eje, saa blev det nu Hesteavlsforenin-

gerne, der førte an og fik den dominerende Indflydelse paa Avlen.

Indenfor landøkonomisk Selskabs Omraade virkede særlig *Aarhus og Omegns Hesteavlsforening*, der oprettedes 19. Marts 1888, og *Ning Herreds Hesteavlsforening*, der oprettedes den 3. Februar 1893, men Medlemmer af Selskabets ydre Kredse har i større eller mindre Grad ogsaa været tilsluttet omkringliggende Hesteavlsforeninger som *Kalø Vig Hesteavlsforening*, *Hads*

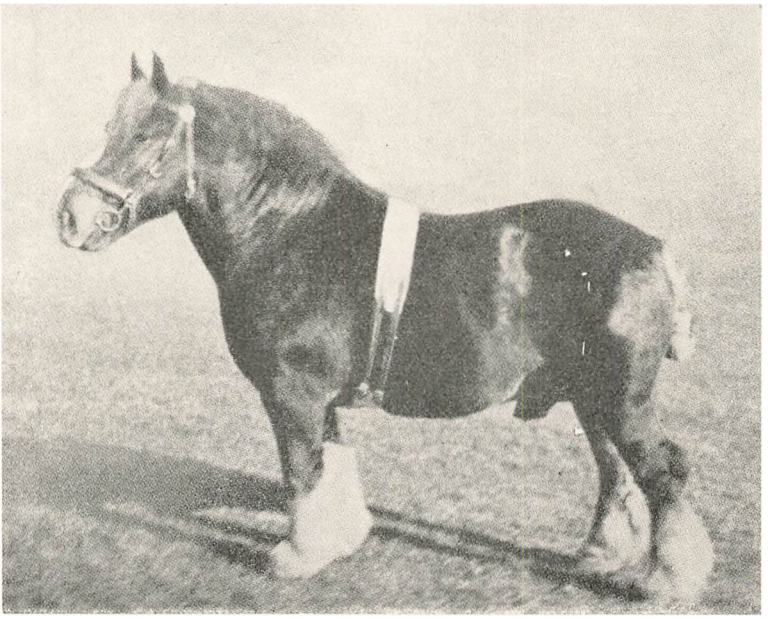

»Aarhus Skjald«, Stb. 1942

Herreds Hesteavlsforening, den før nævnte *Hesteavlsforening „Jyden"* Vest for Aarhus samt Foreninger i Hadsten-Hinnerup-egnen.

Aarhus og Omegns Hesteavlsforening har gennem de godt 50 Aar, der er forløbet siden, haft ialt 11 Hingste, af hvilke *„Kran"*, født 1903, *„Aarhus Dux"*, født 1923, og *„Aarhus Skjald"*, født 1931, har været de betydeligste og i særlig Grad præget og forbedret Egnens Hoppebestand. Foreningens nuværende Hingst er den kønne, men ikke særlig betydelige *„Aarhus Hof"*, der er født 1937.

Ning Herreds Hesteavlsforening har siden Oprettelsen haft ialt 13 Hingste, af hvilke særlig den i 1913 fødte *„Ning Herreds*

Karmark" var af betydelig Avlsværdi. Foreningens nuværende Hingst er „*Ning Herreds Hof*", født 1937.

Af Naboforeningernes Hingste, som har betydet mest i Avlen, skal nævnes i Hads Herreds Hesteavlsforening „*Hads Herreds Munkedal*", født 1899, „*Skimlen*", født 1914, „*Bonde Dux*", født 1925, og tildels „*Hads Herreds Frem*", født 1934, i Hinnerup Hesteavlsforening „*Drost*", født 1910, i Hesteavlsforeningen „Jyden" „*Malm*", født 1896, og i Kalø Vig Hesteavlsforening

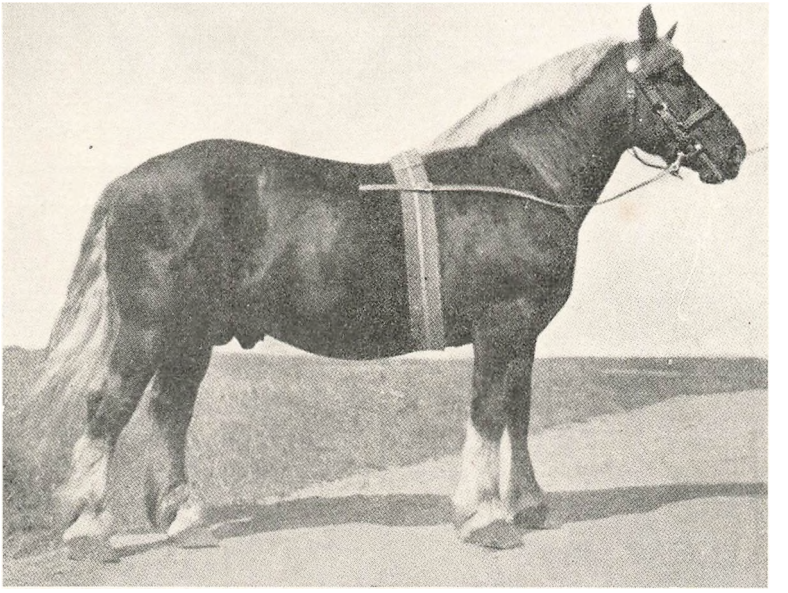

»Ning Herreds Karmark«, Stb. 1545

„*Atlas*", født 1901. Af disse Foreningers nuværende Hingste skal nævnes „*Ørn*" i Hads Herreds Hesteavlsforening og „*Sten*" i Hadsten Hesteavlsforening som særligt lovende.

De nævnte 6 Hesteavlsforeninger har i den 50aarige Periode haft ialt 78 Hingste, og det er i det allervæsentligste disse, der har været bestemmende for den jydske Hests Udvikling og nuværende Stade indenfor Landboforeningens Omraade i dette Tidsrum.

Et Par andre Foreteelser paa Hesteavlens Omraade indenfor denne Egn skal dog ogsaa nævnes her. Det i Slutningen af 80erne og Begyndelsen af 90erne stærkt øgede Antal Hesteavlsforeninger fremkaldte naturligvis en forøget Efterspørgsel efter

de bedste Hingste, hvorved Priserne paa disse blev stærkt stigende. Det kunde i enkelte Tilfælde give store Penge at sælge en Hingst, og Kategorien „Hingstespekulanter" opstod. Under deres Virksomhed ved Opkøb af Hingstføl og Plage for senere Salg var Heldet ikke med i alle Tilfælde, og der blev flere „Nittere" end „Gevinster". Det var vel nærmest for at sikre sig mod saadanne Tab, at Tanken om at foretage Spekulationen i Fællesskab opstod, men maaske ogsaa paa Grund af en beskeden Erkendelse af, at det kunde være rart at være sammen med andre og dygtigere paa dette Omraade og derved i højere Grad sikre Fortjenesten. Men lige meget af hvilken Grund saa oprettedes i hvert Fald sidst i 90erne Opdrætterforeningen „Frem" med det Formaal at foretage Opkøb af Hingsteemner og tage en Fortjeneste ved senere Salg af disse til Hesteavlsforeninger. Foreningen var stiftet paa 10 Aar og bestod af 12 Medlemmer — væsentlig fra Egnen omkring Aarhus. Der nedsattes et Indkøbsudvalg til Indkøb af Hingsteemner, og disse opstaldedes hos Medlemmerne.

Det blev ikke saa faa Hingste, der kom paa denne Forenings Hænder, og blandt dem flere af vore senere betydeligste Stamholdere som *„Prins af Jylland"*, *„Høvding"*, *„Tebstrup Munkedal"*, *„Drost"*, *„Samsø Munkedal"* m. fl., og paa flere af dem tjentes gode Penge. Men ogsaa i denne Forretning fulgte Nitterne med og gav Foreningen større eller mindre Tab. Hvor god Forretningen blev, vides ikke, men Foreningen gennemlevede kun denne ene Periode, for hvilken den var dannet.

Hvorvidt Foreningens Virksomhed kan siges at have været et Avlsarbejde er maaske tvivlsomt, men det kan dog maaske tænkes, at nogle af de gode Hingste, der gik gennem Foreningens Hænder, ellers ikke var blevet fundet.

Samtidig hermed var der blevet oprettet enkelte andre Opdrætterforeninger, men af en noget anden Form, som mere svarede til Navnet. Her i Egnen arbejdede ved Aarhundredskiftet i nogle faa Aar *Opdrætterforeningen „Østjyden"*. Den havde Domicil i Viby og havde lejet Viby Præstegaard til Opdrætningscentral, men dens Medlemmer var spredt over et langt større Omraade i Jylland end Landboforeningens. Disse Foreninger indkøbte Avlsdyr og drev Hesteavl paa deres Gaard. Ogsaa den Forening levede kun faa Aar, men havde alligevel Lejlighed til at faa solgt en Del gode Hingste til store Priser.

Fra „Østjylland" er saaledes Helbrødrene „Atlas" og „Kran" solgt til henholdsvis *„Kalø Vig" og „Aarhus og Omegns" Hesteavlsforeninger,* og Atlas betaltes med den imponerende Pris af 25,000 Kr. kontant + Vilkaarspenge. Gennem disse to Hingste, der begge var ret betydelige Avlsdyr, drog Aarhusegnen Nytte af denne Opdrætterforenings Virksomhed.

Hoppesamling fra N. Bomholt Andersen, Lystrup
Ærespræmie paa Dyrskuet i Aarhus 1905

Det, der her er omtalt i Tiden efter 1864, drejer sig altsammen om Heste af jydsk Race, og de smukke Resultater, der er naaet med denne Races Udvikling. Aarhusegnen har været tidligt og aktivt med i dette Arbejde, og mange dygtige „Hestemænd", saavel aktive Landmænd som andre, har medvirket. Af den senere Tids Opdrættere kan nævnes Navne som *S. Pedersen,* Tousgaard, *Anton Jørgensen,* Yderup, *Karl Jessen,* Skejby, *Bomholt Andersen,* Lystrup, o. a. Og af Ikke-Landmænd, som har øvet en Indsats i Organisationsarbejdet, kan nævnes Forstander (senere Konsulent og Sekretær) *S. P. Petersen,* Klank, der var den første Hesteavlsforenings — „Jydens" — første Formand, Dyrlæge *C. Nielsen,* Aarhus, der var Aarhus og Omegns Hesteavlsforenings første Formand, og Dyrlægerne *Mørup* og *M. Mikkelsen,* Odder, der var Hads Herreds Hesteavlsforenings henholdsvis første og senere Formand gennem mange Aar.

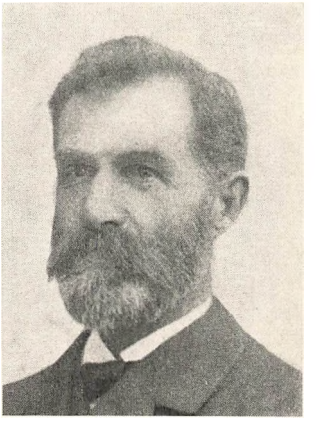

Gdr. N. Bomholt Andersen

Men selv om man altsaa efterhaanden fik gennemført et rationelt Arbejde med Forbedring af den stedlige Race ved sig selv, saa blev vi derved ikke fri for andre Racer end den jydske. Gennem hele Perioden er denne som andre Egne altid blevet tilført nogle faa lette Heste til Ridebrug og lettere Kørebrug, men i Almindelighed har der ikke været særlig Jordbund for dem i Jylland. Ligeledes er der i Periodens sidste Halvdel tilført Landet og i mindre Grad ogsaa Egnen her en Del Smaaheste som „Russere", „Nordbagger" og „Islændere", men om nogen Avl af disse her paa Aarhusegnen har der ikke været Tale.

Hoppen »Jenny Munkedal« Stb. 5034

Derimod er den svære *belgiske Hest* efterhaanden i Løbet af de sidste 25 Aar trængt ind i Kredsens Omraade og har vundet kendelig Udbredelse. Der blev i 1927 for første Gang aabnet Adgang for belgiske Heste paa Aarhus Dyrskue. Der var dog paa dette Tidspunkt kun faa og ikke særlig gode Dyr af Racen paa Egnen, saa Udstillingen paa det første og de nærmest følgende Aars Skuer var kun ringe saavel i Antal som Kvalitet. I Løbet af faa Aar ændredes Forholdet dog i væsentlig Grad derved, at Racen fandt adskillige Tilhængere blandt Egnens Landmænd

og særlig derved, at en forholdsvis stor Del fremstilledes ved Dyrskuerne, saaledes at der ved Landboforeningens sidste Aars Skuer har været lige saa mange belgiske Heste som jydske Heste fremstillet.

Som det altid gaar ved en ny Races Fremtrængen, kneb det en lang Tid med at have tilstrækkelig godt Hingstemateriale, saaledes gik det ogsaa her, men da der ret hurtigt viste sig flere dygtige Opdrættere paa Egnen, bedredes Hingsteholdet. Udover en enkelt Hesteavlsforening, der havde Virkekreds i det sydlige Ning Herred, har der kun været privat Hingstehold af belgisk Race her i Omraadet, men alligevel er der sket kendelig kvalitetsmæssig Fremgang i Bestanden af belgiske Heste, og der er vist megen Indsigt og Dygtighed blandt Egnens Opdrættere af denne Race.

Kvæget.

Med Kvæget stod det paa det Tidspunkt, da Aarhus Amts landøkonomiske Selskab oprettedes, endnu daarligere til end med Hestene. Dyrene var smaa og tarvelige, og Fodringen — særlig om Vinteren — ussel. Man havde adskillige Steder i Landet som med Hestene ogsaa forsøgt at „forædle" Kvæget ved Indførsel af fremmede Racer „Schweitzer, „Tyroler" og „Holstensk" Kvæg, men den derved opstaaede Krydsning med det stedlige Kvæg gjorde i Almindelighed snarere Forholdene ringere end bedre.

Her paa Egnen var Forholdene vel ikke daarligere end andre Steder, selv om det var almindeligt at finde mange Farver og Typer i den Tids Kvægbesætninger. Der var dog heromkring bevaret meget af den gamle jydske Race. Hvor det jydske Kvæg var bevaret rent, var der paa dette Tidspunkt ret stærk Efterspørgsel efter det fra andre Egne af Landet, saavelsom til Egne i Tyskland, og man begyndte derfor at træffe Foranstaltninger til dets Bevaring og Forbedring. Ved de 2 første Landmandsforsamlinger — i Randers 1845 og Odense 1846 — vedtoges saaledes følgende Resolution: „Da Jylland er i Besiddelse af en Kvægrace, som ikke alene fortrinlig egner sig til eget Brug, men som tillige med Begjærlighed søges af Udlandet saavel til Fedesom til Malkekvæg, saa bør man ingenlunde blande dette Kvæg med noget som helst fremmed Blod, men ved hensigtsmæssige, efter de lokale Forhold passende Midler søge at tilvejebringe den attraaede Opkomst".

Udtalelsen viser den vaagnende Interesse og de ledende Landmænds Indstilling over for Kvægholdet og Kvægavlen, og fra den Tid begynder det da ogsaa saa smaat at gaa fremad.

Medens de største Gaarde dengang oftest vedligeholdt Besætningen ved Indkøb og havde Fedning som Kvægholdets Hovedformaal, saa var Tillæg og Opdræt mere almindelig paa Bøndergaarde og mindre Landbrug. Skønt Køernes Gennemsnitsydelse paa dette Tidspunkt kun svarede til 20—30 kg Smør pr. Ko aarlig, saa var det dog paa denne Egn stadig Mælkeproduktionen, der var i Forgrunden. Dette fremgaar blandt andet ogsaa deraf, at Studene kun udgjorde 5 pCt. af Kvægbestanden i Aarhus Amt efter Tællingen i 1838, medens de i de øvrige nørrejydske Amter udgjorde fra 14 til 38 pCt.

Aarhusegnen kom kun i ringe Grad med i den fortsatte Indførsel og Krydsning med fremmede Racer, der trods Flertallets Tilslutning til Renavlsprincippet stadig fandt Sted. Hverken den Indførsel af *Ayrshirekvæg*, der foregik omkring 1840, eller Indførselen af *Korthorn*, der begyndte i 50erne, berørte i væsentlig Grad Aarhusegnen, selv om der kom enkelte Korthornstyre til Egnen. Ligesaadan gik det med Indførselen af enkelte *Gallowaytyre* fra Skotland, der vel ikke kommer nærmere end til Frijsenborgegnen, hvorimod Indførselen af *Hollandsk Kvæg* i 60erne og 70erne naaede indenfor Omraadet. Der var saaledes hollandsk Kvægbesætning paa Konstantinsborg, og dennes Paavirkning af Besætninger i dens nærmeste Omegn var kendelig gennem flere Aartier.

Af Beretninger om Dyrskuerne fremgaar det, at det røde holstenske Kvæg, Anglerkvæg og nordslesvigsk Kvæg ogsaa har været en Del benyttet her i Egnen, og ved et Møde i Landboforeningen den 30. November 1861 drøftedes Spørgsmaalet om Krydsning af jydsk Kvæg med Anglerkvæg. Resultatet heraf var dog, at man advarede mod Krydsningen, medens man derimod anbefalede at søge Blodfornyelse ved Indkøb af jydsk Kvæg fra andre Egne. Dette omsattes i Handling derved, at der i Vendsyssel købtes 10 Kvier, som saa solgtes ved Auktion til Foreningens Medlemmer.

For yderligere at fremme Renavlen af det jydske Kvæg og hemme Krydsningen med fremmede Racer indbød 20 af Egnens Landmænd til et Møde i Aarhus den 20. Maj 1874, og her vedtoges det at søge oprettet et Aktieselskab til Indkøb og Udsta-

tionering af jydske Tyre. Ved et senere Møde den 20. Juni samme Aar oprettedes da dette Selskab under Navnet „Taurus".

I Indledningen til Selskabets Love hed det, at „Selskabets Formaal er at virke for Renavl af jydsk Hornkvæg ved Indkøb og Udstationering af jydske Tyre af ren Race og ved andre Foranstaltninger til Fremme af samme Øjemed, som Bestyrelsen eller Generalforsamlingen maatte vedtage".

Der blev tegnet 200 Aktier á 20 Kr., og der indkøbtes 11 Tyre, som ved Lodtrækning fordeltes til bestemte Pladser indenfor Omraadet, der i det væsentligste fandtes Vest og Nord for Aarhus, idet Tyrene opstaldedes i følgende Byer: Gjeding, Faarup, Kasted, Søften, Lisbjerg, Hjortshøj, Vejlby, True, Kolt, Viby og Beder.

Den 6. August udstationeredes Tyrene — der fik samme Navn som den paagældende By — for 160 Kr. i Foderløn pr. Tyr og Aar, idet Foderværten fik en Instruks, hvori det bl. a. hed: „Tyren maa kun benyttes til at bedække Køer af ren jydsk Race (sort, sortbroget, blakket, blakbroget)". Der gaves herudover Bestemmelse om den Betaling, Foderværten skulde opkræve til Foreningen, og hvor ofte Tyren maatte bedække, samt om Tyrens Fodring og Pleje.

At der vilde vise sig Vanskeligheder ved en saadan Virksomhed, var at forudse. Nogle af Tyrene blev hurtigt ubrugelige og maatte sælges, og i 1876—77 var de 4 udsat, og det viste sig ret hurtigt herefter, at der ikke var Interesse og Udholdenhed nok til at holde Foretagendet oppe. Efter Bestyrelsens Forslag opløstes Selskabet derfor ved et Møde den 15. August 1878, og den 15. September solgtes Foreningens Effekter: 6 Tyre og Sølvtøj fra 7 Præmier, som Selskabets Tyre var tilkendt ved Fællesskuet i Aarhus 1874.

Hermed var dette Foretagende ude af Verden, men det havde ikke virket forgæves, da mange af de udstationerede Tyre viste sig at have været særdeles gode Avlsdyr, hvis Afkom senere kom til at spille en ikke ringe Rolle i Egnens Kvægbrug. Indirekte havde Selskabets Virksomhed Betydning ved at have vækket Sansen for godt Tyreholds Værdi, og det kan sikkert tilkomme en Del af Æren for, at de senere oprettede Kvægavlsforeninger opstod i saa stort et Antal paa Aarhusegnen, og maaske ogsaa videre ud.

Det er derfor kun naturligt her at mindes Selskabet og dets

Historie; den Historie, som synes saa kort, men som dog endnu ikke er endt, idet der af den Sum paa 1644 Kr. 09 Øre, som indkom ved Selskabets Auktion, stiftedes et Legat, som bestyres af Foreningen af jydske Landboforeninger, og af hvis Renter der gives en Præmie til den bedste jydske Tyr paa Ungskuet, — den Præmie der bærer Navnet *„Taurus Legats Æresprædmie"*.

Fra den Tid blev der mere Plan i Kvægavlsarbejdet. Der dannedes efterhaanden flere gode Avlsbesætninger, og der sattes

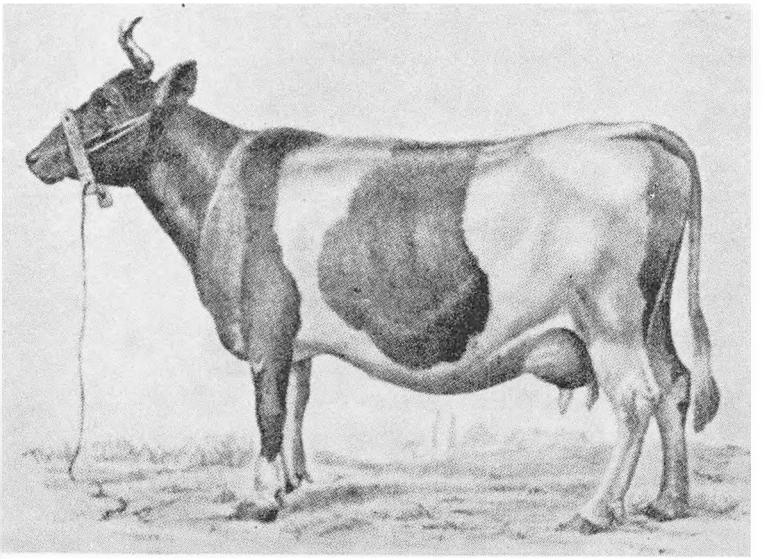

»Borum«, f. 1882 hos H. P. Rasmussen, Herskind

mere ind paa Benyttelsen af gode Tyre. Saaledes blev Besætningen hos *Kelp,* Faarup, gennem 70erne og 80erne arbejdet op til at være sikker 1. Præmietager paa Aarhus Dyrskue, og i 1888 faar for første Gang en Samling jydsk Kvæg af eget Tillæg fra *H. P. Rasmussen,* Herskind, 1. Præmie. Men herefter bliver der flere, hvoraf Besætningerne hos *Jens Rasmussen,* Skibby, *J. Jørgensen,* Yderup, *R. Sørensen,* True, og *Ove Nielsen,* Stautrup, er blandt de mest bekendte i Aarene omkring Aarhundredskiftet.

Ogsaa paa Ungskuer og Landmandsforsamlinger var Dyr fra disse Besætninger blandt de bedste, og mange Avlstyre er herfra udgaaet til alle Egne af Jylland, hvor den jydske Race be-

nyttes. Ved Landmandsforsamlingen i Randers i 1894 fik saaledes Samlingen fra *H. P. Rasmussen,* Herskind. Kronprinspræmien, medens Samlingen fra *Jens Rasmussen,* Skibby, fik 1. Pr. Længst har Besætningerne i Skibby og Stautrup holdt, idet disse er ført videre af Sønnerne *Evald Due,* Skibby, og *Johs. Overgaard,* Stautrup. — Den sidstnævnte er endnu blandt de mest betydende Avlsbesætninger i Jylland, og det er den jydske Besætning, der — med Begrundelse i dens lange Levetid og dens til Tider fremragende Kvalitet — har afgivet mest Materiale til andre Avlsbesætninger i Jylland.

Gaardejer Johs. Overgaard

Der er naturligvis i de senere Aar kommet andre Besætninger til. En Overgang omkring 1910—30 var saaledes Besætningerne i Ravnholt og Solbjerg Leverandører af mange Avlstyre, ligesom dette ogsaa var Tilfældet med Besætninger i Lisbjerg Terp, Søften, Sabro, Aabo, Edslev og Ormslev. Særlig smukt staar i de allersidste Aar Besætningen hos *Jens Thomsen,* Ormslev, uden at Besætningen dog i særlig Grad har produceret Tyre endnu.

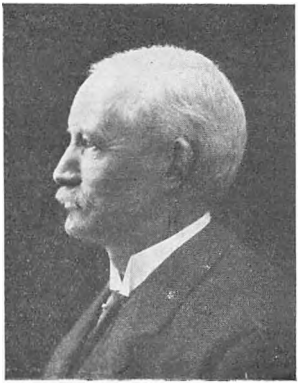

Statskonsulent A. Appel

Der har altsaa over det meste af Landboforeningens Omraade op gennem Tiden været udført et godt og intensivt Arbejde til den jydske Kvægavls Ophjælpning, og et Arbejde, der har baaret Frugter. — Især har Fremgangen været kendelig i Periodens sidste Halvdel, eftersom mere rationelle Metoder gjorde det muligt med større Sikkerhed at udpege de bedste Avlsdyr og at give hele Kvægbesætningen en langt mere rationel Fodring og Pleje.

Megen og betydelig Støtte og Hjælp i dette Arbejde har Eg-

nen haft af Statskonsulent *A. Appel*, der gennem en megt lang Aarrække var „Ordfører" for Kvægavlen.

Kvæget her i Egnen er nu af langt mere ensartet Type end for Hundrede Aar siden. Størrelsen af Køerne er øget med 100 —200 kg, og Mælkeydelsen er 5 Gange saa stor.

Men samtidig med denne Udvikling for Egnens Kvæg af jydsk Race har der særlig i den sidste Snes Aar været en kendelig Forøgelse af Egnens Bestand af Rødt dansk Malkekvæg. Denne Race, der har sit Grundlag i de slesvigske og holstenske røde Kvægracer og fik sit nuværende Navn i 1878, har som Malkerace udviklet sig mindst lige saa gunstigt og endnu hurtigere end det jydske Kvæg. I denne Forenings Omraade er der i de allerseneste Aar foregaaet en omfattende Forskydning i Retning af Rødt dansk Malkekvæg, saaledes at de to Racer antageligt nu tør anslaas til at være lige udbredt. Egentlige Avlsbesætninger af rødt Kvæg er der dog endnu kun faa af, og ikke særlig betydelige.

Med den stærke Tilgang til Racen i de sidste Aar gøres der imidlertid nu et lige saa ihærdigt og maalbevidst Avlsarbejde indenfor Kredsen af denne Races Avlere ,og de er hurtigt naaet saa vidt, at der er et godt Grundlag at arbejde videre paa.

Endelig kan anføres, at der af Jerseykvæg — af hvilket det første indførtes her i Landet i 1896 — ogsaa findes ganske enkelte Besætninger her i Omraadet, uden at der dog i de senere Aar er sket nogen yderligere Forøgelse heraf.

Udover det Indkøb, der er foregaaet ved det røde Kvægs Fremtrængen, har Besætningerne i al Almindelighed været holdt vedlige ved eget Tillæg, men en Overgang i de to første Aartier af dette Aarhundrede drev dog en Del Landbrug „Malkefedning" og vedligeholdt Besætningerne ved Indkøb.

Kvægavlsarbejdets Organisering og Ledelse.

Efterhaanden som Kvægavlen kom til at spille en mere og mere betydende Rolle i de danske Landbrugsbedrifter, øvedes der en stigende Indsats fra Landbrugsorganisationernes som ogsaa fra Statens Side til Fremme af Arbejdet.

Den første af saadanne Avlsforanstaltninger, Landboforeningerne gik i Gang med, var Dyrskuerne, hvorom der gives en Oversigt i et særligt Afsnit, medens det næste blev

Bytyren, der var den ældgamle Form for fælles Tyrehold, blev efterhaanden sammen med Udskiftningen afløst dels og væsentligst af det private Tyrehold, men dog ogsaa for en Del af andre Former for fælles Tyrehold, som f. Eks. ved, at en Kreds af Landmænd traf Aftale med en Mand om, at denne for en vis Betaling — en fast aarlig Sum eller bestemt fatsatte Bedækningspenge pr. Ko — skulde holde Tyr til Afbenyttelse, og efterhaanden senere paa den Betingelse, at Tyren skulde godkendes af dertil af Interessenterne valgte Repræsentanter.

Saaledes var Forholdet indtil den Form, vi nu almindeligt benytter ved fælles Tyrehold under Navn af Kvægavlsforeninger, fik Indpas, idet der dog paa Aarhusegnen nogle Aar før var prøvet med den under Omtalen af Foreningen „Taurus" beskrevne Form.

De første Kvægavlsforeninger dannedes i Randers Amt og paa Sjælland i 1884, men Aarhusegnens Opdrættere fulgte straks efter, idet *Ormslev-Kolt* Kvægavlsforening dannedes samme Aar, medens *Brabrand-Aarslev* Kvægavlsforening oprettedes i 1885. Der kom dog først rigtig Fart i Oprettelse af saadanne Foreninger efter at det var lykkedes Landboforeningens tidligere Formand, Godsejer *H. P. Ingerslev,* Marselisborg, der paa dette Tidspunkt var Indenrigsminister, at gennemføre Husdyrloven af 1. April 1887, og efter hvilken der kunde ydes indtil Halvdelen af Avlsforeningernes aarlige Udgifter i Statstilskud. I hele Jylland oprettedes der i 1884 3 Foreninger, i 1885 4, og i 1886 8, men i de fire følgende Aar henholdsvis 33, 38, 60 og 83, hvorefter Hastigheden igen aftog. Der var ved Begyndelsen af Aarhus Amts landøkonomiske Selskabs anden 50 Aars Periode i 1893 ca. 300 Kvægavlsforeninger i Jylland, hvoraf 54 i Gl. Aarhus Amt. Af disse var de 17 indenfor Landboforeningens Omraade. Antallet har dog ikke været konstant i de forløbne 50 Aar, men har varieret ret stærkt baade over og under de 17 Foreninger. Medens Kvægavlsforeningerne ved deres Begyndelse næsten alle uden Undtagelse kun havde 1 Tyr, saa er der nu mange med flere Tyre, og de 20 Foreninger, der findes her i Omraadet i 1941, ejer ialt 34 Tyre, 13 af jydsk Race, og 21 af Rød dansk Malkerace.

En Nydannelse paa dette Omraade har fundet Sted efter at der er fundet praktisk anvendelige Metoder til kunstig Sædoverføring. Den første af den Slags Foreninger traadte i Virksomhed paa Samsø den 1. September 1936, og efter at Metoden der var afprøvet, er der i Aarene 1938—41 spredt over hele Landet oprettet stadig flere af disse, saaledes at der Efteraaret 1941 findes ialt 78 Foreninger med ialt 285 Tyre. Disses godt 27,000 Medlemmer havde ca. 138,000 indtegnede Køer. En saadan Forening oprettedes indenfor Aarhus Amts landøkonomiske Selskabs Omraade den 15. April 1938 under Navn af *Aarhuskredsens Kvægavlsforening*. Den havde i første Aar 246 Medlemmer med 760 bedækkede Køer, medens den i 1941 havde 372 Medlemmer med 2966 bedækkede Køer. Af de 372 Besætninger var 118 af jydsk og 254 af rød dansk Malkerace.

Den Betydning, Kvægavlsforeningerne har haft for Kvægavlens Fremgang i denne Egn gennem Aarene, er ikke let at maale, men det er i hvert Fald givet, at den er meget betydelig. Som i al Avl er det de enkelte Avlsmatadorer, der giver de store Fremskridt, og af saadanne har Egnens Kvægavlsforeninger haft ikke saa faa. Flere af disse jydske Tyre har været slægtsdannende og derved faaet Betydning i alle Egne af Jylland.

Af Kvægavlsforeningstyre, som har haft større Betydning for Egnens Besætninger, skal først nævnes *„Plet"*, der er født 1892 og ejedes af Ormslev-Kolt Kvægavlsforening. Den var ikke Tyreproducent, men dens store og kraftigt byggede, godt malkende Døtre dannede et særdeles godt Grundlag for de paagældende Besætninger at arbejde videre paa, og hvorved *„Plet"* blev et kendt Navn i den jydske Kvægavls Historie. Paa samme Tid virkede i Skovby Kvægavlsforening Tyren *„Bjerager"*, der direkte kom Besætningerne i Herskind og Skibby til Nytte ligesom den fik den allerstørste Betydning for hele den jydske Kvægavl ved at danne den Tyreslægt, som lige indtil nu gennem *Cæsartyrene* og Tyre som *„Stautrup Als"* og *„Matador"* stadig har bredt sig mere og mere. I samme Forening virkede Tyren *„Assistent"*, som ogsaa dannede en betydende Tyreslægt, der dog nu atter er udgaaet. Endvidere har Kvægavlsforeningen „Jydens Haab" haft mange Tyre med fremragende Avlsværdi, hvoraf kan nævnes *„Hannerup Gerber"* og dennes Efterkommere i lige Hankønslinie Tyrene *„Smørprins"* og *„Mester"*. Ogsaa denne Tyreslægt har spillet en fremtrædende Rolle i den jydske Kvæg-

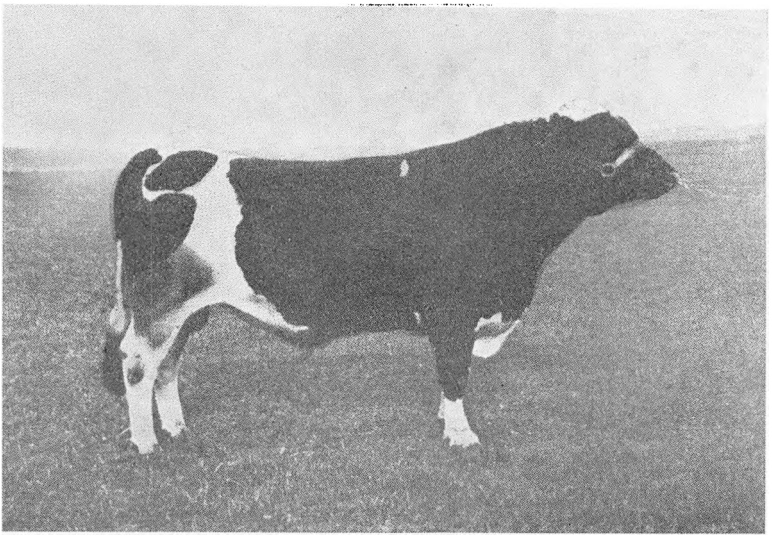

»Mester« E. Stb. 2220

avl. Foruden disse Tyre har samme Forening haft flere højt præmierede Tyre, der ogsaa har faaet høje Afkomspræmier og ligesom de forannævnte givet højtydende Døtre.

Ogsaa blandt de nu i Kvægavlsforeningerne i Egnen staaende Tyre er der flere fremragende baade i de gamle Foreninger og i Foreningen med kunstig Sædoverføring, af hvilken sidste Forenings to røde Tyre „Mester Ulrik" og „Aarhus Højvig" kan nævnes.

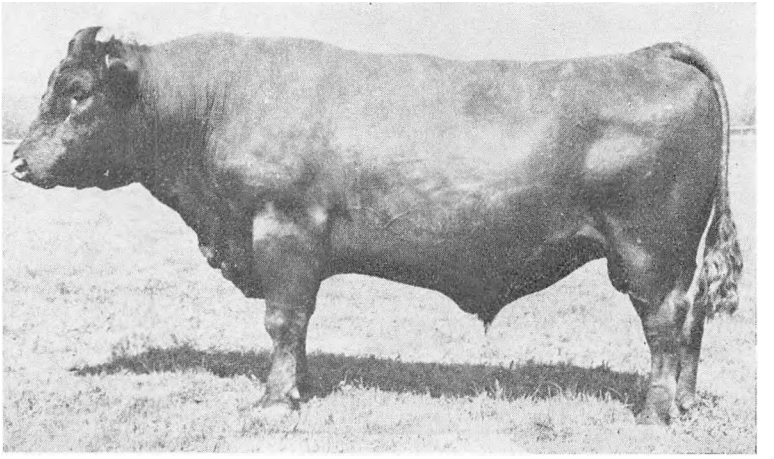

Mester Ulrich, Stb. 2945.

Den store Betydning, Kvægavlsforeningerne har haft, er iøjnefaldende, og at de ogsaa har faaet det i ydelsesmæssig Henseende beror i væsentlig Grad paa Fremkomsten af

Kontrolforeningerne.

Den første af disse Foreninger stiftedes i Vejen i 1895, og to Aar senere, i 1897, stiftedes Aarhus Landboforenings Kontrolforening, der dog kun virkede et enkelt Aar. I 1898 oprettedes

Nr. 96. Stb. 1595

„Ormslev-Kolt" Kontrolforening, i 1899 *„Framlev-Harlev"* og *„Lyngby"* Kontrolforeninger og i 1900 *„Malling"*. I 1914 var der 7 Kontrolforeninger indenfor Omraadet, men først i Begyndelsen af 1920erne tog Oprettelse af nye Foreninger mere Fart, saaledes at der indenfor Landboforeningens Omraade nu er en Snes Kontrolforeninger.

Den Mulighed, som disse Foreningers Virksomhed gav for Gennemførelse af mere rationelt saavel brugs- som avlsmæssig Benyttelse af Kvægbesætningerne, medførte efterhaanden en betydelig Stigning i Mælkeproduktionen.

I Tiden fra de første Offentliggørelser i 1903—04 til 1937—38 er den gennemsnitlige Ydelse pr. Ko i Kontrolforeningerne in-

denfor Landboforeningens Omraade gaaet op fra ca. 120 til ca. 165 kg Smør. Denne Stigning ligger noget over Gennemsnittet for alle jydske Kontrolforeninger, og viser deraf, at Egnen her ogsaa i den Henseende ligger blandt de førende. Naar Tallene for 1937—38 er nævnt som det sidste, beror det paa, at Ydelsen i de sidste 3 Aar derefter har været nedadgaaende paa Grund af Mund- og Klovesygens Hærgen i 1938—39 og de to sidste Aars vanskelige Fodringsforhold paa Grund af den standsede Foderstofindførsel og de 2 daarlige Høstaar.

Fællesledelsen af Kvægavls- og Kontrolforeninger.

Kun faa Aar efter Oprettelsen af de første Kvægavlsforeninger kom Spørgsmaalet om en Fællesledelse af disse Foreninger paa Tale, og ved et Møde i Aarhus den 5. Januar 1889 med Repræsentanter fra Frijsenborg-Faurskov Birks, Høver, Ny Solbjerg, Hads Herreds, Odder ny og Aarhus Landboforeninger nedsattes et Udvalg til at overtage Ledelsen af „Fællesledelsen af gl. Aarhus Amts Kvægavlsforeninger" samt foranstalte Præmieæskninger mellem de Hingste og Tyre, der i samme Aar havde erholdt 1. eller 2. Pr. ved de nævnte Landboforeningers Dyrskuer.

Udvalget bestod af et Medlem for hver Landboforening foruden d'Hrr. Forstander *S. P. Petersen,* Klank, og Overretssagfører *Høegh Guldberg,* Aarhus, Udvalgets Formand blev *J. Jørgensen,* Yderup.

Ved sit første Møde i Marts 1889 vedtoges det, at Forstander *S. P. Petersen* midlertidigt skulde overtage Stillingen som Konsulent for Fællesledelsen, i hvilken der paa dette Tidspunkt var anmeldt 10 Kvægavlsforeninger. I 1892 indtraadte *P. Schmidt,* Skæring Munkgaard, i Udvalget og valgtes straks til dets Formand. Han afgik i 1897, og i hans Sted indvalgtes Forstander *S. C. A. Tuxen,* Malling. Samme Aar nedsattes et Udvalg til at fremkomme med Forslag om at ansætte en Konsulent, og en saadan Ansættelse fandt saa Sted i 1898, idet daværende Dyrlæge *J. Hegelund,* Klank, ansattes for et Aar. Denne Aftale forlængedes 1 Aar, idet det samtidig tillodes Hegelund at benytte den senere Konsulent i Ringkøbing Amt og Gaardejer i Vejen, *N. Madsen Sørensen,* som Assistent.

1900 valgtes *P. Schmidt* atter til Formand, og da *Hegelund*

var rejst fra Egnen, ansattes den 7. Februar 1903 Landbrugslærer *K. Bak*, Malling, nu Snærildgaard, til Konsulent. Ved et Møde den 2. April 1903 vedtoges det at opløse Fællesledelsen, men samtidig udarbejdedes Forslag til en ny Fællesledelse dannet paa et ændret Grundlag.

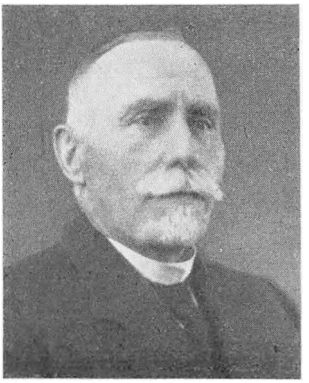

Landbrugskand. K. Bak
Konsulent 1903—14

Ved et Møde samme Dag med Kvægavlsforeningerne vedtoges det at oprette en ny Fællesledelse under Navnet *„Fællesledelsen af Kvægavls- og Kontrolforeninger i Aarhuskredsen"* bestaaende af de indenfor dens Omraade værende *Landboforeninger, Kvægavlsforeninger, Kontrolforeninger* og *Andre Foreninger*.

Landboforeningen var altsaa stadig med i Fællesledelsen og dens Ledelse, og Forstander *H. P. Larsen*, Malling, blev dens Formand indtil 1916, da han afløstes af *K. Bak*, der i 1914 var afgaaet som Konsulent og erstattet med daværende Konsulent i Landboforeningen *C. P. Lauridsen*, Aarhus, indtil 1917, da daværende Assistent ved Foreningen af jydske Landboforeninger, nuværende Register-Stambogsfører *M. Nielsen* antoges som Fællesledelsens Konsulent. Ved sin Bortrejse fra Egnen i 1921 afløstes han af Konsulent *N. Primdahl*, Høver, senere Odder, der virkede indtil 1929, da Hads Herreds Fællesledelse oprettedes. Fra den Tid og til 1933 virkede Landbrugslærer, nuværende Forstander *N. Toftegaard Madsen*, Vejlby, som Konsulent, medens Stillingen siden paa fortrinlig Maade er beklædt af Konsulent *Sv. Aa. Maarssø*, Aarhus.

Landbrugskand. M. Nielsen
Konsulent 1917—21

Ved *K. Baks* Fratræden 1925 overtog *Evald Due*. Skibby, Formandspladsen, som han beklædte indtil sin Død i 1939, og siden hvilken Tid *Johs. Grosen*, Skæring, har været Formand.

Medens Frijsenborg-Faurskov Birks Landboforening udgik af Samvirket i 1915, da Midtjydsk Fællesledelse dannedes, og Hads Herreds Landboforening udgik i 1929, da Hads Herreds Fællesledelse dannedes, saa er Aarhus landøkonomiske Selskab, Høver og Ny Solbjerg Landboforening stadig i Samvirke med Fællesledelsen og repræsenteret i dens Bestyrelse med et Medlem, der hidtil har været Formanden for Foreningens Husdyrbrugsudvalg. I Samarbejdet er endvidere truffet den Ordning, at de 3 Landboforeninger ikke betaler Kontingent til Fællesledelsen, som det skete tidligere, men skal betale eventuelt forekommende Underskud i Fællesledelsen. Fællesledelsens Konsulent staar da til Gengæld ogsaa til Raadighed for Landboforeningens Medlemmer.

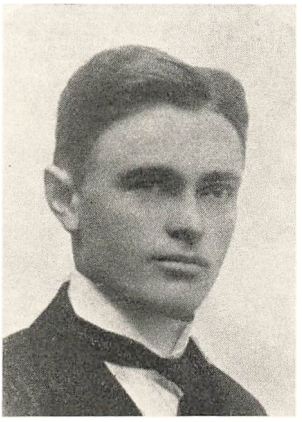

Landbrugskand. N. Primdahl
Konsulent 1921—29

Andre Foranstaltninger til Kvægbrugets Fremme.

Den saaledes trufne Ordning med Fællesledelsen har naturligvis virket derhen, at den for dette Omraade specielle Organisation ved sin Konsulent udfører den altovervejende Del af Arbejdsopgaver Kvæghold vedrørende, og hvorved Landboforeningens Virksomhed paa dette Omraade er stærkt begrænset.

Udover Dyrskuerne har Landboforeningerne dog selvstændigt eller i Samarbejde med Foreningen af jydske Landboforeninger ledet et saadant Arbejde som

Landbrugsk. N. Toftegaard Madsen
Konsulent 1929—33

Konkurrencer mellem hele Kvæghold.

Allerede i 1889 indbød Landboforeningen til en Konkurrence mellem hele Kvæghold blandt Foreningens Medlemmer. Ved denne kom Besætningen hos *H. P. Rasmussen,* Herskind, i Spidsen med 1. Pr., medens *Kelp,*

Faarup, stod i Spidsen i 1891 med 2. Pr., der ogsaa tilkendtes Besætningen hos *J. Sørensens Enke,* Ravnholt.

Disse lokale Konkurrencer efterfulgtes i 1898—99 af en hele Provinsen omfattende Konkurrence under Ledelse af Foreningen af jydske Landboforeninger. Konkurrencens Formaal var at danne Grundlag for Udpegning af Avlscentre for Kvæg, hvortil der af Staten i Finansaaret 1898—99 var stillet 72,000 Kr. som den første Del af en 4-aarig Bevilling til Raadighed. Som Dommere ved den etaarige Konkurrence fungerede *P. Schmidt,* Skæring Munkgaard (Formand), Statskonsulent *A. Appel,* Aarhus, *Claus Johansen,* Vaarst, *S. P. Petersen,* Malling, *og J. C. Thygesen,* Dalbygaard, og det var Udvalgets Opgave af de deltagende Besætninger at indstille de Besætninger, blandt hvilke det egentlige Avlscenterudvalg skulde udpege de, der kunde faa Anerkendelse som Avlscentre.

Landbrugskand. Sv. Aage Maarssø
Konsulent 1933—

Der deltog 13 Besætninger i den etaarige Konkurrence, og heraf indstilledes 8. Avlscenterudvalget, der bestod af *Chr. Rottbøll,* Christiansdal, og *P. Svendsen,* Egebjerg (valgt af Landbrugsministeriet) samt *P. Schmidt,* Skæring Munkgaard (valgt af Konkurrenceudvalget), medens Statskonsulent *A. Appel* var Udvalgets Sekretær, gav 6 af de 8 Besætninger Anerkendelse som Avlscentre med dertil hørende Præmier fra (højest) 3000 til (lavest) 1200 Kr. pr. Besætning.

Blandt de anerkendte Besætninger var der her paa Egnen Besætningerne hos *H. P. Rasmussen,* Herskind, medens *Ole Hegelund,* Skovby, og *Jens Rasmussen,* Skibby, fik Opmuntringspræmie (300 Kr.).

30. Juni 1899 blev der af Landbrugsministeriet stillet 36,000 Kr. til Raadighed for Landboforeningerne til Bestridelse af Udgifterne ved en ny 2aarig Konkurrence fra 1. Oktober 1899 til 30. September 1901. Der deltog heri 19 jydske Besætninger, hvoraf 10 blev indstillet til Bedømmelse af Avlscenterudvalget, der bestod af de samme Mænd, som ved den forrige Konkur-

rence. Udvalget indstillede de 2 Besætninger hos *Jens Rasmussen,* Skibby, og *Knud Rasmussen,* Skovby, til at modtage Avlscenterpræmie, medens 7 fik Opmuntringspræmie. Blandt disse var fra Aarhusegnen Besætningerne hos *Ove Nielsen,* Stautrup, og *Ole Hegelund,* Skovby.

Gaardejer Jens Rasmussen Skibby

Foruden Avlscenterkonkurrencerne blev der fra 1. Maj 1905 til 30. April 1907 afholdt en toaarig Konkurrence mellem hele Kvæghold i Randers og Aarhus Amter under Ledelse af Foreningen af jydske Landboforeninger og med et Domerhold bestaaende af *P. Schmidt,* Skæring Munkgaard (Formand), *A. Appel,* Aarhus, og *J. Blach,* Lykkesholm, med Konsulent *S. P. Petersen,* Aarhus, og *Rs. Bredkjær,* Randlev, som Suppleanter. 74 Besætninger blev anmeldt og tilset, og heraf fandtes 49 egnede til at deltage i Konkurrencen. Besætningerne blev i Løbet af de 2 Aar tilset 4 Gange af Dommerudvalget, der derefter uddelte Anerkendelse til 39 jydske og 3 røde Besætninger samt til 1 Jerseybesætning.

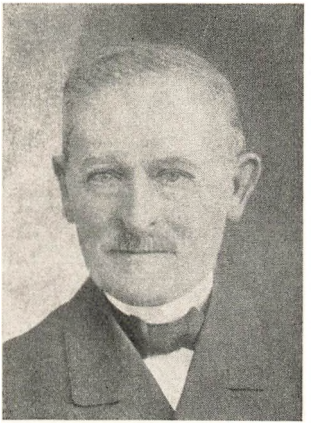

Gaardejer Ove Nielsen, Stautrup

Blandt de Besætninger, der opnaaede Anerkendelse i 1. Klasse, var fra Aarhusegnen Besætningerne hos *Ove Nielsen,* Stautrup, der fik 1. Kl. 1. Gr. og Besætningen hos *Anton Poulsen,* Herskind, der fik 1. Kl. 2. Gr.

Efter den Tid er der vel afholdt lignende Konkurrencer i andre Egne, men ikke her paa Egnen, og naar man har ment at kunne undvære saadanne, maa Aarsagen søges i det i 1914 af Foreningen af jydske Landboforeninger oprettede

Tilsyn med Kvægbesætninger.

Formaalet hermed var blandt andet at føre Tilsyn med og indsamle og bearbejde Oplysninger fra de bedste Besætninger i

Jylland og af det indsamlede Materiale at offentliggøre, hvad der maatte antages at have særlig Betydning for Fremme af Kvægavlen i Jylland. Tilsynet afsluttedes ikke med nogen Klassificering af Besætningerne, men var fortløbende, idet dog Anmeldelsen dertil skete for 1 Aar ad Gangen.

Til dette Tilsyn meldte der sig første Aar 73 Besætninger over hele Jylland, og af disse var 6 jydske Besætninger indenfor Aarhus Amts landøkonomiske Selskabs Omraade. Dette Antal er for Tiden 4 Besætninger, men i Perioder har der været

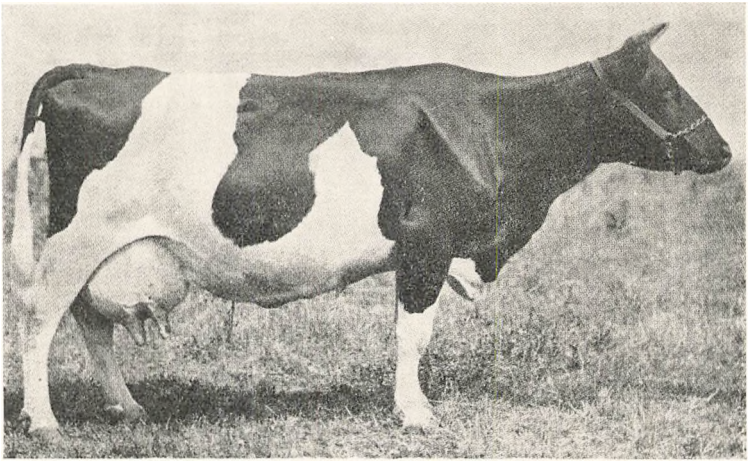

»Maria 4 a«, Stb. 117, f. hos Johs. Overgaard, Stautrup

omkring en halv Snes af Egnens Kvægbesætninger under dette Tilsyn.

Da Tilsynet maa regnes at omfatte de væsentligste af Jyllands bedste Avlsbesætninger, ses Aarhusegnen i Forhold til sit Omraades Størrelse at være særdeles pænt repræsenteret, og der er da ogsaa udgaaet mange betydende Avlsdyr fra Tilsynsbesætninger her i Kredsen gennem den forløbne 25 Aars Periode.

Denne Avlsforanstaltning medførte, at der efter nogle Aars Forløb under de enkelte Fællesledelser dannedes *lokale Tilsyn med Kvægbesætninger,* og det første af disse oprettedes af Aarhuskredsens Fællesledelse ved Generalforsamlingsbeslutning den 16. Februar 1918, efter Forslag af *Martin Due,* Skovby. Arbejdet heri bestod i, at der i Besætningerne førtes Familiestambog af Fællesledelsens Konsulent, ligesom denne flere Gange i Aarets Løb tilsaa Besætningerne. Der udgaves en aarlig Beret-

ning med Oplysninger om de enkelte Tilsynsbesætninger og med Oplysninger om Avlsdyr til Salg.

De første 10 Aar omfattede denne Foranstaltning 20—30 Besætninger, men herefter steg Antallet i Løbet af faa Aar til 70—80, og efter at Kaaring af samtlige Køer i Tilsynsbesætninger blev paabegyndt i 1935, steg Tilgangen yderligere, saaledes at der i 1941 var 144 Besætninger med under Fællesledelsens Tilsyn. Da Høver og Ny Solbjerg Landboforeninger ogsaa er med under Fællesledelsen, er en Del af det nævnte Antal Besætninger indenfor disse Landboforeningers Omraade, men de fleste findes dog indenfor Aarhus Amts landøkonomiske Selskabs Omraade.

Den nævnte Kaaring i Tilsynsbesætningerne foretages af et Kaaringsudvalg bestaaende af 3 Mand. Af disse er den ene (Udvalgets Formand) med ved alle Kaaringer i Fællesledelsens Omraade, medens den anden er med i et af de Distrikter, hvori Kredsen er delt og valgt af den paagældende Landboforening. Det tredie Medlem er Fællesledelsens Konsulent, der tillige er Udvalgets Sekretær. Aarhus Amts landøkonomiske Selskabs Repræsentant i Udvalget har gennem de forløbne Aar siden denne Ordnings Gennemførelse været *S. R. Holm*, Lisbjerg Terp.

Af andre Arbejder, Landboforeningen har medvirket ved vedrørende Kvæget, kan foruden en ret omfattende Foredragsvirksomhed nævnes Foranstaltninger til *Malkearbejdets Fremme*. Allerede 26. Marts 1893 nedsatte Landboforeningen et Udvalg til Uddannelse af Røgtere, Drenge og Piger i Malkning, og samme Aar i Oktober bevilgedes 140 Kr. til Uddannelse af Mejeribestyrer *Buchreitz* som Malkelærer, ligesom det vedtoges at foranstalte afholdt Præmiemalkninger. Saadanne afholdtes derefter paa nogle større Gaarde, i 1887 saaledes paa Skaarupgaard og Vilhelmsborg. Ved disse holdt Dyrlæge *J. Hegelund* Foredrag om Malkning. Der uddeltes herved Præmier til et Beløb af ca. 150 Kr.

Dyrlæge Jens Hegelund

Efter Forslag af Forstander *S. C. A. Tuxen* bevilgedes der fra Landboforeningen i Aarene 1901 til 1903 aarlig 200 Kr. til Malkekursus, men Tilslutningen var antagelig ikke stor, da Sagen efter Forslag af Forstander *H. P. Larsen,* Malling, i 1904 stilledes i Bero indtil videre. I 1937 blev det overdraget til Husdyrudvalget efter dets eget Forslag at optage Malkesagen. Med Konsulent *Sv. Aa. Maarssø* som Lærer er der da gennem nogle Aar afholdt en Del Malkekursus i Foreningens Omraade. Et i 1937 af Udvalget fremsat Forslag om at søge uddannet et større Antal i Kredsen boende Mænd til Malkelærere, som saa ved Skifte af Malkere i Besætningerne kunde være til Raadighed, fik Tilslutning fra Bestyrelsen, men ikke ude fra Sognene og blev derfor ikke foreløbig til noget.

Svinene.

I Aarhus Amts landøkonomiske Selskabs første Aar var Svinet antagelig det mindst paaagtede Husdyr i Landbrugsbedriften, selv om det — som *St. St. Blicher* anfører i Amtsbeskrivelsen fra Viborg Amt i 1839 — „er for alle Landmænd et uundværligt og for Møllere i Særdeleshed et vigtigt Husdyr". Plejen bestod i, at Svinene om Sommeren fik lidt Tilskud af (sur) Mælk og Valle til Græs (Tøjring), medens de den øvrige Tid af Aaret gik løse og selv sørgede for det meste af Føden paa Marker, Veje og Mødding og det Affald, der kastedes ud fra Laden og Køkkenet. Men fra 1850erne begyndte Forholdet at ændres til det bedre med den stigende Mælkeproduktion og Fremkomsten af det billige oversøiske Korn, og inden de 100 Aar var gaaet, var Forholdet vendt fuldstændig om, saaledes at Svineholdet var den Gren af Husdyrholdet, der viste den bedste Rentabilitet og blev tildelt den mest rationelle Pleje.

Det gamle jydske Svin var stort, grovt og langsomtvoksende, og i Lighed med, hvad der skete indenfor de andre Husdyrarter, forsøgte man da ogsaa at forbedre Svineholdet ved Indførsel af fremmede Svineracer særlig fra England. Hamborg var dengang vort Hovedmarked for Svin og foretrak det kompakte, fede Svin, hvilket Producenten maatte rette sig efter. De i denne Periode indførte Svin hørte derfor til denne Type, men da det engelske Marked — der forlangte det lange og kødfulde Svin — efter 1864 efterhaanden oparbejdedes, maatte man gaa over til at an-

vende Svin af tilsvarende Type, naar man indførte Svin til Forbedring af vor egen Bestand.

Ogsaa i Landboforeningen her blev disse Spørgsmaal drøftet. Baade i 1872, 1873 og 1878 ses det, at det vedtoges, at Foreningen skulde indkøbe nogle Stykker engelske Svin til Anvendelse indenfor sit Omraade. Der findes ingen Oplysninger om, til hvilken Race de indførte Svin hørte, men omkring dette Tidspunkt ændredes Indførselen fra at være Typer af det mellem-

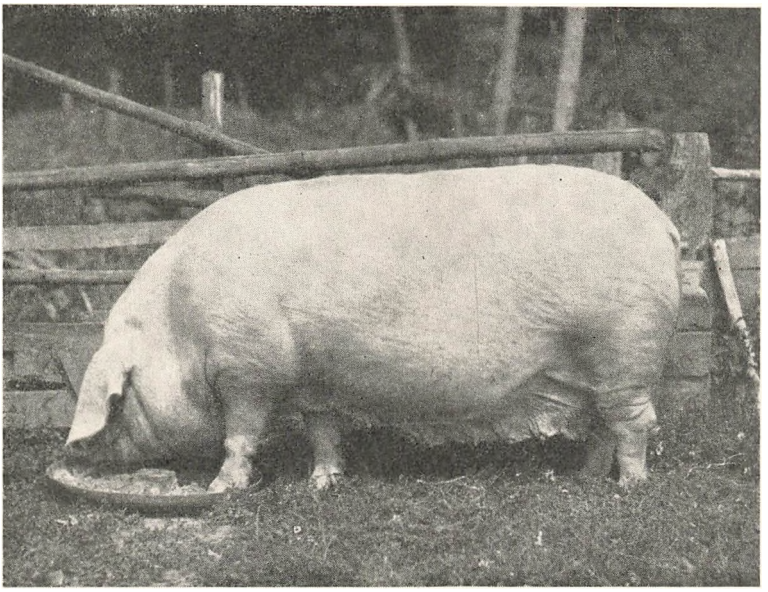

Sabro Nr. 22 Stb. 4920

store Yorkshiresvin og Berkshiresvinet til næsten udelukkende at være det store Yorkshiresvin. Den første store Indsats i den Retning foretoges af *Mads Kjær*, efter at han i 1879 havde oprettet Svineslagteri i Holstebro. Ved Krydsning med denne Race fremkom det saakaldte Holstebrosvin, der i nogle Aar i stort Tal spredtes udover alle Egne i Jylland.

Det store Yorkshiresvin indførtes dog ogsaa i ret stort Tal til andre Egne af Jylland, og bl. a. indførte Eksportslagteriet i Aarhus saadanne til Udstationering hos sine Kunder. Disse Svin gav den gode Baconvare, men manglede den Haardførhed og Levedygtighed, som de danske Svin havde. Med Udgangspunkt fra disse og vel ogsaa en Del af det bedste Krydsnings-

materiale med de engelske Svin oparbejdedes da det nuværende fortrinlige danske Landracesvin.

I dette Arbejde har den af Statskonsulent *P. A. Mørkeberg* skabte Ordning med Avlscentre for Svin siden sidst i 1890erne været af dominerende Betydning. Ved et frugtbringende Samarbejde mellem Avlscenterledelsen og Centerejerne og ved Forsøgsstationernes Hjælp er i den forløbne Aarrække præsteret et enestaaende smukt Avlsarbejde, hvis Resultater er, at hele Lan-

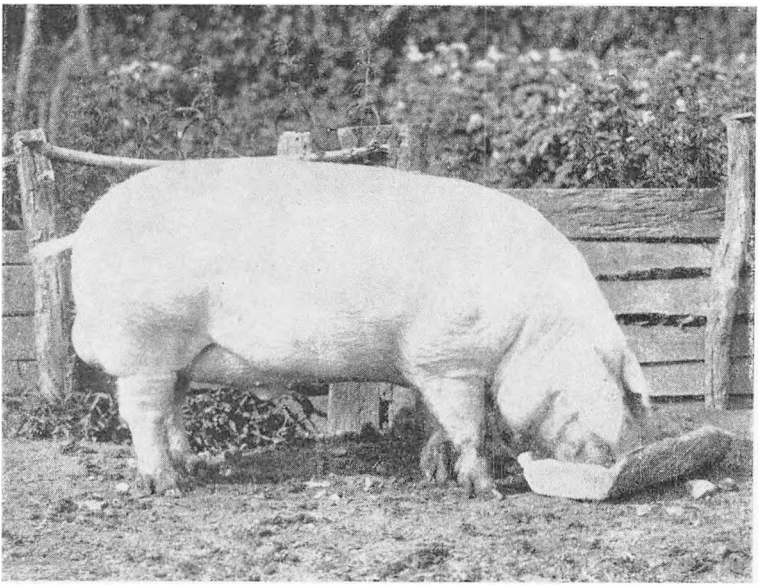

»Vessel« Stb. 1131

dets Svinebestand er blevet hævet fra at være daarligere end alle andres til nu at være den bedste.

Naturligvis har Udviklingen af Aarhusegnens Svinehold fulgt med i denne Udvikling, uden at den dog i særlig Grad har været med i Avlsarbejdet, skønt der endda allerede i 1897 af Landboforeningen nedsattes et Udvalg til at arbejde for, at der dannedes Avlscentre i Aarhus Amt. I de „gode" Aar sidst i 1920erne var der paa Egnen mange store „Svinefabrikker" (store Svinehold, der i det væsentlige baseredes paa indkøbt Foder), men Avlscentre har der ikke været mange af indenfor Landboforeningens Grænser.

For Tiden findes der i dette Omraade anerkendte Avlscentre hos *Hans Pedersen,* Blegind, og *R. J. Sørensen,* Framlev.

Gennem sit Husdyrbrugsudvalg har Landboforeningen dog i de senere Aar medvirket i Svineavlsarbejdet. Der blev saaledes i 1930 afholdt en *Konkurrence mellem hele Svinehold,* ved hvilken *Søren Sørensen,* Agerskov, *Knud Sørensen,* Solbjerg, og *Johs. Grosen,* Skæring, var Dommere, medens *Rs. M. Rasmussen,* Holme, var Suppleant og *Toftegaard Madsen* Sekretær. Konkurrencen havde 9 Deltagere. Paa dette Tidspunkt indgik Landboforeningen i et Samarbejde med andre Landboforeninger i Amtet om Oprettelse og Drift af en Svineforsøgsstation i Skanderborg med *Søren Sørensen,* Agerskov, som sin Repræsentant i Ledelsen, ligesom han udpegedes til Medlem af det Udvalg, der nedsattes til under Fællesledelsens Administration at skulle foretage Kaaring af Svin og Udpegning af Fremavlssteder indenfor Omraadet. Siden 1939 har *Knud Sørensen,* Solbjerg, været Landboforeningens Repræsentant i dette Udvalg.

Dyrskuerne.

Med andre ældre Landboforeninger som Forbillede har Aarhus Amts landøkonomiske Selskab ogsaa ret hurtigt efter sin Start i 1842 optaget Dyrskuevirksomheden paa sit Arbejdspro-

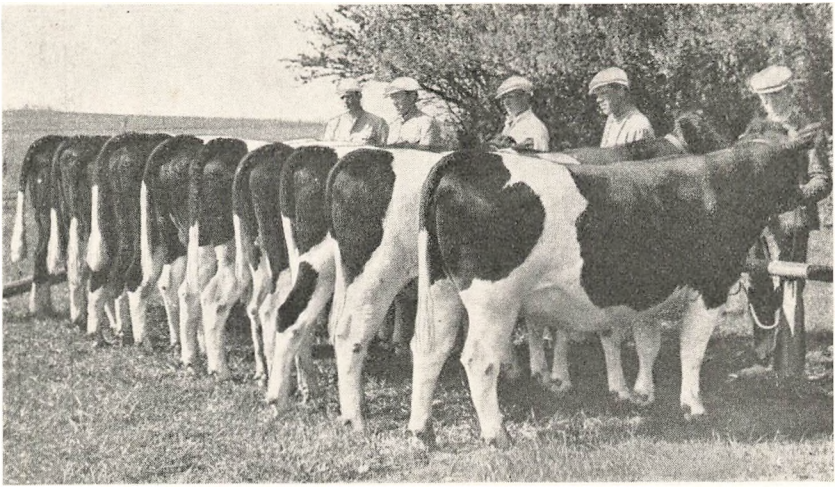

Afkom efter Knop Stb. 1939

gram, uden at det dog kan angives bestemt om, hvilket Aar de første afholdtes.

Antagelig er det dog sket paa Initiativ fra Landhusholdningsselskabet, ligesom Initiativet til selve Landboforeningens Oprettelse, idet dette Selskab i Aarene efter 1846 skænkede Landboforeningen 200 Kr. aarlig at uddele til Præmier til Husdyr.

I 1850 afholdtes Foreningens Dyrskue den 1. Juli ved *Odder Kro* i Forbindelse med et 2 Dages Sommermøde. Der uddeltes ved dette Skue 3 Præmier til Tyre, 5 Præmier til Køer og 5 Præmier til Kvier. Præmiebeløbet udgjorde 100 Rdl. og var skænket af Landhusholdningsselskabet. Det næste Dyrskue afholdtes den 25. August 1852 ved det gamle Ridehus i Aarhus, og hertil var til Præmier bevilget 200 Rdl. fra Foreningen og 200 Rdl. fra Staten, ydet i Henhold til den samme Aar givne særlige Husdyrlov. Paa Skuet præmieredes 5 Hingste, 4 Følhopper, 7 Tyre, 15 Køer, 9 Kvier, 5 Væddere, 3 Faar og 2 Søer.

Siden dette Aar har Dyrskuerne været en fast aarlig tilbagevendende Begivenhed i Foreningens Arbejdsopgaver, kun afbrudt i enkelte Aar, naar særlige Forhold eller Begivenheder gjorde dets Gennemførelse umulig.

Ved de første Dyrskuer uddeltes ikke som i de senere Aar Præmie til hele eller Størstedelen af de fremstillede Dyr, men kun til — først — ganske enkelte og derefter til forholdsvis faa, idet det paa Forhaand var vedtaget, hvormange Præmier man vilde uddele og af hvilken Størrelse.

Til Dyrskuet i 1854 var saaledes udsat ialt 500 Rdl. til Præmier at fordele saaledes:

Til	1 Aars og 2 Aars Hingstplage	6 Præmier
-	3-aarige og ældre Hingste.....	5 Præmier
-	Følhopper med deres Føl	15 Præmier
-	2- og 3-aarige Tyre	7 Præmier
-	Kvier (ikke over 3 Aar).....	9 Præmier
-	Køer (indtil 10 Aar).....	9 Præmier
-	Væddere	4 Præmier
-	Faar	5 Præmier
-	Orner	3 Præmier
-	Søer	4 Præmier
-	Biavl	7 Præmier

Bedømmelsen foretoges for hele Dyrskuet indtil og med dette Aar af kun 1 Dommerhold, medens det i 1855 vedtoges at vælge 2 Dommerhold — 1 til Heste og 1 til de øvrige Dyr. — Bedømmelsen af Køer og Kvier skete efter en Pointsskala, saaledes at der

for Kropbygning gaves indtil	12 Points.
for Spejlet gaves indtil	4 Points
for de øvrige Malkeorganer...	8 Points
Ialt indtil	24 Points

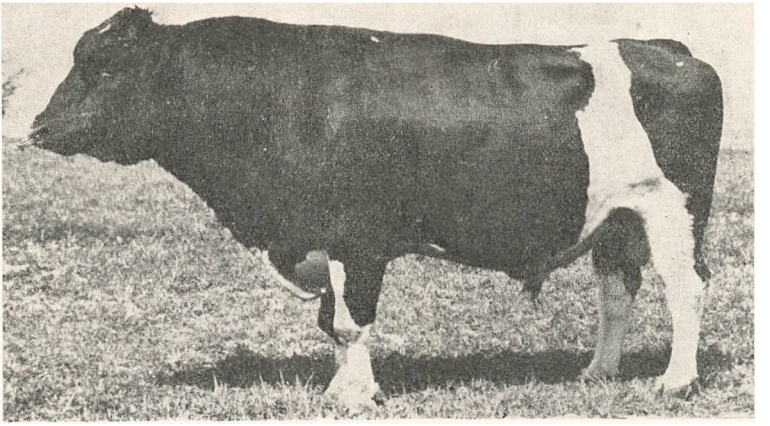

»Knop« Stb. 3990

Ved Dyrskuet i 1854 foretoges for første Gang Beskrivelse af alle de mødte 3aarige og ældre Hingste.

Indtil 1864 var Præmieringen paa Dyrskuerne af omtrent samme eller lidt større Omfang og Sammensætning som anført for Skuet i 1854, idet dog Præmieringen af de ældre Hingste og Tyre efter Husdyrloven af 1862 gik over til særlige Skuer (Statsskuer) — ligesom de senere paabegyndte Afkomsskuer ogsaa sorterede herunder, indtil hele Dyrskuepræmieringen efter Husdyrloven af 1927 atter overlodes til Landboforeningerne

I 1865 afholdtes Dyrskuet i Aarhus for første Gang ved det ny Ridehus ved Frederiksport i Aarhus. Til Bedømmelse genvalgtes de hidtidige Dommere for Heste og Kvæg, medens der valgtes et nyt Dommerhold paa 3 Mand til at bedømme Faar, Svin og Biavl, samt en Komité til at bedømme Smør og Ost. Det bemærkedes om Tyrene paa Skuerne, at den jydske Race hidtil

havde været fremherskende, og om de rødbrogede er hyppigt anført, at de er af jydsk Race, men iøvrigt bedømtes alle Tyrene over 2 Aar i een Afdeling uden Hensyn til Race.

Da der i 1866 holdtes Landmandsforsamling i Aarhus, blev der ikke dette Aar holdt Dyrskue i Landboforeningen, men ved et Møde blev Bestyrelsen bemyndiget til at henvende sig til Nabolandboforeningerne om *forenet Dyrskuevirksomhed* — et Spørgsmaal som flere Gange gennem den senere forløbne 75-aarige Periode har været paa Tale, og som gennem en Aarrække

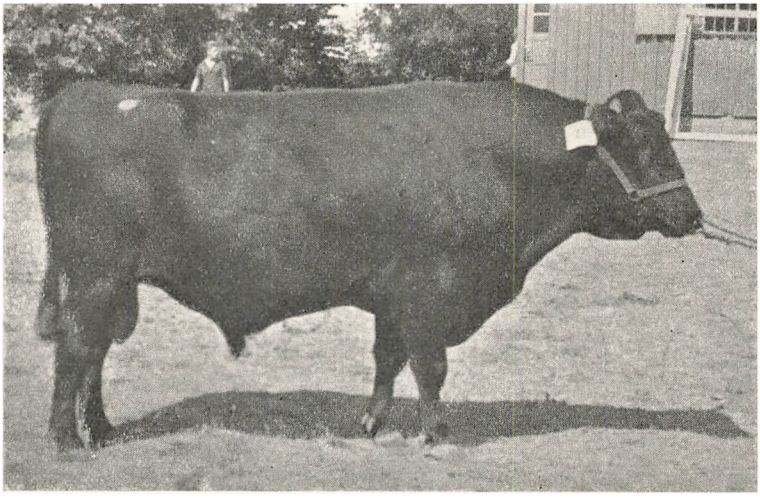

Aarhus Højvig Reg. 17640

omkring Aarhundredskiftet ogsaa fandt Sted til — saavidt det kan skønnes — til megen Nytte og Oplysning for Egnens Husdyravlsarbejde. Den 12. Januar 1867 blev det bestemt at henvende sig til Frijsenborg og Omegns, Kalø Vig og Hads Herreds Landboforeninger om at hver vælge 2 Delegerede til at rejse rundt til de forskellige Dyrskuer og senere afgive Beretning derom, og dette gennemførtes i en Aarrække.

Ved Dyrskuet i 1868 fremstilledes for første Gang *Samlinger af Malkekvæg*. Samlingerne bestod saavel af Køer som Tyre og Kvier, og de var af forskellige Racer. I 1871 vedtoges det at dele Kvæget i 2 Afdelinger, en for *Jydsk Race* og en for *andre Racer,* og i 1873 deltes Samlingerne i 2 Afdelinger, en for *Malkekvæg* og en for *Fedekvæg*. Fra 1878 har Antallet af Dyr i Samlinger været sat i Forhold til Besætningens Størrelse.

1875 afholdtes Dyrskuet første Gang paa Galgebakken, og ved dette Skue havde Selskabet „Taurus" udstillet 11 Tyre af jydsk Race, men med Repræsentanter for baade Federacen (det tætte Slag) og Malkeracerne.

Man havde hidtil ved Dyrskuerne slet ikke stillet Fordringer om Afstamningsoplysninger; man mødte kun med Dyrene og fik dem bedømt. Men i 1888 gaves Dyrskuereglerne bl. a. følgende Tilføjelse: „Det fordres — for at et Dyr kan præmieres — at dets Forældre kunne opgives ved Anmeldelsen, og ved Heste og Kvæg af eget Tillæg tillige Bedsteforældrene".

I 1895 forsøgte man at vinde større Tilslutning til Dyrskuerne ved foruden Hovedskuet i Aarhus at afholde Bidyrskuer indenfor Kredsen. Bidyrskuer afholdtes i de 4 Byer: Beder, Borum, Hinnerup og Lystrup. Denne Foranstaltning faldt dog atter bort Aaret efter, medens der dette Aar optoges en Bedømmelse af Afkomssamlinger efter Tyre fra Kvægavlsforeninger under Aarhuskredsens Fællesledelse, idet der kunde fremstilles

a) Samlinger paa 8 Stk. (uden Hensyn til Køn) i Alderen 3—6 Aar.
b) Samlinger paa 8 Stk. (uden Hensyn til Køn) i Alderen 1—3 Aar.

Da man jo endnu paa dette Tidspunkt havde Samarbejde med Nabolandboforeningerne om Fællesskue, hvor 1. og 2. Pr. Hingste og Tyre fra de andre Landboforeninger skulde konkurrere paa Dyrskuet i Aarhus, blev det om Afkomsbedømmelsen bestemt, at disse Skuer skulde være „vandrende" mellem Aarhus, Hammel og Odder.

Samme Aar bortfaldt den Afdeling for Kvægavlsforeningstyre, som havde eksisteret siden 1889, og til hvilket Kvægavlsforeningstyrene ved Medlemsskabet i Fællesledelsen var pligtige at fremstille.

I 1898 vedtoges det at oprette et Hold for Tyre af rød dansk Race. Tidligere havde kun Samlinger af rød dansk Race kunnet udstilles. Aar 1900 oprettedes et Hold for „Smørkøer" og Hold for Familiegrupper af Hopper og Køer, henholdsvis 1 Hoppe med 3 Stk. Afkom og 1 Ko med 3 Stk. Afkom. For at konkurrere i Holdet for Smørkøer skal Køerne have opnaaet mindst præmieværdig for Individ og have 1 Aars betryggende Kontrol. Til denne Afdeling valgtes et særligt Dommerhold paa 3 Mand,

nemlig Forstander *S. C. A. Tuxen,* Malling, Gaardejer *Villads J. Villadsen,* Egaa, og Assistent *N. M. Sørensen,* Floes.

Ved Generalforsamlingen den 10. November 1900 vedtoges det i Princippet at benytte de ved Foreningen af jydske Landboforeningers Delegeretmøde vedtagne Dyrskueregler, og det henvistes til Dyrskueudvalget til nærmere Overvejelse og Forslag.

I 1901 foreslaas det, at Pengepræmier først udbetales for Hingste ved næste Aars Dyrskue og for Tyre efter 1. April, og samme Aar vedtoges det, i Stedet for som hidtil at udbetale Ærespræmier som Tillæg til de andre Præmier, saa at gaa over til at betale Afstandspræmier for Køer og Kvier, der malker, og saaledes at der gives 5 Kr. pr. Individ for en Afstand af mellem 1 og 2 Mil og 10 Kr. for en Afstand over 2 Mil. Afstanden beregnes i lige Linie fra Aarhus Domkirke til vedkommende Sognegrænse.

I den her omhandlede Tidsperiode omkring Aarhundredskiftet havde der mellem 5—6 samvirkende Naboforeninger været truffet den Ordning, at der udvekslede Dommere ved Dyrskuerne, saaledes at der sendtes 1 Dommer fra hvert Udvalg herfra til en anden af de samvirkende Foreninger, medens Aarhus Landboforening til Gengæld modtog ligesaa mange Dommere fra en anden Landboforening. I 1903, da Samvirksomheden ophævedes, og en ny Fællesledelse dannedes, vedtog Aarhus som sædvanlig at tilbyde en Dommer til de andre Landboforeninger, men ønskede ikke selv fremmede Dommere. Siden 1908 er der ikke foretaget saadanne Valg, og Ordningen bortfaldt altsaa. Naar hertil nu føjes, at Reglerne for Dyrskuet ændredes noget i 1912 i Henhold til den ny Husdyrlov af dette Aar, og at der ved Generalforsamlingen den 22. Marts 1913 vedtoges at nedsætte et Udvalg til Bedømmelse af Køernes Ydelse og Tyrenes ydelsesmæssige Afstamning, saa vil det ses, at Dyrskuerne herefter i Hovedsagen afholdes efter de Regler, der endnu er gældende. Af mindre Ændringer har der selvsagt stadig været en Del, foranlediget af Forholdene gennem Tiderne.

Gennem 80erne og til sidst i 90erne varierede det samlede Antal større Dyr paa Dyrskuerne i Aarhus fra knap 300 til godt 400 Stk., men fra den Tid kom der en betydelig Stigning i Tilslutningen, indtil Kulminationen naaedes i 1904 ved 704 anmeldte Dyr (Heste, Kvæg, Faar og Svin). Tilslutningen gik herefter

atter nedad, men holdt sig dog oppe omkring 500—600 Stk. indtil Begyndelsen af 1920erne, hvorefter der atter kom nogen nedadgaaende Tendens, saaledes at vi efterhaanden i de seneste Aar kom ned paa 300—400 Stk. I 1941 var der anmeldt 292 Stk. saaledes fordelt mellem de forskellige Arter:

62 Heste,
214 Stk. Kvæg,
16 Stk. Svin.

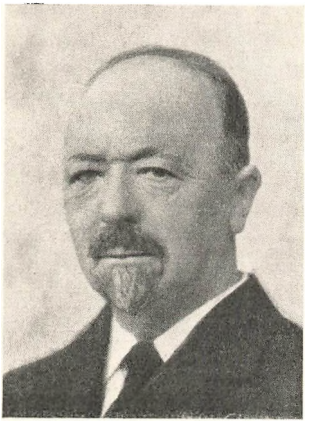

Proprietær P. L. Pedersen
Aaby Bækgaard
Husdyrudvalgets Formand 1921—29.

Der har gennem Aarene været ret stor Variation mellem de forskellige Arter af Husdyr, og i særlig Grad har Antallet af Heste varieret stærkt, idet der i Aarhundredets første Aarti var langt over 100 Heste paa Aarhus Dyrskue.

Og paa samme Maade som med Arterne har der været Svingninger i Racerne.

For *Hestenes* Vedkommende var de fremstillede Heste ved de første Dyrskuer af meget blandet Herkomst, idet der foruden Heste af ren jydsk Race ogsaa var enkelte Yorkshire Hingste og en Del Krydsninger mellem disse 2 Racer, ligesom der var Krydsninger mellem lettere (Frederiksborg eller Fuldblods) Heste og Jydske. Efterhaanden som Renavlsteorien vandt Fremgang, blev de jydske Heste eneraadende paa Skuerne, indtil Heste af belgisk Race i Begyndelsen af 1930 begyndte at vise sig paa Dyrskuet, for nu sidste Aar endog at være i Flertal. Hertil maa dog bemærkes, at de jydske Heste endnu er den dominerende Race paa Egnen.

August Kjær
Statskonsulent

For *Kvægets* Vedkommende har den jydske Race i denne Periode altid været den fremherskende. Gennem de første ca. 40 Aar var der dog meget Krydsningsmateriale imellem, ligesom der fra Tid til anden fremstilledes Dyr af andre Racer som Angler,

Nordslesvigsk, Korthorn, Hollandsk og Ayrshire. Fra ca. 1880 kom Renavlen mere i Højsædet, og det fremstillede Kvæg paa Aarhus Dyrskue var næsten altsammen af jydsk Race. Nogle Aar i 80erne og 90erne var Kvæget opdelt i Malkekvæg og Kødkvæg (det tætte Slag). Adskillelsen kontrolleredes og bestemtes af Dommerudvalgene, idet disse kunde overflytte Dyr fra den ene til den anden af disse Afdelinger.

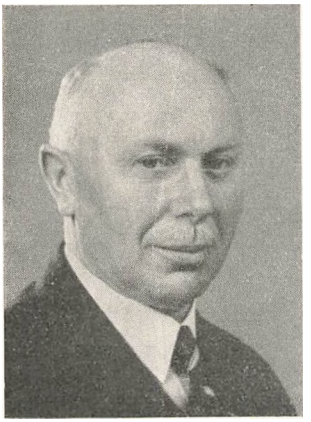

Landbrugskonsulent Nic. Bonde. Husdyrudvalgets Formand 1929—

I de sidste 25 Aar har det røde danske Kvæg været repræsenteret paa Dyrskuerne. Der var saaledes 7 røde Tyre og 10 Stk. røde Hundyr paa Skuet i 1920 mod 44 jydske Tyre og 168 jydske Hundyr, og siden den Tid — og da særlig i de allerseneste Aar — er de røde trængt stærkere frem, saaledes at der ved Skuet i 1941 var anmeldt:

Jydsk Kvæg ..... 15 Tyre og 78 Hundyr. Ialt 93 Stk.
Rødt Kvæg ..... 21 Tyre og 67 Hundyr. Ialt 88 Stk.
Jersey Kvæg ..... 0 Tyre og 12 Hundyr. Ialt 12 Stk.

Den røde danske Malkerace er altsaa her trængt frem til samme Antal som det jydske, og for første Gang er Jersey Kvæget repræsenteret paa Skuet.

Svinene har ikke fyldt stærkt paa Foreningens Dyrskuer udover en kort Periode omkring 1930. Der var i det Aar anmeldt 18 Orner og 61 Søer eller ialt 79 Stk. Svin paa Dyrskuet, — et Antal der ikke er naaet hverken før eller siden. Ved Skuet i 1852 præmieredes 2 Søer og i 1862 1 Orne og 2 Søer, i 1887 4 Orner og 9 Søer, i 1920 15 Orner og 23 Søer og i 1941 4 Orner og 13 Søer. Dette har i næsten alle Tilfælde været Svin af Landracen, og kun ganske enkelte Gange har der været fremstillet Yorkshire Svin. Medens det paa mange andre Landboforeningers Skuer overvejende har været Svin fra Avlscentre, der var fremstillet, saa har der ved Skuet her i lige saa høj Grad været fremstillet Svin fra andre Besætninger.

Faarene har aldrig i de 100 Aar været stærkt repræsenteret

paa Skuerne og næsten lige saa fyldigt ved Periodens Begyndelse som nogensinde. Ved Skuet i 1852 præmieredes 5 Væddere og 3 Faar, i 1900 var der anmeldt 4 Væddere og 6 Faar, men i 1920 7 Væddere og 11 Faar. Denne Afdeling er dog nu helt udgaaet, idet der i de seneste Aar kun anmeldtes ganske enkelte.

Ogsaa *Geder* har en Aarrække været fremstillet paa Dyrskuerne i Samarbejde med en eksisterende Gedeavlsforening, men ogsaa denne Afdeling er igen gaaet ud af Skuerne.

Fjerkræet var medtaget allerede i 1880erne og var i de første Snes Aar af dette Aarhundrede repræsenteret paa Dyrskuet med 70—90 Numre, men Tilslutningen gik derefter stærk ned, og Afdelingen er nu helt udgaaet paa Skuet, idet Ledelsen af denne Avl nu er gaaet over til andre særlige Organisationer, hvor Landboforeningen ogsaa for en Del medvirker.

Bedømmelsen ved Dyrskuerne var gennem hele Perioden rent eksteriørmæssigt, men desuden blev efterhaanden gennemført Ydelsesbedømmelse for Køer, og fra 1914 ogsaa for Tyrenes ydelsesmæssige Afstamning, og saaledes at der for disse Bedømmelser gaves ligesaa stor Pengepræmie som for Individsbedømmelsen.

I de seneste Aar er ogsaa ved Dyrskuerne foretaget Afstamningsbedømmelse for Svin.

I de sidste 3 Aar er Afstamningsbedømmelsen foretaget ved Fællesudvalg indenfor de 3 Landboforeninger: Aarhus Amts landøkonomiske Selskab, Høver og Ny Solbjerg, der udgør Fællesledelsens Omraade.

Dyrskuerne har gennem Tiderne været Aarets Hovedbegivenhed i Foreningen. De ledes af Foreningens Bestyrelse specielt ved Forretningsudvalget, idet dog Regler for Skuerne er udarbejdet i Samarbejde med Husdyrbrugsudvalget. Et Medlem af dette Udvalg har forestaaet selve Ordningen af Dyrskuepladsen, og dette Hverv har fra 1921 til 1928 været varetaget af *P. L. Pedersen,* Aaby Bækgaard, fra 1929 til 1934 af *Karl Kjeldsen,* Vejlby, og herefter af *Rs. Bendixen,* Frydenlund.

Ved de senere Aars Dyrskuer har der ved Skuerne været givet Karakteristik af Skuets Afdelinger for Heste og Kvæg. For Hesteafdelingens Vedkommende har Statskonsulent *Aug. Kjær* flere Gange velvilligst givet denne Karakteristik, medens den i andre Aar er afgivet af Konsulent *A. C. Christensen,* og for

Kvægafdelingens Vedkommende af Konsulent *Nic. Bonde*, Aarhus.

Foruden de almindelige Dyrskuer forsøgte man omkring Aarhundredskiftet at holde Salgsskuer i Efteraarstiden, men det blev kun faa Aar, hvorefter der ikke var saadant, før man i 1918 iværksatte *Plage- og Ungkvægsskuer*. Der blev kun afholdt saadanne Skuer i Oktober Maaned i Aarene 1918 og 1919, idet Tilslutningen hertil blev for ringe.

Proprietær Rasmus Bendixen

Paa samme Maade gik det med Avlsdyrauktioner, som kun gennemførtes et enkelt Aar, og derefter en Aarrække i Samarbejde med Fællesledelsen ved Auktionerne i Skanderborg.

Fjerkræavlen.

Gennem Aarhundreder har hver Gaard haft sit eget lille Hønsehold, og paa gamle Kobberstik og Malerier ser man smaa toppede Høns færdes paa Mødding og Gaardsplads eller i Stald og Lade. Hønsene var Husmoderens, og de skaffede hende lidt Æg i Foraarstiden og noget Slagtefjerkræ, men ved deres Færden og Skraben udsatte de sig ofte for Mændenes Vrede.

Hønsene maatte selv søge Størsteparten af Føden, og derfor ser man ofte følgende Vendinger brugt som Ros for de nye Racer, der i 70erne indførtes her til Landet: „Flittige Søgere og sikre Rugere og omhyggelige Mødre".

Ved Udskiftningen og Udflytningen af Gaardene efter Stavnsbaandets Løsning skabtes Muligheden for, at Folk kunde faa Plads til Nutidens store Hønsehold, idet man paa enligt liggende Gaarde helt anderledes kan faa Plads til Hønse- og Kyllingegaarde, end i de sammenbyggede Byer, man havde før. — Bortset fra lidt Torvesalg af Æg og Høns var Hønseholdet og andet Fjerkræhold væsentligt beregnet for Husholdningens Forsyning, men i Aaret 1865 begyndte man at udføre Æg, og senere voksede Ægeksporten stærkt. Den første Tælling af Hønsene fandt Sted i 1888, og vi havde da 4,5 Mill. Høns. I 1920 var

Hønseholdet vokset til 14 Millioner og har været jævnt stigende til 1939, da Antallet var 28 Millioner Høns og Kyllinger. Ægeksporten i de tre tilsvarende Aar var henholdsvis 5, 27 og 88 Millioner Snese Æg.

Inden den nuværende Krig havde Danmark opnaaet at staa som det Land i Verden, der havde den største Ægeksport af alle Lande, og tillige det Land, der havde det største Antal Høns pr. Indbygger.

Hønseholdet er som et følsomt Barometer overfor Uro og Krig, og i det sidste Par Aar er Hønseholdet og Ægproduktionen faldet stærkt. Aarets daarlige Kornhøst og Prisforholdene har gjort Vanskelighederne endnu større, men Avlsdyr og Rugeanlæg samt Hønseholdernes Anlæg og indvundne Erfaringer er i Behold, og naar der atter bliver Fred og der kan importeres Korn, vil Hønseholdet hurtigt kunne bringes op til samme Størrelse som før Krigens Udbrud.

* * *

Skønt Aarhusegnen ikke i de sidste Aaringer har haft samme voldsomme Udvikling i Hønseholdet, som mange andre Egne, har mange af de Folk, der i Tidens Løb har haft stor Betydning for Fjerkræavlen, haft Tilknytning til Aarhus.

I 70erne blev der ofte klaget over de danske Æg, der eks-

Constantinsborg ved Brabrand

porteredes til Hamborg, og den danske Generalkonsul der, Godsejer Pontoppidan, Konstantinsborg, indbød da i Aaret 1878 en Kreds af Aarhusborgere til et Møde paa Konstantinsborg ved Brabrand, hvor han tilbød dem at skænke 400 Kr. som Grundfond til en „Forening til Fjerkræavlens og Æghandelens Fremme". Den 30. November samme Aar stiftedes ved et offentligt Møde paa Aarhus Raadhus Verdens første Fjerkræavlerforening, og Formand blev Kammerraad Eriksen, der tillige var Formand for Aarhus Amts landøkonomiske Selskab. Senere blev Lensgreve Frijs, Frijsenborg, Formand for Foreningen. Sekretæren var Overretssagfører Høegh Guldberg, der ligeledes var Sekretær for Aarhus Amts landøkonomiske Selskab. 1879 holdt Foreningen sin første Udstilling i „Vennelyst", og der var udstillet 79 Høns. Foreningen udgav „Tidsskrift for Fjerkræavl", og Redaktør var Adjunkt Stefan Bricka.

Foreningen virkede foruden ved Udgivelse af Medlemsbladet og Afholdelse af Fjerkræudstillinger tillige ved Uddeling af Rugeæg af Høns af ren Race.

I de følgende Aar opstod nye konkurrerende Foreninger, men alle Foreninger blev Tid efter anden sluttet sammen til den nuværende „Danmarks Fjerkræavlerforening", som saa igen har lokale Amtskredse.

I 1880 paabegyndtes Præmiering af hele, velledede Hønsehold, og det første Amt, hvor Foreningen afholdt en saadan Konkurrence, var Aarhus Amt, hvor der havde meldt sig 7 Deltagere.

Det var næsten udelukkende Byfolk, der i de første Aar tog sig af Arbejdet for Hønseavlens Fremme, da Landboerne ikke havde Interesse for et saadant Arbejde og først i Landbrugskrisens Aar i 30erne fik alle Landmænd Forstaaelse af det rationelle Hønseholds Betydning for et Landbrugs Økonomi. I disse Aar var Hønseholdets Økonomi særlig god, da Kornpriserne var meget lave. Hønseholdet blev i disse Aar en Løftestang for mange, og især i de mindre Landbrug var Indtægterne fra Hønseholdet ofte Hovedindtægten. Det var i disse Aar, Erhvervshønserierne og de store Rugerier opstod, ligesom det rationelle Avlsarbejde blev sat i System.

Aarhus Amts landøkonomiske Selskab, som ved sin Formand og Kasserer var med til Starten af den allerførste Fjerkræavlerforening, har ellers ikke haft noget særligt Udvalg for Fjerkræ-

avlen før 1939. Ved Selskabets Dyrskuer kunde Medlemmer udstille Fjerkræ, men da Tilslutningen til Fjerkræafdelingen kun var ringe og Udstillerne væsentligt var Byfolk, har man nu opgivet at have Fjerkræ paa Skuet.

Det maa ogsaa siges, at Sommertiden ikke er den rigtige Tid for Afholdelse af Fjerkræudstillinger, og Danmarks Fjerkræavlerforening og dens Amtskredse, der om Efteraaret afholder sine specille Kaaringsskuer, kan derfor bedre løse denne Opgave.

I 1933 nedsattes et Fjerkræavlsudvalg paa Foranledning af Proprietær *S. Sørensen, Agerskov,* Hørning, og i to Aar afholdt dette Udvalg Konkurrence mellem hele Hønsehold. Da Konkurrencer bedst afholdes amtsvis, blev paa Foranledning af Konsulent *Aage Christensen,* Risskov, i Aaret 1935 „Fællesudvalget for Fjerkræavlen i Aarhus Amt" nedsat, idet Fjerkræavlerforeningen, Husmandsforeningerne og Nabo-Landboforeningerne indtraadte i Udvalget, og i de følgende Aar har dette Udvalg fortsat Afholdelsen af Konkurrencer med Varmemester *H. Henriksen,* Aarhus, som Formand, og Konsulent Aage Christensen som Sekretær og Fællesdommer. Af Tabellen vil man kunne se Fremgangen i Ægantal pr. Høne hos Deltagerne i de fem Aar.

Æglægning pr. Høne hos Deltagerne i Fællesudvalgets Konkurrence

Hele Aaret	Klasse A	Klasse B
1935—36	176	162
1939—40	201	104
deraf Vinteræg:		
1935—36	40	38
1939—40	85	81

Deltagerne i Klasse A har Enkeltdyrskontrol

Gennem Husdyrudvalget har man ogsaa skaffet Medlemmerne gode Brugskyllinger paa samme Maade, som man har optaget Frøsalget — Kyllinger er jo at ligne ved „Hønsefrø". Da det i de senere Aar har været let at faa gode Kyllinger fra Hønsehold, der er i Konkurrencer, er denne Opgave næsten faldet bort.

Gennem Afholdelse af enkelte Foredrag om Fjerkræavl er der ligeledes bragt Medlemmerne nogen Hjælp i den Tid, hvor man gik over til den nye rationelle Form for Hønsehold. Folk har maattet betale — ofte dyre — Lærepenge, inden de har faaet

fornøden Erfaring i kunstig Udrugning af Kyllinger paa Maskine, Opdræt i forskellige Slags Kyllingemødre og Indretning af moderne Hønsehuse. De sidste 10 Aars rivende Udvikling in-

denfor Hønseholdet har for mange staaet som et Eventyr. Det er afbrudt i Øjeblikket, men efter Krigens Afslutning haaber vi. der kan føjes et nyt Kapitel til dette Eventyr, thi Danmark har ved sin Beliggenhed tæt ved to store Industrilande og ved den

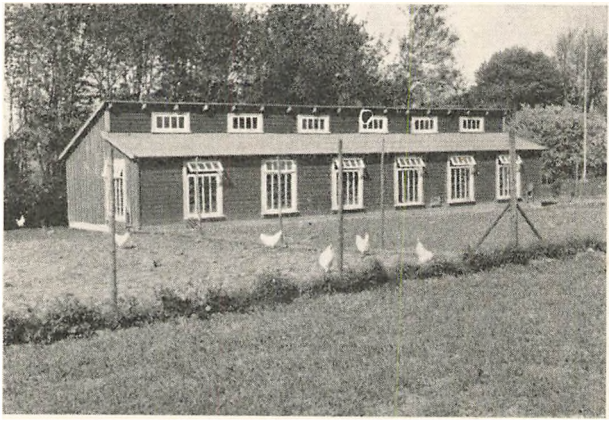

stærke Udstykning i mange fritliggende Landbrug samt ved den direkte Import af Korn og Foderstoffer fra oversøiske Lande mange Muligheder for at blive det førende Land igen i Verden som Ægeksportør.

PLANTEAVLSARBEJDET

Ved A. M. Diederich.

Selskabets Virksomhed for Planteavlen.

Maalet var eet — Vejene mange.

Maalet er formuleret i den Indbydelse, der udsendtes den 24. Marts 1842. Vejene er ikke altid de samme. Tiderne skifter. Samfærdselsmaader og -midler ændres. Nye Markeder opstaar — gamle forsvinder.

En Tid: Eksport af Korn mod Vest og af Fedekvæg mod Syd. Korndyrkningen og Græsningen danner Grundlaget.

En anden Tid: Eksport af Flæsk, Smør og Æg. Stor Grovfoderavl herhjemme. Import af store Mængder Korn og Oliekager. Majs fra Canada, Rug fra Polen og Rusland er tildels Grundlag for Fedning af de Grise, som Englænderne spiser tii Frokost som ristet Bacon. Bomuldsfrø fra Texas, Soyabønner fra Østasien, Solsikker fra Rusland og Jordnødder fra Indien synes os uundværlige som Proteinkilder i Mælkeproduktionen.

En tredie Tid: Landegrænser spærres. Eksportens Strøm vendes fra Vest til Syd. Raastoffer udefra mangler. Selvforsyning bliver Parolen.

Planteavlerens Maal var dog stedse det samme: At opnaa det størst mulige Udbytte af Danmarks Jord. Forrykkes end Forholdet mellem de forskellige Kulturplanter vi dyrker, saa er der dog en fast Linie i den Udvikling, som er fulgt og skal følges frem i Tiden.

* * *

Planteavlen i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede.

Inden for Planteavlens Omraade saavel som paa andre landøkonomiske Omraader er det 19. Aarhundrede rigt paa Fremskridt og Forbedringer. Virkningen af Landboreformerne og Skolereformen i Slutningen af forrige Aarhundrede viser sig nu i sit fulde Omfang, ikke blot folkeligt og politisk, men ogsaa i høj Grad i Landbrugets faglige Udvikling.

I Begyndelsen af det 19. Aarhundrede anvendtes endnu overvejende Kobbelbruget som Sædskifte, saaledes at man havde 4—5 Aar med Korn efterfulgt af 4—5 Aar med Græs. Det var en Drift, som virkede udpinende paa Jorden og ikke gav Mulighed for store Kornfold.

Jordbearbejdningsredskaberne var daarlige. Ploven var almindeligvis den tunge Hjulplov, der krævede 4 Hestes Forspand. Harverne var af simpel Konstruktion, som Regel af Træ, i bedste Fald med Tænder af Jern, ofte er disse dog ogsaa af Træ.

Mergling er kun lidt kendt, og Dræning slet ikke.

Korndyrkningen omfattede de gamle danske Landsorter, Kløver og Græsfrø anvendtes i Almindelighed ikke, saa den Tids Græsmarker har ikke betinget nogen stor Produktion, hverken af Hø eller til Afgræsning.

Der skete dog allerede i første Halvdel af det 19. Aarhundrede store Fremskridt paa Agerdyrkningens og Planteavlens Omraade.

I Slutningen af 40erne er Brakmarken almindelig i de fleste Sædskifter, ofte dyrkes en Afgrøde Raps ind imellem Kornafgrøderne, og man har begyndt at besaa Udlægsmarken med Rødkløver, Hvidkløver, Rajgræs og Timothe. Provsti-Rug har mange Steder afløst Gl. dansk Rug, ligesom 2radet Byg er ved at blive almindelig i Dyrkningen.

Svingploven har begyndt at afløse Hjulploven, og 1840 indførtes Svenskharven.

Merglingen er omkring 1850 i fuld Gang, og Dræning med brændte Rør begynder at vinde Udbredelse.

* * *

Selskabets første Virksomhed til Fremme af Planteavlen.

Blandt de første Opgaver paa Agerdyrningens Omraade, som det nystiftede Aarhus Amts landøkonomiske Selskab tog op, var Afholdelse af Præmiepløjninger. Disse Præmiepløjninger

havde stor Betydning for Svingplovens almindelige Udbredelse.

I Aarene 1843—44—45 afholdtes Præmiepløjning paa Marselisborg, Haraldslund og Ristrup. Konkurrencerne samlede stor Tilslutning. Paa Haraldslund var der ikke mindre end 1000 Tilskuere.

Desuden udsattes Præmier for Brak og for Huslodders Dyrkning.

Ved Præmiepløjningerne konkurreredes i to Hold, eftersom Trækkraften var Heste eller Køer og Stude. Brakmarken spillede i Datidens Landbrug en stor Rolle: „Vis mig din Brakmark, og jeg skal sige dig, hvad Landmand du er" hed det sig den Gang.

I 50erne og fremefter gik det stærkt med Merglingen og Dræningen. Kornpriserne var gode, og Merglingen forøgede Foldudbyttet betydeligt. Et almindeligt Sædskifte den Gang var: Helbrak, Vintersæd, Byg, Havre, Ærter og Kartofler, Byg, Havre og 3—4 Aars Græs.

Da Korndyrkningen paa dette Tidspunkt var Hovedproduktionen i dansk Landbrug, fik Brakmarken som Regel al Staldgødningen. Kløver- og Græsmarkerne var Stedbørn, men kunde dog saa nogenlunde tilfredsstille den Tids forholdsvis beskedne Kvæghold.

Til Trods for, at det som nævnt var Kornsalg, der var den bedste Indtægtskilde i den første Tid efter Selskabets Stiftelse, var det dog paa Kvægbrugets Omraade, det meste Arbejde blev lagt. Dyrskuet var Midtpunktet blandt Opgaverne. Noget egentligt systematisk Planteavlsarbejde fandt ikke Sted den Gang. Man indskrænkede sig til nu og da at drøfte forskellige Planteavlsspørgsmaal ved Diskussionsmøder.

Det var ikke mindst Emner vedrørende den saa smaat begyndende Rodfrugtdyrkning, der var fremme ved Møderne.

Et andet Emne hed: „Om Gødningens Behandling, navnlig med Hensyn til , hvad der er at gøre for i Gødningen at bevare den for Planternes Vækst saa nødvendige Ammoniak".

At Datidens Græsmarksplanter, især Kløveren, den Gang var betydelig mere usikre i Dyrkningen fremgaar af, at man ved et Diskussionsmøde i Vinteren 1860 drøftede Emnet: „Hvilke Græsarter kan erstatte Kløveren, der som Følge af de foregaaende Aars tørre Beskaffenhed lover saa daarligt et Udbytte i de nærmeste Aar". Diskussionen er delvis gengivet i det Fest-

skrift, som blev udgivet i Anledning af Selskabets 50 Aars Jubilæum 1892. Efter dette gengives følgende: „Det italienske Rajgræs blev meget anbefalet som skikket til at saa efter med, og mange syntes i større Omfang tilbøjelige til at forsøge dette Græs, hvorvel der ogsaa advares imod at bruge en Frøsort, der var saa lidt kendt og hidtil saa lidt benyttet, da det var begrundet i Tilfældighed, at Kløveren var mislykket, saa der ikke syntes at være Grund til at afvige fra den sædvanlige Græsblanding, naar man ellers i det hele var fornøjet med den".

I disse Aar drøfter man ogsaa Spørgsmaalet om Kunstgødning og dennes Værdi i Forhold til Staldgødning.

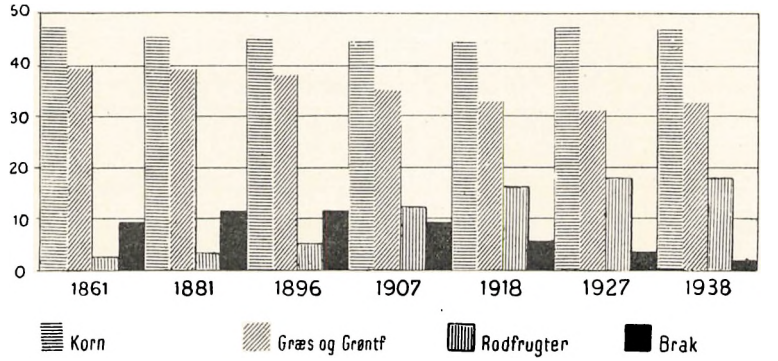

For at forstaa, hvor meget mere famlende Datidens Landmænd stod overfor dette og lignende Spørgsmaal, maa man erindre, at den Gang kendte man ikke Markforsøgets Veje til Besvarelse af Spørgsmaalene.

Rodfrugtdyrkning begynder som før nævnt i disse Aar at vinde Interesse.

Ved en Forhandling efter et Møde, hvor Emnet var: „Var det ikke ønskeligt, at Dyrkningen af Rodfrugter paa dertil velkultiverede Jorder og navnlig blandt de mindre Jordbrugere blev mere almindelig?" oplystes, at paa en Gaard, hvor der nu i flere Aar var dyrket Roer, blev Udtynding og Lugning i Radene betalt med 12 Kr. pr. Tønde Land. Optagning, Topafskæring og Læsning paa Vogne betaltes med 10 Kr. pr. Tønde Land. Udbyttet havde i 1861 vekslet mellem 200 og 270 Tønder Roer pr. Tønde Land. Alle anbefalede Roerne som et godt Foder. Det er dog først i Slutningen af 70erne, da Kornprisen er for sta-

dig nedadgaaende, at Rodfrugtdyrkningen i større Stil vinder Indpas.

Foranstaaende Figur viser Forskydningen i Arealbenyttelse for hele Landet fra 1861 til 1938.

Af Opstillingen fremgaar, at den største Ændring i Arealbenyttelsen i den paagældende Aarrække vedrører Rodfrugt- og Brakarealet. Det første er fra at udgøre 2 % af Arealet i 1861 (det meste af de 2 % var Kartofler) vokset til 18 %, medens Brakarealet er gaaet tilbage fra 9 % til knap 1 %.

Baggrunden for denne store Ændring i Agerbruget omtales andet Sted i Bogen.

I 1880 afholdt Selskabet sin første Planteavlsudstilling, eller som man kaldte det, Høstudstilling i Dagene den 15.—16.—17. Oktober i Haandværkerforeningens Lokaler i Aarhus.

Der var udstillet Korn og Bælgsæd, saavel tærsket som utærsket, samt Markfrø, Roer og Kartofler, Træfrugt, Køkkenurter, Blomster, Havefrø, Frugt- og Løvtræer.

Et Planteavlsspørgsmaal, som jævnligt var paa Dagsordenen i disse Aar, var Dyrkning af Sukkerroer.

Første Gang, Spørgsmaalet drøftes, er i 1872, da Godsejer Ingerslev ved Foraarsgeneralforsamlingen meddeler, at han gratis kunde uddele Prøver af Sukkerroefrø og vilde opfordre Folk til at gøre Forsøg.

Næste Gang er i 1882, da Godsejer Ingerslev indleder en Forhandling om „Dyrkning af Sukkerroer". Forpagter J. Petersen, Maribo Ladegaard, gav en Del Oplysninger om Forholdene paa Lolland; han anbefalede Dyrkningen og foreslog, at der nedsattes et Udvalg til at undersøge Forholdene paa Fyn og Lolland. Under Diskussionen oplystes, at der af Aarhus By var nedsat et Udvalg til at tage Spørgsmaalet om Anlæg af en Sukkerfabrik i eller ved Aarhus By under Overvejelse, og at Landboforeningen opfordres til at udnævne tre Mænd til Supplering af nævnte Udvalg.

Resultatet blev, at der nedsattes et Udvalg udelukkende af Landmænd til at fremme Sagen. I Februar 1883 gav Forpagter W. Petersen, Marselisborg, Meddelelse om „Sukkerroedyrkningen her paa Egnen i 1882". I Gennemsnit havde man 330 Kr. pr. Tønde Land. Taleren paaviste, at man selv med Transport til Odense kunde have Nytte og Udbytte af at dyrke Sukkerroer.

Broge foreslog at arbejde hen til, at vi snart kunde faa dyr-

ket et passende Areal med Sukkerroer og da faa en Fabrik anlagt ved De danske Sukkerfabriker eller maaske helst paa Aktier blandt Egnens Landmænd.

Trods den ret omfattende Interesse for Spørgsmaalet, som førte til mange Drøftelser og Nedsættelse af flere Udvalg end de allerede nævnte, kom det dog aldrig ud over Forhandlingsstadiet med en Sukkerfabrik i Aarhus.

* * *

En Planteavlsforanstaltning, som Selskabet støttede paa forskellige Maade, var Læplantning omkring Hus og Mark.

Læplantningens Betydning var flere Gange paa Dagsordenen ved Møder. Direkte ydede Selskabet sin Støtte ved flere Gange at uddele Præmier for godt anlagte Læplantninger.

I 1898 ved Selskabets Foraarsgeneralforsamling blev der for første Gang valgt Ordførere for de forskellige Grene af Selskabets Virksomhed. Som Ordfører for Planteavl valgtes *J. Chr. Elgaard*, Elgaardsminde.

Fra den Tid skriver sig det mere systematiske Arbejde til Fremme af Planteavlen indenfor Selskabets Omraade.

* * *

Planteavlsarbejdet efter Aarhundredskiftet.
Planteavlsudvalgets Oprettelse og Virksomhed.

Planteavlsforsøg.

De Mænd, der banede Vejen for det landøkonomiske Forsøgsarbejde i Danmark, skal kort nævnes som Indledning til dette Afsnit.

Forsøgsarbejdet paabegyndtes af Skolelærer *P. Nielsen* paa Skolelodden i Ørslev ved Skelskør. Hans Virksomhed paa dette Felt var saa betydelig, at han i 1882 udnævntes til Statskonsulent i Planteavl. Skolelodden blev snart for lille til det Arbejde, P. Nielsen havde taget op, og 1886 oprettedes Tystofte Forsøgsstation med P. Nielsen som Forstander. I Jylland oprettedes paa samme Tid Askov Forsøgsstation med *Fr. Hansen* som Leder. Frederik Hansen fik dels gennem sin Virksomhed i Askov, men tillige gennem sin Foredragsvirksomhed, en ikke ringe Indflydelse paa Forsøgsvirksomhedens Udvikling i jydske Landboforeninger.

I Aarhus Landboforening var Fr. Hansen flere Gange Indleder ved Diskussionsmøder i Planteavl. De første *lokale* Markforsøg udførtes i Københavns Amts Landboforening i 90erne under Ledelse af Professor Vestermann.

Første Gang, der er Tale om Markforsøg i Aarhus Amts landøkonomiske Selskab, er i 1898, da der bevilges 100 Kr. til dette Formaal. Beretning om disse første Forsøg foreligger ikke, men noget Omfang maa Forsøgsarbejdet have haft, idet der i Aaret 1900 bevilges 500 Kr. til Arbejdets Gennemførelse, samtidig med, at der søges om et tilsvarende Beløb i Statstilskud. I Foreningen af jydske Landboforeningers Beretning om lokale Markforsøg i jydske Landboforeninger for 1903 nævnes en Række Landboforeninger, som dette Aar for første Gang har udført Markforsøg, deriblandt Aarhus Amts landøkonomiske Selskab. Det kan altsaa kun være rigtigt, for saa vidt som det er første Gang, der er udarbejdet Beretning om Forsøgene.

Der blev i 1903 gennemført 5 Forsøg i Roer og 1 Forsøg i Korn.

Forsøgsarbejdet lededes af Forstander *Jens Nielsen*, Klank, der i 1902 var blevet Ordfører for Planteavl i Stedet for Elgaard. Selve Arbejdet i Marken udførtes af Landbrugskandidat H. Nielsen, Klank.

Forsøgsplanen for disse første Forsøg saa saaledes ud:

a: Ugødet.
b: 100 Pd. Chilesalpeter pr. Td. Land.
c: 100 Pd. Chilesalpeter + 200 Pd. 18 % Superfosfat.
d: 100 Pd. Chilesalpeter + 200 Pd. 18 % Superfosfat + 130 Pd. 37 % Kaligødning.
e: 200 Pd. Chilesalpeter + 200 Pd. 18 % Superfosfat + 130 Pd. 37 % Kaligødning.

Forstander Jens Nielsen, Ordfører for Planteavl 1902—05.

Ved Opgørelsen er Resultatet beregnet som Overskud i Kr. pr. Td. Land.

De fleste Forsøg gav Overskud; op til 24 Kr. pr. Td. Ld. I Beretningen for 1904 findes ikke mindre end 18 Forsøg, hvilket tyder paa at Selskabets Medlemmer er sluttet godt op om det

nye Arbejde. Det samme siges i Beretningen med følgende Ord: „og at Forsøgsarbejdet i det hele vil kunne gøre sin gode Virkning i Fremtiden blandt Egnens Landmænd, fremgaar tydeligt af den levende Interesse, hvormed saa godt som alle Forsøgsværterne har fulgt vort Arbejde".

I de første Aar er det næsten udelukkende Gødningsforsøg, der arbejdes med.

Brugen af Kunstgødning i større Udstrækning var ikke almindeligt paa dette Tidspunkt. De fleste stod derfor ret famlende overfor Spørgsmaalet om, hvilke Gødninger og i hvor store Mængder, de forskellige skulde anvendes, saa det er forstaaeligt, at Forsøgsarbejdet i de følgende Aar fortrinsvis drejede sig om Spørgsmaal vedrørende Jordens Gødskning.

De stigende Priser paa Landbrugsprodukter fra omkring Aarhundredskiftet og fremefter gav ogsaa gunstige Betingelser for dette Arbejde; idet en mere intensiv Udnyttelse af Jorden, herunder ogsaa forøget Gødskning, var en god Forretning.

Fra Beretningen for 1907 gengives Resultatet af ni Gødningsforsøg i Vaarsæd, hvor Planen var den foran nævnte.

Forsøgene er stillet op, eftersom de har givet Overskud eller Underskud.

Forsøg med:	Overskud	Underskud
For Superfosfat alene	5	4
For Superfosfat + Chilesalpeter	8	1
For Superfosfat + Chilesalpeter + Kaligødning	8	1

I samme Beretning findes Resultatet af det første Varietetsforsøg i Byg anlagt hos Gaardejer Jacob Schmidt, Ølsted. I Forsøget viser Tystofte Prentice-Byg sig Gaardens Byg (gl. dansk Byg) overlegen. Et andet Spørgsmaal, som belyses forsøgsmæssigt i disse Aar, er Betydningen af Tilførsel af Podejord til Lucernemarker.

Podning med Nitragin var den Gang ikke almindelig.

Forsøgene gav mægtige Udslag for Podning med Podejord. Størst var Udslaget i et Forsøg hos Forstander Back, Malling:

	Udbytte Pund Grønvægt pr. Td. Land		
	1. Slet	2. Slet	Ialt
Podet	20600	11050	31650
Upodet	5875	525	6400

Naar man betænker, hvilke Forudsætninger Landmanden havde for at finde frem til det rigtige en Menneskealder tidli-

gere, hvor Forsøgsvirksomhed var ukendt i Almindelighed, og saa nu, hvor disse forskellige Spørgsmaal tages op til forsøgsmæssig Belysning, vil man forstaa, hvilken enorm Betydning dette Arbejde fik, og hvilket fortrinligt Grundlag man nu fik for den landøkonomiske Vejledning vedrørende Planteavl.

At danske Landmænd var hurtige til at nemme Forsøgenes

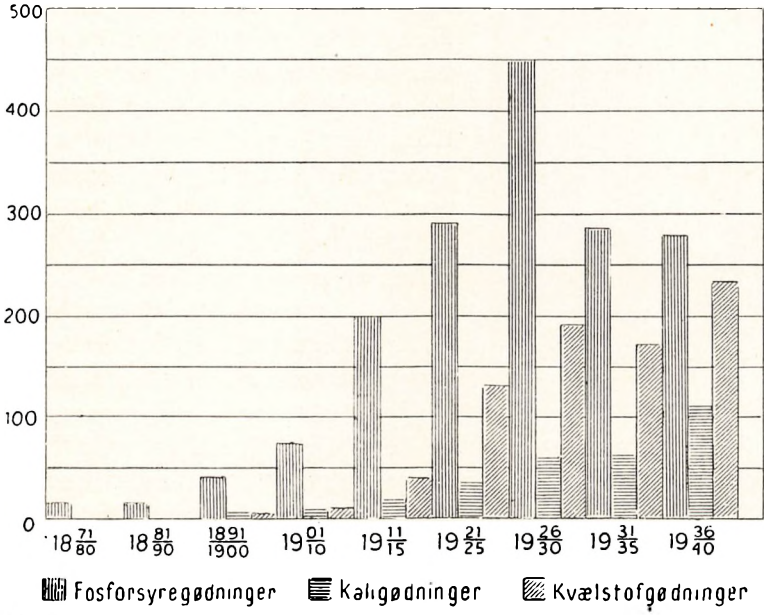

Tale, viser hosstaaende grafiske Fremstilling af Forbruget af de forskellige Gødninger fra 1871 til 1940.

At Planteavlsarbejdet i det hele taget tillægges større Betydning, fremgaar af den stigende Interesse, det bliver til Del saavel i Bestyrelsesmøder som ved Diskussionsmøder.

I 1904 drøftes ved et Bestyrelsesmøde: „Hvorledes bør Selskabets Virksomhed for Planteavl rettest foregaa?". — „Man skjønnede det bedst at indskrænke sig til Gødningsforsøg".

Aaret efter drøftede man: „Bør Selskabets Virksomhed for Planteavlen udvides, og da i hvilken Retning?"

* * *

Jens Nielsen, Klank, var Ordfører for Planteavl til i Efteraaret 1905; hans Afløser blev Foreningen af jydske Landboforeningers daværende Konsulent *Th. Madsen Mygdal.*

Ved et Møde i Foraaret fremsatte Madsen Mygdal Forslag

om Selskabets Virksomhed paa Planteavlens Omraade i Aaret 1906 og fik bevilget 100 Kr. maanedlig til Ansættelse af en Assistent for Sommeren. Assistenten var nuværende Gaardejer H. K. Rosager, Aarslevgaard.

Godsejer Madsen Mygdal, Ordfører for Planteavl 1905—08.

I 1907 foreslaar Madsen Mygdal at ansætte en Landbrugskandidat fra Askov som Assistent i Foreningen. Bestyrelsen mente ikke at kunne gaa ind paa dette Forslag, men ansaa det for vigtigt at drøfte Ansættelse af en Konsulent og i den tilstundende Sommer at ordne sig som sidste Sommer.

Man synes dog inden for Bestyrelsen at være klar over, at Tiden er inde til at ansætte en Konsulent, og ved en ekstraordinær Generalforsamling i December 1907 blev Beslutningen taget. — Den 16. Januar 1908 blev Landbrugskandidat *C. P. Lauridsen* antaget som Selskabets Konsulent med Tiltrædelse 1. Februar. Der var Opgaver nok til den nye Konsulent, og Tiden der fulgte, viste, at C. P. Lauridsen var Manden, der evnede at føre Opgaverne igennem.

Lauridsen fortæller selv, at da han forhandlede med Bestyrelsen om Pladsen som Konsulent, sagde den daværende Formand, P. Schmidt, Skæring, til ham: „Ja, De kan godt faa Pladsen, men De kan ikke leve af den!" Lauridsen lod sig heldigvis ikke afskrække af disse Fremtidsudsigter, men tog fat og udførte i de 11 Aar, han virkede som Selskabets Konsulent, et stort og dygtigt Arbejde paa mange Omraader, først og fremmest paa Planteavlens Omraade, men ogsaa, som det vil ses ved Gennemgang af andre Afsnit af Bogen, paa andre Felter inden for Selskabets Virksomhed. Samme Aar som C. P. Lauridsen ansattes, skete der en Ændring i Planteavlsvirksomhedens Ledelse, idet Ordførerskabet ophæves og i Stedet nedsættes det første Planteavlsudvalg.

Udvalget bestod af *Niels Nielsen*, Vindskovgaard, *Kr. Poulsen*, Skaade, og *Evald Due*, Skibby. Niels Nielsen blev Udvalgets første Formand. Den 31. Januar 1908 holdt Planteavlsudvalget sammen med Konsulent Lauridsen sit første Møde, paa

hvilket det vedtoges at iværksætte følgende Forsøgsarbejder: *A. Gødningsforsøg:* 1) i Vintersæd, 2) i Vaarsæd), 3) i Roer, 4) i Græs. *B. Andre Planteavlsforsøg:* 1) Forsøg med Kalk til Korn, Roer og Græs, 2) Forsøg med Kalk til Lucerne, 3) Forsøg med forskellig Afhugningstid for Lucerne, 4) Stammeforsøg med Roer, 5) Forsøg med Bekæmpelse af Ukrudt, 6) Saatidsforsøg med Havre. 7) Forsøg med Ajle udført til forskellige Tider og under forskellige Vejrforhold.

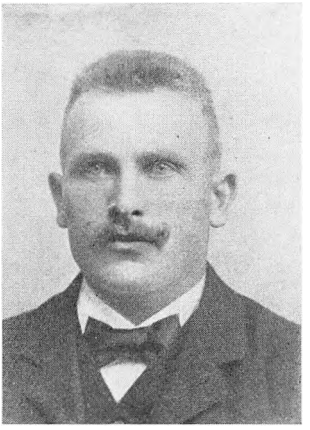

Gaardejer Niels Nielsen, Planteavlsudvalgets Fmd. 1908—12

Som det ses, var det et meget omfattende Program for Forsøgsarbejdet, der her var lagt.

Der blev ikke kaldt forgæves paa Forsogsværter, allerede den 17. Februar var der indkommet Begæring om 13 Kalkforsøg, 13 forskellige Gødningsforsøg, 3 Afhugningsforsøg i Lucerne, 9 Varietets- og Stammeforsøg, 2 Saatidsforsøg i Havre og 1 Forsøg med forskellig Udstrøningstid for Superfosfat og Kaligødning.

I 1909 indkom der 65 Begæringer om at faa Forsøg anlagt.

Disse Tal viser, at der blandt Landmændene var stor Interesse for Forsøgsarbejdet, og at der efterhaanden blev taget flere Forsøgsopgaver op. I Sortsforsøgene er det de gamle danske Sorter, der sættes paa Plads. I 1908 har Tystofte Prentice-Byg hos 4 Forsøgsværter været sammenlignet med Gaardens Byg og overalt givet størst Udbytte. — Blandt Havresorterne viste Gul Næsgaard Havre sig at være den bedste.

I Roeforsøgene sammenligner man almindeligt Handelsfrø med Frø af de 1. Klasses Stammer og finder et betydeligt Merudbytte for de sidstnævnte.

Det er i disse Aar, de syntetiske Kvælstofgødninger begynder at vinde Indpas i Landbruget, tidligere var Chilesalpeter næsten eneraadende paa Markedet.

Fremkomsten af disse medfører naturligvis, at der anlægges en Del Forsøg, hvor Virkningen af Chilesalpeter og de nye Kvælstofgødninger sammenlignes. Det hedder i Beretningen herom, at Kvælstof i Norgesalpeter fuldt ud har været paa Højde med Kvælstof i Chilesalpeter. Derimod har Virkningen

af Kvælstof i Kalkkvælstof og Svovlsur Ammoniak ikke engang været halvt saa stor. Iøvrigt præsenteres de nye Gødninger med følgende Bemærkninger: „Det skal endvidere bemærkes, at baade Norgesalpeter og Kalkkvælstof er mindre bekvemme at have med at gøre end Chilesalpeter.

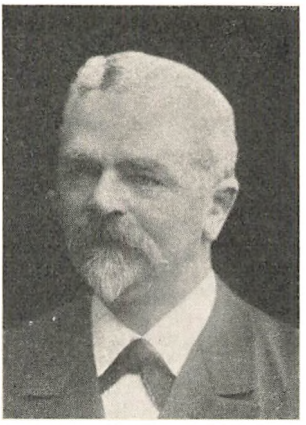

Proprietær S. Pedersen
Planteavlsudvalgets Fmd. 1912—14

Norgesalpeter er et hvidt, smaagrynet Materiale, hvoraf det yderste Lag ofte er gaaet i meget haarde Klumper. Det kan ikke godt udstrøs i fugtigt Vejr, da det ved Berøring med Fugtighed bliver dejgagtig og ikke vil slippe hverken Fingre eller Redskaber.

Kalkkvælstof er et blaasort Pulver, der støver lige saa galt som Thomasslagge, lugter afskyeligt og er højst ubehageligt at indaande eller at faa i Øjnene".

At man den Gang har staaet uvis overfor Spørgsmaal vedrørende Gødskning, som vi i Dag finder ganske selvfølgelige, viser følgende Uddrag af Beretningen om nogle Forsøg med Superfosfat, Kaligødning og Kvælstofgødning til Ny-Kløver-udlæg: „Det er jo en ret almindelig Erfaring, at Udlæg i første Afgrøde efter Roer ofte giver en mindre tilfredsstillende Kløvermark. Forsøgenes Formaal har da været at undersøge, om et Tilskud af Kunstgødning kan hjælpe herpaa, samt at vise de forskellige Gødningers Virkning paa Kløveren. Ved et Blik paa Afgrødens botaniske Sammensætning fremgaar det med stor Tydelighed, at Superfosfat og Kaligødning i Forening har hjulpet Kløveren frem i betydelig Grad; derved har den taget Magten over Græsset, der jo ikke har faaet sit Behov tilfredsstillet af disse to Gødninger alene. Det ses, at Superfosfat alene har virket i samme Retning, men først ved Anvendelse af dem begge er den store Fordel kommet frem. Chilesalpeter har ogsaa virket — ganske betydeligt endda —, men i modsat Retning, idet den har hjulpet Græsserne frem, men ikke Kløveren".

Ved Forsøg med Ukrudtsbekæmpelse anvendes i disse Aar Jernvitriol, som viser saa god Virkning, at man begynder at drage til Felts mod de gule Marker.

I Sortsforsøgene viser Petkusrugen sin Overlegenhed over de almindeligt dyrkede Sorter, og Tystofte Smaahvede giver i et Forsøg 600 Pund Kærne mere pr. Tønde Land end Gaardens Hvede.

* * *

I det foregaaende er givet en Beskrivelse af de første udviklingsrige Aar indenfor Forsøgsarbejdet. De fleste af de omtalte Forsøgsopgaver er fortsat i en Aarrække, nogle helt op til i Dag, maaske stillet op paa en anden Maade, men f. Eks. for Gødningsforsøgene dog omtrent det samme.

Indenfor andre Arter af Forsøg er Forsøgsspørgsmaalene ændret med Tiden. Nye Kornsorter og Roestammer er kommet frem som Resultat af Forædlingsarbejdet paa disse Omraader, og alle, der har haft nogen Betydning, har været med i de lokale Forsøg gennem Aarene. Efter Prenticebyg kom Guldbyg, Binderbyg, Opalbyg, Keniabyg og nu Majabyg.

For Havresorternes Vedkommende gik Vejen over Gul Næsgaardhavre og Sejrhavre til Ørnhavre og Foldhavre.

I 1915 gennemførtes en Del Forsøg med Ajle til forskellige Afgrøder, og til Sammenligning af Værdien af Kvælstof i Ajle og Salpetergødningerne. Man fandt den Gang, at Ajlekvælstoffets Værdital i Forhold til Salpeterkvælstof var 63.

Der kan i denne Forbindelse være Grund til at gøre opmærksom paa, at lige før Aarhundredskiftet havde mindre end 50 % af danske Landbrug en Ajlebeholder. I 1923 havde 78 % af Landbrugene Ajlebeholdere.

Der er ingen Tvivl om, at Forsøg som de oven for nævnte har lært Landmændene at vurdere den flydende Gødning højere end tidligere; paa Grundlag af Forsøgene kunde Ajlens Værdi bedre vurderes i Kroner og Øre end før, det har uden Tvivl bevirket en mere hensigtsmæssig Opbevaring og Anvendelse af disse Værdier.

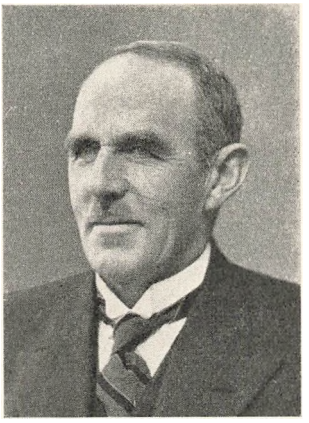

Gaardejer Evald Due
Planteavlsudvalgets Fmd. 1914—19

I Aarene under Verdenskrigen formindskedes Forsøgsarbejdets Omfang betydeligt. Antallet af Forsøg laa omkring en halv Snes om Aaret. Denne Nedgang i Antallet maa selvfølgelig

tages som et Udslag af de begrænsede Muligheder for Brug af Kunstgødning i disse Aar.

Der var ingen Interesse for Forsøg med Gødninger, som man ikke havde Adgang til at bruge i det Omfang, som Forsøgene angav som passende.

Som Eksempler paa nye Forsøgsopgaver, der toges op i disse Aar, kan nævnes: Saatidsforsøg i Roer, Afsvampningsforsøg, Overvintringsforsøg af Runkelroer til Frø paa Blivestedet, Forsøg med Sprøjtning af Kartofler og Forsøg med forskellig Foraarsbehandling af Jorden.

I de følgende Aar er der igen Fremgang i Forsøgenes Antal: 26 Forsøg i 1920, 43 i 1922 og 67 i 1924. I de første Aar af 20erne er der nogen Interesse for Ensilering. Som Følge heraf gennemføres der Forsøg med forskellige Ensilageplanter, blandt andet Gul Lupin, Blaa Lupin, Solsikke, Majs og Soyabønne, samt Undersøgelser over selve Ensileringen af disse Planter.

I Modsætning til nu var det Gæringsensilering i høje Taarnsiloer, man var interesseret i den Gang. Der blev ogsaa anlagt Forsøg til Sammenligning af Roer og forskellige af de foran nævnte Ensilageplanter. Roerne gik af med Sejren.

I Tyverne sker der en betydelig Fremgang i Avlen af dansk Frø af saavel Græsmarksbælgplanter som Græsser, især Bælgplantefrøavlen gaar frem netop i den Tid; det var ikke saa længe siden, at vi indførte en væsentlig Del af vort Forbrug af disse.

Gaardejer Villads J. Villadsen
Planteavlsudvalgets Fmd. 1919—32

En af Frøavlens gode Forkæmpere her paa Egnen var Planteavlsudvalgets daværende Formand, Gdr. *Villads J. Villadsen*, Egaa, der flere Gange i „Østjydsk Landbrug" slaar kraftigt til Lyd for en udvidet Frøavl af danske Kløverformer.

Denne Udvikling medfører, at Frøavlsforsøg af forskellig Art tages op, dels Forsøg, hvor danske og udenlandske Avlsstedsformer sammenlignes, og dels Forsøg med forskellige danske Typer. — Af andre nye Forsøgsopgaver, som tages op, kan nævnes Forsøg med forskellige Midler til Ukrudtsbekæmpelse.

Forsøg med Sukkerroer til Foderbrug sammenlignet med Runkelroer, afholdes ogsaa i Tyverne. Det var dog først lidt senere, at de tørstofrige Roer til Foderbrug fik væsentlig Betydning i Rodfrugtdyrkningen.

I de allerseneste Aar af det Tidsrum, som denne Bog omhandler, stillede den anden Verdenskrigs spærrede Landegrænser en Række nye Opgaver for Selskabets Planteavlsvirksomhed. Dyrkning af Olie- og Spindeplanter som Raastoffer til Industrien blev aktuel, og en forsøgsmæssig Belysning af forskellige Forhold denne Dyrkning vedrørende trængte sig paa til Besvarelse. Arbejdet blev taget op og en Del Forsøg med de nævnte Planter blev gennemført.

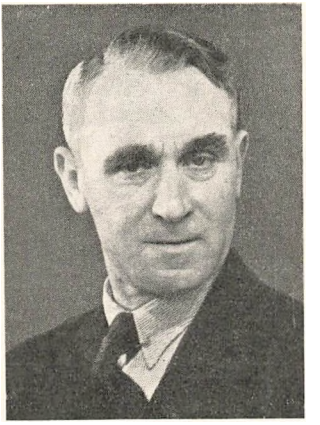

Gdr., Landbrugsk. Rich. Rasmussen
Planteavlsudvalgets Formand 1932—

* * *

Jordbundsundersøgelser og Grundforbedringsarbejder.

I Aarenes Løb har Selskabets Planteavlsudvalg medvirket ved Forundersøgelse og Planlægning af adskillige Grundforbedringsarbejder. Det første, der meddeles herom i Planteavlsudvalgets Forhandlingsprotokol, er, at der i 1915 blev planlagt en systematisk Undersøgelse af Grundforbedringsforholdene i Skibby By. Planen blev egentlig fremsat af Foreningen af jydske Landboforeningers Planteavlsudvalg, og Arbejdet blev samtidig taget op her ved Aarhus samt ved Viborg og Varde under Ledelse af de stedlige Planteavlsudvalg og Konsulenter. Om det samlede Arbejde, der var det første af denne Art, blev der udarbejdet Beretning af Konsulenterne Bonde i Viborg og C. P. Lauridsen i Aarhus.

Dermed var indledet en lang Række af saadanne systematiske Undersøgelser, hvorved man dels fik Jorden karakteriseret som vandlidende eller ikke vandlidende, og dels fik Jordens Kalktilstand bestemt baade paa Grundlag af Stedets Ukrudtsflora og ved Reaktionsbestemmelse i Jordprøver. Naar Undersøgelsen var afsluttet for et Omraade, blev der ud-

arbejdet et Kort over det paagældende Omraade, der viste Undersøgelsens Resultat, saavel med Hensyn til Fugtighedstilstanden som Kalktilstanden, samt udarbejdet en Beretning om Undersøgelsens Resultat. Værdien af saadanne Undersøgelser staar og falder selvfølgelig med, om de bliver udnyttet, det vil sige, de paaviste Mangler afhjulpet.

Med Opgaven „Undersøgelser af Jordens Grundforbedringstilstand" fulgte Opgaven „at afhjælpe Trangen for Dræning og Mergling". Af disse Opgaver blev den sidste delvis røgtet gennem Selskabets Planteavlsudvalg og ved dets Konsulent.

I 1919 skiftede Selskabet Konsulent. C. P. Lauridsen ønskede at træde tilbage til sin Gerning som praktisk Landmand, som han i de sidste Aar havde været samtidig med sin Konsulentvirksomhed.

Lauridsens Efterfølger blev Landbrugskandidat *Hartvig Larsen,* der da var Konsulent i Ny Solbjerg Landboforening.

En af de største Opgaver, som Hartvig Larsen kom til at løse, var Arbejdet med Undersøgelsen af Jordens Grundforbedringsforhold inden for Selskabets Omraade.

Naar en Undersøgelse var afsluttet og dens Resultat forelaa, blev Arbejdet som Regel efterfulgt af Mergelboringer paa den paagældende Egn, og der blev oprettet Mergelselskaber til at sørge for Mergelens Fremskaffelse og Udkørsel. Det var betydelige Omraader, der blev undersøgt hvert Aar i den Tid, ofte 5—6 Byer i Løbet af et Aar. Det fremgaar da ogsaa af Protokollen, at man har rettet Henvendelse til Statens Grundforbedringsvæsen om Hjælp til Udtagning af Jordprøver. Boringerne efter Mergel blev dengang foretaget af Danmarks geologiske Undersøgelser.

Med Merglingen gik det altsaa godt. Men for at det skulde være helt godt, skulde der ogsaa være Adgang til at faa de som vandlidende kortlagte Arealer drænet. For at faa denne Side af Sagen fremmet bedst muligt, fremsatte C. P. Lauridsen paa Foraarsgeneralforsamlingen i 1920 Forslag om Ansættelse af en Grundforbedringskonsulent under Selskabet. Da dette imidlertid ikke blev til noget, fremsatte Lauridsen et halvt Aar senere Forslag om, at der blev rettet Henvendelse til Hedeselskabet eller indledet Forhandlinger med det om Oprettelse af et Kontor og Ansættelse af en Distriktsbestyrer i Aarhus. Dette Forslag blev vedtaget af Bestyrelsen, og man henvendte sig til

Hedeselskabet med Tilbud om at stille de nødvendige Lokaler til Kontor til Raadighed.

Den 1. Marts 1921 var Hedeselskabets Kontor i Aarhus en Kendsgerning, idet Distriktsbestyrer Petersen den Dag aabnede Virksomheden i Lokaler ved Siden af Selskabets Kontor i Søndergade. — Distriktsbestyrer Petersen fortæller om Starten og Udviklingen siden, at til at begynde med var han ene Mand paa Kontoret og kunde endda faa Tid til at repræsentere Selskabet, hvis Hartvig Larsen var fraværende. Det omvendte skete ogsaa engang imellem, naar Distriktsbestyrer Petersen var paa Landet. Efterhaanden voksede Virksomheden. I Østergade 7 fik Hedeselskabet flere Kontorlokaler. Den 1. April 1940 flyttede Virksomheden til Parkallé 3, hvor den nu beskæftiger 16 Mand.

Allerede i 1924 oplyste Hartvig Larsen, at der til dette Tidspunkt var kortlagt 35,000 Tdr. Land og udtaget 7000 Jordprøver ved Grundforbedringsundersøgelserne.

Omfanget af Hedeselskabets Arbejde med Afvanding af Aarhusegnens Jorder fremgaar af nedenstaaende grafiske Fremstilling.

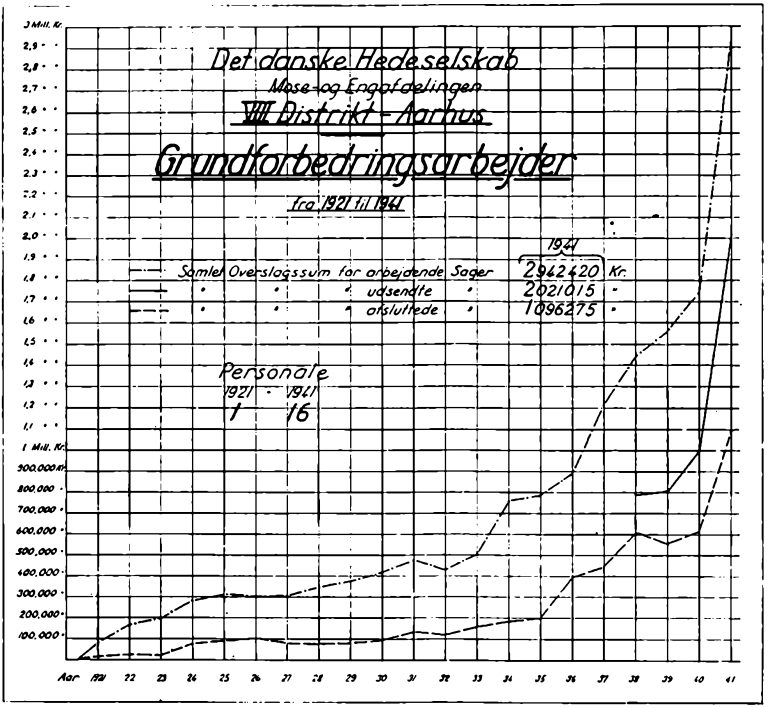

Da Konsulent Hartvig Larsen, desværre alt for tidligt efter menneskelige Begreber, døde i 1927, var den overvejende Del af Selskabets Omraade undersøgt og kortlagt, og en væsentlig Del af de kalktrængende Arealer var merglet. Mange Tusinde Kubikmeter Mergel blev kørt ud i disse Aar.

Æren for, at dette Arbejde blev fremmet saa stærkt til Gavn for Egnens Landbrug tilkommer i ikke ringe Grad Hartvig Larsen. Han agiterede gennem Medlemsbladet og ved Møder for at slutte op om Arbejdet med at faa Egnens Jord „gjort sund" gennem Mergling og Afvanding. Af en Mindeartikel om Hartvig Larsen i „Østjydsk Landbrug" gengives følgende: „Forsøgsarbejdet er i hans Tid gaaet stærkt frem. Arbejdet med Jordens Grundforbedring tog han fat paa med stor Iver, og det skyldes først og fremmest ham, at Undersøgelserne blev efterfulgt af praktisk Handling. Kursusarbejdet blev fortsat og Ungdomsarbejdet taget op i stor Stil". Aarhusegnens Landmænd har meget at takke Hartvig Larsen for: „Hans kloge og forstandige Raad, hans aldrig svigtende Elskværdighed, hans store Flid og ærlige Vilje til at stille alle Evner og Kræfter i Landbrugets Tjeneste".

En Ting er at skylde Taknemlighed, en anden at vise det. Aarhusegnens Landmænd viste det, idet der til en Indsamling til Hartvig Larsens Efterladte blev givet godt 4700 Kroner.

Foruden de omtalte systematiske Jordbundsundersøgelser er der gennem Aarene foretaget en Mængde mindre Undersøgelser for Kalktrang paa enkelte Ejendomme eller Dele af en Ejendom.

I de senere Aar er der foruden Kalktrangsundersøgelserne gennemført en Del Bestemmelser af Fosforsyretal og Kalital, efter at disse kemiske Metoder til Bestemmelse af Jordens Gødningstrang er udviklet, saa man kan benytte deres Resultater til Vejledning i Gødskningsspørgsmaal. Endnu er Gødningsforsøget dog det bærende paa dette Omraade.

* * *

Forevisningsmarker.

I Markforsøgenes Barndom spillede Forevisningsmarken i mange landøkonomiske Foreninger en betydelig Rolle. — Her kunde Folk ved Selvsyn erfare, hvorledes Forsøgsresultaterne blev til, omend Forsøgene og Demonstrationerne i en Forevisningsmark ikke anlægges helt ud som almindelige Markforsøg.

Det var dengang sikkert af stor Betydning for Udbredelsen af nye Sorter og Stammer, at Landmændene i Forevisningsmarken kunde se disse demonstreret Side om Side.

Aarhus Amts landøkonomiske Selskab og Hads Herreds Landboforening drev i nogle Aar en Forevisningsmark ved Malling Landbrugsskole i Fællesskab. Marken var anlagt i 1902 under Medvirken af Statskonsulent Fr. Hansen, Askov. Markens Areal var paa 2 Tdr. Land, og som Eksempel paa dens Drift nævnes her dens Benyttelse i 1903:

Hovedparten var delt i 8 Skifter med passende Mellemgange. Afgrøderne var: 1) Vintersæd, 6 Rug- og 6 Hvedesorter, 2) Havre, 12 Sorter, 3) Rodfrugter, 24 Roe- og Kartoffelvarieteter, 4) Byg, 12 Varieteter, 5) Bælgsæd og Staldfoder, 12 Varieteter af Blandsæd, 6) Havre, 7) Kløver og Græsser, 24 Sorter, 8) Kløvergræs, Halvbrak.

Der meddeles i Planteavlsberetningen fra 1903, at Marken var godt besøgt af Folk fra Egnen samt af flere større og mindre Selskaber og Foreninger. Forevisningsmarken i Malling overgik i 1907 til Foreningen af jydske Landboforeninger, der vilde benytte Marken til Fremavl af Sædekorn til andre Forevisningsmarker.

Foruden Forevisningsmarken i Malling drev Selskabet i en Aarrække en Forevisningsmark i Klank sammen med Høver Landboforening. I 1908 blev der af Foreningen af jydske Landboforeninger anlagt en Forevisningsmark i Tilknytning til Ungskuet og Landsudstillingen i Aarhus i 1909. Efter Udstillingens Afholdelse blev Marken overdraget til Aarhus Amts landøkonomiske Selskab til fortsat Drift.

Denne Mark havde dog kun kort Levetid, idet den blev nedlagt ved Udgangen af 1911. Besøget i Marken var for lille trods de mange Demonstrationer, der blev udført.

Konsulenten havde en fast Træffetid i Forsøgsmarken, hvor de Besøgende kunde faa Vejledning ved Gennemgang af Marken. Men det slog altsaa ikke til.

En medvirkende Aarsag til den hurtige Afvikling af dette Foretagende var dog, at Arealet var for uensartet, saa Forsøg og Demonstrationer for ofte mislykkedes.

Nu er Markforsøgene og den Vejledning, de kan yde, saa godt indarbejdet, at Forevisningsmarker har mindre Interesse.

Planteavlsudstillinger.

Planteavlsudstillingers Betydning er som Meddelelsesmiddel, nogen direkte Betydning til Fremme af Planteavlen kan de vel næppe tillægges.

Som Middel til at meddele Resultater fra Planteavlsarbejdets Omraade har de deres Betydning, idet de dels henvender sig til en Del Mennesker, som maaske ikke ad anden Vej stifter Bekendtskab med Forsøgsresultater og lignende, og dels fordi denne Meddelelsesmaade maaske huskes bedre af nogle end de tørre Tal i en Beretning. Endelig spiller Konkurrencemomentet indenfor Udstillernes Kreds en Rolle. Saadanne Udstillinger havde Selskabet gennemført allerede længe før der blev nedsat Planteavlsudvalg.

Det er tidligere omtalt, at der i 1880 afholdtes en Høstudstilling i Haandværkerforeningens Lokaler. Den næste afholdes i 1882.

18 Gartnere og 54 Landmænd havde udstillet, og Selskabets Formand udtalte i sin Beretning om Udstillingen, at „den vai smuk, men saa lidet paaagtet, at man burde pausere disse Udstillinger".

Den gav 500 Kr. i Underskud.

I Begyndelsen af dette Aarhundrede afholder man igen Planteavlsudstilling. I 1903 uddeltes 28 Præmier for Korn, Roer, Køkkenurter og Frugt. Ved disse Planteavlsudstillinger holdtes som Regel tillige Planteavlsforedrag, ofte af vore betydeligste Mænd paa Planteavlens Omraade. Ved en Udstilling, som afholdtes i Samarbejde med Egnens Husmandsforeninger i 1913, var Talerne Fr. Hansen, Askov, Forstander Henriksen, Beder, M. K. Kristensen, Skanderborg, og Statskonsulent W. Reidel, Aarhus.

Der blev fremstillet Diplomer, som tildeltes Udstillerne, saaledes at de kunde faa et synligt Bevis paa Anerkendelsen med hjem.

Der var udstillet 247 Nr. af 47 Udstillere. De udstillede Produkter blev bedømt af 6 Dommerhold paa hver 3 Mand.

Ved et Udvalgsmøde d. 27. Sept. samme Aar blev der fremsat Forslag om at arrangere en permanent Planteavlsudstilling i Forbindelse med Selskabets Kontor. Idéen blev dog aldrig ført ud i Livet.

Foruden disse faa specielle Planteavlsudstillinger er der ad-

skillige Gange i Aarenes Løb afholdt mindre Planteavlsudstillinger i Forbindelse med Selskabets Dyrskuer.

Ved disse Udstillinger har man søgt at belyse en Række af de til enhver Tid mest aktuelle Planteavlsspørgsmaal, dels ved Udstilling af Planter in natura og dels ved Hjælp af Tavler og Tabeller med mere.

De Planteavlsspørgsmaal, der ved saadanne Udstillinger har været draget frem, er mange. For Eksempel Resultater fra Aarets Gødningsforsøg, Sorts- og Stammeforsøg med mere, Plantesygdomme paa friske Planter og Præparater, eller de samme Spørgsmaal belyst gennem Tavler og Tabeller.

* * *

Konkurrencer.

Som omtalt i et andet Afsnit af Bogen har Selskabet paa et tidligt Tidspunkt i sin Historie begyndt med at afholde Konkurrencer for ypperligt dyrkede Huslodder.

Som Betegnelsen antyder, var disse Konkurrencer kun for Brug indtil en vis Størrelse. En Tid var Grænsen sat ved, at Deltagerne i disse højst maatte have een stor eller to smaa Heste.

Det er maaske Erkendelsen af den Betydning, disse Konkurrencer har haft for Husmandsstanden, der i 1904 faar Selskabets Bestyrelse til at drøfte Muligheden for at starte lignende Konkurrencer for Brug, der paa Grund af deres Størrelse ikke kunde deltage i Husmandskonkurrencerne. Resultatet af Drøftelsen blev, at der i 1905 afholdtes en Konkurrence for hele Markbrug. Hvor stor Tilslutningen til den har været, vides ikke.

Efter nogle Aars Stilstand lægges igen i 1909 ud med en Konkurrence, hvortil der bevilges 300 Kr. Aaret efter bevilges et tilsvarende Beløb, og det vedtages, at Konkurrencen skal være 2-aarig. Det er dog først i 1919 og Aarene derefter, at disse Konkurrencer har deres Tid.

I 1915 blev der bevilget 2000 Kr. til en Konkurrence mellem hele Landbrug og i Forbindelse hermed en Planteavlsudstilling.

Konkurrencen kom dog først i Gang i 1919, selv om den hvert Aar drøftedes i Planteavlsudvalget. Grunden til, at den stadig blev udskudt, var sikkert de ustadige og vanskelige Forhold for Produktionen under Verdenskrigen. I Modsætning til de tidligere Konkurrencer er der denne Gang udarbejdet et Pointssy-

stem, som benyttes ved Bedømmelsen, ligesom der er udarbejdet en fast Plan med en Række forskellige Punkter, hvoraf følgende skal nævnes:

Punkt I: „Formaalet er at vække forøget Interesse for et veludviklet og rigtydende Landbrug ved Udpegning af saadanne Brug, der frembyder den mest fordelagtige Driftsmaade og bliver ledet saaledes, at alle Sider af Bedriften er i den bedst mulige Orden".

Punkt III: „Naar en Deltager 2 Aar i Træk har taget 1. Præmie, gaar han over i en Eliteklasse, hvori der konkurreres om en Vandrepræmie. Denne tildeles Konkurrencedeltagere, der to Gange har staaet som Nr. 1 i Eliteklassen".

Ved Bedømmelsen blev der givet Points for 16 forskellige Forhold, og der uddeltes 1., 2., 3. og 4. Præmier i Størrelsesforholdet 10—7—5—3.

Præmierne uddeltes i Sølvtøj med Inskription. I 1919 deltog 24 og i 1920 29 i Konkurrencen.

De deltagende Brug blev bedømt i 3 Grupper:

I Smaa Brug.
II Større Brug uden væsentlig Frøavl.
III Større Brug med Frøavl.

Konkurrencen gennemførtes med god Tilslutning i 5 Aar, indtil Bevillingen i 1926 stryges med den Bemærkning, at Planteavlsudvalget dog nok maa arrangere saadanne Konkurrencer, som kan hvile i sig selv. Dermed var de store Konkurrencers Skæbne beseglet. En mindre Roemarkskonkurrence blev afholdt i 1929. Hele Sæsonens Arbejde og Udbytte blev ved denne Konkurrence bedømt efter følgende Skala:

Saaning	10 Points
Udtynding	20 —
Renholdelse	25 —
Helhedsindtryk	25 —
Tørstofudbytte	20 —
Ialt	100 Points

Bedømmelsen fandt Sted i 2 Klasser; en for større og en for mindre Jordbrugere.

Af andre Markkonkurrencer skal nævnes en Konkurrence i Dyrkning af Staldfoderafgrøder, som afholdtes i 1930, samt en Konkurrence om Udbyttet af Kløvermarker i 1932. Den sidste

blev startet paa Foranledning af Foreningen af jydske Landboforeninger.

Der er imidlertid igen aabnet Mulighed for at kunne afholde Konkurrencer for hele Markbrug, om ikke hvert Aar, saa dog en Gang imellem. Planteavlsudvalgets mangeaarige Formand, Villads J. Villadsen, skænkede nemlig Selskabet et Legat paa 2000 Kr. i Sommeren 1941. Legatets Renter skal anvendes til Afholdelse af Konkurrencer for hele Markbrug. Villads Villadsen har ved dette smukke Træk vist, at han har bevaret Interessen for det Arbejde, som havde sin Blomstringstid, mens han var Planteavlsudvalgets Formand.

* * *

Fremavl og Frøsalg.

En af de første Betingelser for at kunne avle en god Afgrøde er, at man anvender en god Udsæd. Derfor har Planteavlsudvalget ogsaa set det som sin Opgave at medvirke til, at Selskabets Medlemmer kunde faa Adgang til at forsyne sig med god Saasæd af saavel Korn som Markfrø.

Denne Opgave er med Hensyn til Fremskaffelse af Sædekorn røgtet gennem Fremavl af de bedste Sorter under Kontrol hos forskellige af Selskabets Medlemmer.

Fremavlen af Sædekorn blev paabegyndt i 1909. De første Sorter, man havde i Fremavl, var Petkusrug, Tystofte Smaahvede og Standhvede. Med Undtagelse af ganske faa Aar er Fremavlen fortsat siden. Mængden, man har solgt, har varieret betydeligt, men Selskabets Medlemmer har altid haft Tilbudet og som Regel ogsaa benyttet det i ret vid Udstrækning.

Opgaven at skaffe det bedst mulige Frø til Selskabets Medlemmer blev paabegyndt i 1912, da Selskabet begyndte at sælge Frø fra Danske Landboforeningers Frøforsyning, og er fortsat siden. Danske Landboforeningers Frøforsyning og Landbo- og Husmandsforeningernes Frøsalg er begge den danske „Andelsbonde"s Børn og har meget stor Betydning paa Frøavlens og Frøhandelens Omraade. Ca. 40 pCt. af Landets samlede Frøforbrug avles og omsættes gennem disse Foreninger i Forbindelse med Brugsforeningerne.

Salget af Markfrø gennem Selskabet har aldrig været særlig stort. Gennem mange Aar har 10—15 % af Medlemmerne forsynet sig ad denne Vej.

Hvor mange af Medlemmerne, der faar Frø af samme Kvalitet gennem Brugsforeningerne, vil vi for Eftertiden være i Stand til at kontrollere, idet der med Nyordningen af 1939 vedrørende Salg af Markfrø fra Danske Landboforeningers Frøforsyning gennem Landbo- og Husmandsforeningernes Frøsalg og Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger er indledet et mere intimt Samarbejde mellem de sælgende Organisationer. — Ordningen vil forhaabentlig medvirke til et forøget Salg af det bedst mulige Frø.

Andre Planteavlsforanstaltninger.

Foruden de foran omtalte Planteavlsforanstaltninger, som Selskabets Planteavlsudvalg gennem Aarene har sat i Gang, og som paa Grund af deres Omfang har faaet hvert sit lille Afsnit i dette Jubilæumsskrift, har adskillige andre Problemer i Tidens Løb været fremme til Drøftelse; nogle er aldrig kommet længere end som Stof til en Diskussion. Det gælder f. Eks. Forslaget om Oprettelse af en Kartoffelmelsfabrik, der blev fremsat i 1916. Ja, dette Spørgsmaal samlede endog saa megen Interesse — her paa Østjyllands gode Jord —, at der nedsattes et Udvalg til at arbejde for Sagen.

Til Forklaring maa man bede Læseren bemærke Aarstallet — det var under den forrige Verdenskrig, da kunde meget lade sig gøre.

Sukkerfabriken, som saa ofte var paa Programmet i 1880erne og 90erne, har derimod ikke været i Forgrunden siden.

En anden Foranstaltning, som blev ført ud i Livet i 1919, var Køb af en Bordeauxvædske-Spreder. Sprøjten blev lejet ud til Medlemmer til Kartoffelsprøjtning og til Sprøjtning mod Ukrudt.

Af andre Opgaver skal nævnes en Ajleundersøgelse, som blev iværksat i 1926 i Byerne Mundelstrup, Yderup og Lyngby. Samtidig med Udtagelse af Ajleprøver til Kvælstofanalyse blev der indsamlet Oplysninger om Opbevaringsforholdene, blandt andet om Beholdernes Størrelse og Tæthed, og de indvundne Resultater blev anvendt i Agitationen for en bedre Opbevaring af denne værdifulde Gødning.

Muldvarpebekæmpelse blev indledet i 1929 og sattes rigtigt i System i 1930. I flere Byer valgtes der Udvalg til at sætte Arbejdet i Gang paa den paagældende Egn. Dette meget nyttige

Arbejdes Udførelse skyldes først og fremmest Konsulent Erik Mouritsen, der ved Hartvig Larsens Død 1927 blev valgt til hans Efterfølger. Konsulent Mouritsen, der havde været Hartvig Larsens Assistent i nogle Somre, havde de bedste Betingelser for at overtage Pladsen som Hartvig Larsens Afløser.

Mouritsen fortsatte det omfattende Forsøgsarbejde, som var i Gang, foruden de forskellige andre Opgaver, som Tid efter anden meldte sig. At Mouritsens gode Evner som Lærer blev taget i Brug ude paa Vejlby Landbrugsskole, er nævnt andetsteds i Bogen. Disse Evner blev ogsaa udnyttet i det landbrugsfaglige Undervisningsarbejde inden for Selskabet, som omtalt andetsteds.

Konsulent Mouritsen døde pludselig, kun 42 Aar gammel, den 29. Marts 1941. Som Mouritsens Efterfølger valgtes Konsulent A. M. Diederich, der nu virker som Selskabets Konsulent.

De sidste Aars vanskelige Fodringforhold har rejst Problemet om Erstatning for en Del af den Protein, vi blev afskaaret fra, da vore Grænser blev fuldstændig spærret den 9. April 1940. Interessen samlede sig især om en bedre Udnyttelse af Roetoppen ved Ensilering og Hengemning til Vinterfoder.

For at give et godt Grundlag for Oplysningsarbejdet paa dette Omraade, blev der i Vinteren 1940—41 udtaget en Del Ensilageprøver til Undersøgelse, for paa denne Maade at faa fastslaaet de forskellige Ensileringsmetoders Værdi. Til Vejledning for de Landmænd, der begyndte det forholdsvis ukendte Arbejde, som Ensilering efter A. I. V. Metoden var, blev der rundt i Selskabets Omraade afholdt Ensileringsdemonstrationer og Foredrag.

Nye Tider bringer nye Opgaver, og der vil sikkert ogsaa i Aarene, der kommer, være Opgaver nok at arbejde med inden for de forskellige Grene af Virksomheden.

* * *

Sammenfattende kan siges om den Tid, her er omtalt — det gælder Planteavlsvirksomheden saavel som de øvrige Grene af Selskabets Virksomhed —, at det har været en rig Tid. Udviklingen er i dette Hundredaar gaaet fremad som aldrig før. — Naturvidenskaberne, især Kemien og Arvelighedslæren, er taget

i Landbrugets Tjeneste i disse Aar, og Resultatet af dette samt af en Række andre Faktorer har været en Fremgang, som, man vanskeligt kan tænke sig, kan finde sit Sidestykke.

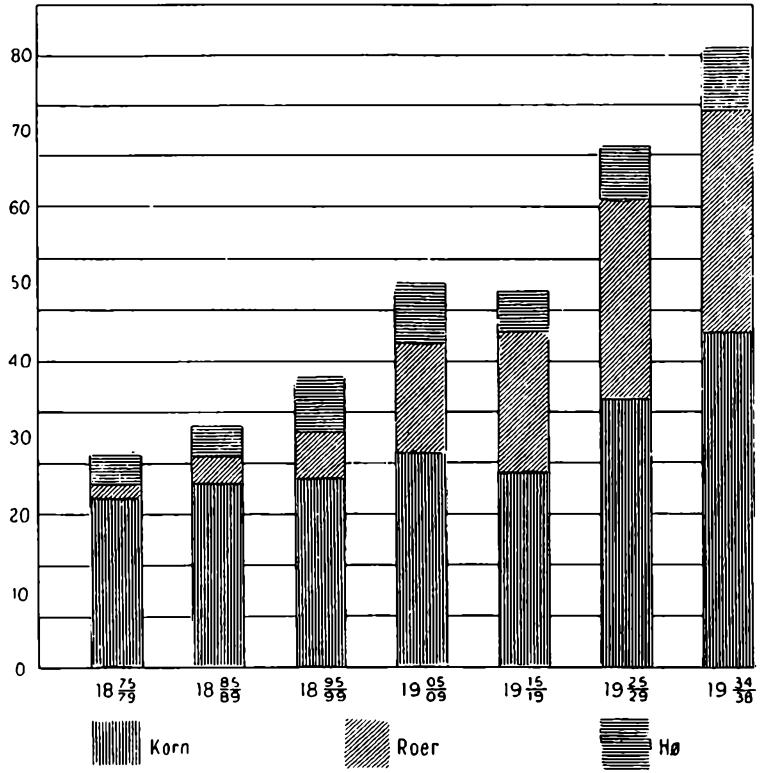

Ovenstaaende Figur, der viser Stigningen i Danmarks Høstudbytte i Mill. Afgrødeenheder fra 1875 til 1939, fortæller paa sin Maade om Udviklingen.

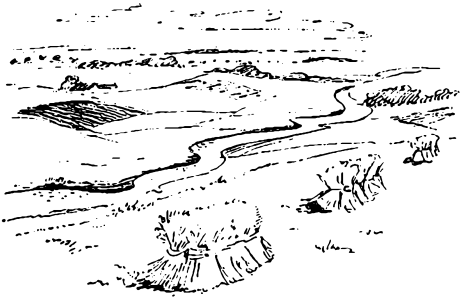

Husmandssagen

Danmarks ældste Stand og oprindelig eneste Stand er Bondestanden. I Middelalderen udskiller sig den anden jorddyrkende Stand: Herremandsstanden eller Adelsstanden. Den nu talmæssigt største Stand indenfor Landbruget — Husmandsstanden — er, som Stand betragtet, af forholdsvis ung Alder.

Ved det store Tidehverv, Landboreformerne, i Slutningen af det attende Aarhundrede, er det Bondestandens Kaar, der er i Støbeskeen.

Betegnelsen Husmand omfattede dengang baade Boelsmanden og den jordløse Husmand eller Indsidder, som udelukkende ernærede sig ved Daglejerarbejde.

I Matriklen af 1688 angives Antallet af Landbrugshuse til 13,000, en stor Del af disse var jordløse Huse.

Under og efter Landboreformerne sker der en stærk Forøgelse af Landbrugshusenes Antal. De nye Driftsformer, der indførtes med Kobbelbrug og Vekselbrug, stillede større Krav til Arbejdskraft end de tidligere Driftsformer. En særlig Husmands- og Landarbejderstand kom under disse Forhold til at spille en større Rolle.

Regeringens Bestræbelser for Hoveriets Afskaffelse bevirkede en forøget Oprettelse af Husmandsbrug, ligeledes en Forordning af 1787, der i visse bestemte Tilfælde gav Herremanden Ret til at inddrage Fæstegods, herunder i det Tilfælde, at der samtidig oprettedes Husmandsbrug.

Jordtilliggendet til disse Husmandsbrug var oftest 4—6 Td. Ld. middelgod Jord, og altsaa ikke det vi i Dag forstaar ved et Husmandsbrug.

Kun en mindre Del af de oprettede Brug var Selvejendom; de fleste var Fæstehuse, og med Fæstet fulgte en Arbejdsforpligtelse. Husmanden paalægges altsaa paa denne Tid en Hoveriydelse, som man netop arbejder paa at befri Bønderne for.

Det er først op mod Slutningen af det nittende Aarhundrede, at man kan tale om Husmandssagen som en Sag, der har Maalet i sig selv, og som saadan støttes dels gennem en speciel Husmandslovgivning og dels gennem de landøkonomiske Foreninger, der paa mange Maader er med til at støtte og fremme den Bevægelse, som da er i sin Vorden.

Den Udvikling, som Andelssagens Gennembrud medfører i dansk Landbrug i 80erne og 90erne, bliver samtidig den store Løftestang til Selvhævdelse og Ligeberettigelse for Husmændene i det danske Bondesamfund.

Det medfører, at Husmanden med sine 5 Køer kan afgive sin Stemme i Mejeriets Anliggender med samme Vægt som Proprietæren med de 50 Køer.

Allerede paa et meget tidligt Tidspunkt i sin Historie gør Aarhus Amts landøkonomiske Selskab sin første Indsats til Ophjælpning og Opmuntring af Husmandsbruget paa Aarhusegnen, idet Selskabet ved en Præmiepløjning, som afholdtes Aaret efter dets Stiftelse, uddeler 84 Rigsdaler i Præmie til veldyrkede Huslodder, hvor Pløjningen er sket med Køer som Trækkraft.

Ved Selskabets Efteraarsgeneralforsamling i 1855 fremsatte Baron Rosenkrantz Forslag om at udsætte passende Præmier til Husmænd for Rodfrugtavl.

Denne Avl var paa dette Tidspunkt ret ukendt for mange, kun godt 1 pCt. af Landbrugsarealet blev dyrket med Rodfrugter og Kartofler, og deraf har Kartoflerne sikkert lagt Beslag paa det meste.

Konkurrencen fik da ogsaa kun 2 Deltagere — 2 Husmænd fra Viby Mark. De fik hver en Præmie paa 3 Rigsdaler.

Tilbudet blev gentaget i 1857, men ingen meldte sig som Aspiranter til Præmierne.

Selskabets betydeligste Virksomhed for Husmandssagen har uden Sammenligning været den Uddeling af Præmier for veldrevne Husmandsbrug, som blev paabegyndt i 1873 og siden har været fortsat uden Afbrydelse.

Ved de Konkurrencer, som var Grundlaget for Præmiernes Uddeling, fik man en Kappestrid i Gang blandt de bedste, og den

officielle Anerkendelse, som saadanne Brug fik ved Præmieringen, har uden Tvivl sat sine Spor ogsaa uden for de konkurrerende Husmænds Kreds, for disse har det været en Spore til fortsat dygtig og forbilledligt Virke, og for deres Standsfæller et Eksempel til Efterfølgelse. I 1870erne og 80erne ydedes som Regel et Beløb paa 400—700 Kr. aarlig, og Konkurrencerne talte oftest 20—30 Deltagere.

I 1870erne og fremefter bevilgede Staten 20,000 Kr. aarlig til Præmiering af veldyrkede — eller med den Tids Sprogbrug ypperligt dyrkede — Huslodder.

Disse Penge fordeltes i mange Aar gennem Landboforeningerne. Indenfor Husmandssagen, som paa saa mange andre landøkonomiske Omraader, var det de landøkonomiske Foreninger, der banede de Veje for Udviklingen, som Staten senere skulde følge.

I Aarene omkring Aarhundredskiftet tages ogsaa andre Opgaver op til fremme af Husmændenes Tarv. Foruden at uddele Præmier uddeler Selskabet Rejseunderstøttelser til Husmænd, saa disse kan deltage i Husmandsrejser til andre Egne og derved hente nye Impulser ved Besøg hos Standsfæller under andre Forhold.

I 1898 vedtog Generalforsamlingen at yde 50 Kr. til 5 Husmænds Deltagelse i et Kursus i Regnskabsføring. Beløbet blev imidlertid ikke uddelt af den simple Grund, at ingen meldte sig. Man opgav dog ikke af den Grund Sagen, men bevilgede Aaret efter 100 Kr., og denne Gang med bedre Held, idet 5 Husmænd dette Aar deltog i et Regnskabskursus paa Klank Højskole. I Tiden indtil 1910 sker Administrationen af saavel Statens Bevilling som Selskabets Tilskud gennem Selskabet.

Der er imidlertid sket store Fremskridt indenfor Husmandsbevægelsen, disse giver sig ogsaa Udtryk i Bevægelsens organisationsmæssige Forhold til de bestaaende landøkonomiske Foreninger. Fra omkring Aarhundredskiftet og fremefter oprettes der Husmandsforeninger i de fleste Sogne Landet over.

Hos disse nyoprettede Husmandsforeninger er der en naturlig Trang til selv at overtage en Del af de Opgaver, som tidligere laa hos Landboforeningerne. Der skabtes herved mange Steder et Gnidningsforhold mellem Husmandsforeninger og Landboforeninger; et Forhold som man heller ikke helt undgik mellem Selskabet og Husmandsforeningerne paa denne Egn.

Selskabet havde et Udvalg til at administrere Husmandsbevillingerne. I 1910 nedsatte Husmandsforeningerne udenom dette et Kredsudvalg til at administrere Bevillingerne. Selskabets Bestyrelse mente ikke under disse Forhold at kunne udbetale de paa Foraarsgeneralforsamlingen bevilgede 400 Kr., før Spørgsmaalet var behandlet paa en ny Generalforsamling. Ved Efteraarsgeneralforsamlingen nedsattes et Udvalg til at fremkomme med Forslag angaaende eventuelle Tilskud til Præmiering af Husmandsbrug i Fremtiden.

Gaardejer Mikkel Jacobsen
Ordfører for Husmandssagen 1903—07

Ved en ekstraordinær Generalforsamling den 11. December samme Aar fremsatte dette Udvalg følgende Forslag:

Landboforeningens Tilskud til Husmandssagen overgaar til Husmandsforeningernes Administration. Pengene maa kun udbetales i Præmie og som Rejseunderstøttelse til Husmænd, der er Medlemmer af Selskabet. Pengene fordeles efter Medlemstal til de 3 Husmandskredse, som findes under Selskabets Omraade, dog ogsaa til de Husmænd, som bor i Randers Amt under Selskabets Omraade.

Ved samme Lejlighed nedsattes et Udvalg, der i særlige Tilfælde skulde forhandle med Husmændenes Kredsudvalg. Udvalget bestod af Forstander H. P. Larsen, Malling, Gaardejer Krause Kjær, Skjæring, og Gaardejer M. Basse, Blegind.

Som for en Række af Selskabets Virksomhedsomraader valgtes der ogsaa for Husmandssagen Ordførere til at bistaa Bestyrelsen paa dette Omraade.

Selskabets første Ordfører for Husmandssagen var Gaardejer Mikkel Jacobsen, Viby, 1903—07, senere fulgte Forstander H. P. Larsen, 1907—09, og Gaardejer Krause Kjær 1909—12.

Naar den vanskelige Tid, der foran er omtalt, forløb saa godt, som det skete, saa har disse tre dygtige og ansete Mænds Ordførerskab sikkert været medvirkende hertil.

Den i 1910 trufne Ordning vedrørende Forholdet mellem Selskabet og Egnens Husmandsforeninger maa trods alt ikke have været tilfredsstillende, idet der allerede i 1912 træffes en anden

Ordning. Overenskomsten, der var udarbejdet af Gdr. Niels Nielsen, Vindskovgaard, og Husmand Mads Larsen, Mundelstrup, har følgende Ordlyd:

„Der nedsættes et Fællesudvalg bestaaende af de 4 Kredsformænd for Husmandsforeningerne og 4 Medlemmer af Selskabet, valgt paa dettes Foraarsgeneralforsamling. De af Selskabet bevilgede Beløb overgaar til dette Udvalg, der forestaar Pengenes Anvendelse og fører Tilsyn med, at de kun anvendes til Medlemmer af Aarhus Amts landøkonomiske Selskab.

Gaardejer Krause Kjær
Ordfører for Husmandssagen 1909-12

Iøvrigt foregaar Bedømmelsen af Husmandsbrugene indenfor de bestaaende Kredse. Bedømmelsen foretages af et Udvalg bestaaende af en Mand fra den stedlige Husmandsforening, een valgt af Kredsforeningen samt Selskabets Konsulent. Udvalget paatager sig Bedømmelsen uanset om Husmandsbrugene ligger udenfor de bestaaende Kredses Omraade".

Hmd. Mads Larsen, Mundelstrup
Husmandsudvalgets Formand 1913

Som Selskabets Repræsentanter i Fællesudvalget valgtes Gaardejer Krause Kjær, Skæring, Gaardejer M. Basse, Blegind, Gaardejer Niels Nielsen, Vindskovgaard, og Propr. Knud Overgaard, Skibbygaard. Det første Aar var Niels Nielsen, Vindskovgaard, Formand for dette Husmandsudvalg.

I 1913 valgtes Husmand Mads Larsen, Mundelstrup, til denne Post, som han med Dygtighed har beklædt siden.

Husmandsudvalget er det eneste af de forskellige Udvalg under Selskabet, der — bortset fra det første Aar — har haft samme Formand.

Det gode Forhold mellem Husmandsforeningerne her paa

Egnen og Selskabet skyldes ikke mindst Mads Larsens Evner og Vilje til Samarbejde og hans Saglighed i Problemer, hvor der kan være Interessemodsætninger.

Selskabets Repræsentanter i Udvalget er for Tiden Gaardejer Johs. Lauridsen, Kvottrup, Gaardejer Rs. M. Rasmussen, Holme, Gaardejer Anton Larsen, Beder og Gaardejer Gunnar Ovesen, Elev. I Tidens Løb har endvidere Gaardejerne C. P. Lauridsen, Vejlby, Viggo Leth, Blegind, og Karl Nørgaard, Elsted, været Medlemmer af Udvalget. Selv om Selskabets væsentligste Indsats i Husmandssagen er sket gennem Præmiering af veldrevne Husmandsbrug, saa har det ogsaa nu og da paa anden Maade vist sin Interesse for Sagen. Et Par Gange er der saaledes uddelt Præmier ved Staldbedømmelse.

For at faa Præmieringen i Kredsen saa ensartet som muligt, valgte man i 1913 Selskabets Konsulent som Fællesdommer ved Præmieringen i alle 4 Kredse, og denne Bedømmelsesform har været bibeholdt siden.

For at skærpe Konkurrencen blandt de bedste indenfor de fire Kredse har Selskabet hvert Aar siden 1914 udsat en Ærespræmie til det bedste af de konkurrerende Brug.

Denne Præmie overrækkes hvert Aar ved Selskabets Efteraarsgeneralforsamling af Selskabets Formand til Aarets Ærespræmietager.

Sølvmedaljen for Landboflid.

Paa Foreningen af jydske Landboforeningers Delegeretmøde i 1894 indstiftedes paa Foranledning af Sædegaardsejer H. J.

Jens Sejersen Højballe
Sølvmedalje 1901

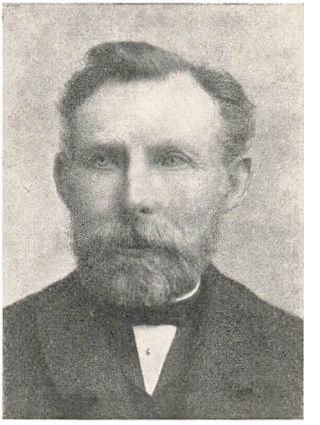

Søren Koldsen, Testrup
Sølvmedalje 1904

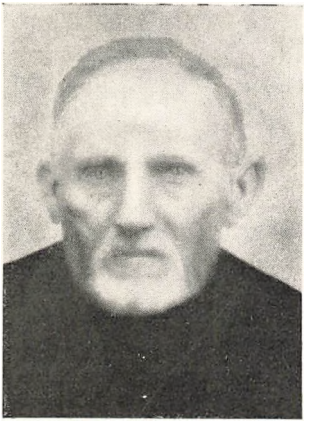

Hans Rasmussen, Snaastrup
Sølvmedalje 1910

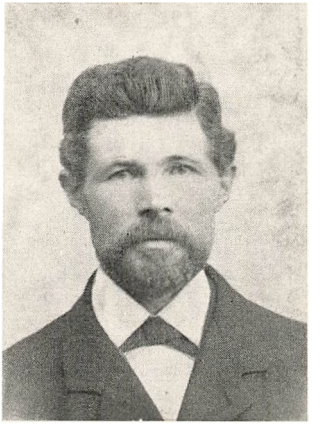

Julius Petersen, Aarslev
Sølvmedalje 1916

Hansen, Marsvinslund — ofte benævnt som „Husmændenes varmtfølende Ven" — „Foreningen af jydske Landboforeningers Sølvmedalje for veldrevne og lønnende Husmandsbrug", som den kaldtes dengang, nu forkortet til „Sølvmedaljen for Landboflid".

Dette Hæderstegn har haft vidtrækkende Betydning som en Spore til Fremdrift og Dygtighed indenfor Husmandsstanden.

Medaljen, der uddeles efter Indstilling af Landboforenin-

Karl M. Rasmussen, Ravnholt
Sølvmedalje 1916

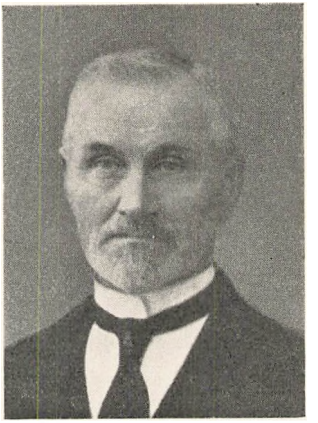

Jørgen Nielsen, Maarslet
Sølvmedalje 1919

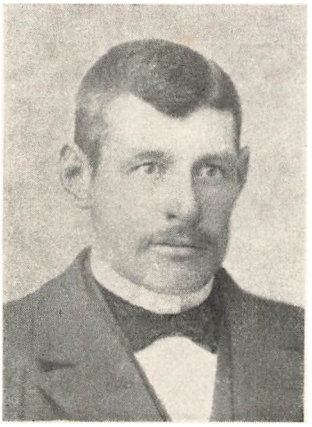

Karl Rasmussen, Ormslev
Sølvmedalje 1919

Rs. P. J. Rasmussen, Ormslev
Sølvmedalje 1927

gerne, er siden dens Indstiftelse tildelt 15 Husmænd indenfor Selskabets Omraade.

Disse Mænd har øvet en Daad, der er værd at mindes, og vi mindes dem her ved at bringe deres Billede; af Pladshensyn maa en Omtale af den enkeltes Indsats udelades.

Hvad Medaljen betyder, og hvad der ligger til Grund for dens Tildeling, har Folketingsmand V. Pinholt engang udtrykt

i faa Ord ved et Delegeretmøde i Foreningen af jydske Landboforeninger: „Disse Sølvmedaljer, der tildeles mindre, overordentlig veldrevne Husmandsbrug, er den smukkeste Hædersbevisning, der kan gives nogen Mand og Kvinde.

Martinus Rasmussen, Lisbjerg
Sølvmedalje 1935

Søren Pedersen, Ormslev
Sølvmedalje 1935

Kristian Møller, Lystrup Mark
Solvmedalje 1939

Alfred Andersen, Kvottrup
Sølvmedalje 1939

Det er et Udtryk for, at disse Mennesker arbejder Dag for Dag for at tilkæmpe sig det nødvendige. Udtryk for, at de under deres Arbejde har lagt Tønde Land til Tønde Land.

Det er disse Stridsmænd, der sammen med deres Hustruer udgør en stærk og ubrydelig Bund i den danske Landbefolkning".

Siden 1914, da Selskabets Ærespræmie første Gang uddeltes, har følgende vundet denne Præmie:

1914: Karl Rasmussen, Ormslev.
1915: Jens Rasmussen, Astrup Mark.
1916: Lars Nielsen, Mundelstrup.
1917: Edvard Nielsen, Løjenkjær.
1918: Jørgen Nielsen, Maarslet.
1919: P. Braad, Battrup.
1920: Andreas Larsen, Kanne.
1921: A. Laursen, Lisbjerg Terp.
1922: Rs. Rasmussen, Ormslev.
1923: P. Pedersen, Vidtskue, Malling.
1924: H. Hansen, Holme.
1925: Martin Lauridsen, Lisbjerg.
1926: Marius Nielsen, Mundelstrup.
1927: N. P. Rasmussen, Brændstrup.
1928: Søren Andersen, Spørring.
1929: Antonius Pedersen.
1930: Søren Pedersen, Ormslev.
1931: Laurs Olsen, Grundfør.
1932: Søren Kristensen, Brændstrup.
1933: Anker Knudsen, Onsted.
1934: Hans J. Hansen, Søften.
1935: Alfred Andersen, Kvottrup.
1936: Sofus Kaalund, Søften.
1937: Ole Peter Jensen, Holmstrup.
1938: Kr. Møller, Egaa Mark.
1939: Marius Christensen, Holmstrup.
1940: Herman Sørensen, Beder.
1941: Anton Rasmussen, Faarup.

Selskabets Virksomhed for Ungdommen.

De Mænd, der gennem Aarene har staaet i Spidsen for Aarhus Amts landøkonomiske Selskab, har ogsaa haft Forstaaelse af, hvor stor Betydning Ungdommens Oplæring og Udvikling til dygtige Landmænd og gode Samfundsborgere har.

Gennem Konkurrencer af forskellig Art har man fremkaldt Kappestrid imellem de bedste.

Præmiemalkninger, Roepasningskonkurrencer, Konkurrencer i Dyrkning af egen Jord med mere er sat i Gang og har været med til i en ung Alder at give Egnens Landboungdom Forstaaelse af et godt Arbejdes Betydning, været med til at lære dem at arbejde med Omtanke og derved skaffet dem større Arbejdsglæde og Kærlighed til Landbrugsarbejdet. En særlig Opgave, som Selskabet tidlig tog op, var Præmiering af lang og tro Tjeneste.

Den første Uddeling af Præmier herfor fandt Sted i 1887 og fortsattes aarlig indtil 1908, efter den Tid er kun enkelte Belønninger uddelt.

Paa dette Tidspunkt var Tjenestetiden i samme Plads gennemgaaende meget længere end nu; i en Aarrække var der saaledes 30—40 Karle og Piger hvert Aar, der fik Præmie.

Tjenestetiden for de, der fik Præmierne, var fra 5—35 Aar.

Tilsvarende er ikke almindelig i 1942; det er kun faa, der bliver i samme Plads ret mange Aar. Hver Tid sin Skik. Hver Skik sine Fordele. Siden 1908 er kun tildelt ganske faa Belønninger for lang og tro Tjeneste. De, der fik dem, skal da kort nævnes for deres Troskab.

I 1935 modtog Fodermester Martin Nielsen og Hustru Sel-

skabets Diplom samt en Sølvgenstand for 25 Aars tro og dygtig Fodermesterarbejde hos Rasmus Pedersen, Viby Mosegaard. Ved samme Lejlighed kunde Selskabets Formand overrække dem Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Sølvmedalje for lang og tro Tjeneste.

I 1939 uddelte Selskabet 3 Anerkendelser og Diplomer. Det var til Søren Jensen, der i 25 Aar havde været Daglejer hos Leth Espensen, Labinggaard, til Kusk og Havemand paa Constantinsborg Erik Dideriksen, der dette Aar havde tjent 40 Aar hos Godsejer Pontoppidan, og til Daglejer Chr. Andersen for 37 Aars Tjeneste paa Tarskov Mølle.

I 1940 uddeltes Selskabets Diplom og Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Sølvmedalje for lang og tro Tjeneste til Fodermester Jens Vigen og Hustru hos Gdr. Chr. Jensen, Aarslev, og til P. Chr. Nielsen for 25 Aars dygtigt og trofast Arbejde hos Gaardejerske Stine Frandsen, Egaa. Samme Aar overrækkes Selskabets Diplom til Knudsine Marie Nielsen for 32 Aars uafbrudt Tjeneste hos Gaardejer Niels Holm, Engmarken, Brabrand, og til Fodermester Niels Mogensen for 15 Aars Tjeneste hos Gaardejerske Stine Frandsen, Egaa.

Første Gang, der paa anden Maade begyndes et Arbejde for Ungdommen, er i 1895, da Selskabet indbyder til Præmiemalkning for Røgtere, Drenge og Piger. Der uddeltes ved denne Lejlighed 2 første Præmier og 11 anden Præmier.

I 1897 var Tilslutningen større, idet der deltog 54 i en Præmiemalkning, som afholdtes paa Skaarupgaard og Vilhelmsborg, man lægger Mærke til, at det ogsaa paa dette Omraade er hos de større Jordbrugere, Initiativet ligger.

Ved Præmieuddelingen blev der holdt Foredrag af Malkesagens udmærkede Forkæmper, Dyrlæge Hegelund, hvis Navn er særlig godt kendt paa denne Egn.

En anden Opgave, som man ogsaa tog op, var at give de Unge Lejlighed til ved Maskinkursus at lære de forskellige Landbrugsmaskiners rette Brug og Pasning.

Det første af disse afholdtes i 1912.

En direkte Undervisning i Landbrugsfag ved Møder eller Kursus er af forholdsvis ny Dato. Derimod ydede Selskabet i flere Aar ½ eller hel Friplads til en Elev paa Malling Land-

brugsskole. Desuden var der et anonymt Medlem af Selskabet, som i flere Aar skænkede 1 Friplads paa samme Skole. I 1927 oprettede Selskabets daværende Formand, Forst. H. P. Larsen, Malling, et Legat for Elever paa Malling Landbrugsskole. Legatet bestyres af Selskabet. Legatkapitalen er paa 8800 Kr., hvoraf Renterne hvert Aar fordeles i Portioner paa 50—100 Kr., fortrinsvis til Elever, hvis Forældre er bosiddende indenfor Selskabets Omraade.

Gaardejer Kr. Kristiansen
Ungdomsudv. Formand 1920 - 25

I 1920 nedsattes der et Ungdomsudvalg, og Ungdomsarbejdet antager herefter mere faste Former, idet der hvert Aar siden er udført Ungdomsarbejde af en eller anden Art. Mange Opgaver har været taget op i Tiden siden, nogle havde kun kort Levetid, andre længere, men altid var der noget i Gang, som kunde paakalde de Unges Interesse.

Det første Ungdomsudvalg, der bestod af Gaardejer Kr. Kristiansen, Malling (Formand), Proprietær Johs. Pedersen, Tousgaard, Gaardejer Julius Pedersen, Tranbjerg, Gaardejer Johs. Grosen, Skæring, Gaardejer O. Hegelund, Ludvigsholm, og Lærer A. Korsbæk, Faarup, holdt sit første Møde den 22. Maj 1920.

Udvalget havde bedt Selskabets forhenværende Konsulent, nu Gaardejer C. P. Lauridsen, Vejlby, om at komme til Stede og fremsætte Forslag til en Arbejdsplan.

C. P. Lauridsen efterkom Opfordringen og foreslog følgende Opgaver taget op:

1) Udflugter til veldrevne Landbrug. 2) At der ved Dyrskuerne under kyndig Vejledning kunde gives de Unge Lejlighed til Øvelse i Kvægbedømmelse. 3) At der blev afholdt Foredragskursus specielt for de Unge.

Desuden mente C. P. Lauridsen, at det kunde være vigtigt at oplyse de Unge om, hvad de helst skulde læse.

Her som andre Steder havde C. P. Lauridsen en heldig Haand som Igangsætter af noget nyt, idet de Opgaver, som han fore-

slog taget op, er de, der den Dag i Dag lægges Vægt paa ved Ungdomsarbejdets Planlægning.

Man vedtog straks at foranstalte to Udflugter til veldrevne Landbrug samt at indbyde de Unge til Kvægbedømmelse ved Dyrskuet.

Begge Udflugterne samlede god Tilslutning. Den ene gik til en Række veldrevne Landbrug i Selskabets nordlige Omraade og sluttede med et Foredragsmøde i Risskov. Den anden Tur gik til det sydlige Opland og afsluttedes med et Foredrag i Thingskoven. Saavel Udflugter som Kvægbedømmelsen blev aarligt tilbagevendende Begivenheder.

Kvægbedømmelsen fandt dog senere ikke Sted paa Dyrskuet, men som Regel 2—4 forskellige Steder indenfor Selskabets Omraade. Kvægavlskonsulenterne har hele Tiden haft Ledelsen af denne Undervisning.

Sommerudflugterne har ogsaa stedse været en af de Foranstaltninger, der har haft stor Tilslutning, baade naar de gik til Landbrug her paa Egnen, og naar Turen gik til andre Egne af Landet.

Man har ved disse Udflugter aflagt Besøg baade i det sydlige Jylland, Askov-Ladelundegnen og paa Fyn, samt i „Bellahojaaret" en vellykket Tur til den store Jubilæumsudstilling der.

Markkonkurrencer, der siden har spillet en betydelig Rolle i Ungdomsarbejdet, blev paabegyndt i 1922, hvor der afholdtes en Kartoffelmarkskonkurrence, hvor Deltagerne skulde passe et Kartoffelstykke i Sommerens Løb.

En Konkurrence i Indsamling af Græsmarksplanter blev afholdt samme Sommer.

Det bærende indenfor Ungdomsarbejdet i en Aarrække fra først i 20erne var den Form, som kom hertil fra Amerika sammen med Penge til at sætte det i Gang for her i Landet.

Det var Dyrkning af egen Jord. En stor Flok af Egnens yngste Landboungdom fik der Lejlighed til en Sommer igennem at dyrke deres eget lille Jordstykke 250—500 m^2 med forskellige Afgrøder. Denne Form for Ungdomsarbejde har sikkert hos mange af Deltagerne været med til at skabe Interesse for og Kærlighed til Arbejdet med Jorden. Et Udvalg af Ungdomsudvalgets Medlemmer sammen med Konsulenten foretog Bedømmelsen af Arbejdet, som Regel 3 Gange i Sommerens Løb.

Konkurrencen sluttede hvert Efteraar med en Udstilling af

de avlede Produkter, samt en festlig Sammenkomst for Deltagerne, ved hvilken Præmiering af Sommerens Arbejder fandt Sted. I 1929 for Eks. uddeltes 2 Ærespræmier, 7 første Præmier, 10 anden Præmier, 8 tredie og 8 fjerde Præmier, ialt 35.

I 1924 paabegyndtes for første Gang en mere systematisk Skoleundervisning i Landbrugsfag, idet Ungdomsudvalget dette Aar indbød til Aftenskole flere Steder i Oplandet. Undervisningen ved disse Kursus strakte sig over 12 Aftener, fra midt i November til ca. 1. Marts, og Undervisningen omfattede dels Landbrugsfag, dels alm. Skolefag ved den stedlige Folkeskolelærer.

Lærer Alfred Korsbæk
Ungdomsudv. Formand 1929—32

Undervisningen i Landbrugsfag blev givet af Konsulenten og Lærere fra Egnens to Landbrugsskoler.

Selv om Dyrkning af egen Jord i en Aarrække blev betragtet som Hovedopgaven indenfor Ungdomsarbejdet, saa blev adskilligt andet Arbejde startet og gennemført med god Tilslutning.

Foruden Sommerudflugterne blev det Skik at holde en Vinterudflugt til et eller flere industrielle Virksomheder i Aarhus eller Forstæder.

Disse Ture var altid sikker paa god Tilslutning, ofte var der 2—300 Deltagere.

I Vinteren 1926—27 afholdtes for første Gang Fodermesterkonkurrence; disse Konkurrencer er med Mellemrum fortsat siden paa forskellige Steder indenfor Selskabets Omraade. Et Udvalg foretog Bedømmelse af Arbejdet 3 Gange hvert Sted. Ved Bedømmelsen i 1933 benyttedes følgende Skala:

1. Kvægets Røgt og Pleje, indtil	25	Points
2. Staldens Renholdelse og Ventilation	20	„
3. Kalveopdræt	20	„
4. Møddingens Behandling.....	15	„
5. Helhedsindtryk	20	„

Der blev ved disse saavel som ved andre Konkurrencer lagt stor Vægt paa det belærende.

I 1927 ændredes Planen for Aftenskoleundervisningen, saaledes at der kun blev undervist i Landbrugsfag. Kursusplanen for Vinteren 1927—28 saa saaledes ud:

4 Aftener Undervisning i Planteavl,
3 Aftener Undervisn. i Husdyrbrug,
1 Aften Undervisning i Havebrug,
1 Aften til Afslutning, hvor Emnet var mere frit valgt.

Havebrugscand. Øvli Christensen
Ungdomsudvalgets Formand 1932 - 40

Dyrkningen af egen Jord gik godt til i Begyndelsen af Trediverne, saa gik det tilbage med Tilslutningen, og Arbejdet blev foreløbig indstillet; til Gengæld blev der saa lagt mere Vægt paa Arbejdet med andre Opgaver, saasom Roepasningskonkurrencer og Markvandringer.

Ved Roepasningskonkurrencerne skulde hver Deltager passe mindst ½ Td. Land Runkelroer Sommeren igennem.

Et Indtryk af Tilslutningen giver følgende Oplysninger om Præmieringen.

Ved Roehakningskonkurrencen i 1929 uddeltes 10 første Præmier, 12 anden Præmier og 10 tredie Præmier. Ved en Fodermesterkonkurrence den følgende Vinter uddeltes 1 Ærespræmie, 9 første Præmier, 6 anden Præmier og 6 tredie Præmier.

Ved en Præmiepløjning, som i 1931 afholdtes i Malling, uddeltes 3 første, 2 anden og 2 tredie Præmier.

Gaardejer Søren Thomsen
Ungdomsudvalgets Formand 1940 –

Siden Vinteren 1936—37 er den landbrugsfaglige Skoleundervisning gennemført som Eftermiddagskursus, hvilket ikke har formindsket Tilslutningen til den. Der er blandt Egnens Landmænd god Forstaaelse af Betydningen af en faglig Undervisning i de unge Aar.

Det hidtil største Deltagerantal har Skoleundervisningen i

indeværende Vinter, hvor Deltagerantallet er 105 unge Karle i Alderen fra 16 til sidst i 20erne. Set i Forhold til Omraadets samlede Landbefolkning er Antallet ikke overvældende, men en Del af Egnens Husmandsforeninger har lignende Kursus i Gang. Forhaabentlig kan Stillingen indenfor Selskabets Ungdomsarbejde, saavel som indenfor de øvrige Grene af Virksomheden, betegnes ved en stigende Kurve, der fortsætter langt ind i Fremtiden.

Det gode Forløb, som Ungdomsarbejdet har haft, skyldes ikke mindst de Mænd, der har siddet i Ungdomsudvalget og som Medlem af dette har udarbejdet Planerne for og udført Bedømmelsen ved de mange Konkurrencer, som er gennemført i Aarenes Løb.

Regnskabsforeningen.

Foruden de mange Omraader, hvor Aarhus Amts landøkonomiske Selskab ved direkte Indsats har tjent sit Formaal „at fremme og gavne Landbruget paa Aarhusegnen", har Selskabet og dets Mænd ofte vist Initiativ, der har ført til Igangsættelse af Arbejde af landøkonomisk Betydning.

Af disse „Skud paa den gamle Stamme", som skylder Selskabet sin Start, men som siden er vokset ret selvstændig, med egen Ledelse og mest af Navn tilknyttet Selskabet, skal her omtales Regnskabsforeningen under Aarhus Amts landøkonomiske Selskab.

Den Mand, som fremsatte Tanken om Oprettelse af en Regnskabsforening, var Selskabets daværende Konsulent, C. P. Lauridsen. At Tanken var rigtig, viser den store Fremgang, der har været i Antallet af Landmænd, der er med i Regnskabsarbejdet i de forløbne 25 Aar.

Forslaget om Foreningens Oprettelse blev fremsat paa Selskabets Foraarsgeneralforsamling i 1916 af den daværende Formand, Forstander H. P. Larsen, Malling. Forstander Larsen udtalte blandt andet:

Naar Talen er om Regnskabsføring, saa begynder man gerne med at sige, at det staar smaat til dermed. Erfaringen har efterhaanden lært os, at ogsaa vedrørende Regnskab kan vi komme fremad ved Sammenslutning, og vi foreslaar da at danne en lille Sammenslutning med det Maal at faa ført noget mere Regnskab end det, Kontrolforeningerne i Almindelighed paatager sig.

Endvidere fremhævede H. P. Larsen, at Maalet maatte være at faa ført et fuldstændigt Regnskab, hvor det økonomiske Resultat for de enkelte Driftsgrene blev belyst.

Larsen sluttede med at sige: Min snart ikke ringe Erfaring vedrørende Regnskabsføring er, at et godt gennemført Regnskab kan skabe megen Glæde og forøget Interesse for Landbrugsvirksomheden og kan tillige give et godt Bidrag til Forbedring af det økonomiske Udbytte.

I Medlemsbladet blev der i de følgende Numre henstillet til Selskabets Medlemmer at melde sig som Deltagere i en Regnskabsforening.

Den 6. Maj blev de da indmeldte 19 Medlemmer indkaldt til et Møde sammen med Selskabets Bestyrelse. Regnskabsforeningen blev stiftet og fik sin egen Bestyrelse.

Man havde egentlig tænkt sig, at Selskabets Planteavlskonsulent skulde forestaa Regnskabsføringen og saa have den nødvendige Medhjælp til Arbejdet. Saaledes gik det imidlertid ikke. Derimod blev Konsulent Lauridsen Formand for Regnskabsforeningen. I den første Bestyrelse sad endvidere Proprietær L. C. Lassen, Skejby, og Gdr. Martin Jacobsen, Fløjstrup.

Foreningen begyndte sit Arbejde d. 1. Juli samme Aar med Kontrolassistent A. Andersen som Regnskabskonsulent. Andersen var Konsulent til 1919, da han fratraadte Stillingen, i Stedet antoges Landbrugskandidat Gram Sørensen, og da Tilgangen af Medlemmer havde været saa stor, at een Mand ikke længere kunde overkomme Arbejdet, antoges samme Aar tillige Konsulent P. C. Jacobsen.

At Tiden var moden til Oprettelse af en Regnskabsforening viser den stærke Tilgang af Medlemmer, som fandt Sted i disse Aar; allerede i 1920 deltes de to Kredse i fire, og Konsulenterne Aage Fogh og P. A. Pedersen fik overdraget de nye Stillinger. Aage Fogh, der nu er Sekretær for De samv. danske Husmandsforeninger, blev dog kun i et halvt Aar, i hans Sted ansattes den nuværende Konsulent for Nordre Kreds, Marius Jensen.

I 1923 skete der igen Konsulentskifte i Foreningen, Gram Sørensen og P. C. Jacobsen fratraadte, og i deres Sted ansattes Konsulent J. Georg Hansen, nu Galten, og Konsulent Frederik Jensen, nu Græsmarkskonsulent for Foreningen af jydske Landboforeninger. I November 1926 overtog nuværende Konsulent i Ning Herreds Kreds, S. Laursen, denne Plads efter P. A. Pedersen, hvis Assistent han havde været de to foregaaende Aar.

Efterhaanden, som der dannedes nye Kredse, fik hver af disse en lokal Bestyrelse paa 3 Mand. Formændene fra de en-

kelte Kredse udgør Regnskabsforeningens Forretningsudvalg, og de vælger af deres Midte Regnskabsforeningens Formand.

C. P. Lauridsen var Foreningens Formand til 1922. Som ved saa meget af det, han som Foreningens første Konsulent var med til at sætte i Gang, havde han den Lykke at se det gro godt.

Gdr. Johannes Grosen, Skæring
Regnskabsforeningens Formand
1932—

Lauridsens Efterfølger var Landbrugslærer og Gaardejer Niels Rud, Elev. Rud var Formand for Foreningen i 10 Aar, han afløstes i 1932 af den nuværende Formand, Gaardejer Johs. Grosen, Skæring.

Regnskabsforeningens Formandsskab har været i gode Hænder hos Mænd, der selv havde forstaaet Betydningen af, at denne Gren indenfor Landbruget blev oparbejdet og dyrket mere, end Tilfældet var tidligere.

Efter at Fr. Jensen i 1926 blev Græsmarkskonsulent, var J. Georg Hansen i nogle Aar Konsulent for baade Centralkredsen og den „Vestlige" Kreds. I 1928 tilsluttedes Haslekredsen Foreningen. Her havde Regnskabsfører Boesen i nogle Aar ført Regnskab for en Del af Selskabets Medlemmer, man fandt det naturligt at tilmelde sig Regnskabsforeningen. Anton Boesen er stadig Kredsens Regnskabskonsulent.

Fra 1930 til 1937 var Konsulent Asger Andreasen og J. Georg Hansen fælles om Centralkredsen. I 1937 deltes Kredsen, saaledes at Andreasen fik Hovedparten.

I 1934 indgik igen en ny Kreds i Regnskabsforeningen.

Denne Kreds, Aarhuskredsen, hvis Konsulent er Landbrugskand. Arthur Andreasen, Viby, bestod oprindelig af en Del af Selskabets Medlemmer, som Andreasen havde ført Regnskab for, mens han var Konsulent i Ny Solbjerg Landboforening.

I Sommeren 1941 kunde Regnskabsforeningen fejre 25 Aars Jubilæum; fra Starten i 1916 og til da havde Foreningen haft en rig Udvikling med Hensyn til Arbejdets Omfang og Medlemstal.

Der er nu 5 Kredse med 6 Regnskabskonsulenter og 447 Medlemmer.

Formænd for de fem Kredse er for Tiden følgende:

Aarhuskredsen: Korfitz Knudsen, Lemming.
Centralkredsen: Johs. Overgaard, Stautrup.
Hasle Herreds Kreds: N. Mogensen, Skejby.
Ning Herreds Kreds: Th. Dahl, Østergaard, Malling.
Nordre Kreds: Johs. Grosen, Skæring.

Selv om det altsaa kun er i den sidste Fjerdedel af Selskabets Virksomhedsperiode, at denne Gren af det landøkonomiske Arbejde er dyrket, saa er den nu godt indarbejdet her paa Egnen, som ovenstaaende Tal viser. Ialt faar ca. 27 pCt. af Selskabets Medlemmer deres Regnskab ført gennem Regnskabsforeningen.

Forhaabentlig vil denne Udvikling fortsættes frem i Tiden; Regnskabet er den Eksamen, som enhver har Brug for i sin Bedrift.

Kun den Landmand, der, foruden at drive mønsterværdig Planteavl og Husdyrbrug, kan dokumentere et godt økonomisk Resultat af Arbejdet gennem sit Regnskab, kan stilles op som et Mønster for sine Standsfæller, værdig til Efterfølgelse.

Selv om Regnskabsføringen indenfor Landbruget i det hele taget er ung af Alder, og selv om Regnskabsføringen i højere Grad burde gennemføres som udvidet Driftsregnskab, saaledes at de enkelte Driftsgrenes Økonomi blev belyst, saa er den dog bleven gennemført saaledes og i saa stort Omfang, at den tillægges stedse større Betydning fra det offentliges Side.

Landbrugets Forrentningsprocent danner saaledes Basis for Fastsættelse af forskellige offentlige Ydelser, for Eksempel for Statens Tilskud til Nedbringelse af Amtsstueskatterne og for Statshusmændenes Renteydelse m. m. Ogsaa overfor Skattemyndighederne har Landbrugets Regnskabsføring opnaaet Anerkendelse, saaledes at kun faa Selvangivelser bilagt med et velført Regnskab gaar til de højere Instansers Afgørelse. Man skal ikke saa langt tilbage i Regnskabsføringens Historie, før dette ikke kunde siges at være Tilfældet. Ældre Regnskabskonsulenter kan fortælle mange Historier om den Mangel paa Forstaaelse og Tiltro, Landbrugsregnskaber tidligere mødte hos de skattelignende Myndigheder.

Møderne mellem Skatteyderens og Skattemyndighedens Repræsentant forløb ikke altid lige glat.

Bevillingsmæssigt set er Regnskabsføringen Stedbarn indenfor den landøkonomiske Konsulentvirksomhed, idet der her kun ydes 25 pCt. i Statstilskud til Lønninger, imod 50 pCt. til Husdyrbrug og Planteavl.

Forhaabentlig vil dette Forhold blive ændret, saa dette betydningsfulde Arbejde kan udføres under samme gode økonomiske Betingelser, som den øvrige Konsulentvirksomhed. En Forudsætning herfor er dog sikkert, at man mere end hidtil

Foreningens Konsulenter 1942.

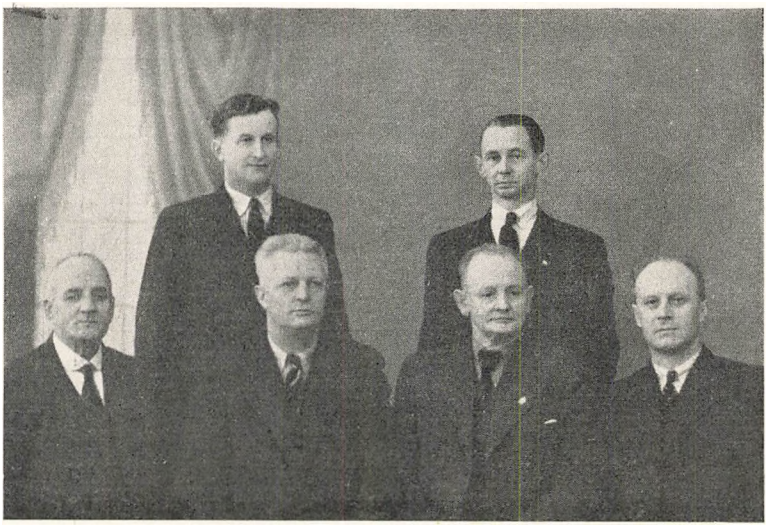

Asger Andreasen Simon Laursen
Anton Boesen J. Georg Hansen Marius Jensen Arthur Andreasen

stræber efter det Maal, Forstander H. P. Larsen satte for Regnskabskredsen ved dennes Stiftelse; det, at de flest mulige Regnskaber føres som Driftsregnskaber, der belyser de enkelte Driftsgrenes Økonomi hver for sig.

Udviklingen er imidlertid i de senere Aar gaaet den modsatte Vej, men forhaabentlig kan Regnskabsforeningen indenfor sit Omraade vende Strømmen, saa de udvidede Regnskaber bliver at finde i stedse større Tal i den Beretning, som hvert Aar udsendes om Regnskabsføringen i Regnskabsforeningen under Aarhus Amts landøkonomiske Selskab.

Den 8. Januar 1942 holdtes en lille Jubilæumsfest i Anledning af Foreningens nylig afsluttede 25ende Regnskabsaar.

I Festen deltog foruden Hovedforeningens Bestyrelse de enkelte Kredses Bestyrelser, Konsulenterne og enkelte Gæster.

Ved Festen udtaltes mange gode Ønsker for Jubilaren; hvis de opfyldes, gaar Regnskabsforeningen en Tid i Møde, der er lige saa udviklingsrig som de forløbne 25 Aar.

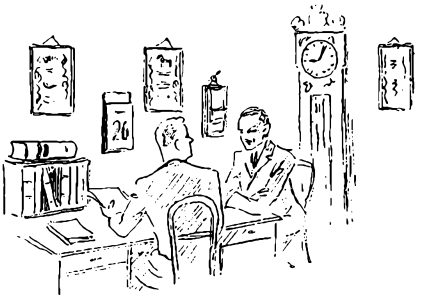

Auktionsudvalgets Virksomhed.

Enten man er Tilhænger af Kredit i større eller mindre Omfang, saa vil enhver vist erkende, at den ofte letter Omsætningen.

Alle er klar over, at vore Realkreditinstitutioner har haft og fremdeles vil have meget stor Betydning for Landbruget, selv om Maaden, hvorpaa Kreditten ydes, og hvorefter der betales Vederlag for den, kan diskuteres.

Paa samme Maade maa man erkende, at den Auktionsvirksomhed, som blev paabegyndt indenfor Aarhus Amts landøkonomiske Selskab i 1911, har bygget Bro mellem Sælger og Køber og derigennem uden Tvivl har virket til Gavn for begge Parter i de fleste Tilfælde.

Det første Tilløb til Oprettelse af en Auktionsafdeling under Selskabet blev gjort ved Selskabets Foraarsgeneralforsamling i 1909, da M. Mortensen, Borum, og Julius Pedersen, Aarslev, fremsatte Forslag om Oprettelse af en saadan. Der var dog paa dette Tidspunkt ikke Jordbund for Tanken, og Forslaget blev forkastet.

Ved Foraarsgeneralforsamlingen 2 Aar senere var Indstillingen til Spørgsmaalet ændret saa meget, at der blev nedsat et Udvalg til at arbejde for Oprettelse af en Auktionsafdeling for Salg af Landbrugsprodukter.

I Udvalget sad Grosserer Johan Baune, Aarhus, Husmand Mads Larsen, Mundelstrup, Proprietær Knud Overgaard, Skibbygaard, og Selskabets daværende Sekretær, H. P. Rasmussen.

Udvalgets Opgave var at udarbejde Regler og Auktions-

konditioner, samt at finde en egnet Plads til Afholdelse af Auktionerne.

Den 23. September afholdtes der ekstraordinær Generalforsamling, hvor Reglerne for Auktionerne blev vedtaget. Samtidig blev der foretaget Valg af Medlemmer til det Udvalg, der skulde lede Auktionsvirksomheden.

Rentier P Bak
Inkassator og Auktionsholder 1911 38

Til dette Udvalg valgtes foruden de fire Mænd, som havde gjort det forberedende Arbejde, Gdr. M. Basse, Blegind, Landstingsmand P. Nielsen, Lisbjerg Terp, og Konsulent Bak, Starupgaard. 2 af dette Udvalgs Medlemmer skulde være tilstede ved hver Auktion.

Til at forestaa selve Auktionen og Inkassationen skulde der antages Auktionsholder og Inkassator. Ansøgning om denne Stilling var indgivet af d'Hrr. P. Back, Aarhus, L. C. Lassen, Kirstinesminde, og Niels Nielsen, Elev. Ved et Møde den 14. Oktober blev de tre Mænd i Forening antaget som Auktionsholdere og Inkassatorer.

Proprietær L. C. Lassen
Auktionsholder 1911—28

Af Byraadets Slagtehusudvalg fik Selskabet overladt en Stald ved Slagtehuset, hvor Auktionerne kunde afholdes mod Ydelse af et beskedent Vederlag, der for Heste og Kvæg beløb sig til 35 Øre pr. Stk. og for Smaagrise til 5 Øre pr. Stk.

Den 4. November samme Aar afholdtes den første Auktion i hele Udvalgets Nærværelse; ved alle senere Auktioner har altid 2 af Udvalgets Medlemmer været tilstede.

Foruden de faste Auktioner, der er afholdt i Aarhus hver Lørdag siden Virksomhedens Begyndelse, med Undtagelse af et halvt Aar i 1940, har der været afholdt en Del Auktioner i forskellige af Oplandets Stationsbyer, for Eksempel ved hele Besætningssalg og lignende.

Af Reglerne for Auktionerne skal her kun nævnes et Par Hovedtræk af de nugældende Regler, der i alt væsentlig er som de, der blev vedtaget i 1911.

Ret til at sælge og købe paa Selskabets Auktioner har kun Medlemmer af Selskabet.

Sælgeren giver for kontant Betaling 2½ pCt. af Salgssummen, og Køberen giver 6 pCt. for 5 Maaneders Kredit. Renten kan variere lidt efter Landbosparekassens Indlaansrente.

Salærerne opkræves af Auktionsholderen til Dækning af de med Opraab og Inkassation forbundne Udgifter, samt til Vederlag for Auktionsholderens Arbejde, dog med Undtagelse af 1½ pCt., som Inkassator betaler til Udvalget til Dækning af Avertering og øvrige Udgifter ved Auktionernes Afholdelse.

I de Aar, hvor Omsætningen var størst, laa den i Nærheden af ½ Million Kr. aarlig, dengang gav det Selskabet et betydeligt Overskud.

En væsentlig Del af Overskudet er gaaet til Selskabets øvrige Virksomhed, og en mindre Del til andre Formaal.

Under Verdenskrigen og lige efter ydedes der saaledes et Aar 1000 Kr. til nødlidende Nordslesvigere, et andet Aar 1000 Kr. til polske Børn, og et tredie Aar 1000 Kr. til nødlidende Belgiere. Det Udvalg, som ved Auktionsvirksomhedens Begyndelse blev nedsat, konstituerede sig med Grosserer Baune som Formand. Baune beklædte Formandsposten i Udvalget indtil Slutningen af 1928, da trak han sig tilbage og afløstes af Udvalgets nuværende Formand, Grosserer Helm-Petersen, Aarhus.

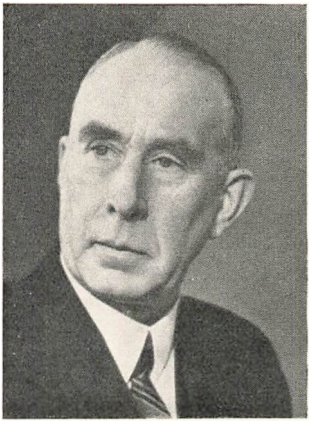

Grosserer J. C. Helm-Petersen
Auktionsudvalgets Formand 1928—

Auktionssagens støtte og gode Forløb har sikkert blandt andet sin Aarsag i det gode Formandsskab, de to kyndige Forretningsmænd har øvet.

Den 4. November 1936 fejredes Inkassator Bachs 25 Aars Virksomhed ved Selskabets Auktioner ved en lille Festlighed, som Selskabets Bestyrelse foranstaltede til Tak for Backs gode Virke for Selskabet gennem de 25 Aar.

I 1938 trak Back sig tilbage, og den nuværende Auktions-

holder og Inkassator, forhenværende Proprietær Niels Nielsen Søndergaard, overtog ene Ledelsen af Selskabets Auktioner.

Forh. Proprietær Niels Nielsen
Auktionsholder 1911—35 og 38—

Som i al anden Forretningsvirksomhed har der været Tider, hvor Auktionsvirksomheden gik særlig godt, og andre Tider, hvor den havde trangere Kaar.

I Kriseaarene i Begyndelsen af 30erne var Omsætningen saa lille, at der var Drøftelser i Gang om helt at indstille Auktionerne.

Det skete dog aldrig, og der vil sikkert ogsaa i Fremtiden være Brug for dette Mellemled mellem en Del af det købende og sælgende Publikum indenfor Selskabets Medlemskreds.

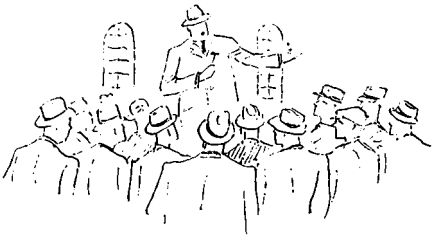

Aarhus og Omegns Husholdningskreds.

Mary Jørgensen Elna Pedersen Karen Nicolajsen Alma Ovesen Elna Jensen

I Aaret før Aarhus Amts landøkonomiske Selskabs 100 Aars Fødselsdag oprettedes Aarhus og Omegns Husholdningskreds.

Mærkeligt nok at der skulde hengaa saa lang Tid, inden Tiden var moden til at tage et fagligt Foreningsarbejde for Landhusmoderens Anliggender op. Kom Husholdningskredsen end sent, saa synes den allerede i sin korte Virketid at have bevist sin Eksistensberettigelse. Dens dygtige Ledelse er ikke bange

for at sætte noget i Gang og forstaar tillige at finde frem de Opgaver og Emner, som er i Stand til at vinde Interesse og Tilslutning. Flere Møder og Kursus er afholdt, alle med god Tilslutning.

De første Ønsker om Oprettelse af en Husholdningskreds blev fremsat ved et Husholdningsmøde, som Selskabet havde indbudt til den 7. December 1940. Ved dette Møde udtaltes, at der burde tages et Arbejde op for Husholdningssagen og for Kvindernes Arbejde i det hele taget.

Efter Mødet vedtog Selskabets Forretningsudvalg at indkalde et Udvalg af Egnens Landhusmødre til en videre Drøftelse af Sagen.

Udvalget bestod af Fru Elna Jensen, Vejlby, Fru Elna Pedersen, Skibby Østergaard, Frk. Mary Jørgensen, Yderup, Fru Karen Nicolajsen, Holme, og Fru Alma Ovesen, Elev.

Drøftelsen resulterede i, at man indbød til et Husholdningsmøde, hvor Oprettelsen af en Husholdningsafdeling under Aarhus Amts landøkonomiske Selskab var det vigtigste Punkt paa Dagsordenen.

Paa Mødet blev Aarhus og Omegns Husholdningskreds stiftet, og det forannævnte Udvalg blev valgt til Foreningens første Bestyrelse med Fru Elna Jensen, Vejlby, som Formand.

Hvis Kredsens Virke vil fortsætte, som det er begyndt, vil der bliver meget at skrive Historie om næste Gang, et rundt Tal naas.

Aarhus Amts landøkonomiske Selskabs ledende Mænd 1892) — 1942.*

Formænd:

P. Schmidt, Skæring Munkgaard	1890—1911
H. P. Larsen, Malling	1912—1932
Anders Bomholt, Egaa	1933—

Næstformænd:

S. P. Loft, Viby	1887—1912
Karl Jessen, Skejby	1913—1920
Ole Hegelund, Ludvigsholm	1921—1927
Evald Due, Skibby	1928—1931
Knud Overgaard, Skibbygaard	1932—

Sekretærer:

J. Høegh-Guldberg, Aarhus	1870—1896
Johan Pedersen, Aarhus	1896—1907
H. P. Rasmussen, Aarhus	1908—1922
C. P. Lauridsen, Vejlby	1923—1928
Anders Bomholt, Egaa	1929—1932
Karl Jacobsen, Viby	1933—

Distriktsbestyrere:

A. Pedersen, Toustrup	1880—1895
J. Chr. Elgaard, Søften	1881—1904
H. Schrøder, Frederiksdal	1882—1905
J. Secher, Hjortshøjlund	1884—1894
A. Speyer, Aarhus	1885—1898
Jens Jensen, Haar	1885—1892
H. Kelp, Borum	1885—1911
P. Jensen, Adslev	1886—1902
Jens Jørgensen, Yderup	1886—1907
N. Pedersen, Ondrup	1891—1893
L. C. Larsen, Haldum	1892—1896
Chr. Jensen, Engelsborg	1893—1929
Krause Kjær, Skæring	1894—1922

*) Naar Fortegnelsen kun omfatter Tiden efter 1892 (50 Aar), saa skyldes det, at de første Protokoller ikke indeholder tilstrækkelige Oplysninger til at føre Fortegnelsen tilbage til 1842.

Th. Højris, Sporuplund	1895—1902
P. Nielsen, Vithen	1896—1913
J. Baune, Aarhus	1898—1927
M. Basse, Blegind	1902—1920
P. Nielsen, Lisbjerg	1904—1921
H. P. Larsen, Malling	1905—1911
A. Jørgensen, Yderup	1907—1919
Leth Espensen, Vibygaard	1911—1920
Evald Due, Skibby	1911—1919
Ole Hegelund, Ludvigsholm	1913—1916
Johs. Lauritsen, Kvottrup	1916—1928
Ole Hegelund, Ludvigsholm	1919—1920
Chr. H. Christensen, True	1919—1928
S. Overgaard, Højbygaard	1920—1923
Rs. M. Rasmussen, Holme	1920—
Viggo Leth, Blegind	1920—1932
Aksel Nielsen, Søften	1921—1931
A. Bomholt, Egaa	1922—1928
Knud Overgaard, Skibbygaard	1923—1932
J. P. Jensen, Engelsborg	1924—
J. C. Helm-Petersen, Aarhus	1927—
Johs. Grosen, Skæring	1928—
Johs. Pedersen, Tousgaard	1927—1939
J. M. Pedersen, Sabro	1928—
Søren Sørensen, Agerskov	1932—1940
Ingv. Jensen, Framlev	1932—
Rs. Sørensen, Stenhøjgaard	1936—
Carl Jørgensen, Gjeding	1937—
Alfred Andersen, Kvottrup	1937—
Viggo Leth, Blegind	1940—

Husdyrudvalget.

P. L. Pedersen, Aaby Bækgaard	1921—1929
Ole Hegelund, Ludvigsholm	1921—1927
Marius Basse, Blegind	1921—1923
Søren Sørensen, Agerskov	1923—1939
Nicolaj Bonde, Aarhus	1927—
Karl Kjeldsen, Vejlby	1929—1935
Rasmus Bendixen, Frydenlund	1935—
Knud Sørensen, Solbjerg	1939—

Planteavlsudvalget.

Niels Nielsen, Vindskovgaard	1908—12
Kr. Poulsen, Skaade	1908—11
Evald Due, Skibby	1908—10
N. Møller, Petersminde	1910—13
Villads Villadsen, Egaa	1911—32
S. Pedersen, Tousgaard	1912—14
Evald Due, Skibby	1913—19
Aksel Nielsen, Englyst	1914—30
C. P. Lauridsen, Vejlby	1919—27
Anton Fisker, Elsted	1927—
A. M. Larsen, Beder	1927—
Rich. Rasmussen, Mundelstrup	1932—

Husmandsudvalget:

Mads Larsen, Mundelstrup	1913—
Krause Kjær, Skæring	1912—1920
M. Basse, Blegind	1912—1923
Niels Nielsen, Vindskovgaard	1912—1913
Knud Overgaard, Skibbygaard	1912—1918
Rs. M. Rasmussen, Holme	1918—
C. P. Lauridsen, Vejlby	1920—1929
Viggo Leth. Blegind	1923—1932
Carl Nørgaard, Lystrup	1929—1932
Anton M. Larsen, Beder	1932—
Gunnar Ovesen, Elev	1932—
Johs. Lauridsen, Kvottrup	1913—

Ungdomsudvalget.

Kristian Kristiansen, Malling	1920—25
Johs. Pedersen, Tousgaard	1920—22
Julius Pedersen, Tranbjerg	1920—23
Johs. Grosen, Skæring	1920—29
Ole Hegelund, Ludvigsholm	1920—21
Alfred Korsbæk, Faarup	1920—32
Jens Jørgensen, Yderup	1921—24
Konsulent Sørensen, Kongsvang	1921—24
Chr. Guldmann, Vejlby	1922—25
N. Bomholt, Lystrup	1924—27
Rick. Rasmussen, Mundelstrup	1923—35

Jens Thomsen, Ormslev	1924—27
Øvli Christensen, Snovdrup	1925—40
Forstander Møller, Vejlby	1925—26
Chr. Christensen, True	1926—35
P. Brandstrup, Egaa	1927—30
Th. Fogh, Ingerslev Mk	1927—33
A. Fisker, Elsted	1929—40
Anders Pedersen, Skibby	1930—
Toftegaard Madsen, Vejlby	1933—
Søren Thomsen, True	1935—
Andre Petersen, Kvottrup	1935—41
Hessellund Jensen, Malling	1940—
Jes Thomsen, Bynksminde	1940—
E. Jacobsen, Gjeding	1941—

Auktionsudvalget:

Johan Baune, Aarhus	1911—1928
H. P. Rasmussen, Aarhus	1911—1930
P. Nielsen, Lisbjerg	1911—1921
Mads Larsen, Mundelstrup	1911—
Knud Overgaard, Skibbygaard	1911—
M. Basse, Blegind	1911—1920
Niels Jensen, Skødstrup	1921—
J. C. Helm-Petersen, Aarhus	1928—
Evald Due, Skibby	1930—1933
Chr. H. Christensen, True	1933—

Afslutning.

Ved C. P. Lauridsen.

I de forløbne 100 Aar siden Selskabets Stiftelse er dansk Landbrug undergaaet en mægtig Udvikling. Forudsætningen herfor var den forudgaaende Reformlovgivning med Bondestandens Frigørelse, Jordernes Udskiftning, Overgang til Selveje, Indførelse af Svingploven og meget andet.

Det fremgaar af alt, hvad der forud er skrevet, at denne Egns Landbrug har været godt med i Tidens Udvikling, og at Selskabet gennem sin Virksomhed Perioden igennem har indtaget en førende Stilling i denne Udvikling.

Aarhus Amts landøkonomiske Selskab og dets skiftende Bestyrelser har derfor kunnet se tilbage paa det udførte Arbejde med Bevidstheden om, at der stedse blev gjort en Indsats i Overensstemmelse med Tidens Tarv til Fremgang for det Erhverv og den Stand, hvis Udvikling og Interesser Selskabet lige fra sin Start og til denne Dag var sat til at varetage.

Mange er de Opgaver, der blev taget op og løst saa godt, som Evner og Kræfter formaaede. Mange gode Mænd — og nu rykker ogsaa Kvinderne frem til Varetagelse af Hjemmenes Interesser — har ofret af deres bedste Kræfter i Selskabets Tjeneste og gjort det uden Tanke for egen Vinding, men kun for at bidrage deres til Standens og Erhvervets Udvikling og Fremgang.

Der skal ved dette Værks Afslutning lyde Tak og Anerkendelse ikke alene til de, hvis Navne blev nævnt her i Skriftet, men ogsaa til de mange, der ikke blev Genstand for enkeltvis Omtale, men hvis Deltagelse ikke derfor var af mindre Betydning, ja altid var ganske uundværlig!

Ved Gennemlæsning af Værket vil man faa en levende Følelse af, at det stedse var Landbrugets Fremskridt og Landbostandens Dygtiggørelse, det gjaldt. Meget er der naaet i begge Retninger; men Fremskridtsmulighederne slipper aldrig op! Der kan paa alle Omraader naas endnu langt videre frem.

Forholdene vil utvivlsomt en Overgang blive meget trange, ogsaa for Landbostanden. Men dansk Landbrug har gennem den Udvikling, som her er beskrevet, erhvervet sig en Modstandskraft og Tilpasningsevne, som vil bære over Vanskelighederne. Den gennem Aarene erhvervede store Produktionskraft vil utvivlsomt til enhver Tid være i Stand til at skaffe sine Udøvere forholdsvis taalelige Kaar.

Der vil i Tiderne, der kommer, blive stærk Brug for Selskabets Virksomhed. Dette erkendes af den alt overvejende Del af denne Egns Landbrugere, og de vil som hidtil vide at slutte op om Aarhus Amts landøkonomiske Selskab.

Derfor kan Selskabet i Dag med fuld Fortrøstning til sin Fremtid fortsætte sin Virksomhed ind i de næste Hundrede Aar.

